

CREDIMUS

LUTERA AKADĒMIJAS RAKSTI

Teoloģisks, sociālreligīzs un kultūrvēsturisks izdevums

---

2. SĒJUMS

Lutera Akadēmija un Profesora Roberta Feldmaņa fonds, 2024. A.D.

ISSN: 3044-7062

CREDIMUS. LUTERA AKADĒMIJAS RAKSTI

Teoloģisks, sociālreligijs un kultūrvēsturisks izdevums

2. sējums

Izdevējs: Nodibinājums "Lutera Akadēmija"

Alksnāja iela 3, Rīga, LV-1050

Krājums izdots saskaņā ar Lutera Akadēmijas Zinātņu padomes

2022. gada 22. decembra sēdes lēmumu

Sastādītājs un zinātniskais redaktors *Dr. theol.* Guntis Kalme

Literārā redaktore *Dr. philol.* Ieva Kalniņa

Mākslinieks un maketētājs Arnis Grinbergs

Redkolēģija:

Dr. theol. Guntis Kalme (Lutera Akadēmija)

Dr. theol. Jouko Talonen (Helsinki Universitāte)

Dr. theol. Thomas Appelquist (Kārlstades Universitāte)

Dr. theol. Daniel Johansson (Gēteborgas Luteriskās teoloģijas skola)

Dr. cand. theol. Laila Čakare (Lutera Akadēmija)

Dr. theol. Uģis Sildegs (Lutera Akadēmija)

© Laila Čakare, Tālis Freimanis, Gints Graudiņš, Torbjerns Johansons (*Torbjörn Johansson*), Guntis Kalme, Sandra Kokina, Gatis Kokins, Vilis Kolms, Mārtiņš Muižnieks, Uģis Sildegs, Randars Tasmuts (*Randar Tasmuth*), Jānis Vanags, teksts, 2024

© Lutera Akadēmija, 2024.

© Profesora Roberta Feldmaņa fonds, 2024

Credimus 2. sējums veltīts Reformācijas 507. gadadienai

Saturs | Contents

- 7 **Arhibīskaps Jānis Vanags**
Ceļa vārdi “*Credimus*. Lutera Akadēmijas rakstu” otrajam sējumam
- 9 **Guntis Kalme**
Redaktora priekšvārds “*Credimus*. Lutera Akadēmijas rakstu” otrajam sējumam
- 19 **Randars Tasmuts (*Randar Tasmuth*)**
Radība un kosmos kristīgajā domāšanā: attieksmei ir nozīme
Creation and Cosmos in Christian Thinking: Attitude Matters
- 31 **Torbjerns Johansons (*Torbjörn Johansson*)**
Daba kā dāvana, sprediķis un kāpnes uz debesīm: par radīšanas mācības garīgo lietojumu
Nature as Gift, Sermon and Ladder to Heaven: on the Spiritual Application of the Doctrine of Creation
- 59 **Laila Čakare**
Pakļaut un valdīt vai kopt un sargāt: Dieva pavēles aktualizācija Jaunās Derības kontekstā
To Subdue and Rule over God’s Creation or to Care and Protect It: Actualization of God’s Command in the Context of the New Testament

- 83 **Uģis Sildegs**
Krusta evaņģēlijs no gara ekoloģijas perspektīvas
The Gospel of the Cross from the Perspective of the
Ecology of Spirit
- 103 **Gints Graudiņš**
Sociālzinātniskās reliģijas pētniecības paradigma par
dievkalpojumu apmeklējuma problēmjautājumiem un
vērtībattieksmēm Rietumu civilizācijā
A Socioscientific Religious Research Paradigm on
Worship Attendance and Values in Western Civilization
- 131 **Mārtiņš Muižnieks**
Kristietim dotais uzdevums “kopt un sargāt” Dieva radību
kā cilvēka identitāti veidojošs faktors
The Task Given to a Christian ‘to Care for and Protect’
God’s Creation as a Factor Forming Human Identity
- 147 **Sandra Kokina**
Kaina zīme – slepkavas apžēlošanas iespējas Bībelē un
šodien
The Mark of Cain – Possibilities of Pardon for a
Murderer in the Bible and Today
- 165 **Gatis Kokins**
Mūsdienu princips “ticēt sev” un gribas verdzība
The Modern Principle of ‘Self-Belief’ and the Bondage of
the Will
- 189 **Tālis Freimanis**
Roberta Feldmaņa pneimatoloģiskie uzskati
Roberts Feldmanis’ Pneumatological Views

- 201 **Gints Graudiņš**
Hermeneitikas princips “burts un Gars” Dr. Mārtiņa Lutera
Sv. Rakstu skaidrošanā: alegoriskās nozīmes pārvarēšana un
Sv. Rakstu garīgās nozīmes iegūšana
Dr. Martin Luther’s Principle of Hermeneutics ‘Letter
and Spirit’ in the Interpretation of the Holy Scriptures:
Overcoming the Allegorical Meaning and Obtaining the
Spiritual Meaning of the Scriptures
- 219 **Vilis Kolms**
Andreas Knopkena himnoloģiskais devums
Hymnologischer Beitrag von Andreas Knopken
- 241 **Uģis Sildegs**
Andreas Knopkens un viņa reformācijas tēzes
Andreas Knopken and his Reformation Theses
- 261 **Guntis Kalme**
Latvijas Republikas karavīra zvēresta skaidrojums: sociālais,
militārais un reliģiskais aspekts
Explanation of the Oath of a Soldier of the Republic of
Latvia: Social, Military and Religious Aspect
- 303 **Guntis Kalme**
Garīdznieku atbalsts nacionālo partizānu cīņai (1944–
1956), tā teoloģiskais pamatojums un ētoss
Clergy Support for the National Partisan Struggle (1944–
1956), its Theological Basis and Ethos
- 357 **Ziņas par autoriem / Notes on Contributors**

Lutera Akadēmija
Rīgā, Alksnāja ielā 3

Ceļa vārdi “*Credimus. Lutera Akadēmijas rakstu*” otrajam sējumam

Credimus otrais sējums nozīmē to, ka Lutera Akadēmijas iecere veidot nopietnu izdevumu nav izrādījusies viendienīte. Akadēmiskais personāls ir veltījis nopietnas pūles, lai celtu priekšā savu pienesumu LELB teoloģiskās domas attīstībai. Saskaņā ar luterisko tradīciju tieši Baznīcas augstākās mācību iestādes ir vienlaikus arī tās prāta un zināšanu potenciāls. Tā nav vienkārši intelektuālās domas veidošana. Tas ir ticīgā, Dievam kalpojošā cilvēka prāta skatījums uz Dievu, pasauli un cilvēku tajā saskaņā ar Jēzus sacīto: “Mīli Kungu, savu Dievu, ar visu savu sirdi, ar visu savu dvēseli un visu savu prātu” (Mt 22:37), un, kas ne mazāk svarīgi, tas ir Baznīcas kā Kristus miesas redzējums, jo tā ir, kā apustulis saka, “Viņa piepildījums – Viņa, kas visu visur piepilda” (Ef 1:23).

Credimus uzdevums gadu gaitā ir soli pa solim attīstīt autentisku kristīgu pasaules skatījumu, kas spēj būtiski uzrunāt mūsu laiku. Mēs dzīvojam plurālistiskā sabiedrībā, kurai viena no ēnas pusēm ir izteiktā fragmentācija. Dažādi sabiedrības dzīves aspekti pastāv šķirti cits no cita – Dieva pielūgsmē no politikas, politika no morāles, ticība no saprāta, zinātne no tiekšanās pēc tikumiem. Rezultātā dzīve riskē tapt par izkliedētu domu un sadrumstalotu darbību virkni. Tā vietā ir jāveido vienots, teoloģiski argumentēts un pārliecināošs pasaules redzējums.

Kā pirmais solis ceļā uz to ir Lutera Akadēmijas un katoļu kolēģu iniciētā starptautiskā un ekumeniskā konference “Gara ekoloģija”, kas norisinājās 2023. gada 13. maijā un kura kopš 2024. gada

10.–11. maija, kad norisinājās “Gara ekoloģija II”, ir jau tapusi par ik-gadēju pasākumu. Tas uzrāda abu Latvijas lielāko konfesiju vēlmi sadarboties arī teoloģiskajā laukā. Šis *Credimus* sējums apjoma dēļ spēj ietvert tikai daļu no konferences referātiem, bet tie visi ir teoloģiski vērtīgi un interesi rosinoši.

Visbeidzot, *Credimus* pilda savdabīga teoloģiska akumulatora lomu. Tas uzkrāj Lutera Akadēmijas docētāju teoloģisko sniegumu dažādās akadēmiskajās disciplīnās. Bet kā akumulators tas uzkrāto arī atdod. Studenti, pasniedzēji un interesenti jau sāk to izmantot savās studijās un pētniecībā.

Novēlu visiem svētīgu *Credimus* rakstu otrā sējuma lasīšanu, jo *credimus* taču latīņu valodā nozīmē – “mēs ticam!”.

Jānis Vanags, D.D.,
Lutera Akadēmijas rektors,
LELB arhibīskaps

Redaktora priekšvārds “*Credimus.* Lutera Akadēmijas rakstu” otrajam sējumam

Klajā nāk Lutera Akadēmijas jaunais rakstu krājuma *Credimus* otrais sējums, nu jau ar precizējošu apakšvirsrakstu “teoloģisks, sociālreligijs un kultūrvēsturisks izdevums”. Saskaņā ar to krājuma satura nozīmīga daļa atspoguļo kādu svarīgu teoloģisku notikumu pagājušajā gadā, proti, 2023. gada 13. maijā norisinājušos starptautisko un ekumenisko konferenci “Gara ekoloģija”. No LELB puses to organizēja Lutera Akadēmija, savukārt no Romas katoļu Baznīcas puses – Rīgas Augstākais reliģijas zinātņu institūts un Rīgas Teoloģijas institūts.

Konference iesākās ar kopīgu svētbrīdi Romas katoļu Baznīcas Garīgā semināra kapelā, kuru vadīja Rīgas arhibīskaps metropolīts Zbignevs Stankevičs un Latvijas evaņģēliski luteriskās Baznīcas Liepājas diecēzes bīskaps Hanss Martins Jensons. Svētbrīdim sekojošajā konferences atklāšanā sanākušos uzrunāja abi bīskapi.

Par konferences moto tika izvēlēts ASV padomnieka klimata pārmaiņu jautājumos Gustava Speta (*James Gustave (Gus) Speth, 1942*) teiktais: “Agrāk domāju, ka galvenās vides problēmas ir bioloģiskās daudzveidības samazināšanās, ekosistēmu sabrukums un klimata pārmaiņas. Uzskatīju, ka veiksmīga zinātne trīsdesmit gadu laikā varētu atrisināt šīs problēmas. Es kļūdījos. Galvenās vides problēmas ir

egoisms, alkatība un apātija, un, lai ar tām tiktu galā, mums ir nepieciešama kultūras un garīga transformācija.”¹

Konferences pamatuzstādījumi kā pašsaprotamu ietvēra faktu, ka šodien cilvēce stājas pretī ekoloģiskās krīzes izaicinājumiem. Kopīgiem spēkiem tiek meklēti praktiski risinājumi, tomēr vēl svarīgāk ir pārveidot domāšanu un vispārējo attieksmi pret dabu, lai sāktu tajā saskatīt cilvēces kopīgās mājas. Radikāli jāmaina cilvēces izturēšanās – to varētu saukt arī par vispārēju ekoloģisko atgriešanos. Zinātnes atklājumi, sasniegumi moderno tehnoloģiju jomā, ekonomiskie panākumi bez patiesas izaugsmes sociālajā un morāles jomā galu galā pavērsīsies pret cilvēku.

Tāpēc varam sev jautāt: kāds varētu būt kristietības devums autentiskas cilvēka ekoloģijas un tās morālo nosacījumu aizsargāšanā? Kā cilvēka spēja pārveidot realitāti ir saistīta ar gara ekoloģiju? Kādi ir dabas iznīcināšanas cēloņi, un kāda ir to saistība ar kultūru, kas nosaka cilvēku sadzīvi? Visbeidzot, kādi ir iespējamie skaidrojumi jēdzienam “gara ekoloģija”? Varbūt tā saturu var izteikt šādi – gara ekoloģija ir garīgo (religisko) vērtību noteiktā attieksme pret ekovidi un dabu kopumā.

Konferences tematiskās vadlīnijas bija šādas.

1. Kristīgā gara ekoloģija atzīst, ka visa radība pastāv, pateicoties Dievam Tēvam. Visa pasaule atspoguļo Radītāja dievišķību un piedalās tajā: “Debesis daudzina Dieva godu, un izplatījums izteic Viņa roku darbu.” (Ps 19:2) Mēs, Dieva cilvēciskās radības, esam hierarhiski veidotās radības augstākā daļa, tās kronis. Mēs esam radīti kopā ar pasauli un pasaulē. Tāpēc cilvēks vienmēr ir “cilvēks plus...”, “cilvēks un pasaule”. Pirmajiem cilvēkiem tika uzdots ne tikai “piepildīt zemi”, “pakļaut” un “valdīt pār to” (1Moz 1:28), bet arī “kopt” un “sargāt” viņu pirmās mājas, pirmo Dzimteni – Ēdeni (1Moz 2:15). Šis

---

1 Cit. no: Crockett, Daniel (Aug 22, 2014). Nature Connection Will Be the Next Big Human Trend. *Huffington Post*. January 5, 2016. Pieejams: https://www.huffingtonpost.co.uk/daniel-crockett/nature-connection-will-be-the-next-big-human-trend_b_5698267.html [sk. 04.10.2024.].

uzdevums ir aktuāls joprojām – garīgi, morāli, kulturāli, fiziski, militāri u. c.

Cilvēks ir kritis grēkā. Tā ir viņa esamības katastrofa, destrukcija, kas cilvēku samaitā. Mācītājs Māris Ludviks (1948) reiz teica: “Inteligences ziņā mūs pārspēj jebkurš dzīvnieks, jo nevienam no dzīvniekiem neienāktu prātā iznīcināt apkārtējo vidi, lai palielinātu savu populāciju. Tik stulbs no visas radības ir tikai cilvēks!”² Un, tā kā cilvēks ir “cilvēks un pasaule”, tad līdz ar viņu krīt arī viņa vide, kas nu cilvēkam izdod “ērķškus un dadžus” (1Moz 3:18).

2. Kristīgā gara ekoloģija vēsta, ka pasaule tika radīta ar un caur Vārdu – Kristu (Ebr 1:2). Vēl vairāk – viss ir radīts caur Viņu un uz Viņu (Kol 1:16), t. i., mēs esam radīti Kristum: mēs esam Viņa darbs, Kristū Jēzū radīti labiem darbiem (Ef 2:10). Pestīšanas vēsts attiecas ne tikai uz cilvēku, bet arī uz visu radību, kas cilvēku grēku dēļ vēl aizvien līdz ar mums klusībā nopūšas un cieš sāpes (Rm 8:22), bet reiz tiks atsavināta no iznīcības verdzības un iegūs Dieva bērnu apskaidrību un svabadību (Rm 8:21).

3. Kristīgā gara ekoloģija apgalvo, ka Kristus miesa pasaulē – Baznīca – ir Viņa darba turpinātāja. Viņš ir nolikts par galvu draudzei, kas ir Viņa miesa, pilnība, kas visu visur piepilda (Ef 1:22–23) ar Dieva mīlestības apliecinājumu vārdos un darbos. Baznīca kā vienu no saviem uzdevumiem redz rūpes un gādību par Dieva radību, tās normālu, dabisku kārtību.

Tātad – Dievs ir pasaules Autors, kuram ir autortiesības uz to. Tāpēc Viņš un tikai Viņš nosaka, kas ir normāli un dabiski. Dievs ir permanenti ieinteresēts pasaulē. Jau tūdaļ pēc grēkākrišanas Viņš apsola pestīšanu (1Moz 3:15). Kristus sūta pasaulē Sv. Garu – tas jums visu mācīs (Jņ 14:26).

Interesentiem joprojām ir iespējams iepazīties ar konferences programmu.³ Krājumā tā ierobežotā apjoma dēļ ir iespējams publicēt

2 Ludviks, Māris (2023). Vai tiešām esam radības kronis? *Svētdienas Rīts*, Nr. 1.

3 Gara ekoloģija. Starptautiska un ekumeniska konference, Rīga, 2023. gada 13. maijs. *lutra-akademija.lv* Pieejams: https://lutraakademija.lv/box/files/programma_09.05.2023.pdf [sk. 04.10.2024.].

tikai daļu no referātiem, jo vēlējāmie laist klajā arī citus teoloģiski aktuālus materiālus.

Ielūkosimies krājuma saturā. **Randars Tasmuts** (*Randar Tasmuth*, Igaunijas evaņģēliski luteriskās Baznīcas Teoloģijas institūts) rakstā “Radība un kosmoss kristīgajā domāšanā: attieksmei ir nozīme” liek uzsvāru uz biblisku kosmosa izpratni kā Dieva radību, ietverot tajā arī cilvēkus pārējā pasaulē. Viņaprāt, mūsdienās plašsaziņas līdzekļu un politiķu uzmanība ir pievērsta klimata pārmaiņu jautājumiem, ne tik daudz visas radības vērtībai. Šī krīze ir svarīga tikai no cilvēku perspektīvas. Tāpēc jājautā – kura intereses ir apdraudētas? Kurš domā, ka ir vissvarīgākais pasaulē, un pieņem, ka spēj izzināt krīžu pamatīemeslus un to risinājumus? Ekoloģiskajām krīzēm ir dziļas saknes cilvēces sabojātajās attiecībās ar Radītāju. Tāpēc svarīgākais jautājums ir, kādā veidā cilvēki kā dārznieki, gani, pārvaldnieki, saimnieki var iedērties ekoloģiskajā ainā.

Savukārt **Torbjērn Johansons** (*Torbjörn Johansson*, Gēteborgas Luterāņu teoloģijas skola, Zviedrija) savā rakstā “Daba kā dāvana, sprediķis un kāpnes uz debesīm: par radīšanas mācības garīgo lietojumu” norāda, ka daba daudzos modina spontānu brīnuma un prieka reakciju. Tāpēc raksta autors meklē atbildes uz jautājumiem: ko kristīgā ticība saka par dabu un sajūtām, kuras tā rosina cilvēkos? Ja dabas skaistums liecina par Dieva labestību, kā ar dabas neglītumu? Kā cilvēks var izvairīties no iestrēģšanas radības apbrīnā un tā vietā doties pie Radītāja, nezaudējot prieku par radības skaistumu? Piemēri no vācu teologa, mācītāja un dziesmu autora Paula Gerharda (*Paul Gerhardt*, 1607–1676) himnas “Ej, sirds, un mācies priecāties” (*Geh aus, mein Herz, und suche Freud*) rāda, kā luteriskā radīšanas teoloģija tiek pārveidota lūgšanā un praksē. Tā vietā, lai kļūtu par elku, kas ved prom no Radītāja, daba var kļūt par prieka avotu un darboties kā Dieva sprediķis un tādējādi palīdzēt cilvēkam, lai sasniegtu savu mērķi arī pāri par radību.

Lutera Akadēmijas lektore **Laila Čakare** rakstā “Pakļaut un valdīt vai kopt un sargāt: Dieva pavēles aktualizācija Jaunās Derības kontekstā” apskata Dieva pavēli cilvēkam pakļaut zemi un valdīt pār visu

dzīvo radību. Vārdi *pakļaut, valdīt, kopt* un *sargāt* veido vienu vienotu pavēli, kas regulē cilvēka un pārējās Dieva radības attiecības. Dieva deleģētā vara cilvēkam pieprasa no viņa atbildību un attieksmi, kas izpaužas kalpošanā radības kārtībai un tās sargāšanā.

Lutera Akadēmijas docents **Uģis Sildegs** rakstā “Krusta evaņģēlijs no gara ekoloģijas perspektīvas” norāda, ka pasaulē, kas pilna ar maldiem, ilūzijām un utopijām, priekšnoteikums cilvēka grēcīgās dabas izpratnei ir Dieva vārda veidota cilvēka pašizpratnes kritika. Dr. Mārtiņš Luters savu *krusta teoloģiju* pretstatīja cilvēka grēcīgās dabas izraisītai, t. s. *godības teoloģijai*, tā vērstoties pret cilvēciskās dabas pašatpestīšanās centieniem. Mūsdienās tie izpaužas kā pašattīstības un pašpalīdzības kustības, cerības uz zinātnes un tehnoloģijas progresu, piemēram, šodienas optimisms par mākslīgā intelekta attīstību. Te Lutera *krusta teoloģija* joprojām kalpo kā rīks, lai nošķirtu patieso no aplamā jautājumos, kas saistīti ar cilvēka glābšanu un grēka kaišu dziedināšanu.

Lutera Akadēmijas lektors **Gints Graudiņš** rakstā “Sociālzinātniskās reliģijas pētniecības paradigma par dievkalpojumu apmeklējuma problēmjautājumiem un vērtībattieksmēm Rietumu civilizācijā” norāda, ka dominējošā reliģija daudzviet Eiropā nav ticība kristietības pamatpatiesībām, bet ticība nekristīgām pārliecībām par pārdabisko. Tādēļ kristīgo Baznīcu dievkalpojumi ir maz apmeklēti, neskatoties uz reliģiski noskaņoto cilvēku augsto proporciju aptauju statistikā. Draudzes, kas izvirza augstas prasības saviem locekļiem un garīdzniekiem, saglabā arī augstu dievkalpojumu apmeklējumu. Savukārt draudzēm, kas saņem valsts finansiālu atbalstu, trūkst motivācijas, lai sasniegtu vairāk cilvēku. Kristīgās ticības pamatpatiesības joprojām ir aktuālas kristiešiem. Ja tās netiek sludinātas, garīgā telpa tiek aizpildīta ar nekristīgām pārliecībām par pārdabisko.

Lutera Akadēmiju konferencē pārstāvēja arī divi studenti. **Mārtiņš Muižnieks** rakstā “Kristietim dotais uzdevums “kopt un sargāt” Dieva radību kā cilvēka identitāti veidojošs faktors” skaidro, kā aicinājums kalpot cilvēka būtiskajās attiecībās (ar Dievu, ar cilvēkiem, ar sevi un ar pasauli (dabu)) veido cilvēka identitāti un komunicē Dieva

mīlestību, Dieva pavēles “kopt un sargāt” kontekstā. Viņš formulē atbildes uz klasiskās antropoloģijas pamatjautājumiem (kas es esmu, kāda ir mana piederība, kas notiek ar mani un manī, no kurienes es nāku, kāds ir manas dzīves mērķis) Dieva uzdevuma “kopt un sargāt” Viņa radību kontekstā. Atbildes ir apkopotas luteriskās antropoloģijas tabulā, kas veidota, apvienojot Kristīgās namturības artikula “kopt un sargāt” kontekstu un luteriskās teoloģijas pamatjautājumus.

Sandra Kokina rakstā “Kaina zīme – slepkavas apžēlošanas iespējas Bībelē un šodien” aplūko cilvēka stāvokli Dieva priekšā pirms un pēc grēkākrišanas, analizē nāves vēstures aizsākumu, sacelšanos pret tuvāko, kā arī Dieva pasludinājumu Kainam kā žēlastības izpausmi. Dievs noliecas pie viszemāk kritušā, lai dāvinātu žēlastības laiku, nevis taisnās dusmās iznīcina slepkavu. 2023. gada 12. aprīlī “Latvijas Avīzē” bija publicēts žurnālista Arta Drēziņa raksts “Saķēru aiz bizes, aptinu ap kaklu...”. Lasītāji tajā varēja uzzināt par nesen notikušu slepkavību, kas šokēja Latvijas sabiedrību. Tiesas spriedums noziedzniekam bija vieglāks, nekā vēlējās prokurors, izmeklētājs un sabiedrība. Žurnālista raksts atklāj grēcinieka dabu, kas nav mainījies kopš pirmā slepkavas Kaina laika. Raksta autore uzrāda likumsakarīgas līdzības starp Kaina un mūsu laika slepkavas Daniela Markova dabu un rīcības iemesliem.

Gatis Kokins raksta “Mūsdienu princips “ticēt sev” un gribas verdzība” mērķis ir likt apšaubīt “ticības sev” ilūziju un atklāt patiesu biblisku ticību, balstoties uz Dr. Mārtiņa Lutera darba “Par gribas verdzību” argumentiem. “Ticība sev” kā mūsdienu dzīvesveida princips daudzos cilvēkos maldīgi ir radījis cerību labākai dzīvei un pestīšanas nevajadzībai. Pētījuma objekts ir cilvēka brīvā griba kā iespējams rīks pestīšanas un labākas dzīves sasniegšanai. Raksta autors izskaidro Lutera argumentus, izmantojot grafisku teoloģisku interpretāciju, kuru iespējams izmantot diskusijās ar “ticības sev” adeptiem un apoloģētiem. Secinājums – šodien ir vajadzīga “Lutera tipa” Dieva vārda sludināšana un viennozīmīga kristīgā vēsts grēka paverdzinātajiem, kurā Kristus sniedz dievišķu piedošanu, skaidrību un pārliecību.

Kopsavelkot radušās atziņas no šīs konferences, kas rakstu veidā apkopotas šajā krājumā, jāsaka, ka, atrodoties civilizācijas ekoloģiskās un arī morālās krīzes epicentrā, cilvēks rīkojas tā, it kā viņš pats būtu radījis mūsu planētu, lai to nesaudzīgi ekspluatētu savam komfortam un negausīgam patēriņam. Katoļu apskatniece Stella Jurgena norāda, ka šādos apstākļos “pat vislabāk izstrādātie likumi nedarbojas vai darbojas vāji, jo vēlme patērēt un savas kundzības ilūzija ir spēcīgāka. Gara ekoloģija, ar kuru var sākties arī radītās, redzamās pasaules atjaunošanās, sākas ar atgriešanos jeb virziena maiņu – *metanoia* (μετάνοια) – un pievēršanos Radītājam, lai mūsdienu cilvēks no negausīga patērētāja kļūtu par rūpīgu Kunga radītās pasaules sargu un kopēju.”⁴

Tālāk krājumā seko Lutera Akadēmijas akadēmiskā personāla devums. Tā kā izdevums iznāk sadarbībā ar Profesora Roberta Feldmaņa fondu, tad īpaši nozīmīgs ir vieslektora **Tāļa Freimaņa** raksts “Roberta Feldmaņa pneimatoloģiskie uzskati”, kurā viņš norāda, ka Roberts Feldmanis (1910–2002), *Dr. theol.*, virsmācītājs, Baznīcas vēstures profesors, luterisko dogmatiku atklāja savos sprediķos. Maldu un patiesības robežšķirtne ir Ticības apliecība, kas definē ticību Svētajam Garam. Svētais Gars ir Dieva mājoklis pie cilvēkiem, un tikai caur Jēzu Kristu mēs Dievu varam saukt par savu Tēvu, un tikai caur Svēto Garu mēs Jēzu Kristu varam saukt par savu Kungu. Feldmaņa antropoloģijā cilvēks ir Dieva dzirksts saņēmējs un nesējs, kas cilvēkā izpaužas Svētā Gara dāvanās un namturībā. Fakts, ka Svētais Gars ar Evaņģēlija starpniecību cilvēku aicina un apgaismo saukt Jēzu Kristu par savu Kungu, saskatot Viņa pestīšanas darbu katram no mums, Feldmanim ir visu kristīgo cilvēku ticības pamats.

Lektors **Gints Graudiņš** rakstā “Hermeneitikas princips “burts un Gars” Dr. Mārtiņa Lutera Sv. Rakstu skaidrošanā: alegoriskās nozīmes pārvarēšana un Sv. Rakstu garīgās nozīmes iegūšana” norāda, ka vēlinajos viduslaikos dominēja t. s. četrkāršā interpretācijas metode,

⁴ Jurgena, Stella (2023). Dievišķais un pasaulīgais konferencē “Gara ekoloģija”.

Pieejams: <https://katolis.lv/2023/05/dieviskais-un-pasauligais-konference-gara-ekologija/> [sk. 05.10.2024.].

kas pieļāva alegorisko nozīmi jebkurai rakstvietai Sv. Rakstos. Tā ļāva Bībeli skaidrot patvaļīgi, kas deva lielu skaidrojumu dažādību, ienesa subjektivitāti, pieļāva teksta nozīmes izkropļošanu, vienkāršo ticīgo maldināšanu un citas problēmas. Savukārt Lutērs uzsvēra Dieva vārda divkāršo (bauslības un Evaņģēlija) dabu, ietverot gan burtu, kas “nogatina”, gan Garu, kas “dod dzīvību”. Vārda pasludinājumam saskaņā ar Otro bauslības pielietojumu jāizraisa grēka nosodījums pirms cilvēka garīgas atdzimšanas Evaņģēlija pasludinājumā. Tādēļ Lutērs atšķīra Sv. Rakstu garīgo vai pravietisko nozīmi no alegoriskās. Viņš apgalvoja, ka garīgā nozīme, kuru viņš identificēja kā burtiski pravietisko nozīmi, nebija alegorija, bet gan Autora iecerētā nozīme Svētajos Rakstos.

Rīgas un Livonijas reformatora Andreasa Knopkena vārds mums ir īpaši nozīmīgs. Tādēļ viņa devuma izpētei ir veltīti divi nākamie raksti. Docents **Vilis Kolms** rakstā “Andreasa Knopkena himnoloģiskais devums” vēsta, ka Andreasa Knopkena vārds Latvijas vēsturē vispirmām kārtām saistās ar reformācijas teoloģijas ienākšanu Rīgā. Viņa 1522. gadā publicētais skaidrojums Vēstulei romiešiem un 24 tēzes ir pirmais Baltijas reformācijas teoloģijas pieminekļis. Izšķiroša nozīmē ir arī viņa pastorālajam darbam, Rīgas Jēkaba baznīcā veidojot un vadot Rīgas pirmo reformācijai piederīgo draudzi. Knopkena nozīme reformācijas himnoloģijā diemžēl tiek mazāk izcelta, bet tā nav mazāk svarīga. Reformācijas attīstību Rīgā un Vidzemē Knopkens ir veicinājis gan kā teologs, gan kā draudzes gans, gan arī kā draudzes dziesmu melodiju un tekstu autors un arī kā reformācijas liturģijas kopējs Baltijā.

Savukārt docents **Uģis Sildegs** rakstā “Andreass Knopkens un viņa reformācijas tēzes” norāda, ka 24 tēzes no reformatora lekcijām par Pāvila Vēstuli romiešiem top par pamatu disputam 1522. gada 12. jūnijā, kur evaņģēliskā pārliecība ņem virsroku, un Rīga nostājas reformācijas pusē. Tēžu vadmotīvs ir glābjošā Kristus taisnība, kas ir nevis cilvēku sasniegums, bet gan Dieva dāvana, kuru saņem ticībā. Livonijas un Rīgas reformatora tēzes un komentārs izvērš gan Evaņģēlija ticības apliecinājumus, gan arī maldu noraidījumus. Knopkena

darbība ir nozīmīga agrīnās reformācijas teoloģijas liecība, kas rāda tās būtisko ietekmi uz vēlo viduslaiku cilvēku.

Docents **Guntis Kalme** divos rakstos sniedz pienesumu mūsu bruņoto spēku Kapelānu dienestam. Pirmajā “Latvijas Republikas karavīra zvēresta skaidrojums: sociālais, militārais un reliģiskais aspekts” autors skaidro Nacionālo bruņoto spēku karavīru zvērestu sabiedriski pilsoniskā kontekstā. Autors norāda arī uz zvērēšanas reliģisko problemātiku, aplūkojot tās lietojumu gan Vecajā un Jaunajā Derībā, gan arī Dr. Mārtiņa Lutera un Vienprātības grāmatas (Luterāņu ticības apliecību) izpratnē. Šajā kontekstā tas atbild uz nereti uzdoto jautājumu, vai kristietis ir tiesīgs zvērēt, t. sk. militāru zvērestu, ņemot vērā Mt 5:33–37 it kā viennozīmīgi izteikto Kristus aizliegumu to darīt. Otrajā rakstā “Garīdznieku atbalsts nacionālo partizānu cīņai (1944–1956), tā teoloģiskais pamatojums un ētoss” autors norāda, ka pēc komunistu reokupācijas 1944. gadā Latvijas iedzīvotājiem un tās Baznīcai bija jāizvēlas, kādu attieksmi – kolaborāciju, nodevību vai pretestību – ieņemt pret to. Rakstā īpaša uzmanība veltīta garīdznieku – partizānu atbalstītāju – rīcības iespējamajiem teoloģiskajiem motīviem un to analīzei. Bibliiskais uzskats ir principiāli pretējs un nesavienojams ar komunistisko, kas arī noteica dažu drosmīgu garīdznieku izšķiršanos dažādā veidā palīdzēt nacionālo partizānu kustībai.

Novēlot “*Credimus*. Lutera Akadēmijas rakstu” otrajam sējumam veiksmīgu ceļu pie lasītājiem – redaktors, Lutera Akadēmijas zinātņu prorektors, *Dr. theol.* Guntis Kalme

CREDIMUS

LUTERA
AKADĒMIJAS
RAKSTI

Randars Tasmuts (*Randar Tasmuth*)

Radība un kosmos kristīgajā domāšanā: attieksmei ir nozīme

ANOTĀCIJA

Šajā rakstā uzsvars likts uz biblisku kosmosa izpratni kā Dieva radību un cilvēkiem pārējā pasaulē. Tā kā attiecībā uz ekoloģiju šo vārdu ir grūti definēt, tas šeit lietots visu dzīvo un nedzīvo Zemes būtņu un lietu savstarpējas saiknes nozīmē.

Mūsdienās plašsaziņas līdzekļu un politiķu uzmanība ir pievērsta klimata pārmaiņu jautājumiem, ne tik daudz visas radības vērtībai. Šīs krīzes draudīgais aspekts ir svarīgs tikai no cilvēku perspektīvas. Kāpēc? Kura intereses ir apdraudētas? Kurš domā, ka ir vissvarīgākais pasaulē, un pieņem, ka spēj izzināt krīžu pamatiemeslus un to risinājumus?

Ekoloģiskajām krīzēm ir dziļas saknes cilvēces sabojātajās attiecībās ar Radītāju. Bībeles vēstījumos un apgalvojumos aprakstīta cilvēku loma Dieva pasaulē. Dažādām valodām ir dažādi hermeneitiskie uzstādījumi. Angļu valodas izmantošana prasa papildu pūles lingvistisko jautājumu apspriešanā, lai mēģinātu raksturot Dievam vēlamo kristīga cilvēka attieksmi. Kādā veidā cilvēki kā dārznieki, gani, pārvaldnieki, saimnieki var iederēties ekoloģiskajā ainā?

Atslēgvārdi: Radītājs, radīšana, cilvēka pienākumi, cilvēka attieksme, kristīgā domāšana.

Ievads

Rakstā aplūkoti vairāki jautājumi.

1. Kā aprakstīt cilvēkiem paredzēto un viņu reālo stāvokli radītajā pasaulē? Kādi ir iemesli pašreizējai globālajai situācijai? Kas ir aplami un kādēļ?

2. Kādu perspektīvu ieņemt kristiešiem? Kur ir izeja? Kādas iespējas mums ir izpildīt savu pienākumu?

Rakstā izmantotā pieeja ir (1) pāreja no bibliskā vēstījuma uz mūsdienām un nākotni, pievēršot uzmanību atsevišķiem terminiem; (2) atsevišķu, Bībelē lietotu vārdu leksiskā (semantiskā) analīze, (3) kas ļauj izdarīt noteiktus secinājumus.

Mana pārlicība ir, ka cilvēkam uzticētais sākotnējais uzdevums un viņa neveiksmes, rīkojoties ar vidi, tomēr atstāj cerību uz labākām iespējām. Lai gan Gara hermeneitika kristiešiem rada izaicinājumus.

Mūsdienās *ekoloģija* ir jaunums teoloģisko terminu vidū. Terminoloģija ir būtiska, jo bieži var novērot, kā dažādi cilvēki lieto vārdus, par kuriem domājam, ka zinām, ko tie nozīmē. Oksfordas angļu valodas atsauču vārdnīcā (*Oxford English Reference Dictionary*) ekoloģija ir definēta kā pētījumi par cilvēku mijiedarbību ar vidi. Pētījumi par cilvēku ietekmi uz vidi veido būtisku ekoloģijas sastāvdaļu (*Ecology* 1996: 446).

Attiecībā uz diskusiju par Gara ekoloģiju lasītājs ievēro, ka Gars ir klātesošs un aktīvs jau pašā bibliskā stāstījuma sākumā. Kad zeme bija neizveidota un tukša, "Dieva Gars lidinājās pār ūdeņiem" (1Moz 1:2).

1. Mozus grāmatas ievadnodaļā lasītājs tiek iepazīstināts ar divu galveno Bībeles drāmas dalībnieku – Dieva un cilvēka, t. i., pēc Dieva tēla radītās cilvēces – attiecībām. Mēs pamanām Dieva rūpes par cilvēka labklājību, kad Viņš dod augus uzturam. Šīs dievišķās rūpes vēl vairāk ir redzamas 1. Mozus grāmatas 2. nodaļā, kurā Kungs Dievs dod cilvēkam dārzu, kurā dzīvot, dzīvniekus par biedriem un sievu par pilnīgu līdzinieci (Wenham 1996: 239).

Te arī sākas diskusija par cilvēku vietu pārējā Dieva radībā ar izteiktu uzsvāru uz visu radību savstarpējo saikni kopējā atkarībā no

Dieva, viņu Radītāja. Kā šajā diskusijā ir aprakstīts Dievs, pasaule un cilvēku stāvoklis?

1. Radība kā viss radītais, saukts par kosmosu jeb pasauli

Grieķu vārds *cosmos* Rietumu tradīcijā ir kļuvis par tehnisku terminu, ko bieži tulko kā ‘pasaule’. Šā vārda pamatnozīme – ‘sakārtota sistēma’, ko dažreiz saprata kā planētu Zeme, bet arī kā Visumu, gluži kā jūdu saliktajā teicienā “debesis un zeme”. Grieķiem patika kārtība, tādēļ *kosmos* kā sakārtota (skaista) sistēma bija labs apzīmējums. Tāpēc apgalvojums Bībelē, ka “Dievs redzēja visu, ko bija darījis, un redzi, tas bija ļoti labi” (1Moz 1:31), saskan ar grieķu jēdzienu *kosmos*. Var jautāt, vai tas ir attiecināms arī uz angļu vārdu *world* (pasaule) oriģinālajā bibliskajā vidē un modernajā kontekstā.

Angļu valodā un vairākās citās indoeiropiešu valodās vides aprakstīšanai plaši tiek lietots termins *nature* (daba). Tas ir samērā “radošs izteiciens” ar daudziem dažādiem lietojuma veidiem. Lietvārds nāk no latīņu vārda *natare* – ‘dzemdēt’. Tādējādi grieķu apstākļa vārds *gnēsiōs* un lietvārds *genesis*, ‘tapšana’, ir labas latīņu terminu sastāvdaļas. Abi vārdi attiecas uz dinamisku procesu, uz autora darbību, kurš devis dabai tās sākotnējo dabisko būtību. Tuvu vienai dabas nozīmei ir grieķu lietvārds *physis*, kam Pāvils Vēstules romiešiem 1. nodaļā piešķir īpašu nozīmi, norādot cilvēku perversijas (Cressey 1996: 807). Ko no tā var secināt?

Pirmkārt, apgalvojums, ka radīšanas rezultāts, t. i., radība, ir labs, pamatojas uz dievišķo spriedumu par radību.

Otrkārt, radība ir laba arī bez cilvēkiem. Bibliskais stāsts par radīšanu pasludina radības, kas nav cilvēki, par labām, nekādā veidā neat-saucoties uz cilvēci. Dzīvai un nedzīvai radībai, kas nav cilvēki, ir sava vieta Dieva radībā. Radība nav radīta tikai cilvēku labumam. Radība ir laba, jo tā pastāv atbilstošās attiecībās ar savu Radītāju (Osborn 2000: 431). Cilvēks kā radīta būtne iederas tajā pašā kategorijā. Tas nozīmē, ka cilvēki ir jāvērtē atbilstoši viņu attiecībām ar savu Radītāju.

Treškārt, cilvēces radīšana vienā dienā ar dzīvniekiem norāda uz saikni un radniecību starp tiem. Turklāt cilvēkus apraksta, kā pēc Dieva tēla radītus, un tas viņiem dod citādu stāvokli pasaulē. Cilvēks ir likts pasaulē, lai to uzturētu.

Jaunajā Derībā *kosmos* kā pasauli ir grūtāk izskaidrot. Pasaule apzīmē arī Zemi kā planētu, zemi, apdzīvotu zemi vai vienkārši pasauli. Jāņa tēlainajā valodā dažreiz pieminēti cilvēki, kuri atgriežas atpakaļ pie Dieva kā *kosmos*. Visas šīs nozīmes nepieciešams analizēt, bet to šeit nav iespējams pilnībā izdarīt.

2. Cilvēks kā cilvēciska būtne Dieva pasaulē

Cilvēkam Ēdenes dārzs¹ bija jāsargā un jāapstrādā (1Moz 2:15).² Namturis ir cilvēks, kuram nepieciešams perspektīvs, t. i., pozitīvs skatījums uz nākotni. Viņam ir jābūt gatavam atbildēt savam saimniekam, īpašniekam par pašreizējo lietu stāvokli.

Šeit ir divi darbības vārdi. Pirmais vārds *abad* ir cieši saistīts ar kalpa (*ebed*) pienākumu, kopjot augsni, *adama*. Tomēr kāpēc te ir vēl cits darbības vārds? Savu uzmanību pievērsīšu nākamajam darbības vārdam.

Otrajam vārdam *šamar*³ ir plašāka atsauce, ne tikai iepriekš minētā saistība ar dārzu. Tas ir saistīts arī ar gana pienākumiem attiecībā uz nedaudz tālāk aprakstīto dzīvnieku radīšanu. Piemēram, Jēkabs, kurš bija gans Lābana namā, sacīja, ka viņš atkal ganīs Lābana ganāmpulku un *sargās* (*ešmor*) to (1Moz 30:31).

Turpināsim meklēt dažādus kontekstus, kur šis un līdzīgi termini atrodami, lai iezīmētu ainu, kas atklātu šo un citus saistītus vārdus. Darbības vārds *šamar*, *sargāšana*, nozīmē arī 'sargāt, uzmanīt, aiz-

---

1 Angļu valodā *man*, šeit ar vārdu *cilvēks* apzīmēju visu cilvēci, vīriešus un sievietes, bet ar vārdu *vīrietis* – vīriešu kārtas cilvēkus. Angļu NRSV Bībeles tulkojumā šeit lietots *vīrietis*, bet, iespējams, iekļautas arī sievietes. Šajā darbā koncentrējos uz *cilvēka* pienākumiem leksiskā nozīmē.

2 Citos tulkojums var būt teikts, ka cilvēkiem tika dots norādījums *uzraudzīt* dārzu.

3 *šmr* = *hüten, schützen, bewachen, eine Herde aufbewahren* (Gesenius 1962: 847–848).

sargāt'. Vēl citu darbības vārdu ar līdzīgu nozīmi, *nhg/nahag*,⁴ bieži tulko kā 'vadīšana', un tas ir atrodams attiecībā uz dzīvniekiem un cilvēkiem. Piemēri ir izteiksmīgi.

1. Praviētis Jesaja saka, ka laikā, kad nāks dzinums no Jišaja celma un Kunga Gars dusēs pār viņu no jauna sakārtotajā pasaulē, tele, lauvēns un nobarots vērsis būs blakus un bērns tos **ganīs** (*nahag*) (Jes 11:6).
2. Kāds dzejnieks vērsās pie Dieva ar lūgumu: "Israēla gans, ieklausies! Tu, kas ved Jāzepu kā ganāmpulku." (Ps 80:2) Tāpat arī cits psalmists sauc Kungu par ganu (Ps 23:2). Kungs, gans, ir tas, kurš **ved** (*nehal*) dzejnieku – un psalma lasītājus – pie rāmiem ūdeņiem.
3. Turklāt ebreju lietvārds *šomer* apzīmē sargu, kurš atbild par iedzīvotāju drošību. Pravietojumā par Dūmu balss sauc: "Sargs, cik jau ir naktī? Sargs, cik jau ir naktī?" (Jes 21:11) Cilvēkiem tiek dots brīdinājums, un šeit sargs ir gana metafora.

Ganāmpulka sargāšanas tēlojums skaidrāk ir redzams Ecehiēla grāmatā. Kunga vārds vairākkārt nāk pie "cilvēka dēla", aicinot: "Pravieto par šiem Israēla ganiem" (Ech 34:2). Pravietojumā kritizēts tas, ka Israēla gani baro paši sevi, nevis avis. Dievs izlemj kaut ko darīt, jo Kungs Dievs saka tā: "Es pats meklēšu un vedīšu atpakaļ savas avis!" (Ech 34:11) Dievs kļūst par ganu, kas tiek pausts saskaņā ar Ps 23:1: "Kungs ir mans gans, man netrūks nekā."

Gana metaforai ir vairāki lietojuma veidi. Vārdu krājuma papildināšana ar sinonīmiem ir attaisnojama. Tomēr problēma ir tāda, ka ir ebreju valodas vārdi, kurus, tulkojot angļu valodā, ir nepieciešami vairāki vārdi (domājams, tā ir arī latviešu un citās valodās, kurās oriģinālteksts tiek tulkots), lai izstāstītu Kunga stāstu un Viņa nodomu attiecībā uz cilvēkiem. Gans, kopējs, pārvaldnieks, sargs, vadītājs –

⁴ *nhg* = *treiben, führen, besonders das Vieh führen, wie ein Hirte sein Volk führen* (Gesenius 1962: 488).

lai kādu vārdu savā dzimtajā valodā lasītāji izvēlētos, tie raksturo un apgaismo mūs. To visu var izmantot kā pamācību cilvēkiem par to, kā pārvaldīt Dieva radību.

3. Kas ir nepareizi, un kas ir nepieciešams?

Cilvēka nepaklausība un tās ekoloģiskās sekas uzsver ambivalenci dabā, ko piedzīvoja senie ebreji (1Moz 3) un piedzīvo modernie cilvēki mūsdienās. Cilvēku atteikšanās no dievišķajām robežām un Dieva labās kārtības, kas tiem noteikta, ir saistīta ar cilvēka garīgo diagnozi. Cilvēka nepaklausības rezultāts, kas izpaužas dievišķās tiesas veidā, ir visu būtisko Dieva iedibināto attiecību traucējumi, ieskaitot ietekmi uz vidi.

Grēkā krišanai ir sekas pagātnē, tagadnē un nākotnē. Sekas parādās visur, redzamas vai neredzamas. To neatzīst modernā Rietumu sabiedrība, un to parasti noliedz, aizsedzot patiesās problēmu saknes. Grēku kā cilvēka teoloģisko aprakstu aizstāj ar ideju par nepilnību. Tomēr krišanai kā cilvēka stāvoklim ir arī pastāvīgas sekas. Mūsdienās “dabisku” cilvēku rīcībai ir ievērojama ekoloģiskā ietekme, ko vēl vairāk veicina tehnoloģijas un attaisno modernā ideoloģija. Ekonomikas izaugsme un cilvēku labklājība ir tās maģiskie atslēgas vārdi.

Grēkākrišanā ir cietušas cilvēka attiecības: (1) ar Dievu, (2) ar cilvēkiem, (3) ar radību – tagad zeme darbojas pret cilvēku un pievīl cilvēku cerības.⁵ Neraugoties uz to, “īstenojot projektu par pilnīgu kontroli pār dabisko pasauli, modernie cilvēki ir centušies sevi padarīt par dieviem, kas nav pakļauti nevienam, ir augstāki par visu” (Bauckham 2010: 30).

Rezultātā cilvēka domāšanai ir negatīvas blakusparādības kā pašpietiekamība, sevi noslēgta mentalitāte un alkatība, kā sekas savukārt

---

⁵ Lietojot galējus izteicienus, daudzus no mums var raksturot kā pašpietiekamus, pašpaļāvīgus, sevi ieinteresētus, sevi noslēgušos, pašu veidotus un pašpārvalditus cilvēkus.

ir tuvredzība un patiesas gudrības trūkums ikdienas dzīves pārvaldībā, ieskaitot vidi.⁶

Jāņa evaņģēlijā un viņa pirmajā vēstulē var atrast vairāk nekā pusi no grieķu termina *kosmos* lietojuma Jaunajā Derībā. Konkrēti Jāņa evaņģēlijā uzsvars tiek novirzīts no pasaules, kuru uztver kā radību, uz tādas cilvēces pasauli, ko pārvalda tumsība, kas rodas no viltus mīlestības, viltus vērtībām, viltus zināšanām, kā arī uz Dieva misiju glābt pasauli (World 1998: 969).

Šī tumsība apēno pat mūsu labos nodomus. Tā ir traģēdija, ka saskaņā ar Jāņa evaņģēliju *kosmos*, pasaule, nepazīst Garu, patiesības Garu. Attiecīgi šī pasaule netiek glābta, ja Pestītāja glābjošā misija ir nemainīgi noraidīta (Jņ 9:39).

Īsāk sakot, cilvēks ir pārkāpis atšķirību starp Radītāju un radību, rīkojoties autonomi, un sacēlies pret Dievu. Dieva tēls viņā tika sabojāts, bet nepazuda: nav pamata ne cilvēka lepnumam, ne bezcerībai. Kāda ir izvēle, ko varam tagad darīt?

4. Nozēla un metanoia kā priekšnoteikums pareiziem lēmumiem

Gana raksturā ir gatavība uzņemties atbildīgu pārraudzību par ganāmpulku un sargāt to. Tomēr vārdam *šamar* ir paralēles arī garīgajā dzīvē.

Pirmkārt, 1. Mozus grāmatas 37. nodaļā Jāzeps redzēja sapņus un tos izstāstīja saviem brāļiem un tēvam. Viņa brāļi kļuva greizsirdīgi, bet tēvs **turēja** (*šamar*) šo lietu prātā. Faktiski ebreju tekstos teikts, ka viņš **sargāja vārdu** (*šamar et haddavar*) prātā (1Moz 37:11). Vispārīgi **sargāt** nozīmē 'nepazaudēt' – nepazaudēt avis, cilvēkus, vārdus, īpaši Dieva vārdus.

---

⁶ Pāvils lieto tēlu, ka daba cieš, un runā par dabas pakļaušanu nīcībai, *mataiotēs* (Rm 8:18–25). Radības nespēja sasniegt tās *telos*, piepildīt tās pastāvēšanas nolūku un Dieva paredzēto funkciju ir tiešs 1Moz 3:17 aprakstītās nekārtības rezultāts. Atbildība par dabas nīcību jāuzņemas cilvēcei, kas faktiski ir daļa no dabas. Cilvēka nepaklausībai ir ekoloģiskas sekas.

Otrkārt, viens no vairākiem interesantiem piemēriem par vārda *šamar* lietošanu ir tāds, ka Dievs zina, ka Ābrahāms uzdos saviem bērniem un saimei pēc sevis **sargāt** Kunga ceļu, darot taisnību un tiesu (1Moz 18:19). Līdzīgi arī Hozeja dod padomu stingri turēties, t. i., **sargāt** (*šamar*) mīlestību un tiesu (Hoz 12:7(6)).

Attiecīgi Dieva vārda sargāšana ir dievišķa īpašība, kas darbojas kā priekšnoteikums visas savas dzīves un dabas turēšanai kārtībā.⁷

Dārza sargāšana pirmkārt ietver pārvaldību pār radību. Te lietota metaforiska valoda, lai paplašinātu funkciju darbības vārdam **sargāt** ganāmpulku, Israēla tautu un Dieva vārdu. Kā redzam, Dievs savukārt ir uzticams. Dievs, kurš radījis debesis un zemi, jūru un visu, kas tajā, ir Dievs, kurš **uztur** patiesību uz mūžiem (Ps 146:6). Dievs atklāj savu uzticamību savā radībā un apsola to uzturēt. Kā ir ar mums?

Mums ir nepieciešama nožēla. *Metanoia* nozīmē ‘prāta atjaunošanās’. Jēzus Kristus kā Dieva attēls ir saskarsmes punkts starp radītāju un radību. Tā kā Jēzus Kristus, otrais Ādams, patiesi ir Dieva attēls, tad Dieva līdzības atjaunošana cilvēcē kļūst par kristīgās darbības sastāvdaļu: mēs esam aicināti kļūt līdzīgi Kristum, Dieva līdzības paraugam (Osborn 2000: 433).

Šis ir izejas punkts bibliskai diskusijai par ekoloģiju. Pāvils redz Kristus izpiršanas darbību kā tādu, kas vispirms ietekmē cilvēka izlīgšanu ar Dievu un caur to arī visas radītās kārtības piepildījumu. Taisnīga kārtība, nevis nekārtība!

Metanoia ir pašreizējās “parasto darījumu” (*business as usual*) domāšanas virziena maiņa, kurā ietilpst mūsu ekoloģiskās rīcības un ekoloģisko lēmumu pieņemšanas pārdomāšana Dieva Gara gaismā. *Metanoia* nozīmē nožēlu, sirds pārmaiņas. *Metanoia* nozīmē vēlāku pārdomāšanu un prāta pārmaiņas. Tā ir jauna cilvēka **veidošana**, kurā ietilpst patiesi **informēta** un patiesi **reformēta** ekoloģiskā domāšana un nākotnes plānošana.

---

⁷ Tomēr pretējs piemērs norāda arī uz Dieva vārda neturēšanu. Samuēls pārmet Saulam, ka viņš nav sargājis Kunga baušļus (1Sam 13:13).

5. Apsolījums par jaunu radīto kopienu?

Neviens nedzīvo ārpus kopienas, un ikvienam ir vajadzīgi citi cilvēki. Fiziski, psiholoģiski un sociāli. Tas nav tikai jautājums par oficiālu, akadēmisku apgalvojumu un teorētiskām zināšanām. Tas ir jautājums par kopīgu attieksmi. Attieksmei ir nozīme.

Kristieši nepavisam nav perfekti cilvēki. Tomēr mēs ceram, ka ir iespējams uzlabot savu alkatīgo un uz sevi vērsto pārvaldību un pievērsties labāk līdzsvarotiem apsvērumiem.

Tā ir patiesība, ka esam vāji. Pat tad, ja gars ir labprātīgs, miesa ir vāja (Mt 26:41). Tomēr nav jākrīt izmisumā, jo mēs tiekam apstiprināti. Ir Dieva Gars, patiesības Gars, kurš mūs vada visā patiesībā (Jņ 16:13). Ekoloģiskā “pārvēršanās” var būt veiksmīgāka, ja tās pamatā vispirms ir garīgā pārvēršanās.

Cilvēka pārvaldība uz Zemes pār kosmosu ir pareiza tikai tad, ja attiecības ar Radītāju ir pareizas. Kā 1Moz 18:19 mūs mudina, mums ir iespēja **sargāt Dieva vārdu** prātā un **sargāt Kunga ceļu**, darot tiesu un taisnību, lai Kungs var mums dot to, ko ir apsolījis. Dieva vārds ir primārs, nāk vispirms. Tikai pēc tam indivīds var darīt savu pieņēmumu kopienā. Saskaņā ar ebreju valodā tulkoto ceturtā evaņģēlija versiju Jēzus saka Pēterim: “**Kop** (*nhg*) manas avis” (Jņ 21:16, *habberit hahadaša*).

Jēzus uzdeva Pēterim kā ganam vadīt un sargāt Dieva tautu. Dievs mums ir uzdevis pārvaldīt savu radību. Pārvaldišana šķiet piemērotāks vārds nekā valdišana. Attieksmei ir nozīme. Sargājiet Dieva dārzu un rūpējieties par to. Dārzs ir cilvēciski pielāgots dabas variants. Tiek pieņemts, ka dārza sargāšana ir darbs, bet šis darbs ir jāveic rūpīgi. Šeit risinājums ir pievienot, nevis aizvietot (Bauckham 2010: 35).

Vēl jo vairāk – mums būtu atbildīgi jāsargā savi brāļi un māsas, jo Dieva vēsts uz Kaina jautājumu, vai es esmu sava brāļa sargs, ir: “Jā, esi gan!” (1Moz 4:9) Kains meloja un teica: “Es nezinu”, bet mums ir jāzina, kur ir mūsu māsas un brāļi, kā viņiem klājas.

Šai pārvaldībai un vadībai ir jābūt jaunai kvalitātes ziņā, kas saņem dzīvei nepieciešamo no Rakstiem Dieva Gara klātbūtnē un ietekmē. Šai

jaunajai kopienai ir jābūt atbildīgai Radītāja priekšā. Šīs kopienas locekļus, kas ir Gara pirmie augļi, var raksturot kā Dieva darbu, *poiēma* (Ef 2:10), kuru atklāšanos gaida visa radība (Rm 8:19).

SECINĀJUMI

1. Radība ir viss, ko Dievs ir radījis, un tā ir laba, jo balstās atbilstošajā dievišķajā spriedumā.
2. Ebreji to apzīmēja kā debesis un zemi, grieķi kā kosmosu, un angļu valodā vārds *pasauļe* tiek lietots vispārējā nozīmē. Cilvēki kā radītas būtnes pieder vienai dzīvo un nedzīvo radību kategorijai. Dieva pavēlei cilvēkam kopt un sargāt Ēdenes dārzu ir daudz plašāka perspektīva un lietojums nekā tikai dārzs vien. Darbības vārds *šamar*, 'glabāt', nozīmē arī 'sargāt, uzmanīt, aizsargāt'. Kopā ar līdzīgo darbības vārdu *nahag* abi darbības vārdi atrod savu vietu, kur arī dzīvnieki un cilvēki ir subjekti. Cilvēku gani kopj savu ganāmpulku, un tas ir jādara. Tomēr, kopš Kungs Dievs ir Israēla gans, pats Dievs ved savu tautu pie palēniem ūdeņiem. Tādi vārdi kā *gans*, *aprūpētājs*, *pārvaldnieks*, *sargs* ir skaidrojošas metaforas, runājot par Israēla Dievu, un ir attiecināmas uz cilvēkiem, kas apraksta savus pienākumus.
3. Cilvēka attiecības ar Dievu, līdzcilvēkiem un radību cieta grēkākrišanas dēļ. Rīkojoties autonomi, cilvēks pārkāpa Radītāja/radījuma nošķirumu. Rezultātā viņa prāts guva tādas blaknes kā, piemēram, pašpietiekamība, alkatība, tuvredzība un patiesas gudrības trūkums, pārvaldot ikdienas dzīvi, vidi ieskaitot. Tāpēc mums ir vajadzīga grēknožēla.
4. Tomēr darbības vārds *šamar* arī atgādina cilvēkiem par nepieciešamību paturēt vērā Dieva vārdu, un Dieva vārda turēšana ir līdzeklis, kas mūs ved uz grēku nožēlu.
5. Sabiedrībā un Baznīcā ikvienam fiziski, garīgi un sociāli ir vajadzīgi citi.

6. Dievs mums ir dāvājis pārvaldību pār visu savu radību, un mums tā ir jāveic atbildīgi, sargājot arī savus māsas un brāļus. Šī kvalitatīvi atjaunotā pārvaldība nodrošina dzīvi no Svētajiem Rakstiem Dieva Gara klātbūtnē un iedarbībā. Kristietība ir kopība, kas svin Dieva vārdu un Dieva radību. Kristietība varētu būt pēc Radītāja līdzības atjaunota radoša kopiena.

AVOTI

- Bauckham, Richard (2010). *Bible and Ecology. Rediscovering the Community of Creation*. London: Darton, Longman and Todd Ltd.
- Cressey, M. H. (1996). Nature. In: *New Bible Dictionary*. Nottingham, England: Inter-Varsity Press, p. 807.
- Gesenius, Wilhelm (1962). *Hebräisches und aramäisches Handwörterbuch über das Alte Testament*. Berlin, Göttingen, Heidelberg: Springer Verlag.
- Osborn, Lawrence H. (2000). Creation. In: *New Dictionary of Biblical Theology*. Leicester, England and Downers Grove, Illinois: Inter-Varsity Press, pp. 429–435.
- Ecology (1996). In: *The Oxford English Reference Dictionary*. Second Edition. Oxford, New York: Oxford University Press, p. 446.
- Wenham, Gordon J. (1996). Creation. The Genesis account. In: *New Bible Dictionary*. Nottingham, England: Inter-Varsity Press, pp. 239–241.
- World (1998). In: *Dictionary of Biblical Imagery*. Leicester, England and Downers Grove, Illinois, USA: Inter-Varsity Press, pp. 967–969.

Creation and Cosmos in Christian Thinking: Attitude Matters

ANNOTATION

This article focuses on the biblical understanding of the cosmos as God's creation and on people in the rest of the world. Since this word is difficult to define in terms of ecology, it is used here in the sense of the interconnectedness of all living and non-living beings and things on Earth.

Today, the media and politicians are focused on climate change issues, not so much on the value of all creation. The ominous aspect of this crisis is only important from a human perspective. Why? Whose interests are at stake? Who thinks they are the most important thing in the world and presumes to know the root causes of crises and their solutions?

Ecological crises have deep roots in humanity's damaged relationship with the Creator. The narratives and statements of the Bible describe the role of humans in God's world. Different languages have different hermeneutic settings. The use of the English language requires additional effort in discussing linguistic issues to try to describe the attitude of a Christian person that God desires. In what way can people as gardeners, shepherds, managers, owners fit into the ecological scene?

Keywords: Creator, creation, human duties, human attitude, Christian thinking.

Torbjerns Johansons (*Torbjörn Johansson*)

Daba kā dāvana, sprediķis un kāpnes uz debesīm: par radīšanas mācības garīgo lietojumu

ANOTĀCIJA

Daba daudzos mūsdienu cilvēkos modina spontānu brīnuma un prieka reakciju. Šajā rakstā autors aplūkos sekojošus jautājumus: ko kristīgā ticība saka par dabu un izjūtām, kuras tā rosina cilvēkos? Ja dabas skaistums liecina par Dieva labestību, kā ar dabas neglītumu? Kā cilvēks var izvairīties no iestrēgšanas radības apbrīnā un tā vietā doties pie Radītāja, lai radība nezaudētu savu skaistumu un prieku? Piemēri no vācu teologa, mācītāja un dziesmu autora Paula Gerharda (*Paul Gerhardt, 1607–1676*) himnas “Ej, sirds, un mācies priecāties” (*Geh aus, mein Herz, und suche Freud*) parādīs, kā luteriskā radīšanas teoloģija tiek pārveidota lūgšanā un praksē. Tā vietā, lai kļūtu par elku, kas ved prom no Radītāja, daba var kļūt par prieka avotu un darboties kā Dieva sprediķis un tādējādi palīdzēt cilvēkam, lai sasniegtu savu mērķi pāri par radību.

Atslēgvārdi: Dievs, radība, daba, vispārējā atklāsme, dāvana, bauslība, grēks, Pauls Gerhards, valoda, Jēzus Kristus.

Ievads

Kā radišanas mācību var lietot kristīgajā dzīvē? Dzirdot vārdu *lietojums*, prāts ātri pievēršas ētiskai rīcībai, šajā gadījumā par to, kā risināt jautājumus par dabu un vides aizsardzību. Taču jautājums par “lietojumu” šajā rakstā attiecināms uz to, kas ir *pirms* ētiskās rīcības, proti, cilvēka domu un uztveres iekšējā pārveidošanās. Luteriskajā dogmatikas tradīcijā teoloģiska temata izskatīšanu bieži noslēdz diskusija par mācības *lietojumu*.¹ Te visbiežāk tiek aprakstītas garīga cilvēka sirds norises kā nožēla, ticība, mīlestība un tamlīdzīgi. Pēc šādām iekšējām norisēm sekos ētiska rīcība kā labi augļi no laba koka.

Kristieši ir aicināti pārveidoties (Rm 12:2), un šāda pārveidošanās ietver arī daudzu jautājumu izvērtēšanu. “Vēl debesu valstība ir līdzīga tirgotājam, kas meklē labas pērles. Atradis vienu ļoti vērtīgu, viņš iet un pārdod visu, kas tam ir, un iegādājas to.” (Mt 13:45–46) Cilvēks, kurš uzņem Jēzus Kristus vēsti ticībā, saņem jaunu skatījumu arī uz dabu. Tā nonāk jaunā kontekstā, kas to vienlaikus padara gan mazāku, gan lielāku. Daba kļūst mazāka, jo tā vairs nav viss. Tā kļūst lielāka, jo nav nejaušība, bet gan Dieva darbs. Spēja vienlaikus redzēt dabu gan mazāku, gan lielāku ir kristīgās ticības māksla. Ticībā cilvēks saprot, ka aiz redzamās īstenības pastāv neredzamā. Ticībā viņš arī saprot, ka dzīvei radībā ir augstāks mērķis – piedalīties jaunajā radībā, ko ir apsolījis Dievs.

Tiklīdz cilvēks tic, ka dzīvei šajā radībā ir jāved pie dzīves jaunajā radībā, rodas kārdinājums dzīvi uztvert nenopietni, pat nicināt šo pasauli. Bet tā vietā sapratnei par to, ka pastāv debesu mērķis, ir jāved pie pretēja secinājuma. Tikai tagad dzīve šeit, šajā pasaulē, kļūst patiesi liela un nozīmīga. Kad daba nav galamērķis pati par sevi, bet norāda uz Radītāju, tā kļūst vēl valdzinošāka un nozīmīgāka. Skatījums uz dabu kā uz Dieva labo radību dabiski noved pie secinājuma, ka par to ir jārūpējas kā par dārzu. Dabai nevis jākļūst par elku, bet tai

---

¹ *Quid est usus huius locus?* (“Kāds ir šīs vietas labums?” – latīņu val.). Piemēram, Matthias Häfenrefers (*Matthias Hafenerffer*, 1561–1619), *Compendium doctrinae coelestis* [“Debesu doktrīnas apkopojums”, 1612], sk. Häfenrefers 2010: 68 et. al.) Publicēts ar tulkojumu, ievadu, komentāriem un priekšvārdu vācu valodā.

jāpalīdz sasniegt debesu mērķi, un mēs redzēsim, kā radīšanas mācība īsteno šo nodomu.

Šajā rakstā parādīšu trīs pamatiezīmes luteriskajā dabas izpratnē. Daba ir (1) dāvana, (2) sprediķis un (3) kāpnes uz debesīm. Saikne starp dabu kā dāvanu un dabu kā sprediķi ir priekšnoteikums trešajai iezīmei, kas ir daba kā kāpnes uz debesīm.

1. Daba kā dāvana

Dāvanas kategorija luteriskajā teoloģijā

Visa radītā uzskatīšana par dāvanu ir izteikts elements reformatora Dr. Mārtiņa Lutera teoloģijā, kā arī vēlākajā luteriskajā ortodoksajā tradīcijā. Dāvanai un došanai kā kategorijai ir pievērsta liela uzmanība dažādās mūsdienu pētījumu disciplīnās, tāpat arī Lutera teoloģijas izpētē (pārskatam sk. Holm 2017). Ņemot vērā dažus pamattekstus, vispirms ievērojam, ka, skaidrojot Pirmo artikulu Mazajā katehismā, Luters šo artikulu saprot kā dāvanu: “Es ticu, ka Dievs mani radījis ar visām radītām lietām, man *devis* miesu un dvēseli [...] un vēl uz tur – turklāt drēbes un kurpes, ēdienu un dzērienu [...] – bagātīgi un ik dienas mani apgādā [...]” Artikula paskaidrojuma beigās ir aprakstīta pienācīga atbilde no cilvēka, kurš šādu dāvanu saņem: “Par visu to man būs Viņam pateikties, Viņu slavēt, Viņam kalpot un paklausīgam būt.” (Vienprātības grāmata 2012: 334) Šeit mēs ievērojam būtisko saikni starp dāvanu un pateicību. Lielākā Lutera katehismu kontekstā šis skaidrojums ir daļa no viņa izpratnes par to, ka Dievs dod pats sevi un savas dāvanas. Lielajā katehismā Luters noslēdz Ticības apliecības skaidrojumu ar šādiem vārdiem: “Jo caur šo atziņu mēs iegūstam patiku un mīlestību pret visiem Dieva baušļiem, tāpēc ka šeit mēs redzam, ka Dievs dod mums pats sevi – pilnīgi, līdz ar visu, kas Viņam pieder, lai vadītu un palīdzētu turēt desmit baušļus. Tēvs mums dod – visu radību, Kristus – visus savus darbus, Svētais Gars – visas savas dāvanas.” (Vienprātības grāmata 2012: 418) Nav nodoma šo apbrīnojamo apgalvojumu aplūkot sīkāk, bet varam ievērot, ka dāvanas kategorija ir raksturīga Vitenbergas reformatora teoloģijai.

Radība un aprīna

Dabas un pateicības saistības sakarā ir jārūnā vēl par kādu aspektu, kas ir kopīgs arī ar tiem, kuri neatzīst kristīgo ticību. Grieķu filozofs Aristotelis (Ἀριστοτέλης, 384. pr. Kr.–322. pr. Kr.) norādīja, ka izbrīns ir cilvēka filozofēšanas iesākums un cēlonis.² Runājot par dabu, daudzi mūsdienu cilvēki, arī tādi, kuri nav kristieši, pauž apbrīnu par Visuma uzbūvi. Radību raksturo liela sarežģītība, vienalga, vai tuvāk aplūkojam ikdienas parādības, lielākus procesus makrokosmā, Visumā vai arī mazākos procesus mikrokosmā, piemēram, DNS un atoma uzbūvi. Zviedru botāniķa Kārļa Linneja (*Carl von Linné*, 1707–1778), “taksonomijas tēva”, moto bija *Omnia mirari etiam tritissima* (“Brīnies par visu, pat par visikdienišķāko” – latīņu val.). Jo vairāk cilvēki uzzina par realitāti, jo sarežģītāka un ģeniālāka tā izrādās. Zinātniekiem tas ir pastāvīgs brīnumu avots. Tāpat arī fiziķi šodien izsaka apbrīnu par to, ka uz mūsu planētas var pastāvēt dzīvībai piemēroti apstākļi. Ar to tiek iepriekš pieņemts, ka vairākām tā sauktajām dabiskajām konstantēm ir jābūt ar precīzām vērtībām. Pat tie, kuri neatzīst Radītāju, var paust dziļu apbrīnu par “smalko kalibrāciju”, kas ir priekšnoteikums, lai uz šīs planētas būtu dzīvība. Kā formulēts kādā zviedru zinātniskajā žurnālā: “Kāpēc Visums ir tik perfekts?” (*Forskning och framsteg* 2014: 19)

Arī kristiešiem ir daudz iemeslu, lai brīnītos. Svarīgi uzsvērt, ka kristīgā ticība ir saistīta ar to pašu radīto pasauli, ko pēta dabas zinātnes. Brīnuma izjūtai par realitāti būtu jāpavada gan dabas zinātne, gan teoloģija. Kristietis var skatīties uz radīšanas darbu un sacīt: “Tavas godības diženumu un krāšņumu, tavus brīnumus es pārdomāšu!” (Ps 145:5) Radības brīnums kļūst vēl dziļāks tiem, kuru acis ir atvērtas uz tās Radītāju.

Tomēr ne visi aptver brīnumu tā, kā to pauž daudzi zinātnieki. Viens jautājums, ko varam uzdot, ir, cik lielā mērā mūsu laiku raksturo “nespēja brīnīties”, kā daži norāda, kad viss tiek pieņemts kā

---

2 Aristotle. *Metaphysics*. I grām., 2. daļa: “Tāpēc, ka viņi spēj brīnīties, cilvēki tagad sāk un pirmo reizi sāka filozofēt.”

3 Taksonomija – dzīvo organismu klasifikācijas metodoloģija. (*Red. piezīme.*)

pašsaprotams. Urbanizācija un digitalizācija pēdējās paaudzes laikā ir strauji mainījusi cilvēka attiecības ar dabu, un tagad pastāv jautājums par to, kā tas ietekmē spēju piedzīvot brīnumu. Mūsu atbildes var norādīt dažādus virzienus, bet galu galā visu izšķir ticība Dievam: “Ticībā mēs saprotam, ka visa pasaule ir veidota ar Dieva vārdu, tā ka no neredzamā ir cēlies redzamais.” (Ebr 11:3)

Tie, kuri pārdomā dabu un dzīvi, par brīnumu uzskata ne tikai to, kā radība izskatās, cik sarežģīta tā ir, u. c., bet arī to, ka tā vispār pastāv. Vācu filozofs un matemātiķis Gotfrīds Vilhelms Leibnics (*Gottfried Wilhelm Leibniz*, 1646–1716) teica, ka pirmais jautājums, kas jāuzdod, ir par to, kāpēc kaut kas ir, nevis kāpēc nekā nav (Leibniz 1714: 7). Kāpēc vispār kaut kas pastāv? Pastāvēšana pati par sevi ir liecība par Radītāju. Apgalvojums, ka Dieva nav, Rakstos ir nosaukts par nelgu īpašību (Ps 14:1).

Mācības par radību centrālo stāvokli

Dažos Baznīcas vēstures posmos mācībai par radību nav tikusi ierādīta pietiekami nozīmīga vieta. Konkrētās aprindās tā notika 20. gadsimtā, kas atbilstoši atspoguļots zviedru teologa Gustava Vingrena (*Gustaf Wingren*, 1910–2000) kritiskā raksta nosaukumā – “Mācība par radību. Nevis pielikums, bet Pirmais artikuls” (Wingren 1984: 353–371).⁴

Apustuļu ticības apliecībā trīs reizes ir atkārtots vārds *credimus* – “mēs ticam”. Sarežģītā veidā kristīgā ticība šeit ir veidota ap trim Dieva personām, vienlaikus atbilstoši pestīšanas vēstures notikumiem sākot no radīšanas līdz pēdējai tiesai un mūžīgai dzīvei. Tādējādi pirmā lieta, kas ir norādīta šajā agrīnajā kristīgās ticības kopsavilkumā, ir tā, ka Dievs ir radījis debesis un zemi. Tas atbilst kārtībai, kādā Bībelē ir aprakstīti Dieva darbi. Pašā pirmajā pantā ir aprakstītas Dieva attiecības ar radību: “Sākumā Dievs radīja debesis un zemi.” (1Moz 1:1) Šiem vārdiem būtu jānosaka, kā kristietis skaidro un saprot

⁴ Uzsvērtāk tas formulēts Vingrena grāmatas nosaukumā *The Flight from Creation* (“Bēgšana no radības”) (Wingren 1971).

dzīvi. Saskaņā ar Lutera pasauli artikulu par radību vajadzētu “praktizēt katru dienu”.⁵

Radība un valoda

Vārdi un pārliecība lielā mērā veido mūsu uztveri par īstenību. Protams, tas neattiecas tikai uz kristiešiem, bet gan uz visiem. Vārdi un pārliecība ir daļa no realitātes un būtiski ietekmē pārējās īstenības interpretāciju. Reformācijas iedvesmotās teoloģijas centieni bija piešķirt Svētajiem Rakstiem augstāko lomu (*sola Scriptura*), jo tas ir pats Dieva Vārds. Svēto Rakstu loma un funkcija Baznīcā un kristīgajā dzīvē var tikt skaidrota ar to, kā vispār funkcionē cilvēku valoda.

Kopš angļu dabas pētnieka Čārlza Darvina (*Charles Robert Darwin*, 1809–1882) laika daudzi ir uzskatījuši, ka valoda evolūcijas vēsturē ir veidojusies vēl. Saskaņā ar šo uzskatu cilvēks pasaules kopainā ieņāca vēl, tāpat arī valoda cilvēces attīstībā parādījās vēlīnā posmā. Valodai ir tendence kļūt par cilvēku “papildinājumu” dabā. Svētajos Rakstos ir pilnīgi cits skatījums. Bibliskajā perspektīvā valoda ir *vispirms*. Pirms visa cita Dievam sevī bija vārdi un valoda. Jēzu Kristu sauc par Vārdu, *Logos*. Tāpat kā 1. Mozus grāmata sākas ar radības aprakstu, izmantojot vārdus, tāpat arī Jāņa evaņģēlijs sākas ar Vārdu: “Iesākumā bija Vārds, un Vārds bija pie Dieva, un Vārds bija Dievs. Viņš bija iesākumā pie Dieva. Viss ir radies caur Viņu, un nekas, kas ir radies, nav radīts bez Viņa.” (Jņ 1:1–3) Radišana, kas notiek caur vārdiem, ir radišana Kristū un caur Kristu, caur *Logos*.

Dievs sacīja – un tapa, Viņš pavēlēja – un tur radās (sal. Ps 33:9: “Viņš sacīja – un tapa, Viņš pavēlēja – un tur radās”). Valoda nav ieņākusi vēlīnā posmā kā papildinājums radišanai, bet ir līdzeklis, ar kura palīdzību viss ir radīts. Bībele apraksta radišanu caur vārdiem (*creatio per verbum*). Šeit rodas jautājumi par to, kā Dieva sākotnējā valoda ir saistīta ar visām pasaules valodām, kas šodien pastāv. Skaidrs ir tas, ka valodas ir daļa no radības, kurā esam piedzimuši,

---

5 Lielais Katehisms. No: Vienprātības grāmata 2012: 411: “Tāpēc mums šajā artikulā ik dienas jāvingrinās un tas jāiegaumē. Un visā, ko redzam un kas labs notiek [...], jāatceras [...].”

mēs tās lietojam ne tikai savstarpējai saziņai, bet arī lai uztvertu un skaidrotu īstenību un lai domātu. Ps 94:9 ir uzdoti retoriski jautājumi: “Kas ausi tev uzlicis – vai pats nedzird? Kas aci tev darinājis – vai pats neskatās?!” Analogiski varam uzdot jautājumu: “Kas valodu izveidojis – vai Viņš nerunā?”

Turklāt pie iemiesošanās Dievs runāja cilvēku valodā un sacīja, ka Viņa vārdi paliks pat tad, kad debesis un zeme zudīs (Mt 24:35). Tas nozīmē, ka Viņš paļaujas uz to izturību pret laikazobu un visām pārmaiņām, kas notiek valodā. Tādēļ kopā ar Luteru varam uzskatīt valodu par brīnišķīgu Dieva dāvanu, ar kuru esam piedzimuši un kurā varam dalīties ar citiem cilvēkiem (Hägglund 1984: 1–12).

Tas nozīmē, ka valoda ir fundamentāla un daudz lielākā mērā neatņemama īstenības sastāvdaļa, nekā daudzi ir raduši uzskatīt. Grūti iedomāties realitātes izpratni bez valodas. Veids, kā valoda ir veidota, ietekmēs īstenības skaidrošanu. Tādēļ pastāv mūsdienu debates par sieviešu un vīriešu kārtas vietniekvārdiem – vai mums par cilvēkiem ir jārunā, norādot “viņa” un “viņš” vai jāizvēlas citi vietniekvārdi? Tas ir jautājums par īstenību un tās skaidrojumu. Debašu intensitāte apliecina valodas nozīmīgumu. Pamatojoties uz šeit aprakstīto izpratni par valodu, mēs arī vairāk saprotam nozīmīgumu, kas tradicionāli ir pievienots kristīgajai mācībai. Mācība, apliecināšana, kas ir izteikta vārdos, ir daļa no īstenības un veido mūsu izpratni par to, tādējādi arī mūsu esamību.

Radības labums

Kristīgajā izpratnē par dabu ir svarīgi uzsvērt, ka radība ir *laba*. Kultūrā, ko jau ilgu laiku ir ietekmējusi kristietība, to ir viegli pieņemt kā pašsaprotamu, bet ieskats dažādās reliģijās un laikmetos rāda, ka šāda uztvere par radību nebūt nav pašsaprotama. Tas, ka radība ir laba, nenozīmē, ka viss dabā ir labs, bet radītais pats par sevi, radīts un pastāvošs, ir kaut kas *labs*. Bībelē mēs neatrodam radītā un materiālā nicinājumu, tomēr vēsturē un mūsdienās ir daudz tādu piemēru.

Austrumu reliģijās kā hinduisms un budisms nav augsta redzējuma par materiālajām lietām. Agrīnajās hinduisma formās materiālās

lietas uzskatīja par ļaunās maģijas produktu, bet vēlākajās formās – par daļu no ilūzijas, no kuras cilvēkam jāmēģina atbrīvoties (Gylden-dals *Religionshistorie* 1994: 354–357). Viens no budisma pamataspektiem ir tas, ka esamība ir ciešanas. Mērķis ir izkļūt no ciešanām un sasniegt nirvānu. Viens no šķēršļiem, kas cilvēku kavē to sasniegt, ir slāpes pēc esamības – ilgas pēc esamības –, kas viņu tur ieslēgtu reinkarnācijā, cietumā, kurā jāpiedzimst atkārtoti (Gyldendals *Religionshistorie* 1994: 418–421). Tas ir kontrastā bibliskajam pasaules uzskatam. Šeit esamība, dzīvība, būšana tiek uzskatīta par lielu Dieva dāvanu cilvēkam. Pirms turpinām izpēti, ieskatīsimies arī hellēniskajā pasaulē.

Grieķu filozofam Platonam (Πλάτων, *Plátōn*; ap 427. g. pr. Kr. – 348. g. pr. Kr.) materiālā pasaule bija ēnu pasaule. Īstā pasaule bija ideju pasaule.⁶ Gnosticisms, sinkrētisks uzskats, pret ko agrīnajiem kristiešiem nācās smagi cīnīties, gāja vēl tālāk. Parasti gnostiķiem bija negatīva attieksme pret materiālām lietām, ko viņi uzskatīja par ļaunām un par šķērslī garīgajai dzīvei. Viņi mācīja, ka radība nav augstākā Dieva radīta, bet to radījusi zemākas kārtas dievība, tā sauktais demiurģs.⁷ Gnostiķi par cilvēku domāja kā par matērijā iestrēgušu, un pestīšana viņiem nozīmēja pestīšanu no materiālā un miesīgā.

Kristīgās ticības – Apustuļu ticības apliecības – vārdi ir pilnīgi pretēji gnosticisma idejām: “Mēs ticam uz Dievu Tēvu, Visuvaldītāju, debess un zemes Radītāju.” Visaugstākais Dievs, Jēzus Kristus Tēvs, ir debesu un zemes radītājs, nevis demiurģs. Dievs ir labs, un radība ir Viņa labās gribas rezultāts. Ps 104:31 lasām: “Lai priecājas Kungs par savu radību.” Tāpat, kā Dievs priecājas par to, ko ir radījis, tāpat arī cilvēks var pievienoties šim priekam, kad domā par Dieva radību un ļauj savam prātam nonākt līdz Dievam, kurš to visu ir radījis: “Lai tūk viņam mana lūgšana – es priecāšos Kungam.” (Ps 104:34) 104. psalmā, kurā ir garš radības apraksts, šī vēlme pēc tā, ka domas patiktu Kungam, ir atrodama tā beigās. Līdzīgi pēc pārdomām par radību un

---

6 Sk. Platona alas alegorijas viņa darbā *Valsts*, VII.

7 Gnostiķu izpratni par demiurģu sk., piemēram, Irenejs, *Pret ķecerībām*, I. grām., 5. nod.

bauslību, 19. psalms beidzas ar lūgšanu, lai lūdzēja sirdsdomas būtu tīkamas Kungam (15. p.). Mūsu domu pasaulē kaut kas nemitīgi notiek. Domas nāk un iet. Ar ko mēs piepildām savu prātu? Bībelē teikts, ka esam atbildīgi par savām domām. Tā Pāvils mudina mūs *domāt par to, par ko mēs domājam*. “Vēl, brāļi, domājiet par visu, kas patiens, godājams, taisns un šķīsts, kas ir pievilcīgs un apbrīnojams – kas saistīts ar tikumu un ir slavējams!” (Flp 4:8) Lai palīdzētu to darīt, Dievs mums ir devis savu radību. Iepriekš redzējām, kā psalmists ļauj savām domām sekot Dieva radībai un tad slavē Dievu. Tā ir pavisam citāda pieeja dabai, ne tāda kā dzejā par dabu, kas tā arī paliek pie dabas. Šāda veida dzeja par dabu apraksta dabu kā atsevišķu no tās avota Dieva. Dažreiz tajā var būt pausta pateicība, taču tā ir vērsta uz pašu dabu vai dzīvību.

Vēl cits veids, kādā radība mums palīdz domāt par Dievu, – velkot paralēles starp ikdienas radību un Dieva valstību. Tā Jēzus savās līdzībās piemērus sniedz no radības. Viņš pievērš uzmanību kaut kam zemišķam, piemēram, sinepju sēkliņai, un tad caur to dod garīgu ieskatu. Tas notiek ne tikai ar vārdiem, ne tikai ar “attēlu”, bet vārdam un attēlam mijiedarbojoties. Līdzīgi arī Pāvils lieto attēlus un apstākļus no dabas, lai mācītu par mirušo augšāmcelšanos (sal. 1Kor 15). Turpmāk redzēsim, kā šis runas veids ir ticis pārvaldīts un pilnveidots luteriskajā tradīcijā.⁸

---

8 Hamburgas Universitātes Baznīcas vēstures profesors Johans Anselms Šteigers (*Johann Anselm Steiger*, 1967) vairākos pētījumos ir parādījis, kā senākajā luteriskajā tradīcijā attēli ir izmantoti mācīšanai, sk., piemēram, *Fünf Zentralthemen der Theologie Luthers und seiner Erben. Communicatio – Imago – Figura – Maria – Exempla. Mit Edition zweier christologischer Frühschriften Johann Gerhards*. Leiden: Brill, 2002.

Radība un pielūgsme

Bībele, radība un pielūgsme ir saistīti. Fakts, ka Dievs ir radījis, ir iemesls Viņa slavēšanai. Radīšanas darbībā Dievs ir dāvājis visu dāvanu pamatu – esamību. Dabiskā reakcija uz šādu neapprakstāmi lielu dāvanu ir pateicība. Radītā būtne ir aicināta pateikties un slavēt Radītāju. Tas attiecas ne tikai uz eņģeļiem un cilvēkiem, bet uz visu radību. Piemēram, 148. psalmā tieši apgalvots, ka visam radītajam ir jāslavē Kunga vārds, jo Viņš pavēlēja un tie tapa (1.–5. p.).

Slavējiet Kungu! Slavējiet Kungu debesīs, slavējiet Viņu augstumos, slavējiet Viņu, visi Viņa vēstneši, slavējiet Viņu, visi Viņa pulki! Slavējiet Viņu, saule un mēness, slavējiet Viņu, visas gaišās zvaigznes, slavējiet Viņu, debesu debesis un ūdeņi, kas virs debesīm! Lai tie slavē Kunga vārdu, pēc Viņa pavēles tie radīti.

1. Mozus grāmatas 1. nodaļā ir visaptverošs apraksts par to, kā Dievs rada un pēc tam organizē savu radību. Debesis, jūra, zeme, zemes zaļie augi un zivis, un dzīvnieki gūst savu īsto vietu. Cilvēks tiek izveidots kā radības kronis. Zināšanām, kādas šis bibliskais apraksts mums dod, ir īpašs raksturs. Tās nav tādas kā cita informācija, ko saņemam, apstrādājam un sašķirojam savā atmiņā. Zināšanas par to, ka Dievs ir debess un zemes Radītājs, mums nevajadzētu uzskatīt par pilnīgām. Tās ir kaut kas tāds, kam mūsos vienmēr vajadzētu raisīt pateicību.

Psalmos redzam modeli, ka pārdomas par radību ved pie pateicības. Piemēram, 104. psalmā radīšanas darbs ir aprakstīts poētiskos terminos. Psalmists domā par to, ko Dievs ir darījis, un radīšanas apraksts ir precīzāks nekā 1. Mozus grāmatā. Tur runāts par to, kā Dievs ir izveidojis Lebanona ciedrus, svēteļus un klinšu trušus. Šie novērojumi par to, kā izskatās dzīvnieki un daba, neapstājas pie bezjūtīgas reģistrēšanas. Psalmists apbrīno Dieva gudrību: “Tik daudz Tu esi radījis, Kungs! To visu Tu esi radījis gudrībā! Zeme ir pilna Tavas mantas!” (Ps 104:24) Garo dabas aprakstu ieskauj slava: “Teic, mana dvēsele, Kungu!” (1. p. un 35. p.) Tas norāda uz biblisko pamatattieksmi

pret radību un dabu, proti, pateicību, kas tiek pausta Dievam. Teoloģijā to izsaka nostāja, ka visas radības nolūks un liktenis ir Dieva godība (*gloria Dei*).⁹

Radība ir iemesls slavēšanai ne tikai šajā laikā, bet arī nākamajā. To saprotam no Atklāsmes grāmatā dotā apraksta par slavas dziesmu debesīs. Divdesmit četri vecajie, noliekot savus vainagus tā priekšā, kurš sēž tronī, saka: “Mūsu Kungs un Dievs, Tu esi cienīgs saņemt slavu un godu, un spēku, jo Tu esi radījis visu, ar Tavu gribu viss tapis un pastāv.” (Atkl 4:11)

No šīs perspektīvas grēku var aprakstīt kā cilvēka atkrišanu no šīs slavu dziedošās būtnes esamības. Caur grēku viņš ir kļuvis mēms. Tādējādi pestīšanu var aprakstīt kā atbrīvošanu no mēmuma un brīvību, kas ļauj slavēt. “Kungs, atdari manas lūpas, lai mana mute slavē Tevi.” (Ps 51:17)

2. Daba kā sprediķis

Dieva runa caur divām grāmatām

Vispirms aplūkosim faktu, ka Israēla Dievs ir *Deus loquens*, runājošs Dievs, kurš dedzīgi vēlas sazināties ar cilvēku. Bībeles sākumā sastopamies ar brīnišķīgāko perspektīvu, kādu vien var iztēloties. Dievs rada debesis un zemi. Mums būtu jāievēro turpmāk sekojošā pietuvināšana. No lielās perspektīvas teksts koncentrējas uz Dieva personīgajām attiecībām ar cilvēku, kuru ir radījis.

Stāstījums vispirms mūs aizved uz laika galīgo punktu, tā sākumu, uz galīgajiem, īpašajiem cilvēka eksistences ietvariem – debesīm un zemi. Kungs Dievs ir visu lietu suverēnais Radītājs. No kosmiskās perspektīvas stāstījums virzās tālāk, un tad dzirdam par to, kā Dievs radījis visas dzīvās būtnes. Dažādās būtnes ir aprakstītas daudzskaitlī grupās vai kategorijās: Dievs radīja zivis, putnus, rāpuļus un lopus.

---

⁹ Vācu teologs Johans Gerhards (*Johann Gerhard*, 1582–1637) aiz virsraksta “Par radības nolūku” raksta: “Tādēļ šis ir radības augstākais nolūks [*finis*]: Dieva godība. Debesis to sludina, zeme to pasludina, un visas lietas tajās to dara zināmu.” (*Gerhard's Theological Commonplaces* 2013: 42)

Kulminācijā tiek radīts cilvēks pēc Dieva tēla. Bet, kad cilvēks tiek radīts, viņš tiek radīts kā indivīds. Par viņu runā kā par indivīdu. Tas nozīmē, ka pirmajās divās nodaļās stāstījums pāriet no lielākās iespējamās perspektīvas uz aprakstu par personīgām un individuālām attiecībām starp Dievu un Viņa bērniem. Dievs, debesu un zemes Radītājs, nodibina personīgas “es–tu” attiecības ar cilvēku.

Tālāk jāievēro, ka Dievs caur *valodu* izveido personīgas attiecības ar cilvēku. Dievam runājot uz viņu, cilvēkam tiek dots apsolījums par visu, ko Dievs vēlas viņam dot, kas viņam ir aizliegts, beigās arī tas, kas viņam ir uzdots, – valdīt pār visu radību, lietot to.

19. psalmā atrodam līdzīgu pietuvinājumu. Sākumā ir majestātiska perspektīva par debesu godību, bet beigās seko apraksts ar dziļi personīgām attiecībām starp Dievu un Dāvidu. 2. pantā sacīts, ka debesis vēsta par Dieva godu un Viņa roku darbu. Psalmā autors Dāvids uztver to, ka pašā radības darbā pastāv vēsts. Psalmā attēlots, ka šī vēsts ir universāla, sniedzas visur tur, kur sniedzas saule. Tā tiek sludināta nepārtraukti – dienu un nakti. Ar faktu, ka Viņš pastāv, cilvēku uzrunā Radītājs. 19. psalmā tālāk aprakstīta Kunga bauslība, viņa *Tora*. Tā ir nevainojama, tā dod dzīvību un prieku dvēselei. Šis pārdomas par Dieva liecību vada Dāvidu pie pašā grēka pieredzes un piedošanas lūgšanas (13. p.). Viņš pauž dziļu uzticēšanos Dievam un noslēdz “es–tu” uzrunu: “Lai Tev tīk manas runas un sirds pārdomas, Kungs, mana klints un mans glābējs!” (15. p.) Psalmā beigās aprakstītas Dāvida personīgās attiecības ar debesu un zemes Radītāju.

Atsaucoties uz Ps 19:3 “diena dienai valodas vērpj”, vācu luterāņu filozofs Johans Georgs Hāmanis (*Johann Georg Hamann, 1730–1788*) aprakstīja radību kā “uzrunu radībai caur radību”.¹⁰ To, ka Dievs sevi atklāj *gan* radībā, *gan* Svētajos Rakstos, Baznīcas vēsturē apraksta kā Dieva runāšanu ar cilvēku caur *divām grāmatām*: dabas grāmatu un Svēto Rakstu grāmatu. To var pateikt arī citādi: Dievs ir devis *vispārēju atklāsmi* un *īpašu atklāsmi*. Vispārējā atklāsme ir pieejama visiem cilvēkiem visos laikmetos. Īpašā atklāsme ir saistīta ar sievas sēklas

---

10 *Schöpfung [...] die eine Rede an die Kreatur durch die Kreatur ist.* (Hamann 1950: 198)

apsolījumu, ar Ābrahāma izredzēšanu, ar Dieva darbiem savā izredzētajā tautā un praviešiem, ar Jēzu Kristu un ar Viņa apustuļu vēsti.

Attiecības starp abām grāmatām ir svarīgas. Mēs pie šā jautājuma atgriezīsimies un redzēsim, kā Kristus ir atslēga abām grāmatām, bet vispirms aplūkosim faktu, ka dažreiz abas grāmatas tiek pretstatītas viena otrai. Kā piemēru var norādīt kāda teikto, ka viņam nevajag iet uz baznīcu, jo viņš svētdienās ar Dievu sastopas dabā. Tiem, kas zina, ko nozīmē Dievu sastapt baznīcā, pastāv risks ieņemt pretēju nostāju: es sastopos ar Dievu baznīcā, nevis dabā. Bet, kad viņš iziet no baznīcas un palūkojas uz debesīm, kokiem un ziediem, tad Dievs nav pārstājis ar viņu runāt. Dievs to dara citādi, nekā izmantojot Bībeles vārdus baznīcā. Dažreiz dabu salīdzina ar Dieva bilžu grāmatu, kurā izmanto citas sajūtas, ne tikai dzirdi, lai nodotu zināšanas par Dievu. Kā redzējām Ps 19:2: “Debesis vēsta par Dieva godu, Viņa roku darbu teic debesjums.” Tie pauž vēsti. Neticība pretojas un to noliedz, bet ticībai ir tā jāuzņem.

Attiecības starp abām grāmatām tādēļ ir gan/gan, nevis vai nu/vai. Vēlēties lasīt tikai radības grāmatu, satikt Dievu vienīgi dabā, nevēlēties piedalīties Svēto Rakstu grāmatā, Jēzus evaņģēlijā, protams, ir izvēle, ko izdara pagāni. Bet vēlēties vienīgi lasīt Svēto Rakstu grāmatu, nevis radības grāmatu, pārdomāt tikai pestīšanu, nevis radību nozīmē bīstami sašaurināt biblisko perspektīvu.

Abu grāmatu skaidrošana ir saistīta ar izpratni par kristīgo mācekliību un tās saikni ar “parasto” dzīvi radībā. Kā jau norādīts ievadā, Evaņģēlijs visu ataino jaunā gaismā, un ir viegli nostatīt jauno Dieva valstību pret dzīvi vecajā radībā. Ir acīmredzami, ka ar šo kārdinājumu Baznīca ir sastapusies laikmetu gaitā. Taču pestīšana nav skatāma kā pretstats radībai, bet kā pretstats ļaunumam. Bibliskā pestīšana nav atbrīvošana no radības, bet gan radības atbrīvošana. Tā neatbrīvo no piederības radībai, bet no tā, kas ir šo radību iznīcinājis, proti, no grēka, nāves un velna.

Tas nozīmē, ka kristietis var priecāties par radības labumu, un viņam tas pat būtu jādara. To var pieņemt kā dāvanu no Dieva. Kad silda agrās vasaras saulīte un koki sazaļo, mēģināt būt “virs” tā,

palikt neietekmētam – tā nav bibliska attieksme. Tāpat arī bibliska attieksme nav iegrimt dabas bagātībā tik lielā mērā, lai aizmirstu par Radītāju, kā notiek lielā daļā dabas dzejas. Bibliskā attieksme ir patiesa pateicība par dāvanu, pateikšanās un Dieva slavēšana.

Līdz šim esam apskatījuši, ka daba var būt slavas un prieka avots un ka tā uzliek cilvēkam atbildību reaģēt. Taču no radības grāmatas var mācīties vēl vairāk.

Radība un bauslība

Vispārīgā atklāsme runā arī par cilvēka *sirdsapziņu*. Pāvils šos divus jautājumus par Dieva atklāsmi dabā un cilvēka sirdsapziņu apvieno, norādot, ka visi cilvēki Dieva priekšā ir vainīgi (sal. Rm 1 un 2). Tādējādi abu tēmu kopsaucējs ir tāds, ka tās attiecas uz visiem cilvēkiem visos laikos, arī ārpus kristīgās sludināšanas sniedzamības. Pāvils norāda, ka pat pagāni, kuri nekad nav dzirdējuši par Mozus bauslību, ir vainīgi pārkāpumos. Viņu sirdsapziņa zināja, ka pastāv bauslība, pat pirms Mozus bauslības, kas pauž Dieva labo gribu dzīvei. Dažreiz to sauc par “dabisko bauslību” tieši tāpēc, ka tā ir saistīta ar radību. Tātad dabiskā bauslība attiecās uz visām tautām, bet Mozus bauslība attiecās [tikai] uz Israēlu, uz tautu, kuru viņš izredzēja un aicināja iziet no Ēģiptes. Viņiem ir dota Mozus bauslība. Vecās Derības pravieši var stingri norāt tautu par tādu netaisnību kā nežēlība un slepkavība, bet viņus nenorāj par to, ka viņi neapgraiza savus bērnus tā, kā rakstīts Mozus bauslībā, jo šis noteikums dots tikai Israēla tautai.

Jau no pirmo cilvēku radīšanas Dievs ir devis baušļus, lai sargātu dzīvību. Ādamam bija noteikts, no kura koka drīkst un nedrīkst ēst. Bauslis bija paredzēts dzīvības sargāšanai. Pat baušļiem ar negatīvu formulējumu – “tev nebūs” – ir pozitīvs nolūks, proti, kaut ko aizsargāt. Baušļa “nenogalini” nolūks ir aizsargāt tuvākā dzīvību. Baušļa “nepārkāp laulību” nolūks ir aizsargāt laulību, “nezodz” sargā tuvākā īpašumu. Tādā veidā baušļi arī caur aizliegumiem norāda uz to, ka laba dzīve ir Dieva paredzēta. Baušļi radībā pieder pie dzīvības un nav svešs vēlāku laiku papildinājums. Tas, ka baušļi radībā ir saistīti ar dzīvību, nozīmē, ka tie ir piemērojami ne tikai kristiešiem, bet visiem

cilvēkiem. Tādējādi uz zemes tiek nodrošināti labāki apstākļi, ievērojot labos likumus, kas ir atrodami baušļos. Šeit ietilpst jautājumi par ģimeni, darbu, godīgumu un patiesību.

Lai izprastu, cik dziļi bauslība ir saistīta ar pašas radības darbu, varam domāt par jēdzieniem “kārtība” un “saskaņa”. Tad, kad radību raksturo kārtība un saskaņa, tiek ierobežots haoss. Gadalaiki seko cits citam. Saule, mēness un zvaigznes seko savām orbītām. Radību raksturo kārtība, ko var aprakstīt kā robežas. “Viņš tos nolīcis uz mūžu mūžiem, robežas devis, kas mūžam stāv.” (Ps 148:6) Daba sazaļo, nes augļus un novīst, lai pavasarī sāktu visu no jauna. Dzīvnieki savā dzīvē seko ieliktajiem uzvedības paraugiem. 148. psalms ir slavas dziesma, kurā visas radības daļas tiek aicinātas slavēt Kungu. Šī slavas dziesma ir saskaņas izpausme.

Cilvēki ir daļa no šīs radības. Mūsu kārtība un saskaņa ir daudz sarežģītāka nekā dabā. Bet pastāv līdzība, jo pareizā radības dzīve, kas ir saskaņā ar savu Radītāju, ir izpausta Kunga bauslībā. Šī bauslība ne tikai nosaka lietas, kurām cilvēka saprāts var piekrist, piemēram, ka darbs rada labklājību, bet pašā pamatā ir *mīlestība* uz Dievu un savu tuvāko. Mīlestība ir radības pamatkods. Tā ir iepīta radības būtībā. Tādiem būtu jābūt cilvēkiem, jāmīl Dievs un savs tuvākais. Kad mēs saskaramies ar šo, bauslība atklās mūsu neatbilstību, mūsu salauzto stāvokli un grēku. Caur bauslību mēs iepazīsim sevi.

Tas, ka radība ir uzruna tiem, kuri ir saņēmuši ticības acis un ausis, raisa jautājumu par to, ko tā nozīmē cilvēkiem, kuri netic. Vai radība nav Dieva aicinājums viņiem? Jā, ir gan. Tāpat kā bauslība padara cilvēku par grēcinieku, tāpat arī dara pati radība. Radība liecina par Dieva neredzamo būtību. Cilvēks ir grēkojis un rīkojies pret savu sirdsapziņu. Pāvils to apraksta Vēstules romiešiem pirmajā nodaļā un ar šo faktu parāda, ka cilvēks ir vainīgs.

Radība un grēka atzīšana

Kad Dr. Mārtiņš Luters Lielajā katehismā skaidro Pirmo ticības artikulu par Tēvu un radīšanu, rodas negaidīts pavērsiens. Viņš norāda, ka tad, ja mēs tiešām ticētu šim ticības artikulam, tad tam vajadzētu

radīt “mūsos pazemību un bijību” (Vienprātības grāmata 2012: 411). Šeit Luters iet soli tālāk nekā tie, kuri ir apmierināti ar vispārēju ticību Dievam. Viņš lasa radības grāmatu dziļāk. Radība ietver ētiku, kas ir iestiprināta cilvēka sirdsapziņā. Kad viņam tiek atgādināts par Radītāju, kad viņš tuvojas Viņam radībā, tad viņam tiek atgādināts arī tas, kas dzīvē ir pareizi un nepareizi, patiesībā atgādināta tiek viņa vaina. Sirdsapziņu var apklusināt, bet, ciktāl cilvēks patiesi meklē Dievu radībā, viņš sastapsies ar Dieva godības un sava paša grēka nesaderību. Tādēļ Luters raksta: “Tādēļ šim artikulam vajadzētu radīt mūsos pazemību un bijību, ja mēs tam ticam, jo mēs ik dienas grēkojam ar acīm, ausīm, rokām, miesu un dvēseli, naudu, mantu un ar visu, kas mums ir.” (Vienprātības grāmata 2012: 411)

Lutera aizrādījums par to, ka, ja mēs patiesi ticētu Pirmajam artikulam, tad mēs būtos, atgādina mums neapsvērt to atsevišķi. Kristīgajā ticības apliecībā ir arī Otrais un Trešais ticības artikuls. Cilvēka vaina norāda uz mūsu vajadzību pēc pestīšanas, kas ir Lutera Mazā katehisma Otrā artikula nosaukums – “Par Dieva dēlu un pestīšanu”.

Radības dziļā samaitātība

Teoloģiskais jēdzienu pāris “radība – grēks” ir nākamais jautājums, ko nepieciešams apsvērt, lai izprastu radību. Iepriekš aprakstot vispārējo atklāsmi, ir uzsvērti tās pozitīvie aspekti. Taču nav tik vienkārši pateikt, ka mēs varam “izlasīt” Dieva raksturu, tikai vērojot dabu un pasauli. Bibliskā skatījumā uz radību ietilpst reālistisks skatījums par ļaunuma vietu. Tādēļ radība, ko redzam sev apkārt, ir nesaprotama, ja vien mēs to neaplūkojam jēdzienu “radība – grēks” ietvaros. Kristīgs skatījums uz dabu nenozīmē, ka tā pastāv vienkārši lieliskā saskaņā. Dabā ir arī duālistiski elementi, kurā var redzēt gan Dieva, gan velna ietekmi. Cilvēka nepaklausība Dieva baušļiem ir radījusi postošas sekas ne tikai pašam cilvēkam, bet arī visai radībai. Kā raksta Pāvils: “Jo radība ir pakļauta nīcībai nevis labprātīgi, bet pēc tās Pakļāvēja gribas.” (Rm 8:20) Un tūlīt pēc tam viņš saka: “Mēs zinām, ka visa radība līdz pat šim laikam nopūšas un cieš radību mokas.” (Rm 8:22) Debesis pasludina Dieva godību, bet šeit teikts, ka arī radība nopūšas.

Ļoti svarīgi ir risināt jautājumu par to, kā uztvert liecības neskaidrību dabā. Dabas dualitātes pieredze labi iederas kristīgās ticības stāstā par radīšanu un krišanu. Kristīgā ticības apliecība un realitāte sader kopā.

Daudzi cilvēki spontāni saprot, ka daba ir brīnišķīga. Raugoties uz tās bagātību un dažādību, var rasties jautājums: kam man būtu jāpateicas? Kristīgā ticības apliecība tad ir kā *dzīvi paskaidrojoša* apliecināšana. Tā mums palīdz izsekot līdz pieredzei līdz pat tās pirmavotam. Taču daudzi arī secina, ka dabai ir cita seja, un liecina, ka viņi to nesaista ar labu Dievu. Daba liecina par to, ka radība ir zem lāsta. Šādā veidā daba vieš neskaidrības. Kristīgā apliecināšana, ka Dievs ir labs dzīvības avots, daudzos gadījumos ir kā *pretapliecinājums*. Par spīti liecībai par ļaunumu, ko daba var dot, kristietis no Svētajiem Rakstiem zina, ka Dievs ir labs, vienmēr labs.

Kristus kā dabas grāmatas atslēga

Dabas grāmatas lasīšana un skaidrošana ir smalks uzdevums. Tā vienmēr ir jāskaidro un jāsaprot no Svēto Rakstu viedokļa. Tas, ko mēs citādi uzskatām par kaut kā *ārēja* tiešu skaidrojumu, var faktiski būt mūsu *iekšējās esības* atspoguļojums. Jau senākos laikos bija zināms, ka tāds iekšējais stāvoklis kā, piemēram, melanholija vai depresija var padarīt nejutīgu pret pasaules skaistumu un lieliskumu. Angļu dramaturgs Viljams Šekspīrs (*William Shakespeare*, 1564–1616) to ir paudis dzejas formā lugā “Hamlets”:

Man pēdējā laikā – nezinu, kādēļ, – zudusi visa mana jautrība un patika darboties; un tiešām, ar manu pašsajūtu ir tik ļauni, ka šī pamatīgā celtne, zeme, man šķiet neauglīgs paugurs, šis krāšņais debessjums pār mani, šis varenais, zelta ugunīm cauraustais jumts, man liekas, nav nekas cits kā smirdošu, nāvējošu tvanu maisījums.¹¹

¹¹ Viljama Šekspīra “Hamlets”, 2. cēliena 2. aina. Šekspīrs, Viljams. *Kopoti raksti*. 4. sēj. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 1964, 291. lpp.

Cilvēka iekšējais prāta stāvoklis ietekmē viņa skaidrojumu par ārējo pasauli. Tas ir problemātiski, kad vēlamies no dabas izdarīt secinājumus par Dievu un Viņa gribu. Viens cilvēks redz zemi gaišu un krāšņu, bet cits to redz tumšu un rudenīgu. Pastāv ievērojams risks, ka cilvēks, kurš skaidro radību, faktiski Dieva vietā apraksta pats sevi. Tādēļ visas cilvēku domas un secinājumi par Dievu, pamatojoties uz radību, ir *jālabo ar Svēto Rakstu skaidrajiem vārdiem*. Ja šķiet, ka mana dzīve norāda uz to, ka Dievs par mani nerūpējas, tad man jāļauj, lai Svēto Rakstu vārdi mani labo. Ja šķiet, ka zemestrīces un dabas stihi-
jas norāda uz to, ka Dievs par cilvēkiem nerūpējas, tad man ir nepieciešams, ka Svēto Rakstu vārdi mani labo.

Risks sajaukt radības vēsti ar tīri cilvēciskām domām attiecināms arī uz ētikas un politikas jautājumiem. Dažreiz viss norit gaužām nepareizi, kad Baznīca ir mēģinājusi attaisnot konkrētu politisko kārtību, balstoties uz dabu, piemēram, nacionālsociālisma vai aparteida gadījumā (sk. plašāk Johansson 2017: 36–46). Cilvēki radības kārtībā ir ielasījuši paši savu vēsti, nevis lasījuši no tās. Tādēļ abas grāmatas ir vienmēr jālasa sinoptiski, kopā; Svētajiem Rakstiem ir jābūt mērķ-
lai un atslēgai uz pareizu izpratni par dabas grāmatu. Un Svēto Rakstu grāmata ir jālasa ar atslēgas, proti, Jēzus Kristus, palīdzību.

Izšķirošā atslēga pareizai abu grāmatu skaidrošanai ir Jēzus Kristus. Viņā viss tika radīts, un Viņā viss ir darīts pilnīgs. Daba ir daļa no visas pasaules, ar ko sastopas cilvēce. Tas, kā mēs to izprotam un pret to izturamies, ir daļa no tā, kā mēs izturamies pret dzīvi un esību kopumā. Kristietim Jēzus ir atslēga uz jaunu izpratni par visu. Tas nozīmē, ka, sastopoties ar ļaunumu radībā, ir svarīgi atcerēties, ka Dieva godība atspīd Kristus sejā (sal. 2Kor 4:6). Kad Dieva bērnu acis ir pievērstas Kristus sejai, viņi spēj pārvarēt šīs dzīves grūtības. Tā vietā, lai sarūgtināti apšaubītu tā Dieva raksturu, kura radītais satur tik daudz ļaunuma, Dieva bērns lūkojas uz Jēzu Kristu. Pie krusta Viņš sevī nesa visas ciešanas un ļaunumu, ko šī pasaule jebkad ir pazinusi. Krusts tika pacelts uz zemes, kas bija nolādēta. Dievs tik ļoti pasauli mīlēja, ka deva savu vienpiedzimušo Dēlu (Jņ 3:16). Tāds ir Dievs, kuru aplie-

cina kristīgā ticība. Pie tā Dieva bērniem jāturas, sastopoties ar visu neizskaidrojamo un sarežģīto, kas notiek dabā un vēsturē.

Nāvei un iznīcībai nepieder gala vārds radībā. Kad Jēzus trešajā dienā uzcēlās no mirušajiem, tas bija pagrieziena punkts pasaules vēsturē. Viņa samierināšanas darbs ir pabeigts, un Viņš “ir apstādīnājis nāvi” (2Tim 1:10). Tikai daži cilvēki redzēja šo notikumu, Jēzus nāvi un augšāmcelšanos Jeruzalemē, kad tas notika. Vēl mazāk cilvēku saprata, kas notiek. Tomēr Dievs ir atļāvis, ka šis notikums kļūst par vēstures centru. Caur krustā sistā, mirušā un augšāmceltā Jēzus Kristus evaņģēliju *veci zemi apspīd jauna gaisma*. Kad šī gaisma saasniedz cilvēka sirdi, viņa izpratne par radību tiek pārveidota. Tā ir tā pati radība, bet viņš to saprot jaunā veidā. Caur Jēzus Kristus augšāmcelšanos tā ir redzama jaunā gaismā. Arī radība tiks pārveidota un pilnveidota.

Tikai caur šīm Svēto Rakstu sniegtajām perspektīvām – radība/pestīšana, radība/grēks – var pienācīgi skaidrot dabu un radību plašākā tvērumā. Abu iepriekšminēto grāmatu vēsts tiek saprasta. Lasot kopā, šīs grāmatas var kļūt par multimediju pasludinājumu.

Multimediju pasludinājums

Saskaņā ar to, kā Pāvils lieto tēlus no radības, lai mācītu par augšāmcelšanos, Mārtiņš Luters izmantoja radību, lai pasludinātu Kristu. Luters pārvērtā radību par bilžu grāmatu, ko viņš lasīja Svēto Rakstu gaismā. Kad sirdi ir iedegta ticība un acis ir atvērtas uz Dieva īstenību, cilvēkam būtu jāizmanto ikviena iespēja, lai viņam atgādinātu Rakstu patiesības. Luters izmantoja vārdu *gleznot*, lai aprakstītu Dieva darbu radībā (sk. citātu tālāk). Radība ir skaista grāmata, ko gleznojis pats Dievs. Radīšanas darbam ir jākļūst par atgādinājumu un Svēto Rakstu patiesību ilustrāciju.

Luters ļauj ķiršu kokam kļūt par mirušo augšāmcelšanās sludinātāju. Koks garās ziemas laikā ir stāvējis šķietami miris, pelēks un nokaltis. Bet, kad atnāk pavasaris un koks uzzied, tas kļūst par izcilāko dzīvības un prieka tēlu. Šādā veidā Luters lasa Svēto Rakstu grāmatu un dabas grāmatu vienlaikus, ļaujot tām savstarpēji stiprināt

un paskaidrot vienai otru. Līdzīgā piemērā Luters izmanto radību kā bilžu grāmatu, kad pievēršas labības laukam sprediķī par mirušo augšāmcelšanos. “Ģeķi, ej pie zemnieka. Viņam ir laba Bībele par artikulu par mirušo augšāmcelšanos. Tur tev jāmacās saprast, ko tu lūdz bērnišķajā mācībā, sakot: Es ticu uz miesas augšāmcelšanos. Jo šis pats artikuls ir ierakstīts laukā un dārzā, attēlots tev acu priekšā.”¹² Tā Dievs māca cilvēku gan caur sludināšanu, gan ar attēliem.

Tagad tas nav tikai acīm redzamais radībā, bet arī ausīm dzirdamais: “Tāpēc, dzirdot lakstīgalu, tu dzirdi izcilāko sludinātāju, kurš tev sludina šo evaņģēliju, ne tukšiem vārdiem, bet ar dzīviem darbiem un piemēriem.” (WA 32, 462, 26–29) Bet Luters neapstājas pie redzes un dzirdes. Viņš apgalvo, ka pavasarī Dievs iedarbojas uz cilvēku ne tikai ar skatiem un skaņām, bet arī ar smaržām, un visa atmosfēra sludina augšāmcelšanos, “kad Dievs ar saviem brīnumiem ne tikai sludina, bet klauvē pie mūsu acīm, rosina mūsu prātus un iespīd mūsu sirdīs” (WA 49, 434, 16–18). Šādā veidā Luters ļauj abām grāmatām kļūt par multimediju pasludinājumu, kurā ticība gūst spēku un prieku.

3. Radība kā kāpnes uz debesīm

Radība un debesis

Plaši lasītā grāmatā populārais zviedru dabas rakstnieks Gunārs Bruzevics (*Gunnar Brusewitz*, 1924–2004) dod daudzus skaistus dabas aprakstus, kā arī tās ideju vēsturi (Brusewitz 1979). Vienlaikus viņš atspoguļo samērā drūmu ainu par to, kā Baznīca vēstures gaitā ir izturējusies pret dabu. Kādā vietā viņš norāda, ka baznīctēvi uzskatīja dabas skaistumu par velna žilbinošo gaismu, kas traucē cilvēkiem domāt par dvēseles svētlaimi. Citā vietā viņš raksta, ka mūki izvairījās no lūkošanās uz ziediem klostera dārzā, lai tie netraucētu viņu meditāciju par augstākajām lietām. Neapspriedīsim te šo piemēru vēs-

---

12 Luther, Martin. *Luthers Werke: Kritische Gesamtausgabe*. 65 Bd. Weimar: H. Böhlau, 1883–1993. Bd. 49, 428, 21–25. Turpmāk: WA.

turisko jautājumu un pierādījumus, bet to, ka šis piemērs atklāj, kā daudzi mūsdienās iztēlojas kristiešu attieksmi pret dabu. Baznīcā un ārpus tās uzskats ir bijis tāds, ka radikālam kristietim būtu jāignorē šis pasaules skaistums, lai censtos sasniegt nākamo pasauli.

Pilnīgi citāda pieeja ir atrodamā luteriskās Baznīcas vasaras dziesmās. Šeit koncentrēsimies uz vācu mācītāja, teologa un dziesmiņieka Paula Gerharda (*Paul Gerhardt*, 1607–1676) dziesmu “Ej, sirds, un mācies priecāties”.¹³ Dziesmā apstiprināts dabas skaistums, un tas bibliiski izmantots par pateicības un slavas avotu. Vienlaikus vasara ir kā “kāpnes uz debesīm”, radot ilgas pēc debesīm (dziesmas prezentāciju un analīzi sk. Steiger 2007). Drīz izpētīsim, kā tas tiek darīts, bet vispirms ieraudzīsim, ka šai praksei jau ir bibliiski precedenti.

Kad Bībelē aprakstītas debesis, tajā lietoti vārdi un tēli, ko pazīstam no ikdienas dzīves uz zemes. Atklāsmes grāmata daudzējādā veidā ir saistīta ar to, ko cilvēks piedzīvo šajā radībā. Tajā runāts par koku, kas nes augļus divpadsmit reizes gadā un kura lapas ir par dziedināšanu tautām. Tiem, kuri šos aprakstus dzird, tie iztēlē raisa skaistus tēlus. Vienlaikus jāatzīmē, ka tas ir tēls, kas mums liek domāt par koku un tā augļiem un lapām pozitīvā veidā šeit un tagad. Šī saikne ar to, kas jau ir šeit uz zemes – koks, lapas un augļi –, rada priekšstatu par kaut ko debešķīgu. Tāpat kā uzkodai būtu jārosina ilgas pēc pamatēdiena, tāpat Dievs ļauj mums piedzīvot labas lietas, kas norāda uz to, kas vēl nāks. Jo lielāks ir spiediens šajā radībā, jo lielāka ir vēlme saņemt apsólito mērķi. Salīdzinot ar debesīm, zeme ar visām tās bagātībām ir “nabadzīga pasaule”.

Analizējot Paula Gerharda vasaras dziesmu, mēs vispirms pamānām, ka tajā ievērots bibliiskais modelis par radību un pateicību. Dziesmā “es” sastop vasaras skaistumu un prieku, uz ko atbild ar pateicību un slavu Dievam:

---

13 Tā ietverta arī LELB Dziesmu grāmatā – “Ej, sirds, un mācies priecāties”, Nr. 521 (Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas Dziesmu grāmata 2015: 584–585). Latviešu dziesmu grāmatā ir pārtulkoti 9 no oriģinālajiem 15 pantiem. Iepriekš norādītie pantu numuri skatāmi oriģinālajā versijā.

*Ich selber kann und mag nicht ruhn,
des großen Gottes großes Tun
erweckt mir alle Sinnen;
ich singe mit, wenn alles singt,
und lasse, was dem Höchsten klingt,
aus meinem Herzen rinnen. (8. pants)¹⁴*

Es nerimšu un dziedāšu,
un Radītāju slavēšu,
Kungs, atver manas lūpas!
Es dziedu līdz, kad zeme dzied,
viss radītais tik dižens šķiet,
un sirds rod svētas jūtas.

Turklāt šeit redzam, ka slava nav tikai cilvēka iniciatīva, bet cilvēks ir savienots ar pateicības un slavas koriem radībā (*ich singe mit, wenn alles singt* / Es dziedu līdz, kad zeme dzied), no kuriem to agrāk šķīra grēks.

*Ach, denk ich, bist du hier so schön
und läßt du's uns so lieblich gehn
auf dieser armen Erden;
was will doch wohl nach dieser Welt
dort in dem reichen Himmelszelt
und güldnen Schlosse werden! (9. pants)*

Ja reiz šai bēdu pasaulē
Tu, Kungs, mūs mīli apmeklē,
tik skaisti visu radot, –
tad kas mūs gaida debesīs,
kas visas ilgas piepildīs,
pa pārļu vārtiem vedot!

---

14 Vācu teksts lasāms *Deutsche Lyrik*://www.deutschelyrik.de/geh-aus-mein-herz-und-suche-freud-2305.html [sk. 01.05.2024.].

*O wär ich da! O stünd ich schon,
 ach süßer Gott, vor deinem Thron
 und trüge meine Palmen:
 So wollt ich nach der Engel Weis
 erhöhen deines Namens Preis
 mit tausend schönen Psalmen. (11. pants)*

Ak, ļauj man nākt tur godībā,
 pie Tava troņa augstībā,
 māt skaistiem palmu zariem;
 Ļauj godāt līdz ar eņģeļiem,
 kas Tava vārda slavu dzied
 ar tūkstoš skaistiem psalmiem!¹⁵

Tādējādi Gerhards ļauj radībai norādīt tālāk par to pašu, uz debesu pasauli. Tomēr vienlaikus ir svarīgi atzīmēt, ka Gerhards nemēģina “palikt debesis”, tajā, kas ir neapprakstāms un neizsakāms. Viņa mērķis nav bezvārdu pārdomas par debesīm. Aprakstot debesis, viņš turpina lietot vārdus un pieredzi no dzīves uz zemes. Tādējādi caur zemes lietām debesu lietas ir darītas taustāmas. Tas nozīmē, ka viņš nemēģina atstāt aiz sevis visu zemišķo. Turpretī zemes dzīve ir kā debesu spogulis. Viņš vēlas turpināt to pārdomāt, apzinoties, ka tas ir nepilnīgs debesu attēls. Viņš dziesmas pantos veido spriedzi starp debesīm un zemi. Dziesmā “es” tiek vests uz ilgām pēc debesīm (*O wär ich da! / Ak, ļauj man nākt tur godībā*), un tādējādi Gerhards lieto zemišķus vārdus, tēlus un pieredzi. Tādēļ sākuma panti ar aicinājumu doties ārā un priecāties par Dieva radību nav paredzēti tikai kā pagaidu sagatavošanās posms. Tas ir aicinājums, kas attiecas pat uz tiem, kuri jau ilgojas pēc debesīm. Kad dziesma ir nodziedāta, var atkal atsākt ar 1. pantu. Svētā Gara apgaismotām sirdsacīm radība ir liecība par lielāku īstenību. Tādējādi Gerhardam radība kļūst par kāpnēm uz debesīm, kas palīdz sasniegt debesu mērķi.

¹⁵ Šeit citētos pantus atdzejojis Dr. Uģis Sildegs.

SECINĀJUMI

1. Kā norādīts iepriekš, kristīgai izpratnei par dabu ir daudz aspektu. Radība ir laba, jo tā ir Dieva radīta un pastāv. Vienlaikus zeme ir nolādēta grēka dēļ, un radībā ir daudz ļaunuma. Dabas liecību raksturo abi šie pamatfakti. No vienas puses, radība liecina par labu Radītāju, bet, no otras, par postošajām grēka sekām.
2. Kristietim nebūtu jāredz “tikai radība”, bet jāļauj Jēzus Kristus gaismai to apstarot. Kad laiks bija piepildīts, uz nolādētās zemes izlauzās jauna gaisma. Tādējādi vēsture ietekmē dabu. Tā sākās ar ganiem, kuri redzēja Dieva godību, kad naktī dziedāja eņģeļi. Kristus personas un darba gaismā, Svēto Rakstu liecības gaismā par Viņu viss nostājas īstajās vietās. Kristus ir atslēga pareizai izpratnei par dabu. Kristīgajā izpratnē par dabu ir tāds pats modelis kā kristīgajā izpratnē par paša dzīvi un visu esību. Jēzū Kristū radība un pestīšana ir savienotas. Radības perspektīvas uzsvēršana bez sasaistes ar pestīšanu rada nelīdzsvarotību. Tāpat arī notiek tad, ja tiek uzsvērta pestīšanas perspektīva bez sasaistes ar radību. Pestīšana ir radības pestīšana, nevis atbrīvošana no tās.
3. Dieva vārds veido cilvēkā jaunu iekšējo attieksmi. Caur šo vārdu viņš uzlūko dabu un atšifrē tās dziļāko liecību. Šī pieeja dabai nenozīmē, ka tās vērtība tiek samazināta un padarīta tikai par līdzekli kaut kā cita sasniegšanai. Daba tiek novērtēta no jauna. Šeit ir patiesais pamats un motivācija kristīgai ētikai attiecībā uz dabu un vidi. Bet tagad daba vairs nav strupceļš, kurā cilvēkam nav neviena, kam par to pateikties, izņemot pašu dabu. Caur Kristus gaismu cilvēks ir atbrīvots no tā, ka daba tiek pārvērsta par elku. Šādā veidā daba cilvēkam var kļūt par prieka avotu, par Dieva sprediķi un par kāpnēm uz debesu mērķi.

AVOTI

- Aristotle. *Metaphysics*. Tulk. V. D. Ross. *classics.mit.edu* Available: <http://classics.mit.edu/Aristotle/metaphysics.1.i.html> [accessed: 01.05.2024.].
- *Book of Concord* (BC) (2000). Eds. Robert Kolb, Timothy J. Wengert. Minneapolis: Fortress.
- Brusewitz, Gunnar (1979). *Strandspegling. Naturupplevelser i tid och rum*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- *Forskning och framsteg* (2014). No. 8, p. 19.
- Gerhard, Paul (1867). *Paul Gerhardt's Spiritual Songs*. Transl. by John Kelly. London. *gutenberg.org* Available: <https://www.gutenberg.org/files/30362/30362-h/30362-h.htm#h62> [accessed 01.05.2024.].
- Gerhard, Paul. *Deutsche Lyrik*. *deutschelyrik.de* Available: www.deutschelyrik.de/geh-aus-mein-herz-und-suche-freud-2305.html [accessed 01.05.2024.].
- *Gerhard's Theological Commonplaces* (2013). Vol. VIII–XI. Transl. by Richard J. Dinda. Eds. Benjamin T. G. Mayes, Joshua J. Hayes. Saint Louis: Concordia Publishing House.
- *Gyldendals Religionshistorie. Ritualer – Mytologi – Ikonografi* (1994). Eds. Tim Jensen, Mikael Rohtstein, Jørgen Podemann Sørensen. København: Nordisk Forlag.
- Hafenreffer, Matthias (2010). *Compendium doctrinae coelestis* [1612]. Utgivet med översättning, inledning och kommentarer. Mit einem deutschen Vorwort. Ed. Bengt Hägglund, Cajsa Sjöberg. Skara: Skara stiftshistoriska sällskap.
- Hägglund, Bengt (1984). Martin Luther über die Sprache. *Neue Zeitschrift für Systematische Theologie und Religionsphilosophie*, 26, 1–12.
- Hamann, Johann Georg (1950). *Sämtliche Werke*. Historisch-kritische Ausgabe von Josef Nadler. Bd. 2. Wien: Herder Verlag.

- Holm, Bo (2017). *The Gift in Martin Luther's Theology*. In: *Oxford Research Encyclopedias of Religion*. Available: <https://oxfordre.com>.
- Irenaeus. *Against Heresies*. *archive.org* Available: <https://archive.org/details/SaintIrenaeusAgainstHeresiesComplete/page/n111/mode/2up>.
- Johansson, Torbjörn (2017). *A Religiously Motivated Secularity*. In: *Mending the World? Possibilities and Obstacles for Religion, Church, and Theology*. Eds. Niclas Blåder and Kristina Helgesson Kjellin. Eugene, Oregon: Pickwick Publications, pp. 36–46.
- Leibnitz, Gottfried Wilhelm (1714). *The Principles of Nature and Grace, Based on Reason*. *earlymoderntexts.com* Available: <https://www.earlymoderntexts.com/assets/pdfs/leibniz1714a.pdf>. [accessed 01.05.2024.].
- *Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas Dziesmu grāmata* (2015). Rīga: IHTIS.
- Luther, Martin. *Luthers Werke: Kritische Gesamtausgabe* (WA). Weimar: Böhlau, 1883–1993.
- Platon. *The Republic*. *classics.mit.edu* Available: <https://classics.mit.edu/Plato/republic.html> [accessed 06.10.2024.].
- Shakespeare, William. *Hamlet. Prince of Denmark. My Shakespeare*. Available: <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1744691/FULLTEXT01.pdf> [accessed 01.04.2024.].
- Steiger, Johann Anselm (2007). "Geh' aus, mein Herz, und suche Freud". *Paul Gerhardts Sommerlied und die Gelehrsamkeit der Barockzeit (Naturkunde, Emblematik, Theologie)*. Berlin: Walter de Gruyter.
- *Vienprātības grāmata. Liber Concordiae. Luterāņu ticības apliecības* (2012). Rīga: Luterisma mantojuma fonds.
- Wingren, Gustaf (1971). *The Flight from Creation*. Minneapolis: Augsburg Publishing House.

- Wingren, Gustaf (1984). The Doctrine of Creation. Not an Appendix but First Article. *Word and World: Theology for Christian Ministry*, Vol. 4, pp. 353–371.

Nature as Gift, Sermon and Ladder to Heaven: on Spiritual Use of the Doctrine of Creation

ANNOTATION

Nature awakens in many modern people a spontaneous reaction of wonder and joy. In this article, the following questions are addressed: What does the Christian faith have to say about nature and the feelings it arouses in man? If the beauty of nature testifies to God's goodness, what about the ugliness of nature? How can man avoid getting stuck in the admiration of creation and instead continue to the Creator, *without* the creation losing its beauty and joy? With examples from the hymns of the German theologian, pastor and songwriter Paul Gerhard's (1607–1676) summer hymn "Go forth my heart, and seek delight" it is shown how a Lutheran theology of creation is transformed into prayer and practice. Instead of becoming an idol that leads away from the Creator, nature can become a source of joy and function as a sermon from God and in this way become a help to reach the goal beyond the creation.

Keywords: God, creation, nature, general revelation, gift, law, sin, Paul Gerhard, language, Jesus Christ.

CREDIMUS

LUTERA
AKADĒMIJAS
RAKSTI

Laila Čakare

Pakļaut un valdīt vai kopt un sargāt: Dieva pavēles aktualizācija Jaunās Derības kontekstā

ANOTĀCIJA

Rakstā apskatīta Dieva pavēle cilvēkam pakļaut zemi un valdīt pār visu dzīvo radību. Vārdi *pakļaut*, *valdīt*, *kopt* un *sargāt* veido vienu vienotu pavēli, kas regulē cilvēka un pārējās Dieva radības attiecības. Vara, ko Dievs ir deleģējis cilvēkam, pieprasa no cilvēka atbildību un kopjošu, saudzējošu attieksmi pret pārējo Dieva radību. Pilnā mērā to īsteno Kristus.

Atslēgvārdi: ekoloģija, Dieva pavēle, valdīt, pakļaut, kopt, sargāt.

Ievads

Vispirms īsi par jēdzienu “ekoloģija”. No grieķu valodas salikteņa οικολογία (οἶκος – ‘māja’ un λογία – ‘zināšana’) izriet, ka jēdziens “ekoloģija” apzīmē “mājas”, proti, dzīves vides pazīšanu, apzināšanu un izveidi jeb iekārtošanu. Sekulārā nozīmē jēdziens “ekoloģija” tiek saistīts ar apkārtējo vidi un cilvēka/cilvēces mijiedarbību ar to. Tomēr šim jēdzienam ir daudz dziļākas un senākas saknes nekā nozīme, ko esam tam piešķīruši mūsdienās saistībā ar vides aizsardzību.

Zeme ir mūsu (cilvēku, dzīvnieku, visas Dieva radības) kopīgās mājas. Kā lasām Bībeles sākumā, Dievs vispirms iekārtoja “mājas” – vidi, kuru apdzīvos Viņa radītie dzīvnieki un cilvēki, un tikai pēc tam radīja pašus dzīvniekus un cilvēkus (1Moz 1).

Līdz ar cilvēku radīšanu Dievs iedibināja pamatus arī pasaules uzturēšanai. Cilvēkiem tika uzticēta vara, autoritāte un pienākums šo pasauli *pakļaut*,¹ *valdīt*,² *kopt*³ un *sargāt*⁴. Ar šiem četriem darbības vārdiem tiek aprakstīts uzdevums un veids, kā cilvēkiem darboties Dieva radītajā pasaulē. Virsrakstā ietvertā šķietamā pretruna ir tīši sakāpināta, lai rosinātu domāt, kā šādi imperatīvi tiek uztverti mūsdienā “vides aizstāvēšanas” kontekstā. Vai Dieva pavēlēm “pakļaujiet” un “valdiet” jau sākotnēji piemīt morāli negatīva nostādne pret pasauli? Vai tās ir pretrunā ar pavēlēm “kopiet” un “sargājiet”? Vai Dieva pavēlētā cilvēku saimnieciskā darbība vēstures gaitā ir nesusi vienīgi postu un iznīcību Dieva radītajai pasaulei, pakļaujot iznīcības draudiem arī pašu cilvēci? Vai tomēr cilvēki to ir arī izkropuši par komfortabli apdzīvojamu un estētiski pievilcīgu vidi?

Virsraksti masu medijos bieži apsūdz cilvēkus teju vai tīšā dabas katastrofu izraisīšanā, kuras ietekmē izmaiņas klimatā, kas savukārt ved pie jaunām dabas katastrofām. Tā, piemēram, vietnē la.lv Kanādas savvaļas ugunsgrēkiem veltītā publikācijā izteikti šādi apgalvojumi: “Rekordlielie ugunsgrēki Kvebekā, Kanādā, šovasar bija divreiz biežāki, un tie izcēlās intensīvāk cilvēku izraisītas globālās sasilšanas dēļ”; “klimata pārmaiņas, ko galvenokārt izraisa fosilā kurināmā dedzināšana, palīdzēja radīt sausus, “ugunsbīstamus” laikapstākļus.” Tādējādi degošie “meži ir pārveidojušies par planētu apsildošu siltumnīcefekta gāzu avotu”, kas veicina planētas sasilšanu, kura izrai-

---

1 Ebr. v. כבש (*kbš*) pirmo reizi lietots 1Moz 1:28 kā pavēle tikko radītajiem cilvēkiem.

2 Ebr. v. רדה (*rdh*) pirmo reizi lietots 1Moz 1:26 kā programma jeb uzdevums cilvēkam, ko Dievs gatavoja radīt, un 1:28 kā pavēle tikko radītajiem cilvēkiem.

3 Ebr. v. עבד (*‘vd*) pirmo reizi lietots 1Moz 2:5 kā Dieva iecerētais uzdevums cilvēkam, ko Dievs gatavoja radīt; 2:15 – tikko radītajam cilvēkam dotais uzdevums Ēdenes dārzā.

4 Ebr. v. שמר (*šmr*) pirmo reizi lietots 1Moz 2:15 – cilvēkam dotais uzdevums Ēdenes dārzā.

sa jaunus, aizvien ilgstošākus un intensīvākus ugunsgrēkus.⁵ Turpat atrodamā virkne saistītu rakstu, kuros cilvēku saimnieciskā darbība (īpaši “fosilo kurināmo izmantošana”) izcelta kā galvenais savvaļas ugunsgrēkus izraisošs faktors “no Spānijas līdz Kanādai”⁶ (kas liek domāt, ka visi *meži* Atlantijas okeānā tiek iznīcināti).

Vai tādējādi Bībeles un kristīgās ticības pamatnostādnes būtu vajadzīgas cilvēces izraisītā ekoloģiskā katastrofā? Tad atliek vien solis līdz idejai, ka Dievs jau sākotnēji bija lēmis, ka cilvēkiem šī pasaule ir jāiznīcina. Dievs radišanas brīdī to atzina par ļoti labu (1Moz 1:31), bet cilvēku atkrišanas dēļ tā tika pakļauta lāstam,⁷ un šīs tad nu būtu lāsta sekas. Tomēr ir svarīgi paturēt prātā, ka gan “pakļaut un valdīt”, gan “kopt un sargāt” ir Radītāja pavēles Viņa radītajam cilvēkam. No tā izriet šī darba hipotēze: pakļaut, valdīt, kopt un sargāt ir viena un vienota Dieva pavēle, kas ietver četrus aspektus.

1. Radišanas kārtība un Dieva dotais uzdevums

Radišanas procesā būtiska nozīme ir Garam un Vārdam. Dieva Vārds – Dieva Otrā persona jeb Logoss – liek pamatus pasaulei, izsaucot to no nebūtības esamībā.⁸ Brīdī, kad Dievs izsaka vārdus “lai

5 “Kanādas savvaļas ugunsgrēki – cilvēka “roku darbs” jeb klimata izmaiņas. Tam nav iemesla izbeigties” (24.08.2023.) ir tikai viens no daudziem piemēriem. Gan virsraksts, gan teksts dotie mājiņi liek domāt, ka izmaiņas klimatā tiešā veidā ir “cilvēka roku darbs”. Pieejams: <https://www.la.lv/kanadas-savvalas-ugunsgrēki-cilveka-roku-darbs-jeb-klimata-izmaiņas-tam-nav-iesmesla-izbeigties> [sk. 20.07.2024.].

6 “Klimata izmaiņas. Pārdabiskā karstuma dēļ pasauli pārņem nekontrolējami mežu ugunsgrēki – katrs cīnās ar tiem, kā māk” (22.07.2023). Pieejams: <https://www.la.lv/klimata-izmaiņas-nekontrolējams-karstums-parnem-pasauli-kads-ir-globalais-plans-cinai-ar-mezu-ugunsgrēkiem> [sk. 20.07.2024.]. Līdzīgi apgalvojumi par cilvēku radītā piesārņojuma Indijā un Ķīnā ietekmi uz intensīvākiem un biežākiem nogruvumiem Himalajos: “Klimata izmaiņas. Everests ir sācis izžūt, kļuvis “sausss un akmeņains” – liecina alpīnista-rekordista daudzu gadu laikā veiktie novērojumi” (18.06.2023). Pieejams: <https://www.la.lv/sss-video-klimata-izmaiņas-everests-ir-pavisam-sausss-un-kluvis-akmenains-tads-ir-briutu-alpīnista-rekordista-daudzu-gadu-noverojums> [sk. 20.07.2024.].

7 “[...] nolādēta lai tevis dēļ zeme, mokās tu no tās ēdīsi visas dienas, kamēr dzīvo! Tev sadīgs no tās ērkšķi un dadži.” (1Moz 3:17–18)

8 Sal. Jņ 1:1–3, kur izcelta Vārda (gr. Λόγος) līdzdalība pasaules radišanā, kas ir tas pats Vārds, “kas tapa miesa” (Jņ 1:14).

ir/lai top”, Vārds rada nosaukto. Dieva Vārds ir dzīvs un darbīgs – tas piepilda Dieva nodomus attiecībā uz jaunradīto pasauli. Vārds rada⁹ gaismu, izplatījumu, ūdeņus un sauszemi, spīdekļus un visu citu, kas nepieciešams, lai Dieva radītās “mājas” – cilvēku un dzīvnieku apdzīvojamā pasaule – būtu dzīvošanai piemērota. Gars (Dieva Trešā persona) aktīvi piedalās radīšanas procesā. 1Moz 1:2 lietotais vārds מְרַחֵץ (*merahefet*) parasti šajā Rakstu vietā tiek tulkots kā “lidinājās”,¹⁰ tomēr, ņemot vērā 5Moz 32:11 kontekstu, tam iespējamas arī nozīmes ‘perēt’ un ‘darīt auglīgu’ (Brown et al. 1977: 934). Gars nevis vienkārši bezmērķīgi “lidinājās”, bet gan sākotnējo, vēl neizveidoto pasauli darija dzīvu, auglīgu un sakārtotu. Tādējādi Gara ekoloģija – Dieva Gara veidoto un sakārtoto “māju” apzināšana – ir nesaraujami saistīta ar Vārda ekoloģiju – Dieva Vārda (Logoss, Kristus) darbību gan radīšanā, gan šīs pasaules uzturēšanā.

Cilvēki un dzīvnieki saņem šo pasauli jau “labiekārtotu”, kā uz to norāda vairāku LBMS¹¹ mācītāju doktrinālais darbs “Aicināti ticēt” (*Called to Believe*) Stīvena Millera (*Steven P. Mueller*) redakcijā.

Tā Kunga darbs tika veikts organizēti un kontrolēti. Viņš ne tikai radīja, bet arī ieviesa radībā kārtību. Viņš nošķīra gaismu no tumsas, ūdeni no debesīm un zemi no jūras. Diena tika šķirta no nakts, un dienām, gadalaikiem un gadiem tika dota secība. Augi un dzīvnieki tika izšķirti pēc dažādām kārtām. [...] tam, kas sākumā bija neiztaisīts un tukšs, tika piešķirta kārtība (1Moz 1:2). (Millers 2023: 102)

Komentatori Bībeles tekstu par pasaules radīšanu sešās dienās bieži skaidro kā poētisku un simbolisku, tomēr tas neizslēdz iespēju,

---

⁹ Saskaņā ar Dr. M. Lutera formulējumu “Dieva (runātais) vārds” ir pats Dievs – “Dieva darbi ir Viņa vārdi” (WA 3.152 = 55.248), un “Dieva vārdi [paši par sevi] ir realitāte, nevis tikai vārdi” (WA 4.2.17); citēts no O’Leary 2005. Tomēr šeit īpaši vēlos uzsvērt, ka Vārds, caur kuru tiek radīta pasaule, ir Dieva Otrā persona.

¹⁰ Gan Bībeles 1965. gada revidētajā, gan 2012. gada izdevumā.

¹¹ LBMS – Luteriskās baznīcas Misūri sinode (oriģ. LCMS: *Lutheran Church Missouri Synod*).

ka šis teksts būtu jāuztvert burtiski. Īss un kodolīgs dažu nepamatotu pieņēmumu apkopojums lasāms minētajā Stīvena Millera grāmatā.

Dīvaini, bet, tā kā radišanas stāsts izskatās pēc prozas un ir poētisks, ir izskanējuši apgalvojumi, ka to nevajag uztvert burtiski. Kā attaisnojums šādam secinājumam parasti tiek norādīts, ka dzeja tiek lasīta pavisam citādi nekā vēsture: vēsture tiek lasīta faktu dēļ, dzeja – skaistuma dēļ. Tā ir nepamatota vienkāršošana: nav literāra likuma, kas aizliegtu dzejai būt patiesai, tāpat kā nav likuma, kas pieprasītu, lai vēsturisks literārs darbs būtu netikams. Pirmās Mozus grāmatas stāsta noraidīšana, saucot to par poētisku izdomājumu, ignorē veidu, kā to interpretē pārējie Raksti un Jēzus. (Millers 2023: 103)

Vai ir nozīme tam, kā raugāties uz radišanas stāstu Bībelē? – Ir, un pat ļoti liela! Ja radišanas stāstu uztveram kā poētisku un tādējādi pieņemam, ka tas pēc būtības ir neprecīzs un simbolisks, tad arī cilvēka radišana ir tikai poētisks apraksts. Tādējādi arī Dieva dotās pavēles, tāpat kā cilvēkam piešķirtā vara un atbildība, varētu tikt uztvertas kā fikcija. Vēl vairāk – apšaubot radišanas stāstu, zūd jēga un loģika arī cilvēku atkrišanas stāstam, jo evolucionismā tam nav vietas.

Radišanas procesa aprakstā ir redzama apbrīnojama harmonija un simetrija. Viens no *Word Biblical Commentary* sērijas autoriem Gordons Venems (*Gordon J. Wenham, 1943*) to parāda kā radišanas dienu pārus (sk. 1. tabulu).

1. tabula. Radīšanas dienas¹²

1. pāris	1. diena	gaisma	4. diena	spīdekļi gaismas uzturētāji
2. pāris	2. diena	debesis (ūdeņi šķirti)	5. diena	putni un zivis debesu/ūdeņu iemītņieki
3. pāris	3. diena	zeme, augi	6. diena	dzīvnieki un cilvēki (augi ir nepieciešami uzturam)
pabeigtība, piepildījums	7. diena – sabats			

Sešas radīšanas dienas veido trīs savstarpējus pārus. Pirmā pāra dienā tiek radīts pamats, nākamajā tas tiek izveidots un sakārtots. Tādējādi pirmais pāris (1. un 4. diena) ir saistīts ar gaismu – gaisma ir nepieciešama lielākās daļas dzīvo būtņu dzīvības uzturēšanai. Gaisma tiek šķirta no tumsas (1. diena), un tiek novietoti debesu ķermeņi, kas turpmāk nosaka dienu un nakti (4. diena). Otrais pāris ir saistīts ar ūdeni un debesīm: ūdens tiek nošķirts no debesīm (2. diena), un tiek radīti debesu un ūdeņu iemītņieki – putni un zivis (5. diena). Trešo pāri veido 3. un 6. diena, kas ir saistītas ar zemi un tās “labiekārtošanu”. Parādās sauszeme (3. diena), un tiek radīti dzīvnieki, kas to apdzīvo (6. diena). Zemes “apzaļumošana” trešajā dienā ir cieši saistīta ar radīto augu nepieciešamību uzturēt pārējo Dieva radību – dzīvniekus un cilvēkus.

Cilvēku radīšana sestajā dienā bija īpaša, jo tikai cilvēks tika radīts pēc Dieva tēla un līdzības (1Moz 1:26–27). Atšķirībā no pārējās radības cilvēks saņēma Dieva svētību un savas dzīves programmu jeb uzdevumu.

¹² Tabula ir nedaudz pārveidota un papildināta, par pamatu ņemot: Wenham, Gordon J. (1987). *Genesis 1–15*. Vol. 1. Word Biblical Commentary. Dallas: Word, Incorporated, p. 7.

Un Dievs viņus svētīja un teica: “Augļojieties un vairojieties, piepildiet zemi un pakļaujiet to – valdiet pār zivīm jūrā un putniem debesīs, pār visu, kas dzīvs un rāpo pa zemi!” (1Moz 1:28)

Ja iedomājamies sevi Ēdenes dārzā bezgrēka stāvoklī uzreiz pēc radišanas, šāds uzdevums izklausās pēc brīnišķīga apsoliņuma un aizraujošas pieredzes. Dieva pavēlē ietvertais uzdevums regulē cilvēku savstarpējās attiecības un attiecības ar pārējo Dieva radību. Lai arī uzdevums ir dots pavēles formā, tas cilvēkiem nebija nepatīkams vai apgrūtināošs, bet drīzāk būtu salīdzināms, piemēram, ar vecāku mudinājumu bērniem Ziemassvētkos vai dzimšanas dienā: “Atveriet dāvanas!” – Luteriskajā teoloģijā to dēvē par evaņģēlisko imperatīvu, kas apliecina Dieva sākotnējo un būtisko labestību. Līdz ar to septītā diena jeb “radišanas pārtraukšana”¹³ kļūtu par dienu, sākot ar kuru visa radītā pasaule baudītu savu harmonisko esību Dieva tuvumā, kas varētu ilgt mūžīgi. Bet, tā kā šī pētījuma tēma ir cilvēka attiecības ar pārējo Dieva radību, pievērsīsimies šīs attiecības regulējošajai pavēles daļai, proti, “pakļaujiet zemi” un “valdiet pār visu, kas dzīvs”.

2. Cilvēkam dotā vara un nespēja to adekvāti lietot

Cilvēkiem, radītiem pēc Dieva tēla un līdzības, tika piešķirtas īpašas pilnvaras attiecībā uz pārējo Dieva radību. Cilvēkiem dotā vara ir ietverta pavēlēs “pakļaujiet” un “valdiet”. Bībeles oriģinālvalodā tie ir vārdi כבש (*kbš*) un רדה (*rdh*). Pirmais no tiem – *kbš*, kas nozīmē ‘pakļaut, ierobežot’, tiek attiecināts uz zemi; *rdh* – ‘valdīt’ – attiecas uz visu dzīvo radību jūrā, debesīs un virs zemes.¹⁴ Valdīšanas pilnvara kā cilvēku radišanas nolūks tiek pieminēta tieši pirms viņu radišanas: “[...] tie lai valda pār zivīm jūrā un pār putniem gaisā, un pār lopiem,

13 Ebreju val. lietvārdam *sabats* atbilstošais darbības vārds שבת (*šābat*) nozīmē ‘mitēties, pārtraukt’ – BDB 1977: 991.

14 “[...] piepildiet zemi un pakļaujiet to – valdiet pār zivīm jūrā un putniem debesīs [...]” (1Moz 1:28)

un pār visu zemi un visiem rāpuļiem, kas rāpo zemes virsū.” (1Moz 1:26)¹⁵

2.1. Valdīšana pār dzīvniekiem

Viens no ievērojamākajiem jūdu viduslaiku teologiem Rambans (*Ramban/Nachmanides*, 1194–1270)¹⁶ Dieva doto pilnvaru cilvēkiem skaidro kā neierobežotu varu. Svētība ietver sevī spēju un varu rīkoties ar visu dzīvo radību pēc savām vēlmēm un ieskatiem (atsaucoties arī uz Ps 8:7–9a)¹⁷, kā arī būvēt virs zemes un rakt to, iegūstot varu un citus noderīgus izrakteņus (Маццх [Рамбан] 2010: 29). Šis 13. gadsimtā dzīvojušais rabīns ir nonācis pie pārsteidzošiem secinājumiem:

- 1) ar dvēseli apveltītajām radībām ir bijusi izvēle attiecībā uz pārtiku un uz to, kas viņiem ir labs, tāpēc tās vairījās no sāpēm un nāves;
- 2) grēks un “samaitāšanās” [Rambana formulējums] traģiski izjauca harmoniju cilvēku un pārējās Dieva radības starpā (Маццх [Рамбан] 2010: 29–30).

Te pamanāmi aizmetņi vēlākajām teoloģiskajām diskusijām (īpaši kristiešu vidē) par brīvo gribu (izvēles brīvību) un iedzimto grēku. No Rambana komentāra izriet, ka visa dzīvā radība (tai skaitā dzīvnieki) sākotnēji izvairījās no citu dzīvo radību nogalināšanas (tas nebija nepieciešams pārtikas iegūšanai) un grēkoja ne tikai cilvēki, bet arī pārējā radība, t. i., dzīvnieki. Tādējādi atbildība par pasaules “samaitāšanos” vienlīdz gulstas kā uz cilvēkiem, tā arī uz dzīvniekiem.

---

15 1965. gada revidētais izdevums. 2012. gada Bībeles izdevumā daudzskaitļa vietniekvārda “tie” vietā nepamatoti lietota vienskaitļa forma “tas”. Izcēlums mans – L. Č.

16 Rambans (akronīms no pilnā vārda Rabi Moše ben Nahman), zināms arī kā Nahmanīds, bija iemantojis autoritāti Katalonijas jūdu kopienā. Pēc publiska jūdu–kristiešu disputa viņš nonāca inkvizīcijas redzeslokā un bija spiests bēgt no Spānijas. Mūža pēdējos gadus pavadīja Svētajā zemē, kalpojot jūdu kopienai un pilnveidojot savu apjomīgo un pamatīgo Toras komentāru, kurā bieži apstrīdēja savu priekšgājēju skaidrojumus. (Маццх 2010: xxvi–xxvii)

17 “[Tu] liec tam valdīt pār tavu radību, visu tu noliec tam zem kājām – avis un vēršus, cik vien to ir, un visus lauka zvērus, putnus debesīs un zivis jūrā.”

Dr. Mārtiņš Luters savā komentārā 1. Mozus grāmatai izceļ divas lietas:

- 1) pastāv milzīga atšķirība starp cilvēkiem un dzīvniekiem;
- 2) cilvēku spējas pirms un pēc atkrišanas ir radikāli atšķirīgas.

Dievs ar savu pavēli ir licis skaidru un nepārkāpjamu robežu – tikai cilvēks ir valdnieks, un nevienam dzīvniekam tāda vara nav dota. Līdz ar doto varu cilvēkam ir uzlikta arī atbildība par visu Dieva radību.

Te visskaistākajai un lieliskākajai Dieva radītajai būtnei, kas atzīst Dievu un kam ir Dieva tēls, kas līdzīga Dievam Viņa dievišķajā dabā, tiek dota vara un valstība – Ādams un Ieva kļūst par kungiem un pārvaldniekiem, kuri valda pār zemi, jūru un gaisu. [...] Dievs viņiem saka: “Valdiet!” Tādēļ cilvēks, būdams vēl kails, bez ieročiem un mūriem, jā, pat bez apģērba, tikai ar savu kailo miesu valda pār visiem putniem, dzīvniekiem un zivīm. (Luters 2007: 86–87)

Turpat Luters piebilst: “Arī šo Dieva tēla daļu esam pazaudējuši, tā ka pat savās domās nespējam saprast pilnīgo prieku, ko Ādams ir izjutis, uzlūkojot visu dzīvo radību.” (Luters 2007: 87)

Saskaņā ar Luteru valdīšana bija tāda dievišķās dabas daļa cilvēkā, ka “Ādams un Ieva zinājuši un sapratuši visu dzīvnieku prātu, dabu, spēkus, sajūtas un iespējas. Kas gan tā būtu par valdīšanu, ja viņi nezinātu tādas lietas?” (Turpat) Turpretī tagad:

[...] cilvēka miesa pat ar Dieva žēlastību tagad iemanto tikai šķietamu varu pār visu pārējo radību. Tā ir pavisam niecīga vara, kas nav salīdzināma ar kādreizējo – to, kāda bija dota Ādamam, kuram nebija vajadzīga ne viltība, ne prasme, jo visa radība, paklausīdama Dieva balsij, pakļāvās Ādamam un Ievai tādēļ, ka Dievs viņiem bija pavēlējis valdīt. Tā nu mums no varas pār radību ir palicis tikai vārds, bet darbos šo varu esam zaudējuši. (Luters 2007: 88)

Visi Lutera minētie piemēri un argumenti ir saistīti ar vārdu *rdh*, kas liek domāt, ka abus vārdus – *kbš* un *rdh* – Lutera ir uztvēris kā sinonīmus, nevērtējot to atšķirību, un uzskatījis tos kā vienotu pavēli. Tomēr starp vārdu *kbš* un *rdh* nozīmēm pastāv atšķirība, par ko liecina to lietojuma konteksts Vecajā Derībā. Vārda *rdh* lietojums ir apkopots 2. tabulā.

2. tabula. Vārda *rdh* lietojums Vecajā Derībā

Veids/ lietojums	Attiecinājums	Rakstu vietas	Konteksts, komentārs
Dieva pavēle	visa dzīvā radība	1Moz 1:26, 28	“valdiet pār visu, kas dzīvs” – cilvēkam radišanā dotā autoritāte pār radību
Bauslības regulējums	vergi no savas tautas	3Moz 25:43, 46, 53	burt. “nevaldi pār viņu bargi” – pavēlēta saudzīga attieksme, cilvēciska cieņa, iespēja tikt izpirktam
Derības brīdinājums	Derības tauta Israēls	3Moz 26:17	“pār jums valdis tie, kas jūs nīst” – Derības nepildīšanas sekas būs apspiešana, pakļaušana, trimda
Atgādinājums	Israēls	Neh 9:28	“Tu tos pameti ienaidniekiem, un tie pār viņiem valdīja” – atskats uz Bābeles trimdu kā brīdinājums

Pravietojums	Israēls, iespējams – Mesija/ Kristus	4Moz 24:19	Bileāma pravietojums: “[viņš] valdīs no Jēkaba un iznīcinās atlikumu no pilsētas” – Israēla valdīšana pār Edomu; iespējams, mesiānisks pravietojums par Kristus valdīšanu pār pasauli
Pravietojums	Israēls	Jes 14:2	“.. viņi ņem gūstā savus gūstītājus, un viņi valdīs pār saviem aspiedējiem”
Pravietojums	Dieva aicināts valdnieks	Jes 41:2	“lai viņš valda pār ķēniņiem” – iespējams, pravietojums par Kīru
Vēlējums, pavēle	valdnieks / Kristus	Ps 72:8; 110:2	“lai viņš valda no jūras līdz jūrai” “valdi savu ienaidnieku vidū” – par ideālo, taisnīgo valdnieku
Stāstījums, fakti	Sālamana pārvaldes teritorija; darbu uzraugi	1Ķēn 5:4 (ang. 4:24); 1Ķēn 5:30; 9:23; 2L 8:10	“viņš valdīja pār visu apgabalu aiz Upes .. pār visiem ķēniņiem apgabalā aiz Upes” “tie pārvaldīja tautu, kas darīja darbu”

Pārmetums	Israēla vadītāji Bābeles valdnieks	Jer 5:31; Ech 34:4 Jes 14:6	“priesteri valda uz savu roku” “rupji ar varu tās valdījāt” – patvaļīga un korumpēta garīgā un laicīgā pārvalde “valda dusmās pār tautām, vajā un netaupa” – pārāk radikāls Dieva piešķirtās varas lietojums
Dieva spriedums	Ēģipte	Ech 29:15	“tā vairs nevaldīs pār tautām”
Metafora	“mulķi” Kunga uguns	Ps 49:15 Vdz 1:13	“nāve tos ganīs un valdīs pār tiem” – bezdievju nolemtība “Viņš sūtīja uguni manos kaulos, tā valda tajos” – fiziskas un garīgas ciešanas
Darbība	pārņemšana	Soģ 14:9 [2x]	Simsons “izgrābj/pārņem savā varā” medu no mirušā lauvas ķermeņa

No tabulā dotā apkopojuma redzams, ka vārds *rdh* Vecajā Derībā ir lietots visai plašā kontekstā. Pirmkārt, tas apzīmē dažādas pakāpes un intensitātes varas un valdīšanas attiecības Israēla iekšienē – garīgo (priesteru) un laicīgo (ķēniņa) valdīšanu, kā arī attieksmi pret vergiem katrā konkrētā mājsaimniecībā. Otrkārt, citu tautu un valdnieku valdīšanu pār Israēlu. Treškārt, pravietoto Kristus valdīšanu. Ceturtkārt, jēdziens lietots kā metafora.

Pievēršoties cilvēka un pārējās radības attiecībām atkrišanas brīdī, iezīmējas šobrīd īpaši aktuālais jautājums: vai reālās varas pār radību zaudēšana atbrīvo cilvēkus no atbildības par pārējo radību Dieva priekšā? – Kā norādīja Luters, lai spētu pakļaut radību, cilvēkam nu ir vajadzīga gan viltība, gan prasme (Luters 2007: 88). Dievs nav atcēlis pavēli par valdīšanu. Viņš ir pat atļāvis lietot dzīvniekus pārtikā, kas veido samērā būtisku daļu no šīs pavēles īstenošanas.¹⁸ Tomēr visā cilvēku atkrišanas vēsturē ir redzams, cik daudz kaitējuma un posta ir nācis no šīs pavēles pārprastas izpratnes. Cilvēks grēka un samaitātības stāvoklī Dieva radību tiecas pārvaldīt nevis saprātīgi, bet gan tirāniski un dominējoši.

Kristus atnestais Evaņģēlijs pārveido cilvēku – uz to vairākkārt norādīts apustuļa Pāvila vēstulēs. Dieva dāvatā žēlastība Kristū atbrīvo no grēka varas un miesīgo iegribu valdīšanas pār cilvēku (Ef 2:3–5; Rm 6:11–14 u. c.). Ja cilvēka dzīves fokuss vairs nav viņš pats, bet centrālo vietu ieņem Kristus, mainās gan skatījums uz līdzcilvēkiem (sk., piem., Ef 3:1; 4:1–2, 32; Kol 3:12–13 u. c.), gan uz pārējo Dieva radību (Rm 8:19–23).

2.2. Zemes pakļaušana

Vārds *kbš* ir vēl problemātiskāks par *rdh*. Ja par valdīšanu mēs esam gatavi pieņemt, ka tā ir nepieciešama un var būt pat samērā taisnīga, tad vārds *pakļaut* uzreiz raisa negatīvas emocijas. Pārsvārā šis vārds Vecajā Derībā tiek lietots sociālā un politiskā kontekstā. Kā norādījis Džons Voltons (*John H. Walton*, 1952), viens no *NIV Application Commentary* sērijas autoriem, 1. Mozus grāmatas 1. nodaļa ir vienīgā vieta Bībelē, kur darbības objekts ir “zeme”, savukārt vārda *kbš* nozīme ir ‘ņemt kādu vai kaut ko savā kontrolē’ (Walton 2001: 132).

Varam vien mēģināt iztēloties pirmatnējo zemes auglības izvirdumu, kas sekoja Dieva pavēlei: “Lai zeme izdod zāli un augus, kas sēklu

¹⁸ Pasludinājums pēc plūdiem: “Katrs kustonis, kas dzīvs, jums būs par ēdamo, tāpat arī zāļoksni stādi – es jums atdošu visu!” (1Moz 9:3)

nes, un augļu kokus, kas augļus nes, pēc savas kārtas...” (1Moz 1:11)¹⁹ Domājams, arī zeme Dieva pavēles dēļ labprāt pakļāvās Ādamam un Ievai. Tā dāvāja augus un augļus bagātā pārpilnībā gan cilvēkiem, gan dzīvniekiem un atsedza savu dziļu bagātību, ja vien cilvēki to vēlējas.

Tomēr Vecajā Derībā vārds *kbš* nospiedošā pārsvarā ir lietots negatīvā kontekstā. Tas tiek attiecināts uz:

- iekarojamu teritoriju (4Moz 32:22, 29; Joz 18:1; 1L 22:18);
- pakļautām (iekarotām), paverdzinātām tautām (2Sam 8:11; 2L 28:11);
- indivīdiem, kas nonākuši verdzībā (Neh 5:5; Jer 34:11, 16).

Ir tikai viens “pozitīvs” šī vārda lietojums – pravieša Mihas pasludinājumā: “Viņš atkal iežēlosies par mums, viņš samīdīs (*kbš*) mūsu noziegumus un iemetīs jūras dzelmē visus mūsu grēkus.” (Mih 7:19) Šis pants ir ietverts odā Dieva varenībai, ar ko noslēdzas Mihas grāmata (Mih 7:18–20). Savukārt iepriekšminētās nozīmes par iekarošanu, pakļaušanu, verdzību ir grūti savienot ar Dieva pavēles sākotnējo nozīmi. Lielākoties vārda *kbš* lietojums Vecajā Derībā norāda uz piespiešanu, vardarbību un netaisnību, ko varētu raksturot kā izmantošanu no spēka un varas pozīcijām.

Mūsdienās vides aizsardzībai veltītās publikācijās tiek lietoti dramatiski apraksti par zemes un tās resursu patvaļīgas izmantošanas sekām. Šis socioloģijas profesora un baptistu mācītāja Dr. Antonija Kampolo (*Antony/Tony Campolo*, 1935) īsais situācijas raksturojums ir tikai viens no daudziem līdzīgiem.

Pasaule kļūst aizvien netīrāka un neglītāka, un ir pienācis laiks kaut ko darīt lietas labā. Gaiss tiek pārvērsts par smogu. Upes ir piesārņotas. Toksiskas ķīmiskas vielas piesārņo augsni. Okeāni ir kļuvuši par atkritumu izgāztuvēm, un atkritumi krājas mūsu pilsetu nomalēs... Naftas noplūdes piesārņo mūsu pludmales, ķīmisk-

---

¹⁹ Te izmantots 1965. gada revidētais Bībeles tulkojums, kas labāk parāda to, ka aktīvais elements šajā radišanas posmā ir tieši zeme, nevis paši augi.

kais lietus un pieaugošā rūpniecība iznīcina mūsu lietus mežus. (Campolo 1992: 9–10, cit. no Walton 2001: 140)

Šiem autoriem ir taisnība – mēs esam attapušies situācijā, kurā vairs nevaram atļauties neredzēt dabai nodarīto kaitējumu. Voltons ir minējis vairākus publicistu norādītus iemeslus cilvēku nevērīgai attieksmei pret dabu, no kuriem daži tiek saistīti tieši ar kristietību. Viens no populārākajiem pārmetumiem kristiešiem ir it kā viņu pārliecība, ka daba ir radīta, lai tā kalpotu cilvēku vajadzībām. Otrs pārmetums tiek saistīts ar kristiešu ieskatu par neizbēgamo pasaules gala tuvošanos, tāpēc domāt par vides aizsardzību ilgtermiņā nav nekādas nepieciešamības (Walton 2001: 140). Vēl jo vairāk – daudzi mūsdienu vides aktīvisti uzskata, ka tieši Baznīcas nostāja ir veicinājusi cilvēces patēriņisko attieksmi un tieši Bībele ir vainojama ekoloģiskajā katastrofā.

Mums nav jādodas tālāk par Bībeles pirmās nodaļas noslēgumu, lai atrastu izteikumu, kas bieži tiek uzskatīts par cēloni cilvēku augstprātībai un vienaldzībai pret dabas pasauli un kas daudziem cilvēkiem ir licis uzskatīt, ka kristietība ir atbildīga par mūsu pašreizējo vides krīzi. Šķiet, ka šī labi zināmā panta vēstījums ir skaidrs. Cilvēks ir kungs pār visu, ko viņš uzlūko, jo Dievs viņam ir devis tiesības rīkoties, kā tam tīk, ar visu pārējo radību, kura pastāv tikai tāpēc, lai apmierinātu viņa vēlmes un tiktu izmantota viņa labpatikai. (Bradley 1990: 12, cit. no Walton 2001: 140)

Vai šie pārmetumi kristietībai un Bībelei ir pamatoti? Citātā minētais “labi zināmais pants” (1Moz 1:28), kurā ietverta pavēle par zemi (“pakļaujiet to”) patiešām norāda uz varas deleģēšanu cilvēkiem, kuri bija radīti pēc Dieva tēla. Tomēr arī vara pār zemi tika zaudēta atkrišanās, saglabājot to cilvēkiem ļoti niecīgā mērā. Cilvēkiem ir jāpieliek pūles un jāizmanto cilvēces uzkrātās zināšanas, gan lai veidotu un uzturētu lauksaimniecību, gan lai iegūtu vērtīgas vielas un izraktenus

no zemes dzilēm. Šāda rīcība un darbošanās saskan ar cilvēces agrīno izpratni par “zemes pakļaušanu”.

Visa iepriekšminētā kopsakarā ir nepieciešams paturēt prātā, ka cilvēki tika iecelti par zemes un dzīvās radības pārvaldniekiem jeb namturiem, nevis īpašniekiem. Daba nav radīta cilvēka savtīgo vajadzību apmierināšanai vai patvaļīgai patērēšanai. Tāpat kā Dievs radīja cilvēku sev, Viņš arī dabu radīja sev, tādējādi cilvēki un daba ir savstarpēji cieši saistīti, jo tie ir saistīti Dievā. Apgalvojumi, ka mūsu “planēta itin labi (vai pat vēl labāk) iztīktu bez mums [cilvēkiem]”,²⁰ ir balstīti ieskatā par pasauli bez Dieva. Dievs radīja pasauli ar cilvēkiem, bet, atmetot Dievu kā Radītāju, pasaules esībai zūd jebkāda pastāvēšanas jēga un nozīme. Cilvēkam arī pēc atkrišanas paliek gan noteikta varas daļa pār dzīvo un nedzīvo dabu, gan atbildība Dieva priekšā par šīs varas īstenošanu. Ir svarīgi apzināties, ka Jaunās Derības kontekstā visa vara pieder nevis cilvēkiem, bet Kristum (Ebr 2:5–8) (Ross 1985: 29). Kurš gan vēl labāk nekā kristieši spētu to izprast, lai censtos izturēties pret uzticēto bagātību kā Viņa iecelti atbildīgi namturi.²¹

3. Cilvēkam uzticētā atbildība “kopt un sargāt”

Kā vēstīts 1. Mozus grāmatas 2. nodaļā, Dievs jaunradītajā pasaulē iekārtoja cilvēkam īpašu apdzīvojamu vietu, viņa mājas – dārzu (t. i., koptu vietu) Ēdenē.²² Dievs deva cilvēkam jaunu uzdevumu, kas bija saistīts tieši ar dārzu. Šis uzdevums ir formulēts kā Dieva nolūks – “lai viņš [cilvēks] to [dārzu] sargā un apstrādā” (1Moz 2:15).²³

Dr. Mārtiņš Luters lekcijās par 1. Mozus grāmatu ir norādījis, ka cilvēks netika radīts bezdarbībai, bet darbam. Luters uzsvēra, ka “tā

---

20 Eiropas Klimata pakta vēstnieces Latvijā Ievas Kolosovas intervijā izteikta atziņa (Melberga 2024: 19).

21 Sk., piemēram, Lk 16:2, kur Jēzus stāstītajā līdzībā saimnieks pieprasa sava nama pārvaldniekam: “Dod norēķīnu par savu namturību.”

22 Vārda *Ēdene* [עֵדֶן] nozīme ir ‘krāšņs, grezns, patīkams’ – BDB 1977: 726–727.

23 Šeit 2012. gada Bībeles tulkojumā vārdi *apstrādāt* (‘vd’) un *sargāt* (‘šmr’) ir samainīti vietām, iespējams, tulkojuma labskanības dēļ. Par to liecina 1Moz 2:5 lietotais ‘vd, kas tulkots kā “apstrādāt”’.

tas būtu arī tad, ja [cilvēks] būtu palicis nevainībā”, jo “dīka, bezdarbīga dzīve ir nosodāma” (Luters 2007: 125). Tādējādi jaunais uzdevums neatcēla iepriekšējo Dieva pavēli (“pakļaut un valdīt”), bet gan papildināja un precizēja to, norādot uz vēlamo attieksmi. Pakļaušanai un valdīšanai bija jābūt kopjošai un sargājošai (1Moz 2:15).²⁴

Ko 1. Mozus grāmatas 2. nodaļas kontekstā nozīmē ebreju valodas vārdi עבד ('vd) un שמר (šmr)? Tā kā 'vd parasti tiek tulkots kā “kopt”,²⁵ parasti tā nozīmē nerada jautājumus. – Visa dzīvā radība, tai skaitā augi, prasa kopšanu un rūpes. Lielāka neskaidrība parasti ir par to, kāpēc un no kā dārzu vajadzēja “sargāt” (ebr. val. šmr)? Tomēr abu vārdu nozīmes ebreju valodā atklāj pārsteidzošus aspektus Dieva dotajā uzdevumā. Vārdam 'vd, kas 1Moz 2 kontekstā ierasti tiek tulkots kā “apstrādāt” vai “kopt”, ebreju valodā pamatnozīmē ir ‘būt vergam, vergot, kalpot’. Savukārt vārdam šmr pamatnozīmē gan ir ‘sargāt’, bet tas Bībelē tiek lietots daudz plašākā nozīmē, nekā to saprotam latviešu valodā.

3.1. Kopt vai kalpot

Pavēle, kas izteikta ar vārdu 'vd ['vergot, kalpot'] dārza kontekstā Bībeles tulkotājiem varētu šķist mulsinoša, domājams, tāpēc tie no vārda tiešās nozīmes ir vairījušies, cenšoties piemeklēt vārdu, kas būtu piemērotāks dārzam un zemei.²⁶ Kā saprast uzdevumu: kalpot, būt par vergu dārzam? Tomēr, ja paturam prātā, ka tas bija Dieva dārzs, tad cilvēka darbs un kalpošana dārzā ir viņa dievkalpošana. Vēl vairāk – varam šo dārzu uzlūkot kā Dieva templi, kurā strādādams cilvēks pienes Dievam slavas un pateicības upurus (Jamieson et al. 1997: 18). Vēl labāk to saprotam sekojošo pantu kontekstā. “Un Kungs Dievs pavēlēja cilvēkam: “Ēd no visiem dārza kokiem, bet no laba un

24 Atšķirībā no 2012. gada tulkojuma, kur vārds עבד ('vd) tulkots kā “apstrādāt”, gan 1965. gada tulkojumā, gan tā revidētajā versijā tas tulkots kā “kopt”.

25 Salīdzinoši angļu valodas tulkojumos: *tend* vai *cultivate*.

26 Tā, piemēram, *King James Version* 'vd šeit tulko kā *to till*, kas nozīmē ‘apstrādāt’; *New American Standart Bible* – *cultivate* – ‘kopt, apstrādāt’.

ļauņa atzīšanas koka neēd! – Jo tai dienā, kad tu no tā ēdīsi, tu mirtin mirsi!”” (1Moz 2:16–17)

16. pantā pirmo reizi lietots vārds צוה (*šv*), kas apzīmē pavēli vai bausli. Tā ir pavēle par 17. pantā minēto koku, kas saistīts ar dzīvību un nāvi. Kad Ādams un Ieva bija novērsušies no Dieva, viņi tika izraidīti no Dieva dārza uz skarbu, tuksnesīgu vietu. Turpmāk cilvēkam ar pūlēm un sviedriem jākalpo zemei, ko Dievs ir nolādējis.

Un cilvēkam viņš teica: “Tāpēc, ka tu paklausīji savas sievas balsij un ēdi no koka, par ko es tev pavēlēju: neēd no tā! – nolādēta lai tevis dēļ zeme, mokās tu no tās ēdīsi visas dienas, kamēr dzīvosi. Tev sadīgs no tās ērkšķi un dadži, un tu ēdīsi lauka stādus! Sava vaiga sviedros tu ēdīsi maizi, līdz tu atgrieziesi zemē, no kuras tu esi ņemts, jo pīslis tu esi, un pīšļos tu atgrieziesi!” [...] un Kungs Dievs izraidīja viņu no Ēdenes dārza, lai apstrādā (‘vd) zemi, no kuras viņš ņemts.” (1Moz 3:17–19, 23)

Te saskatāma līdzība ar Vecās Derības Israēlu. Izejot no Ēģiptes, viņi bija atstājuši aiz muguras verdzības laiku, tomēr atteicās pamest tuksnesi un ieiet Dieva sagatavotajā “dārzā” – Kanaāna zemē.²⁷ Abos gadījumos, gan Ēdenē, gan tuksnesī pie Apsolītās zemes, nepaklausības iemesls bija viens – neticība un šaubas, ka Dievs tiešām pildīs to, ko ir apsolījis. Gan Ēdenē, gan pie Sinaja slēgtajā derībā Dieva baušļu pildīšana rezultētos svētībā, turpretī baušļa/pavēles pārkāpšana nes nāvi (Ross 1985: 31). Tādējādi likuma kalpošana Dievam Viņa dārzā vēršas tās pretmetā – smagā verdzības jūgā pasaulei, grēkam un nāvei.²⁸ Savukārt paaudze, kuru Dievs ar varenu spēku izveda no Ēģiptes, no jauna pieredzēja atkrišanas sekas – nāvi tuksnesī Apsolītās zemes vietā (4Moz 14:22–23). Atkrišanu un tās sekas mēs redzam aizvien atkārtojamies Vecajā Derībā. Tās sasniedz kulmināciju līdz ar Sālamana

---

27 “Un Lats pacēla acis un uzlūkoja visu Jardānas ieleju – pirms Kungs bija nopostījis Sodomu un Gomoru, tā bija ūdens dzirdināta kā Kunga dārzs...” (1Moz 13:10)

28 “Tādēļ: kā caur vienu cilvēku grēks ir ienācis pasaulē un caur grēku nāve, tā arī nāve ir iepiedusies visos cilvēkos, jo visi ir grēkojuši.” (Rm 5:12)

celtā tempļa nopostīšanu un israēliešu aizvešanu trimdā (2Ķēn 25:8–21). Šo nolemtību sarauj tikai Kristus paš aizziedzīgā kalpošana – Viņš ir vienīgais uzticamais Kunga kalps/vergs, kurš piepilda bauslību un ļauj mums saņemt Dieva svētības augļus (Jes 53:2–5; 1Pēt 2:24).

3.2. “Sargāt” ar nozīmi ‘ievērot noteikumus’

Vārds *šmr* ir bieži sastopams Vecās Derības tekstā – gandrīz 470 reižu. Pirmo reizi tas lietots 1Moz 2:15, kur cilvēkam tiek dota pavēle sargāt dārzu. Pēc cilvēku atkrišanas Dievs savukārt liek ķerubiem sargāt dārzu un dzīvības koku no cilvēkiem (1Moz 3:24). Šis vārds izskan arī Kaina nicīgajā un augstprātīgajā atbildē Dievam: “Vai es sava brāļa sargs?” (1Moz 4:9) Dažkārt tas lietots brīdinājumos: “Sargies, ka tu tā nedarītu” (1Moz 24:6), tāpat arī Dieva apsolījumos, piemēram, par aizsardzību Jēkabam ceļā uz Hārānu (1Moz 28:15). Tomēr ļoti bieži vārds *šmr* ir saistīts ar Dieva pavēlēm, rīkojumiem, baušļiem un Derību kopumā (1Moz 17:9–10; 2Moz 12:17 u. t.; 15:26; 19:5; 3Moz 18:5 u. c.), kas ievērojami paplašina šī vārda nozīmi.

Senā jūdaisma komentārā *Bereshit Rabbah*²⁹ tiek izcelta saistība starp 1Moz 2:15 un vārdu *‘vd* un *šmr* lietojumu reliģiskā kontekstā. Cilvēkam dotais uzdevums kopt un sargāt dārzu tiek skaidrots sabata un upura kontekstā. Sabata bauslis pavēl: “sešas dienas strādā [*taavod*]” (2Moz 20:9) un “turi [*šāmor*] sabata dienu” (5Moz 5:12). Tādējādi pavēle kopt un sargāt dārzu ir saistīta ar pavēli ieturēt sabatu, ievērojot darba un atpūtas miju. Savukārt upura kontekstā tiek saistītas kopā pavēles kalpot Dievam un gādāt, lai upuri tiktu pienesti pienācīgi un savlaicīgi. – “Jūs kalposiet Dievam šajā kalnā” (2Moz 3:12)

29 Šis midrašs jeb rabīnu komentārs 1. Mozus grāmatai (ebr. *Berešit*) tiek datēts ar laiku starp 300. un 500. gadu, kurā senākie komentāri tika laika gaitā pilnveidoti un papildināti. (Jastrow, Marcus, Theodor, J. *Bereshit Rabbah*. In: *Jewish Encyclopedia*. Pieejams: <https://www.jewishencyclopedia.com/articles/3056-bereshit-rabbah> [sk. 11.04.2024.].)

un “gādājiet [*tišmerū*], lai upuri man tiek pienesti noteiktajā laikā”³⁰ (4Moz 28:2).³¹

Venems komentārā par 1Moz 2:15 vērš uzmanību uz vārdu ‘*vd* un *šmr* lietojumu levītu kalpošanas kontekstā (4Moz 3:7–8; 8:26; 18:5–6), kas simboliski saista Ēdeni un Israēla Saiešanas telti (Wenham 1987: 67). Vārds *šmr* šajos 4. Mozus grāmatas pantos ir tulkots ļoti nekonsekventi: *gādāt*, *veikt*, *kārtot*, *pildīt*, *noteikt*, *rīkoties*, *uztraudzīt* un *pat kalpot* (lai gan lielākoties šajā kontekstā ar *kalpot* tiek tulkots ‘*vd*). Tas liecina par neiespējamību ietvert vienā latviešu (vai kādas citas) valodas vārdā visu plašo vārda *šmr* nozīmju spektru. Reliģisko noteikumu un derības kontekstā atbilstošākās nozīmes varētu būt *ievērot*, *pildīt* vai arī *gādāt*, *rūpēties*, lai noteikumi tiktu ievēroti. Bet vai un kā šīs nozīmes iederas Ēdenes dārza kontekstā?

Ieliekot 1Moz 2:15 konkrētāko vārda ‘*vd* nozīmi un derības kontekstā balstīto *šmr* nozīmi, šo pantu var izlasīt arī šādi: “Un Kungs Dievs ņēma cilvēku un iemitināja viņu Ēdenes dārzā, lai viņš tajā kalpotu un par to gādātu.” Kā varētu izpausties gādība vai rūpes par dārzu? Ņemot vērā sekojošajos pantos doto pavēli,³² nolaidība uzdevuma pildīšanā būtu Dieva pavēles ignorēšana. Cilvēka uzdevums bija *nosargāt*, proti, ievērot un izpildīt Dieva pavēli. Tādējādi pavēle “sargāt” dārzu ietvēra un paredzēja izvīrīto noteikumu ievērošanu. Kamēr noteikumi tiek pildīti, dārzs var pastāvēt un dāvāt cilvēkiem savas bagātības, turpretī noteikumu pārkāpšana sagrauj cilvēku attiecības ar Dievu.

Būtībā Ēdenē bija tikai viens noteikums, ko varētu pārkāpt, – “neēd no laba un ļauna atzišanas koka”. Noteikuma neievērošana pakļauj iznīcībai gan pašu cilvēku, gan dārzu. Rezultātā cilvēks dārzu nav nosargājis arī vārda *šmr* pamatnozīmē, proti, nav nosargājis no Dieva dotās brīvās gribas aplamas izmantošanas. Pārkāpjot Dieva pavēli, tiek sagrautas attiecības gan starp cilvēkiem un Dievu, gan starp

---

30 Tulkojums mans – L.Č., jo ne 2012. gada, ne 1965. gada revidētais Bībeles tulkojums neļauj šo teikuma daļu citēt precīzi.

31 Bereshit Rabbah 16:5. *sefaria.org* Pieejams: https://www.sefaria.org/Bereshit_Rabbah.16.5?lang=bi&with=all&lang2=en – [sk. 11.04.2024.].

32 “Ēd no visiem dārza kokiem, bet no laba un ļauna atzišanas koka neēd!” (1Moz 2:16–17)

cilvēkiem un pārējo radību. Līdz ar to cilvēku attieksme no kopjošas un citu intereses ievērojošas kļūst egoistiska un patērnieciska, kas izpaužas Ādama un Ievas savstarpējās apsūdzībās, kā arī apsūdzot Dieva radību un pat pašu Dievu (1Moz 3:12–13). Lai arī aizliegtā augļa apēšana neizraisīja cilvēku tūlītēju fizisku nāvi, tāpat arī cilvēku padzīšana no dārza vēl nenozīmē dārza galu, tomēr, tā kā tas ir Dieva dārzs, atkritušajiem cilvēkiem tika liegta piekļuve tam, un Ēdenes dārzs pilnībā pazuda no cilvēku dzīves.³³

Atstumtību un atsvešināšanos no Dieva maina tikai Kristus pazemīgā kalpošana un visu Dieva doto noteikumu piepildīšana. Jēzus nāve un augšāmcelšanās atkal atjauno gan cilvēku sarautās attiecības ar Dievu, gan ar pārējo radību un atkal sniedz pieeju dzīvības kokam (Atkl 22:2), kas cilvēku atkrišanas dēļ tika liegta (1Moz 2:24). Dieva pavēli pakļaut, valdīt, kopt un sargāt Jēzus ir izpildījis gan attiecībā uz zemi, gan Dieva dzīvo radību, tai skaitā cilvēkiem. Apustuļi ir bijuši liecinieki tam, ka Jēzum ir vara pār dabas stihijām (Mt 8:27), augiem (Mt 21:19), dzīvniekiem (Mt 8:32) un pat cilvēku dzīvību un nāvi (Mk 5:41–42). Te norādīti tikai daži piemēri, kas atklāj Jēzus varu pār pasauli un visu Dieva radību, bet arī no tiem ir redzams, ka evaņģēlijos aprakstītās varas izpausmes Jēzus lieto, lai glābtu cilvēka dzīvību un pašu cilvēku atbrīvotu no grēka verdzības. Tādējādi varas demonstrācija nav pašmērķīga (Jēzus to nekad nedara pēc pieprasījuma, Lk 23:8–9), bet lai glābtu (aprūpētu) un pasargātu cilvēka dvēseli. Lai arī šajā pasaulē cilvēki nekad nebūs ideāli Dieva pavēles pildītāji, Kristus un Evaņģēlija dēļ cilvēki spēj vismaz daļēji atteikties no sava egoisma gan citu cilvēku, gan pārējās Dieva radības labā.

SECINĀJUMI

1. Dievs, radot cilvēku, izveidoja un labiekārtoja apdzīvojamo vidi – “mājas” cilvēkiem un visai dzīvīvajai radībai.

³³ Lutera atbalstīja ieskatu, ka dārzs tika iznīcināts vai pārcelts prom no zemes grēku plūdos (Luters 2007: 252).

2. Cilvēku un pārējās radības attiecības noteica Dieva pavēle cilvēkiem – “valdīt” pār dzīvniekiem un “pakļaut” zemi. Šī pavēle regulēja cilvēku un pārējās radības attiecības kā labprātīgu un harmonisku sadarbību, ko izpostīja cilvēku atkrišana no Dieva.
3. Pavēles papildinājums ar vārdiem *kalpot/kopt* un *sargāt* pieprasa no cilvēkiem nepieciešamo attieksmi pavēles pirmās daļas pildīšanai – pakļaušanai un valdīšanai ir jābūt kalpojošai un sargājošai.
4. Veiktā eksegēze parāda, ka četri apskatītie vārdi iekļaujas vienotā Dieva pavēlē cilvēkam rūpēties par radību, tai skaitā arī par sevi pašu un līdzcivēkiem kā radības sastāvdaļu.
5. Paviršs ieskats Bībelē bez vēlmes iedziļināties tās teksta nozīmē nereti noved pie apsūdzības, ka Bībeles teksts un kristieši ir vainojami ekoloģiskajā krīzē.
6. Atbildot uz to, vai cilvēku saimnieciskā darbība ir nesusi vienīgi postu, pakļaujot iznīcības draudiem arī pašu cilvēci, var sacīt, ka pasaule, sekularizācijas gaitā aizvien vairāk attālinoties no Dieva sākotnējās pavēles, no jauna atkārtoti atkrišanas sekas. Cilvēki apsūdz ne tikai viens otru, bet arī kristīgo vēsti kopumā.
7. Evaņģēlijs maina cilvēka attieksmi, tādējādi ierobežojot cilvēka egoistisko attieksmi pret pārējo Dieva radību. Lai arī cilvēkiem ir dotas īpašas pilnvaras Dieva radītajā pasaulē, tomēr pilnā un reālā vara pār Dieva radību pieder Kristum. Cilvēki šajā pasaulē ir nevis tās īpašnieki, bet gan Kristus iecelti gādīgi un godprātīgi namturi (pārvaldnieki).

AVOTI

- Bradley, Ian (1990). *God Is Green*. New York: Doubleday.
- Brown, F., Driver, S. R., Briggs, C. A. (1977). *Enhanced Brown-Driver-Briggs Hebrew and English Lexicon* (BDB). Clarendon Press.

- Campolo, Tony (1992). *How to Rescue the Earth Without Worshiping Nature*. Nashville: Nelson.
- Jamieson, Robert, Fausset, A. R. and Brown, David. *Commentary Critical and Explanatory on the Whole Bible*. Vol. 1. Oak Harbor, WA: Logos Research Systems, Inc., 1997.
- Jastrow, Marcus, Theodor, J. Bereshit Rabbah. In: *Jewish Encyclopedia*. [jewishencyclopedia.com](https://www.jewishencyclopedia.com) Pieejams: <https://www/articles/3056-bereshit-rabbah> [sk. 11.04.2024.].
- Kanādas savvaļas ugunsgrēki cilvēka roku darbs jeb Klimata izmaiņas. Tam nav iemesla izbeigties (2023). *la.lv* Pieejams: <https://www.la.lv/kanadas-savvalas-ugunsgreki-cilveka-roku-darbs-jeb-klimata-izmainas-tam-nav-iesmesla-izbeigties> [sk. 20.07.2024.].
- Klimata izmaiņas. Everests ir sācis izzūt, kļuvis “saus un akmeņains” – liecina alpinista-rekordista daudzu gadu laikā veiktie novērojumi (2023). *la.lv* <https://www.la.lv/sss-video-klimata-izmainas-everests-ir-pavisam-sauss-un-kluvis-akmenains-tads-ir-britu-alpinista-rekordista-daudzu-gadu-noverojums> [sk. 20.07.2024.].
- Klimata izmaiņas. Pārdabiskā karstuma dēļ pasauli pārņem nekontrolējami mežu ugunsgrēki – katrs cīnās ar tiem, kā māk (2023). *la.lv* <https://www.la.lv/klimata-izmainas-nekontrolējams-karstums-parnem-pasauli-kads-ir-globalais-plans-cinai-ar-meza-ar-ugunsgrekiem> [sk. 20.07.2024.].
- Luters, Mārtiņš (2007). *1. Mozus grāmatas skaidrojums*. Tulk. Gundega Dumpe. 1. sēj. Rīga: Luterisma mantojuma fonds.
- Melberga, Inga (2024). Zaļā dzīvesveida vēstnese. *Sestdiena*, 19.–25. jūl., 16.–19. lpp.
- Millers, Stīvens P. (red.) (2023). Aicināti ticēt: Īss ievads kristīgajā mācībā. Tulk. Egons Mudulis. Rīga: Luterisma mantojuma fonds.
- O’Leary, Joseph S. (2005). *Language in Luther’s Reformation Breakthrough* (20.06.2005) josephsoleary.typepad.com Pieejams:

https://josephsoleary.typepad.com/my_weblog/2005/06/language_in_lut.html [sk. 07.08.2024.].

- Ross, Allen P (1985). Genesis. In: *The Bible Knowledge Commentary: An Exposition of the Scriptures*. Eds. J. F. Walvoord, R. B. Zuck. Vol. 1. Wheaton, IL: Victor Books.
- Walton, John H. (2001). Genesis. *The NIV Application Commentary*. Grand Rapids, MI: Zondervan.
- Wenham, Gordon J. (1987). *Genesis 1–15*. Vol. 1. Word Biblical Commentary. Dallas: Word, Incorporated.
- Мацих, Л. А. (научный руководитель проекта) (2010). *Классические библейские комментарии: Книга Бытия*. Москва: Олимп.

To Subdue and Rule over God’s Creation or to Care and Protect It: Actualization of God’s Command in the Context of the New Testament

ANNOTATION

The article discusses God’s command for man to subdue the earth and rule over all living creatures. The words ‘subdue’, ‘rule’, ‘serve’, and ‘guard’ form one unified command that governs the relationship between man and the rest of God’s creation. Delegated power requires responsibility and attitude from a person manifested in serving and protection toward the rest of God’s creation. It is fully realized by Christ.

Keywords: ecology, God’s command, subdue, rule, serve, guard.

Uģis Sildegis

Krusta evaņģēlijs no gara ekoloģijas perspektīvas

ANOTĀCIJA

Pasaulē, kas pilna ar maldiem, ilūzijām un utopijām, būtiskākais priekšnoteikums cilvēka grēcīgās dabas pašizpratnei ir Dieva vārda veidota cilvēka stāvokļa pasaulē kritika. Reformators Dr. M. Luters ar savu pievēršanos krustam un t. s. krusta teoloģijai, kas izriet no Kristus nopelna prioritātes, ir bijis viens no vērigākajiem cilvēka grēcīguma kritiķiem. Krusta teoloģiju viņš ir pretstatījis t. s. cilvēka grēcīgās dabas izraisītai godības teoloģijai un tādējādi vērsies pret cilvēciskās dabas pašatpestīšanās centieniem. Mūsdienās šie centieni izpaužas kā populāras pašattīstības un pašpalīdzības kustības, tāpat arī izdaudzīnātās cerības uz zinātnes un tehnoloģijas progresu vai, piemēram, šodienas lielais optimisms par mākslīgā intelekta attīstību. Šai ziņā Lutera krusta teoloģija kalpo kā vērtīgs rīks, lai nošķirtu patieso no aplamā jautājumos, kas saistīti ar cilvēka glābšanu un grēka kaišu dziedināšanu.

Atslēgvārdi: Mārtiņš Luters, grēcīgums, sevis dievišķošana, godības teoloģija, mākslīgais intelekts, Kristus krusts.

Ievads

Kristīgā teoloģija laiku pa laikam ir vairāk vai mazāk intensīvi nodarbojusies ar universālo visas radības “nopūtu”: “Jo mums ir zināms, ka visa radība vēl aizvien līdz ar mums klusībā nopūšas un cieš sāpes. Bet ne vien viņa, arī mēs paši, kas jau esam apveltīti ar pirmo debess balvu – Garu, ar ilgu pilnām nopūtām gaidām, kad saņemsim savu bērnu tiesu, savas miesas pilnīgo atpestīšanu.” (Rm 8:22, 23) Tā raksta apustulis Pāvils Vēstulē romiešiem. Šī “nopūta” arī mūsdienās mudina domāt par ekoloģiju un cilvēka gara veselību. Kāda veselība ir vajadzīga visvairāk? Šo jautājumu apustulis tver dziļi un plaši. Jo šis jautājums jau neapstājas tikai pie dabas piesārņojuma, atmosfēras sasilšanas un dabas resursu saglabāšanas, bet sniedzas līdz pašai problēmas saknei – cilvēces grēkam un samaitātībai un apustuļa do-tajam risinājumam, kas saistīts ar solīto cilvēka glābiņu.

Šodien, kad dzīvojam globālo mediju laikmetā, šis “radības nopūtas” ir dzirdamas ik dienu. Mūsdienu krīžu un katastrofu risinājumi top meklēti, sākot ar ikdienas ieradumu maiņu un beidzot ar tālejošām politiskām un sociālām programmām. Tomēr Bībeles skatījumā tie ir un paliek virspusēji un apkaro tikai simptomus, nevis cēloni. Piedāvātie risinājumi visbiežāk nemaz nerēķinās ar cilvēka dabas nelāgajiem aspektiem. Rezultātā rodas arvien jaunas un nepamatotas utopijas, ko sabiedrība lētticīgi pieņem. Top sapņoti arvien jauni sapņi par “zelta laikmetu”, kas sola nākotnē pārvarēt visas “radības nopūtas”. Tomēr tas viss jau ir bijis, un “zem saules” nav nekā jauna (Māc 1:9). Utopijas ir nākušas un gājušas, atstājot aiz sevi lielākoties postījumus. Cilvēces pieredze liecina, ka pārāk bieži ir ticis ignorēts cilvēka dabu pārņēmušais grēks un no tā izrietošais ļaunums, tāpēc bez kritiskas un paškritiskas attieksmes vispirms jau pret pašu cilvēku nekādi labi un derīgi risinājumi nav gaidāmi (sk., piemēram, Jinn 2015).

Šī problemātika būtu jāsāk ar kritisku cilvēka dabas garīgu apzi-nāšanu, tātad biblisku antropoloģiju. Teoloģijā kritiskai spriešanai par cilvēku būtu jābūt pašsaprotamai, bet nereti notiek pretējais. Cilvēks top idealizēts, un tam tiek piedēvētas pārspīlētas spējas. Šī raksta no-

lūks ir atgriezies pie kritiskās attieksmes, kas atsaucas uz Dr. Mārtiņa Lutera krusta teoloģiju. Reformators nāca kā “bargs dziedinātājs” (Obermann 1982: 10), un viņa Bībelē pamatotā krusta teoloģija bija radikālas zāles ilūziju (arī teoloģisko!) pārņemtajam cilvēkam. Pēc Lutera domām, šī radikālā dziedināšana bija absolūti nepieciešama tāpēc, ka pasaules grēka problēma citādi nav risināma. Viņš bija pārliecināts, ka cilvēces samaitātība ir tik pamatīga, ka nekas cits neder – Dieva Dēlam “vajadzēja” nākt virs zemes, tapt par cilvēku, ciest un mirt pie krusta, kļūstot par starpnieku un grēcinieku glābēju. Arī pats Jēzus runāja tieši tā, ka Viņam “vajadzēja” iet un ciest (sal. Mt 16:21).

Lutera krusta teoloģija visa centrā izvirza Kristus krustu. Šis krusts ir ne tikai dziedināšanas un glābšanas līdzeklis, bet vispirms jau teoloģiskas kritikas un cilvēka pašizpratnes instruments. Krusta teoloģija piedāvā pieeju, kura vēršas pret cilvēka nerimtīgām ilūzijām, kas saistītas ar savu spēku un resursu pārvērtēšanu. Grēcinieks arvien lolo ilūzijas, ka ar savām problēmām tiks galā pats. Cilvēka prāts arvien cer uzminēt lielo dzīves mīklu, bet cieš neveiksmi. Tāpat viņa gribasspēks tiecas pēc morālās pilnības, taču savu mērķi tā arī nerasniedz. Laiks iet un cilvēces (ne tikai radības!) “nopūtas” paliek. Bet vai tāpēc cilvēciskā pašpaļāvība top atmesta? Nē. Pat apzinoties grēka ļaunākos simptomus, cilvēks joprojām dzīvo ilūzijās, ka viss “kaut kā” atrisināsies. Kā neapzinīgs patients tas atsakās uzklaustīt ārsta diagnozi, kas prasa nopietnu ārstēšanu. Rezultātā slimība padziļinās un kļūst ārstējama aizvien grūtāk.

Krustus krusts ir likts cilvēces ceļā kā radikālas kritikas un glābšanas zīme. Vispirms krusts ir kritika un “pārbaudes akmens” (sal. 1Pēt 2:7; Ps 117:22), kas visu sijā un izvērtē. Kad pats grēcinieks grasās tuvojies Dievam ar saviem morālajiem, intelektuālajiem un reliģiskajiem centieniem, tā ceļā stāv krusts un visi viņa pūliņi piedzīvo krahu. Krusts radikāli un nežēlīgi dekonstruē grēcinieka pašpalīdzības un pašatpestīšanās “godības” vīzijas. Ja reiz Dievs cilvēka pestīšanai ir lietojis tik radikālu līdzekli kā sava Dēla krusta nāvi, tad acimredzot jēlcādi cilvēciski risinājumi iedzimtā grēka dēļ ir nederīgi.

Protams, grēciniekam nepatīk šīs skaudrās zāles. Tāpēc krusts aizvien ir kontroversāls un vienmēr paliek par “zīmi, kurai runā pretī” (Lk 2:34). Arī Svētie Raksti māca, ka “krusta evaņģēlijs” pasaules acīs vienmēr paliks nepieņemams, pat muļķīgs un piedauzīgs. Jo kā gan glābšana un dziedināšana var notikt ar Golgātas krustu? Tas ir pretēji pasaulīgām domām un priekšstatiem. Te atklājas visasākais konflikts starp dievišķo un cilvēcisko gudrību. Bet tieši tā – ar krusta starpniecību – Tam Kungam ir labpaticis ķerties pie cilvēka grēka pašas saknes. “Jo vēsts par krustu ir ģeķība tiem, kas pazūd, bet mums, kas topam izglābti, tas ir Dieva spēks.” (1Kor 1:18) Citiem vārdiem, glābjošo spēku un gudrību Dievs ir izvēlējis atklāt krustā, kurš pasaules acīs izskatās pēc muļķības un nespēka. Bet Dieva “muļķība” ir gudrāka par cilvēkiem, un Viņa “nespēks” ir spēcīgāks par cilvēkiem (1Kor 1:25).

Mākslīgais intelekts

Tātad krusts ir kritisks rīks. Un Lutera krusta teoloģija ir pieeja, kā sargāt sevi no ilūzijām. Iedomu par neierobežoto cilvēces potenciālu nav trūcis nedz Lutera laikā, nedz arī šodien. Grēcinieks visos laikos ir gribējis savas spējas celt debesīs. Mūsdienās tas izpaužas, piemēram, kā ticība mākslīgajam intelektam un tā neierobežotajām iespējām, kas īpaši pēdējā laikā ir jūtami aizrāvusi sabiedrības iztēli. Ticība zinātnes un tehnoloģiju progresam jau kopš apgaismības ir saistījusi sabiedrības ilgas un cerības. Daudziem ir pārliecība, ka progresa radītie rīki reiz atrisinās vairumu no sabiedrības problēmām – badu, nabadzību un slimības, radot optimālus dzīves apstākļus, iespējams, pat apturot novecošanu (Tosato et al. 2007)¹. Ar šīm fantastiskajām vīzijām ļaudis top mudināti domāt, ka līdzšinējie ierobežojumi (t. sk. pat cilvēka dabas ierobežojumi) tiks pārvarēti un sabiedrība virzīsies pretī nepieredzētas labklājības laikiem.

---

¹ Šeit apkopotas dažādas teorijas par novecošanu un iespējām to novērst.

Ilustrācijai noderēs amerikāņu rakstnieka Aizeka Azimova (*Isaac Asimov*, 1920–1992) 1956. gadā publicētais fantastikas meistaradarbs “Pēdējais jautājums” (Azimov 1956: 6–37). Autors jau pagājušā gadsimta vidū apsvēra mākslīgā intelekta potenciālu. Superdators *Multivac* šai stāstā kļūst par cilvēces galveno cerību objektu. 2061. gada 14. maijā tas izgudro, kādā veidā pasauli nodrošināt ar gandrīz neizsīkstošu saules enerģiju. Mākslīgais intelekts pilnveido pats sevi, un progress rit arvien straujāku gaitu. Drīz visas cilvēciskās robežas jau ir pārspētas. Dators sasniedz tādu attīstības pakāpi, ka cilvēki vairs nevar konkurēt ar tā ātrumu, nekļūdīgumu un informācijas apstrādi. *Multivac* ir sācis savu neatkarīgu dzīvi.

Cauri vairākiem progresa posmiem Azimova stāsts ved tūkstoš gadu tālā nākotnē. Ik jauna posma noslēgumā viss tomēr apstājas pie pēdējā jautājuma: vai iespējams novērst bojāeju, iznīkšanu un atgriešanos haosā? Uz to superdatoram ikreiz ir tikai viena atbilde: “Trūkst pietiekamu datu jēgpilnai atbildei.” (Azimov 1956: 9–10, 12–13) Tas atklāj meklējumu robežas, kas rādās nepārvaramas.

Azimova stāsts neizbēgami aizved uz laiku beigām, uz tuvojošos pasaules galu, kad dziest pēdējās Saules un galaktikas, kad Visums draud atgriezties haosa tumsā. Tad gals liekas neizbēgams. Tomēr brīdī, kad iznīcība taisās izdzēst pēdējo izplatījuma gaismu un dzīvību, Azimovs lasītājam piedāvā savu utopisku risinājumu. Pirms viss iet bojā, *Multivac* izdveš pēdējo vārdu: “Lai top gaisma!” Ar to stāsts beidzas.

Nav šaubu, ka Azimovs šeit imitē Biblii. Tomēr interpretācija ir atšķirīga. Nevis Dievs, bet mākslīgais intelekts pārrada visu no jauna. Nevis Radītājs, bet superdators ir apveltīts ar dievišķu un visvarenu potenci. Tas spilgti raksturo arī pašreizējo laikmetu un tā domāšanu, kur vislielākās cerības tiek liktas uz izšķirošu zinātnes un progresa pavērsienu. Bieži top pieminēta medicīnas tehnoloģiju, biotehnoloģiju, nanotehnoloģiju attīstība, kas sola izārstēt līdz šim neārstējamas slimības. Protams, daudz kas ir arī papildījies. Tiek solītas arī zāles, terapijas un līdzekļi, kuri novērsīs novecošanu. Tomēr lielākās cerības tiek saistītas tieši ar “vizinošo un visvareno” mākslīgo intelektu, kas reiz spēs dot atbildi uz cilvēces mirstības “pēdējo jautājumu”...

Kļūt kā Dievam

Tomēr arī šeit ar savu radikālo kritiku cilvēka ilūziju ceļā stāv krusts. Krusta teoloģija atgādina par grēka, lāsta un mirstības robežām. Vai tās ir iespējams pārkāpt? Vai cilvēks spēj savu dabu tik lielā mērā pilnveidot, pārvarēt un dievišķot, lai galu galā piepildītos čūskas solījums: “Jūs mirt nemirsiet”?² Šis solījums arvien ir kairinājis cilvēka iztēli. Cerība atrast “mūžīgās dzīvības un jaunības eliksīru” ir mudinājusi sapņot par nākotni, kurā nāve reiz tiks pārvarēta. Tomēr kristīgā ticība arvien ir bijusi nesaudzīga pret šādām cerībām. Tās pārlietu atgādina sākotnējo velna kārdinājumu – sasniegt apoteozi jeb sevis pacelšanu dievišķā statusā. Lai cik arī vilinošs, šis solījums aizved pa citu ceļu, ne Dieva likto. Tas apsola sasniegt dievišķus augstumus, bet īstenībā ved dumpībā un atkrišanā no Dieva. Tādēļ Bībele brīdina no pašdievišķošanas kā no pašas grēka saknes (piemēram, 1Moz 3 un 11, Jes 47 un 48).

Krusta teoloģija liek domāt par šīm robežām bibliski un teoloģiski. Kad Azimovs jautā par progresu un pieaugošām zināšanām, vai progress pārvarēs nāvi vai arī tā ir augstāks un neatceļams likums, Raksti atgādina, ka nāve ir Dieva lāsts (1Moz 3:17–19). Nāve ir dievišķs spriedums, kas pasaulē ir nācis grēka dēļ. Bībele māca nāves neatceļamo raksturu. Bībelē seko stāsts par ķerubiem ar liesmojošiem zobeniem, kuri likti Ēdenes dārza priekšā, liedzot grēciniekiem atgriešanos pie dzīvības koka. Ķerubu uzdevums bija sūtīt grēciniekus prom, mirstības un iznīcības zemē (1Moz 4 u. t.). Tas rāda nāvi kā Dieva novilktu robežu, kas atrodas ārpus cilvēka spējām un kompetencēm šo robežu pārvarēt. Tiesa, zinātne un tehnoloģijas ir pierādījušas, ka ir spējīgas uzlabot cilvēces veselību un labklājību, to vairojot, tomēr arī šeit joprojām paliek principiāli ierobežojumi. Gara ekoloģija tikai daļēji ir paša cilvēka noteikšanā. Paliek skaidra robežšķirtne, kuru Visuvarenais patur savā pārziņā un kuru nav iespējams pārkāpt. Turklāt nāve

---

² “Jūs mirt nemirsit, bet Dievs zina, ka tanī dienā, kad jūs no tā ēdisit, jūsu acis atvērsies un jūs būsīt kā Dievs, zinādami labu un ļaunu.” (1Moz 3:4, 5)

paliek “pēdējais jautājums”, uz kuru atbildēt cilvēkam pašam nav ne dots, ne lemts.

Bībele runā skaidru valodu par grēka un par nāves neizbēgamo raksturu. Taču Baznīca un teoloģija ne vienmēr tam uzticīgi ir sekojuši, grēka un lāsta konsekvences neuztverot pietiekami nopietni. Mācītāji un teologi pārāk bieži ir sludinājuši tā, it kā grēka varas nemaz nebūtu vai tā būtu tikai dzīves sākums. Nereti ir dzirdama doma, ka viss esot atkarīgs no paša spēkiem un atliek vienīgi saņemties, – tā izskan šie mūsdienas tik populārie aicinājumi uz pašattīstību, pašpalīdzību un pašiedvesmu, kas vislielākās cerības liek uz savām spējām, spēkiem un resursiem.

Šajā ziņā Lutere bija viens no vērtīgākajiem cilvēciskās dabas kritiķiem. Gan personiskā pieredzē, gan Svēto Rakstu studijās viņš bija guvis atziņu par grēka patieso dziļumu un tā postošo raksturu. Reformators zināja, ka grēcīgā lepība un pašpaļāvība ietekmē ne tikai ikvienu grēcinieku, bet arī Baznīcas dzīvi un teoloģiju. Īpaši spilgti tas izpaudās vēlīno viduslaiku grēksūdzes un gandarišanas praksēs, ar kuru palīdzību ļaudis cerēja pievērst sev Dieva labvēlību un nopelnīt glābšanu. Jau sākot ar indulgenču strīdu (1517), Lutere asi un precīzi atmaskoja t. s. godības teoloģijas, kuras vēlējās tuvoties Dievam ar saviem labajiem darbiem un krietnas dzīves nopelniem. Šādas prakses tapa par grēcinieka lepnuma un pašpaaugstināšanās goda zīmēm.³

“Krusta” teoloģiju Lutere pretstatīja “godības” teoloģijai. To darīdams, viņš neizgudroja neko jaunu, bet sekoja evaņģēlijam. Arī Jēzus savu mācekļu “godības” pilnās ambīcijas konfrontēja ar savu nepievilcīgo “krusta” ceļu (Mt 20:20–23; Jņ 5:44). “Platā” paštaisnības un pašpaļāvības ceļa vietā Jēzus sludināja savas valstības un taisnības “šauru” ceļu (Mt 7:13–14). Godības ceļš ir cilvēcisks, bet krusta ceļš – dievišķs. Izšķirt abus ceļus joprojām paliek aktuāls izaicinājums teoloģijas zinātnei un visai kristietībai.

Šie abi ceļi pēc savas būtības ir pretēji un neapvienojami, tāpēc Lutere turpināja izstrādāt šo pretstatu savā teoloģijā. Viņš bija

³ “Cilvēkam nav iespējams nekļūt lepnam par saviem labajiem darbiem.” (WA 1, 362)

pārliecināts, ka īstai teoloģijai ir jābūt krusta teoloģijai. Taču tam ceļā stājas cilvēka grēcīgā daba, kura ir iekšupvērsta un pašpaļāvīga, centrēta pati uz sevi.⁴ Ārējās godības tieksme ir ikviena grēcinieka iedzimta tendence, kad cilvēks ar saviem spēkiem vēlas uzrāpties “pa debesu kāpnēm”. Grēka lepība un samaitātība izpaužas tā, ka ikviens tiecas pēc ārējiem panākumiem un pasaulīgas labklājības, vēlēdamies pats kļūt par “savas laimes kalēju”. Reformators vēsta, ka ikviens cilvēks jau pēc savas dabas ir “godības teologs” (sal. 20. Heidelbergas tēzi). Šīs godības tendences izpaužas ne tikai pagānismā un ikvienā pasaulīgā filozofijā, bet arī Baznīcā pie tiem kristīgiem mācītājiem un teoloģijas profesoriem (Sasse 1984: 46), kas priekšplānā ir izvirzījuši pasaulīgus mērķus.

Godība

Kā saprast terminu “godība” šai kontekstā? Vārdam *godība* Bībelē būtībā ir laba, pozitīva un svēta nozīme (Jes 6:3; Jņ 1:14), taču iedzimtā grēka dēļ šī svētā godība pagaidām paliek nesasniedzama. Luters norāda, ka savas godības alkas grēcinieks apmierina, nevis godinot Dievu, bet pats sevi. Šī iemesla dēļ viņa valodā *godība* iegūst negatīvu pieskaņu. To ilustrē Vecās Derības stāsts, kur uz Mozus lūgumu skatīt dievišķo godību Tas Kungs atbild, atļaujot skatīt Viņu tikai “no murgurpuses” (WA 1:362.2–3). Kāpēc tā? Jo grēcinieks nevar skatīt Dievu vaigā un palikt dzīvs. Grēks un svētums ir nesavienojami. Grēcinieka ceļā uz godību ir likta robeža, kur saskarsmē ar Dievu neiztikt bez starpnieka un vidutāja. Jēzus to apliecina Jāņa evaņģēlijā sarunā ar mācekli, kur “Filips runā kā godības teologs, sacīdams: “Rādi mums Tēvu.” Kristus nekavējoties noraida Filipa iedomas, ka viņš varēs ieraudzīt Dievu kaut kur citur nekā Kristū, sacīdams: “Filip, kas Mani ir redzējis, tas ir redzējis Tēvu.” (Jņ 14:9) (Luther 2006: 291)

---

⁴ *Incurvatus in se* – Lutera frāze latīņu valodā, kas apzīmē grēcinieka egocentrisko iekšupvērstību uz sevi.

Tātad runa ir par grēcinieka nespēju godību redzēt tieši un nepastarpināti.⁵ Luters noliedza godības teologu ambīciju, ka tie gūst tiešu kontaktu ar Dievu. Par viņu izredzēm reformators izteicās groteski: “Pat arī, ja viņi ar savām galvām ieurbtos pašās debesīs un paraudzītos apkārt, tad viņi tur nevienu neatrastu, tāpēc ka Kristus taču guļ silītē un jaunavas klēpī...” (WA 9:406, citēts no Bayer 2007: 46) Taču tieši šādu godības ceļu sev bija iecerējuši sholastiskie teologi – tā pētījumā par Lutera krusta teoloģiju raksta vācu teologs Hanss Joahims Īvands (*Hans Joachim Iwand*, 1899–1960). Sholastiķiem bija izstrādāta sava metode, kā “no redzamā pakāpties neredzamajā”, kā caur radītām lietām ielūkoties “Dieva neredzamajās lietās” (Forde 1997: 72). Tā viņi cerēja uz “tiešu” kontemplāciju – sasniegt Dievu Viņa neaizsegtajā godībā. Tāpēc Heidelbergas tēzēs Luters rakstīja, ka tas nav cienīgs saukties par teologu, kas uz neredzamām Dieva lietām raugās tā, it kā tās būtu redzamas (Heidelbergas 19. tēze). Luters to uzskatīja par nebīblisku un nepieņemamu pieeju.

Godības teoloģija radīja ne tikai spekulatīva rakstura problēmas. Šīs teoloģijas maldinošais spēks nepārprotami izpaudās arī Romas katoļu Baznīcas praksē un hierarhijā, kur uzsvars likts uz ārišķīgo, redzamo un jūtamo reliģiozitāti, labajiem darbiem un ārēju pienākumu pildīšanu. Godības teoloģijā Dieva neredzamā būtība bija jāpadara redzama. Tika vaicāts, kādā veidā Dievs ir “visur un visās lietās varens un klātesošs” (LW 31:227). Labi pazīstami ir viduslaiku iespaidīgie monarhiskie Dieva Tēva un Kristus attēlojumi mākslā, kuri atklājās Romas Baznīcas ārējās godības, spožuma, varenības demonstrācijās

---

5 Dziļākā problēma, pret ko Luters šeit nostājas, saskaņā ar 20. gadsimta vācu teologu Hansu Joahimu Īvandu ir sholastiskās teoloģijas pieņēmums, ka cilvēks ar savu saprašanu ir spējīgs “pacelties pāri” visai pārējai radībai, kā to apliecina itāļu sholasta Pētera Lombarda (*Petrus Lombardus*, c. 1096–1160) “Sentences” (*Petrus Lombardus Sent. I*, dist. 3, 1, Migne ser. lat. 192, 529), un šī transcendences spēja cilvēku atšķirot no visām citām radībām. Sholastiskajā pasaules uzskatā cilvēks ir visas Dieva radītās pasaules centrs – tas ir kā acis, kuras aiz ārēji redzamās un radītās pasaules vienotības esot spējīgas ielūkoties neredzamajā pasaulē – uzlūkot neredzamā Dieva būtību un īpašības. Tieši pret šo pieeju un pieņēmumu Luters vērsās radikāli: kas šādi rīkojas, tas nav cienīgs saukties par teologu. Teoloģijai nav jāsākas ar redzamām un radītām lietām (Heidelbergas disputa 19. tēze). Bet teoloģijai ir jāsākas tur, kur pats Dievs sevi ir atklājis un tuvojis cilvēkam (20. tēze). (Iwand 2023: 208–209)

pēc laicīgu valdnieku varas standartiem (Kolb 2002: 446). Arī Baznīcas institūcija un hierarhija pauda šo ārēji tveramo godību – svētumam bija jābūt satveramam: labajos darbos, brīnumos, svētos priekšmetos, relikviju un svēto kultā u. tml. Tai bija jābūt godībai, kuru var demonstrēt un pierādīt, svērt un mērīt pēc laicīgu panākumu skalas. Šādu panākumiem bagātu kristietību jeb godības teoloģiju Luters sauca par “vecā Ādama” reliģiju (Sasse 1984: 46).

Šādam garīgumam arī mūsdienās ir piekrišana. Tiek sme pēc ātri sasniedzamas godības, drīza progresā un tūlītējiem panākumiem izpaužas arī cilvēku attieksmē pret garīgām lietām. Šāda uz rezultātiem un veiksmi vērsta loģika liekas tuva un saprotama, jo citādi grēcinieks spriest nemaz neprot. Tā vietā, lai ņemtu sava grēka, lāsta un samaitātības konsekvences nopietni, daudz vienkāršāk un saprotamāk ir turēties pie pārlicības, ka mūsdienu sabiedrībai pietiek ar “pozitīvo domāšanu”, – vajag tikai mazliet vairāk iedvesmas, lielāku pašapziņu un nedaudz pašattīstības, un tad trūkstošā godība tiks sasniegta. Šajā ziņā jāpiekrit Luteram, ka cilvēki pēc savas grēcīgās dabas ir godības teologi (sal. Heidelbergas 20. tēze).

Kristietība arī mūsu laikos ir godības teoloģijas ietekmēta, šādi laupot ticībai tās “sāli” (Mt 5:13). Kristietības saturs nereti tiek aizstāts ar racionalizētu, psiholoģizētu un moralizējošu reliģiju. Diemžēl netrūkst sludinātāju, kas šos godības īsēļus ietērpj kristīgās “drēbēs”, teoloģiskā terminoloģijā un pievilcīgos dievbijības šablonos. Tā dievišķā vārda vietā stājas cilvēciskais. Kristocentriskas teoloģijas vietā stājas antropocentriska, kur centrā vienmēr ir vecais Ādams ar savām personiskajām vēlmēm un vajadzībām.

Redzes korekcija

Luters to sauca par garīgu aklumu. Domādams sevi redzīgu, grēcinieks īstenībā ir akls. Kaut ārējā ziņā tas var dzīvot pietiekami “garīgu” un reliģiski angažētu dzīvi, tas patiesībā paliek tukšs un neauglīgs. Pēc grēcinieka noteikumiem īstenotie reliģiskie godības

meklējumi nerasniegs mērķi. Tas ir kā spēlēt aklās vistiņas ar To Kungu (WA 19:206, citēts no Bayer 2007: 45, 56). Šādas spēlītes ar Dievu ir neiespējamas. Diemžēl grēcinieks citādi neprot. Tas dievišķo taisnību iedomājas līdzīgu cilvēciscai, gluži kā notiek sabiedrībā, kur valda ārējs labums, gudrība un prestižs. Šāda taisnība top mērīta pēc kritušās pasaules panākumu standarta, kur Dievam ir jāatalgo cilvēciska centība un krietna uzvedība. Taču ar šīm domām cilvēks ir kritis laicīgās godības gūstā. Pats likdamies sev gudrs, tas top muļķis, jo savos spriedumos apmaldījies savas sirds tumsā (Rm 1:21–22). Ar savām idejām rāpdamies augšup godībā, saka Lutera, tas “tikai nolauzīs sev sprandu”. Tāds ir godības teologa liktenis (WA 9: 406).

Kā palīdzēt garīgi aklajam? Heidelbergas tēzēs Lutera iesaka radikālu “redzes korekciju”, kas izlabos un dziedinās godības teologa redzi. Taču šāda korekcija ir drastiska un radikāla lieta (Forde 1997: 79), kur process ir nesaraujami saistīts ar Kristus krustu, nāves un destrukcijas rīku, kas tajā pašā laikā kļūst arī par dzīvības un glābšanas rīku. Tā ir pārradoša destrukcija.

Kas tad ir krusts? Pēc romiešu likuma un ebreju paražām, tā ir apkaunojošākā noziedznieka sodīšana (5Moz 21, 23). Pēc cilvēciskiem kritērijiem, tur nav saskatāms nekas labs. Godības teologs tur neatrod neko pievilcīgu. Racionāli raugoties, tāds vērotājs neredz Jēzus krustā ne varenu valdnieku, ne ārēju godību, ne uzvaru pār grēku, jo ārēji krusts nesola neko labu un iepriecinošu. Tomēr Dieva vārda gaismā krusts atklājas kā izredzēts un vietniecisks upuris, kurā svētais Dieva Dēls ir izpircis pasaules grēkus, uzvarējis un triumfējis pār nāvi, savu krustu padarot par žēlastības līdzekli grēcinieku glābšanai (Trueman 2011, nodaļa *Meeting the Man of Sorrows*).

Šeit visi cilvēciskie priekšstati tiek apgriezti otrādi. “Krusta evanģēlija” paradoksālā loģika ir tāda, ka Dievu To Kungu virs grēcīgās zemes atklāj nevis spēks un godība, bet gan ciešanas, apkaunojums un krusts. Saskaņā ar Luteru šādai atklāsmei ir savs metodoloģisks mērķis. “Dievs ir atrodamas vienīgi ciešanās un krustā. Tas nozīmē, ka līdz ar krustu no troņa top gāzti darbi un top krustā sists vecais Ādams, kurš savos darbos ir īpaši prasmīgs.” (Luther 2006:

291, 21. tēzes paskaidrojums) Tāpēc krusta atklāsme cilvēkam nāk kā šoks. Godības teologs to nevar uztvert citādi kā personisku uzbrukumu un aizvainojumu viņam un viņa intelektuālajām, morālajām ambīcijām, tāpēc ka krusts sagrauj “gudro gudrību”, “taisno taisnību” un “spēcīgo spēku” (1Kor 1:19). Kā ekskluzīvs Dieva darbs Kristus krusts pilnīgi izslēdz cilvēciskos nopelnus, ar ko pats grēcinieks vēlas sev sagādāt taisnību, svētumu un labvēlību Dieva priekšā (MacGrath 2011: 206).

Krusts ir visu apgriezis otrādi. Ja iepriekš cilvēks kā godības teologs ir meklējis visu, kas stiprs, varens un iespaidīgs – spožumu, ceremonijas, varenius darbus un žilbinošu svētumu, kur parādītos pasaulīga taisnība un tverama majestāte –, tad krusts to noliek Pestītāja vājuma, kauna, netaisnības un ciešanu priekšā. “Jo, kad pasaule ar savu gudrību Dievu Viņa gudrībā neatzina, tad Dievam labpatika izglābt ticīgos ar ģeķīgu sludināšanu. Jūdi prasa zīmes, un grieķi meklē gudrību. Bet mēs sludinām Kristu, krustā sisto.” (1Kor 1:21–23)

Tā ir pavisam cita loģika. Grēcinieks nevis pierāda sevi ar savu paša aktivitāti, kas izpaužas redzami, jūtami un iespaidīgi šīs pasaules priekšā, bet ticībā tas saņem Dieva apslēpto un noslēpumaino darbu Kristus krustā, kas pēc cilvēciskas mērauklas šķiet mulķīgs, apkaunojošs un nekam nederīgs. Cilvēka pašatpestīšanas centieni top aizstāti ar krusta apslēpto godību un glābšanu. Šī pārsteidzošā un paradoksālā krusta loģika top attiecināta arī uz Dieva darbu ikvienā cilvēkā. Lutera raksta: “Kad Dievs sāk kādu attaisnot, Viņš vispirms to pazudina; kad Viņš grib uzbūvēt, tad vispirms sagrauj; kad Viņš grib darīt dzīvu, tad vispirms nogalina. Vārdu sakot, Dievs dara savādu, jā, svešu darbu, lai nonāktu pie sava īstā darba.” (WA 63.5ff)

Tātad redzes korekcija sākas ar Dieva “svešo darbu” (*opus alienum*).⁶ Tas ir Dieva bauslības darbs. Vispirms bauslība atmasko grēkus, pazemo lepnību un augstprātību, lai tādējādi mācītu, cik lielā mērā grēcinieks ir akls, netaisns, mulķīgs, nožēlojams un pazudis

---

⁶ *Opus alienum* – Lutera atsauca uz Jesajas grāmatas 28:21, kur Dievs rīkojas ar grēciniekiem saskaņā ar savu svešo, svešādo darbu, ar kura palīdzību sagatavo tos Dieva žēlastības saņemšanai.

(WA 112.84). Šis nepatīkamais, bet nepieciešamais darbs gatavo grēcinieku pestīšanas saņemšanai. Pēc Dieva “svešā darba” seko Viņa “īstais darbs” (*opus proprium*), pazudušā glābšana. Ja pirmais darbs cilvēku pazemo, tad otrais viņu atjauno. Pirmais darbs sagrauj cilvēciskās gudrības, taisnības un spēju ilūzijas – tā ir vecā grēcinieka, vecā teologa agonija un nāve. Savukārt otrais darbs atver viņa acis, lai grēcinieks uzlūkotu Kristu vājībā, muļķībā un pazemībā, kāds Viņš atklājas krusta ceļā. Abi šie Dieva darbi ir nepieciešami cilvēka garīgās redzes korekcijai un īstenai gara ekoloģijai vai veselībai.

Tas paver jaunu pasaules skatījumu. Ja iepriekš godības teologs visaugstāk vērtēja darbus un to godību, vairījās no krusta, bēga no ciešanām un to sauca par nelaimi, tā būdams “Kristus krusta ienaidsnieks” (Flp 3:18) (Luther 2006: 291)⁷, tad tagad viņš ir iemantojis jaunas ticības acis (un mainītu redzi. Tas ir kļuvis par “krusta draugu” (*amicus crucis*), kas uz šo pasauli raugās ar “apgaismotām gara acīm” (Ef 1:18). Šādas acis redz to, ko pasaule nespēj redzēt. Šīs acis meklē “zem krusta apslēpto” Kunga pazemību un godību, ne vairs pasaulīgo gudrību, varenību un spožumu saskaņā ar pasaulīgiem priekšstatiem. Ticības acis Dieva bagātību atrod Golgātas krusta ciešanās, vājumā un muļķībā (Loewenich 1976: 75). Tādā veidā visi teoloģiskie priekšstati tiek apgriezti otrādi un vērtības pārvērtētas.

Vai tas nozīmē, ka dabiskās acis un dabiskā dievatziņa nekādu gudrību un atziņu nesniedz? Sniedz gan. Kopš pasaules radišanas dabiskā atziņa ir pieejama visiem, tā ka neviens nevar aizbildināties. Taču ko cilvēce ar šo atziņu izdarījusi? To samaitājusi un izkropļojusi. Tā nav godājusi Dievu un Viņam pateikusies, krizdama nīcības gūstā un savā siržu tumsā.⁸ Tāpēc atlikušās dabiskās dievatziņas druskas neglābj un netuvina Dievam kā Pestītājam. No šīm druskām grēcinieks ir spējīgs veidot vienīgi godības teoloģiju. Dieva taisnības vietā cilvēks tikai ceļ

7 21. tēzes izskaidrojums.

8 “Jo, ko par Dievu var zināt, tas viņiem ir atklāts: Dievs pats viņiem to atklājis. Kopš pasaules radišanas Viņa neredzamās īpašības, gan Viņa mūžīgais spēks, gan Viņa dievišķība, ir skaidri saredzamas Viņa darbos, tāpēc viņiem nav ar ko aizbildināties. Jo, zinādami Dievu, viņi to nav turējuši godā kā Dievu un Viņam nav pateikušies, bet savos spriedumos krituši nīcības gūstā un savā sirds neprātā iegrimuši tumsā.” (Rm 1:19–21)

savu paštaisnību (Rm 10:3). Jo Dievs nav atļāvis tiešu kontaktu ar sevi, bet Viņš izredzējis citu ceļu – atklāsni “no mugurpuses”. Nākdams inkognito, apsedzies savā vājībā un cilvēcībā, Tas Kungs ir apslēpis sevi zem krusta un ciešanām. Tāpēc tikai Kristus atklāsmē Luters redz patiesi kristīgas teoloģijas iespēju. Pamats ir jāliek nevis ar dabiskās dievatziņas druskām, bet gan ar dievišķās atklāsmes pilnību krustā sistajā Kristū (Althaus 1996: 26; WA 1, 362).

Krusta pārbaudītā gudrība

CRUX sola est nostra Theologia. – “Vienīgi krusts ir mūsu teoloģija,” apgalvo Luters (Forde 1997: 85). Krustam ir jābūt kristīgās domas “normatīvajam centram”, no kura ir saprotams viss pārējais un pasaules mīklas atrisināmas. Krusts ir atskaites punkts un pamatpieņēmums – mēraukla, pēc kuras visa teoloģiskā atziņa ir mērāma un skaidrojama. Tāpēc visai kristīgai domāšanai ir jābūt atvasinātai no Kristus krusta, kur Dievs ir apslēpis savas atklāsmes dziļāko loģiku (MacGrath 2011: 205). Dieva apslēptība krustā mudina domāt par to, ka visai īstenībai ir vairāk vai mazāk apslēpts raksturs. Citiem vārdiem, krusts liek pārdomāt visu t. s. īstenību (ne tikai zemišķo, bet arī dievišķo, kur darbojas citi likumi un sakarības), kas nav gluži tas, ko prāts un pasaule par tādu uzskata. Atklāsmes īstenība jau pēc savas būtības ir paradoksāla. Prātam viss šķiet citādāk, un patiesā (proti, dievišķā) īstenība šķiet nereāla. Jo visa Dieva, Viņa žēlastības un pestīšanas, Baznīcas un kristīgas dzīves īstenība šķiet pretēja tam, ko aptver, saprot un pieredz prāts. Patieso realitāti spēj redzēt tikai ticības koriģētās acis un jaunā redze (Ebr 11:1). Te atklājas nesamierināmais pasaules skatījumu pretstats: kā uz pasauli skatās krusta teoloģija un kā skatās neticīgais prāts, sajūtas un pieredze (Althaus 1996: 32–33).

Vācu luterāņu teologs Pauls Althaus (*Paul Althaus*, 1888–1966) raksta: “Dieva dāvanas un labumi ir tik ļoti apslēpti zem krusta, ka neticīgie nevar tās ne redzēt, ne atzīt, bet drīzāk to visu uzskata tikai un vienīgi par likstām un nelaimēm.” (Althaus 1996: 30; WA 31, I,

51). Dzīvodams šajā grēka pasaulē, kristietis ik dienas piedzīvo šo pretstatu un konfliktu. Luters šo spriedzi ir spilgti izteicis un raksturojis ar vārdu *Anfechtung*,⁹ ko latviski var aptuveni izteikt ar vārdu *agonija*. Proti, kristietim katru dienu nākas izcīnīt smagas pret-runu cīņas, kur Evanģēlija ticībai ir jāpārvar vecā pasaule, mirstot vecajam cilvēkam, viņa ambīcijām un elkiem. Jo “grēka”, “velna” un “pasaules” īstenība top uzveikta vienīgi tad, kad ticīgais ir stipri pieķēries Dieva vārdiem un solījumiem. Šis kārdinājumu un pārbaudījumu cīņas top īpaši smagas slimībās, ciešanās, zaudējumu un nāves priekšā (Althaus 1996: 33).

Luters ir pārliecināts, ka pārbaudījumi un garīgie uzbrukumi tomēr ir garīgi noderīgi. Bez cīņām un izaicinājumiem neviens nekļūst par krusta teologu. Jo ne jau grāmatu gudrības, teorētiskas zināšanas vai augsti, spekulatīvi pārdomu lidojumi sniedz īsto dievatziņu un ticības briedumu, bet tas, ko Dievs kristiešiem māca “zem krusta” un “krusta skolā”. Luters raksta: “Tas neko nelīdz un ar to nepietiek, ja mēs Dievu atzīstam Viņa godībā un majestātē, bet neatzīstam Viņu krusta pazemībā un kaunā. Tā Dievs izdeldē gudro gudrību un gluži kā Jesaja saka: “Tiešām, Tu esi aplēpies Dievs.” (Luther 2006: 290–291)¹⁰ Patiesi Kristus mācekļi nav iedomājams bez tā, ka uzņemas un nes savu krustu (sal. Mk 8:24). Sekojot Kunga Kristus pēdās, ikdienas dzīvē tas notiek tā, ka ticīgajam jāpanes visu veidu nelaiemes, vajāšanas, pārbaudījumi un ļaunums no velna, pasaules, miesas ar iekšējām skumjām, biklumu, bailēm, ārēju nabadzību, nicinājumu, slimību un vājumu, lai pielīdzinātos Kristum, savai Galvai, raksta Luters (WA 50, 641f).

Runājot par patiesa kristīga teologa tapšanu, Luters nosauc trīs lietas, kas tam nepieciešamas: *oratio*, *meditatio*, *tentatio*, t. i. lūgšana, Dieva vārda pārdomāšana un ticības pārbaudījumi. Tas nozīmē, ka teologa tapšanā būs nepieciešamas ne tikai Dieva vārda studijas un lūgšanas, bet arī pastāvēšana pārbaudījumos. Patiesā ticības pieredze un rūdiņums radīsies tikai garīgās cīņās un uzbrukumos. Tas notiks,

⁹ *Anfechtung* ticis tulkots daudz un dažādos vārdos, piemēram, pārbaudījums, kārdinājums, garīgs uzbrukums, šaubas, neziņa, agonija u. tml.

¹⁰ Izskaidrojums 20. tēzei.

kad teologs pakļausies krusta dievišķajai pedagoģijai, nevis tikai kādam intelektuālam un akadēmiskam procesam. Šajā ziņā cilvēks būs ne tikai klausītājs un vērotājs, bet Dieva šķīstījošā, kausējošā darba saņēmējs. Viņš pieredzēs, panesīs un pacietīs dievišķo darbu “uz savas ādas”. Tā cilvēka miesīgais spēks, gudrība un taisnība tiks pakļauta krusta pārbaudei. Tas Kungs nomērdēs veco dzīvi, lai ar Kristu tas dzīvo jauno ticības dzīvi, kas apslēpta zem krusta, Dievā (Kol 3:3).

Kad viduslaiku diskusiju kontekstā Luteram bija jāatbild uz jautājumu, vai teoloģija savā būtībā ir teorētiska (*speculativa*) vai praktiska (*practica*) disciplīna, viņš neizvēlējās ne vienu, ne otru atbildi. Abās pieejās reformators saskatīja problēmu, ka tās ir antropocentriskas. Vienā gadījumā cilvēks ir lielais domātājs, bet otrā gadījumā lielais darītājs. Pirmajā gadījumā uzsvars ir uz zinātnisko refleksiju, bet otrā gadījumā uz savām garīgajām praksēm. Luteram teoloģija nozīmē kaut ko citu, nevis sevī centrētu aktivitāti un rosību. Īsta teoloģija var būt tikai tas, ko Dievs paveic un “izdara mūsos” (WA 40:1, 41, 4, citēts no Bayer 2007: 22).

Īstais domātājs un darītājs ir pats Dievs. Dieva darbs pie grēcinieka visbiežāk izpaužas “caur krustu un ciešanām”. “Tas, kurš caur ciešanām ir iztukšojies, vairs neuzlūko sevi par darītāju, bet gan Dievu, kurš darbojas un paveic viņā visas lietas.” (LW 31.55) Krusta teoloģija apgriež cilvēciskos priekšstatus otrādi: tādā gadījumā nevis Dievs ir cilvēcisko zināšanu un pētniecības objekts, bet cilvēks ir Dieva zināšanu objekts (WA 57:11, 94). Tāpēc teologa uzdevums ir cieši sekot Dievam – runāt to, ko Viņš ir runājis, un darīt to, ko Viņš ir darījis.

Tātad īsto izpratni par cilvēka stāvokli un viņa vidi saskaņā ar Luteru dod tikai Dievs un Viņa vārdi. “Bez Dieva vārdiem man nebūtu zināšanu tā runāt par sevi un visiem cilvēkiem.” (WA 40:2, 369, 37) Tas attiecas gan uz cilvēka dabas kritiku, gan uz glābjošo patiesību. Iedzimtā grēka iespaids dēļ Lutera sauc cilvēkus par “nelaimīgām un augstprātīgām dievībām.” (WA 5, 128, 38) Grēcinieki ir visai nožēlojamas “dievības”, kuras sirgst ar visu veidu iedomām un ilūzijām, godības ambīcijām un nereālām utopijām. Tie vēlas spēlēt Dievu, kļūt par varoņiem un sevi dievišķot. Tie piedēvē sev visu, kas īstenībā pie-

deras tikai un vienīgi Dievam, – dzīvību, taisnību, gudrību un visvarīgumu (Iwand 2023: 62–63).

Gribot šīs nožēlojamās “dievības” darīt par īstiem cilvēkiem, Dievs Tēvs ir sūtījis savu Dēlu. Grēcinieka glābšana un viņa vides atveseļošana iespējama tikai caur vienīgo patieso, iemiesoto cilvēku Jēzu Kristu (WA 5, 129, 1),¹¹ kas vienīgais dzīvojis pilnīgi svētu un taisnu dzīvi, par visiem cietis un krustā sists. “Jo, gluži kā mēs esam paugstinājuši paši sevi Ādamā, vēlēdamies kļūt līdzīgi Dievam, tā Dievs ir nolaidies līdz mūsu līdzībai, lai atgrieztu mūs pie īstās sevis izpratnes.” (WA 5, 128, 38–129, 1) Šo “nelaimīgo un augstprātīgo dievību” vidū ir stājies patiesais cilvēks Jēzu Kristus, lai caur savu ciešanu un krustā sišanu atgrieztu grēciniekus patiesā cilvēcībā, kas atklājusies Viņā (WA 5, 128, 38). Ar Viņa krustu sākas īstā cilvēka dziedināšana un jaunradišana.

SECINĀJUMI

Mārtaņa Lutera krusta evanģēlijs nāk kā svarīgs bībeliski antropoloģisks atgādinājums. Viņa krusta teoloģija darbojas kā kritisks rīks pret cilvēka pašatpestīšanās pūliņiem, aicinot atzīt savu ierobežotību un noraidīt ilūzijas, kuras pašu spēkiem grib sasniegt glābšanu vai uzlabot savu dabu. Mūsdienu ticība tehnoloģiju un mākslīgā intelekta spēkam ļoti atgādina senās utopijas, kas ignorē cilvēka grēcīguma un mirstības realitāti. Lutera argumentē, ka šāda ticība ir iluzora – cilvēka dabā iesakņotais grēks ir pārāk dziļš, lai to varētu izlabot ar jebkādiem cilvēciskiem līdzekļiem. Tehnoloģiskā optimisma laikmetā to ir viegli aizmirst. Saskaņā ar Bībeli un krusta teoloģiju cilvēka grēks un tā sekas, tostarp nāve, ir neizbēgami un neatceļami. Tāpēc īstais glābiņš ir meklējams nevis pašu centienos vai progresā, bet gan krustā. Kristus krusts ir ne tikai izpiršanas upuris un glābšanas līdzeklis, bet arī atklāj citu skatījumu uz Dieva raksturu un darbību pasaulē. Krusts māca skatīties uz Dievu ne tikai spēkā un varenībā, bet arī Kristus pazemībā,

¹¹ Lutera to sauc par inkarnācijas sakramentu.

ciešanās un nāvē. Tas koriģē cilvēka garīgo redzi, ļaujot saskatīt Dievu, pasauli un savu garīgo stāvokli daudz skaidrāk.

AVOTI

- Althaus, Paul (1996). *The Theology of Martin Luther*. Philadelphia: Fortress Press.
- Azimov Izak (1956). Last Question. *Science Fiction Quarterly*, November, pp. 6–37.
- Bayer, Oswald (2007). *Theology the Lutheran Way*. Grand Rapids: Eerdmans.
- Forde, Gerhard (1997). *On Being Theologian of the Cross: Reflections on Luther's Heidelberg Disputation, 1518*. Grand Rapids: Erdmans Publishing Co.
- Iwand, Hans Joachim (2023). Theologica Crucis. In: *Hans Joachim Iwand on Church and Society: Opened by the Kingdom of God*. London: T&T Clark.
- Kolb, Robert (2002). Luther on the Theology of the Cross. *Lutheran Quarterly*, Vol. XVI.
- Jinn, Bo (2015). *Utopia: The Secular Delusion*. Divided Line Publishing. Kindle Edition.
- Luther, Martin (2006). *Early Theological Works*. Ed. James Atkinson. Louisville: John Knox Press.
- Loewenich, Walther (1976). *Luther's Theology of the Cross*. Belfast: Christian Journals Limited.
- MacGrath, Alister (2011). *Luther's Theology of the Cross*. Oxford: Wiley-Blackwell.
- Obermann, Heiko (1982). *Luther: Man Between God and Devil*, New Haven: Yale University Press.
- Petrus Lombardus. Sent. I, dist. 3, 1, Migne ser. lat. 192, 529.
- Sasse, Hermann (1984). *We confess: Jesus Christ*. St. Louis: Concordia Publishing House.

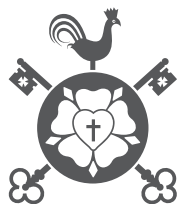
- Tosato, Matteo, Zamboni, Valentina, Ferrini, Alessandro, Cesari, Matteo (2007). *The aging process and potential interventions to extend life expectancy*. Available: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2685272/>
- Trueman, Carl (2011). *Reformation: Yesterday, Today and Tomorrow*. Nodaļa: Meeting the Man of Sorrows. Ross-shire: Christian Focus Publishing.

The Gospel of the Cross from the Perspective of the Ecology of Spirit

ANNOTATION

In a world that is filled with falsehoods, illusions, and utopias, the essential prerequisite for understanding human sinful nature is the critique shaped by the Word of God. Reformer Dr. M. Luther, with his focus on the cross and so-called theology of the cross, has been one of the most outspoken critics of human sinfulness. He contrasts this theology of the cross with the so-called theology of glory, thereby opposing human nature's efforts at self-justification. In modern times, this manifests as popular movements of self-improvement and self-help, as well as the revered hopes for progress in science and technology or today's great optimism about the development of artificial intelligence. In this regard, Luther's theology of the cross serves as a valuable tool to distinguish the true from the false in matters related to human salvation and the healing of sin's wounds.

Keywords: Martin Luther, sinfulness, self-deification, theology of glory, artificial intelligence, the Cross of Christ.

CREDIMUS

LUTERA
AKADĒMIJAS
RAKSTI

Gints Graudiņš

Sociālzinātniskās reliģijas pētniecības paradigma par dievkalpojumu apmeklējuma problēmjaudājumiem un vērtībattieksmēm Rietumu civilizācijā

ANOTĀCIJA

Rietumu civilizācijas iedzīvotāji ir reliģiozi ne tikai ASV, bet arī Eiropā. Tomēr atšķirībā no ASV dominējošā reliģija daudzās Eiropas daļās nav ticība kristietības pamatpatiesībām, bet gan ticība nekristīgām pārliecībām par pārdabisko. Tas izskaidro, kādēļ kristīgo Baznīcu dievkalpojumi ir tik maz apmeklēti, neskatoties uz reliģiski noskaņoto cilvēku augsto proporciju aptauju statistikā. Līdzīga situācija Eiropā pastāvēja arī viduslaikos.

Atšķirībā no Eiropas kristīgās ticības popularitāte ASV liecina par vērtībām, kas veicina augstāku baznīcas apmeklējumu. Tās draudzes, kas izvirza augstas prasības saviem draudzes locekļiem un garīdzniekiem, saglabā arī augstu baznīcas dievkalpojumu apmeklējumu atšķirībā no draudzēm, kas uztur zemas prasības. Draudzēm, kas saņem valsts finansiālu atbalstu, trūkst motivācijas, lai sasniegtu vairāk cilvēku. Valsts subsidijas vai soda sankcijas pret konkrētām draudzēm

veicina zemu baznīcas apmeklējumu un augstu nekristīgo pārliecību par pārdabisko. Kristīgās ticības pamatpatiesības joprojām ir aktuālas kristiešiem šodien. Ja tās netiek sludinātas un mācītas cilvēkiem, tad garīgā telpa nepaliek tukša, bet tiek aizpildīta ar nekristīgās pārliecības par pārdabisko.

Atslēgvārdi: sekularizācijas teorija, sakrālā telpa Rietumu civilizācijā, nekristīgās pārliecības par pārdabisko, sociālzinātniskās reliģijas pētniecības paradigma, reliģiozitātes statistika Rietumu civilizācijā.

Ievads

Sociālzinātniskā reliģijas pētniecība lieto sociālo zinātņu metodes un teorijas, lai pētītu reliģiju un tās ietekmi uz sabiedrību. Reliģijai ir liela ietekme uz dažādiem sabiedrības rādītājiem: laulību, šķiršanos, dzimstību, noziedzību, narkotiku un alkohola patēriņu (Wuthnow 1989: 70). Šajā jomā tiek studētas un analizētas dažādas kopienas, ticības un prakses, kā arī to mijiedarbība ar citiem sabiedrības aspektiem kā politika, kultūra un ekonomika. Ar saviem pētījumiem sociālzinātniskās reliģijas jomā ievērojams kļuva amerikāņu sociologs Rodnijs Stārks (*Rodney Stark*, 1934–2022). Stārks savai akadēmiskajai darbībai bija veltījis visu savu dzīvi (51 gadu pēc doktora grāda iegūšanas), kurā sarakstīja vairāk nekā 30 grāmatu un vairāk nekā 140 zinātnisko rakstu. Iebilstot vairumam sociologu ateistiskajai paradigmai, viņš piedāvāja jaunu skatījumu uz reliģijas lomu sabiedrībā.

Sociālzinātniskā reliģiju pētniecība datu iegūšanai izmanto iedzīvotāju aptauju statistiku. Taču jāņem vērā, ka iedzīvotāji bieži vien ir tikai ar nominālu piederību kādai no reliģijām; absolūtais vairākums Eiropas iedzīvotāju sevi norāda kategorijā “kristietis”, lai gan daudzi nekad nav bijuši baznīcā vai tikai, kad tika bērnībā kristīti, u. tml.; vai arī gadījumos, kad aptaujātie norāda savu pārliecību kā “sekulārs”, tomēr tie apmeklē dievkalpojumus. Tāpēc ir sarežģīti iegūt precīzus datus.

Sākot ar 2007. gadu, organizācija *Gallup* ir veikusi iedzīvotāju aptaujas 160 valstīs, kuras kopā sastāda 97% no visiem pasaules iedzīvotājiem (Stark 2011: Chapt. 22, Everand). Lai arī statistikas dati daudzējādā ziņā ir neapmierinoši, tomēr tie sniedz pārsteidzošus faktus par dievkalpojumu apmeklējumu Rietumu civilizācijā un konkrēti Latvijā.

1. Zemais dievkalpojumu apmeklējums

Vienu no populārākajiem skaidrojumiem zemajam dievkalpojumu apmeklējumam Eiropā sniedz sekularizācijas teorija. Tā vēstī, ka modernitāte ir tiešs reliģijas ienaidnieks. Modernitāte mazina reliģijas nozīmi sabiedrībā.

Šo uzskatu sabiedrība Eiropā ir pieņēmusi kā pašsaprotamu (Stark 2017: Chapt. 1, Everand). To izteica kanādiešu–amerikāņu antropologs Entonijs Frānsiss Klārks Volless (*Anthony F. C. Wallace*, 1923–2015):

Ticība pārdabiskām būtnēm un pārdabiskiem spēkiem, kas ietekmē dabu, neievērojot dabas likumus, tiks iedragāta un kļūs tikai par interesantu vēsturisku atmiņu. [...] zinātnisko zināšanu pieaugošās atbilstības un izplatības rezultātā ticībai pārdabiskajiem spēkiem ir lemts izmirt visā pasaulē. (Wallace 1966: 265)

Stārks apgalvoja pretējo – pasaule ir reliģioza kā vēl nekad. *Gallup* aptauju rezultāti to apstiprina. Ja uzticamies populāriem sekularizācijas teorijas autoriem, tad būtu jāsecina, ka ateisms ir pāršalcis Rietumu civilizāciju un nostiprinājies. Pirms 20 gadiem veikto aptauju dati rāda, ka ateisti sastāda niecīgu skaitu sabiedrībā. Turpretī absolūtais vairākums iedzīvotāju Rietumu civilizācijā tic Dievam vai kādam augstākam spēkam. Sekojošā tabulā redzami *Gallup* aptaujas dati: cik daudz procentuāli iedzīvotāju Rietumu civilizācijā ir norādījuši, ka ir ateisti. (Stark 2015:35–37)

Valsts	Procentuālā daļa aptaujāto		
ASV	4,4	Albānija	5,5
Austrija	1,8	Armēnija	1,4
Beļģija	7,2	Baltkrievija	5,1
Kipra	1,2	Bulgārija	5,3
Somija	3,1	Horvātija	3,1
Francija	17,1	Čehija	8,3
Vācija	9,6	Igaunija	7,4
Lielbritānija	9,4	Gruzija	0,3
Grieķija	4,6	Ungārija	5,5
Islande	3,5	Latvija	2,8
Īrija	1,7	Lietuva	1,5
Itālija	2,7	Moldova	1,0
Nīderlande	10,3	Polija	4,7
Norvēģija	6,8	Rumānija	1,1
Portugāle	3,0	Krievija	7,0
Spānija	7,4	Serbija	4,0
Zviedrija	16,8	Slovēnija	13,4
Šveice	7,9	Ukraina	4,8
		VIDĒJI:	5,6

Jānorāda, ka *Gallup* nav veikusi vienādas aptaujas visās šeit minētajās valstīs. Vienā valstī ir bijusi aptauja, lai uzzinātu ateistu īpatsvaru, bet citās nav. Tādēļ šīs statistikas rādītājus nevar summēt ar nākamajiem statistikas rādītājiem ar mērķi iegūt visu aptaujāto segmentāciju, piemēram, cik liels īpatsvars ir ar ateistisku pārliecību un cik ir tādu, kas tic aktīvam Dievam. Sekojošajā tabulā redzami *Gallup* aptaujas dati: cik daudz procentuāli iedzīvotāju Rietumu civilizācijā ir norādījuši, ka Dievs tieši ietekmē pasaules norises. (Stark 2015: 29–33)

Valsts	Procentuālā daļa aptaujāto		
ASV	74	Bosnija-Hercegovina	45
Austrija	29	Bulgārija	36
Kipra	56	Horvātija	41
Dānija	17	Čehija	18
Francija	12	Igaunija	27
Vācija	34	Gruzija	66
Lielbritānija	35	Latvija	40
Grieķija	49	Lietuva	41
Īrija	54	Maķedonija	62
Itālija	43	Melnkalne	41
Portugāle	58	Polija	54
Spānija	19	Rumānija	64
Zviedrija	14	Krievija	41
Šveice	28	Serbija	28
Albānija	38	Slovēnija	26
Armēnija	78	Ukraina	51
Baltkrievija	48	VIDĒJI:	41

Šos datus var arī skaidrot tā, ka aktīvais Dievs, kas iejaucas pasaules norisēs, nav obligāti domāts kristiešu trīsvienīgais Dievs, bet aptaujātais to varētu arī saprast kā “augstāku spēku”. Bez “Vai tu ticī, ka Dievs tiešā veidā iejaucas šīs pasaules norisēs?” aptaujātajiem tika arī jautāts: “Vai reliģija ir svarīga tavā ikdienā?” un tika arī uzdots jautājums, kas palīdz konstatēt aktīvo kristiešu īpatsvaru: “Vai esi apmeklējis kādu reliģisku pasākumu pēdējo septiņu dienu laikā?” Sekojošajā tabulā redzami *Gallup* aptaujas dati: cik daudz procentuāli iedzīvotāju Rietumu civilizācijā ir norādījuši, ka ir apmeklējuši reliģisku pasākumu pēdējo septiņu dienu laikā un cik ir tādu, kas apgalvo, ka reliģija ir svarīga viņu ikdienā. (Stark 2015: 23–25)

Valsts	Pēdējo septiņu dienu laika apmeklējis religiozu pasākumu (%)	Reliģija ir svarīga aptaujātā ikdienā (%)
ASV	46	66
Austrija	35	51
Beļģija	23	37
Kipra	48	75
Dānija	16	18
Somija	13	29
Francija	19	27
Vācija	30	40
Lielbritānija	20	29
Grieķija	33	72
Īrija	56	54
Itālija	48	70
Luksemburga	27	35
Malta	75	88
Nīderlande	23	32
Norvēģija	15	23
Portugāle	39	67
Spānija	31	44
Zviedrija	13	16
Šveice	28	41
Albānija	22	42
Armēnija	32	72
Baltkrievija	18	37
Bosnija- Hercegovina	43	72
Bulgārija	16	41
Horvātija	35	66
Čehija	14	25
Igaunija	11	18
Gruzija	28	81
Ungārija	20	39
Latvija	17	36
Lietuva	24	43
Maķedonija	45	79
Melnkalne	29	62
Polija	64	73
Rumānija	35	83
Serbija	27	55
Slovākija	44	50
Slovēnija	35	43
Ukraina	24	47
VIDĒJI:	31	49

Lai arī aptauju statistikas sniedz skaidrus datus, tomēr tie attēlo vienīgi vispārējus sabiedrības attieksmes modeļus un orientācijas. Ko var secināt no šiem datiem? Pirmkārt, Rietumu civilizācijas garīgā telpa nebūt nav ateistiska. Tās iedzīvotāji sastāda vien vidēji 5,6% (ASV 4,4%, Eiropā 5,6% un Latvijā 2,8%) ateistu. Otrkārt, ticība aktīvam Dievam, kas iesaistās pasaules norisēs, arī nav zudusi – tādu

apliecinājuši vidēji 41% no iedzīvotājiem (ASV 74%, Eiropā 40%, Latvijā 40%). Treškārt, gandrīz puse (vidēji 49%, ASV 66%, Eiropā 49% un Latvijā 36%) no aptaujātajiem Rietumu civilizācijā apgalvo, ka reliģijai ir liela nozīme viņu ikdienas dzīvē, un gandrīz trešā daļa (vidēji 31%, ASV 46%, Eiropā 31% un Latvijā 17%) regulāri apmeklē reliģiskus pasākumus, to skaitā kristīgu draudžu dievkalpojumus. Tiešām, ir manāms salīdzinoši zems dievkalpojumu un citu reliģisku pasākumu apmeklējums Eiropā (31%) un konkrēti Latvijā (17%), tomēr to nevarētu apgalvot par ASV. Amerikāņu reliģisko pasākumu apmeklējumu dati ir ievērojami augstāki (46%).

Latvijā reģistrēto reliģisko kopienu iesniegtie pārskati Tieslietu ministrijā par 2022. gadu rāda, ka reliģiskajās organizācijās ir reģistrējušies 1 313 363 iedzīvotāji (Ziņojums par Tieslietu ministrijā iesniegtajiem reliģisko organizāciju pārskatiem par darbību 2022. gadā). Ņemot vērā, ka 2022. gadā Centrālās statistikas pārvaldes publicētais iedzīvotāju uzskaitījums (2022. gadā Latvijā pieaudzis iedzīvotāju skaits imigrācijas dēļ) bija 1 883 008, var secināt, ka 70% no visiem Latvijas iedzīvotājiem ir izrādījuši interesi iestāties kādā reliģiskā organizācijā. Šie dati rāda, ka garīgā telpa Eiropā un Latvijā nav ateistiska, bet samērā reliģioza. Tomēr šeit rodas svarīgs jautājums, uz kuru ir jāatbild sociālzinātniskajai reliģijas pētniecībai: “Kādēļ šo šķietami nozīmīgo, reliģisko iedzīvotāju īpatsvaru Eiropā un Latvijā nevar regulāri sastapt svētdienas dievkalpojumos kristīgā draudzē?” Lai atbildētu uz to, ir nepieciešami vēl kādi dati.

2008. gadā “Pasaules vērtību aptauja” veica pētījumu 13 Eiropas valstīs (to skaitā Latvijā). Starp uzdotajiem jautājumiem bija jāapstiprina, vai aptaujātie piekrīt apgalvojumiem: “Daži zīlnieki patiešām spēj paredzēt nākotni”; “Zodiaka zīme, kurā cilvēks dzimis, jeb horoskops var ietekmēt viņa nākotni”; “Amuleti dažreiz tiešām nes laimi”. Rezultāti:

Valsts	Gaišreģu spējām	Astroloģijai	Veiksmes amuletiem
Austrija	28	32	33
Francija	37	38	23
Vācija	25	32	37
Īrija	31	17	24
Nīderlande	26	21	19
Portugāle	27	29	45
Šveice	35	42	36
Bulgārija	59	53	64
Čehija	68	48	45
Ungārija	42	37	31
Latvija	73	58	–
Krievija	57	42	44
Slovākija	65	43	49

“Pasaules vērtību aptauja” nedeva skaidrojumus, kādēļ neizdevās ievākt skaidrus datus par Latvijas iedzīvotājiem, kas piekrīt, ka amuleti dažreiz tiešām nes laimi. Iespējams, ka neveiksmīgi izvēlēts vārds *amulets*, jo Latvijā šādu vārdu plaši nelieto. Iespējams, veiksmīgāk būtu lietot vārdus *veiksmes piekariņš*. Tomēr, neskatoties uz šo nepilnību, šie dati rāda kādu populāru reliģisku attieksmes modeli un orientāciju Latvijā – 73% apstiprina ticību gaišreģu spējām un 58% astroloģijai, kas ir augstākais nekrīstīgo pārliecību par pārdabisko rādītājs Eiropā attiecībā uz šīm divām pozīcijām. Tas izskaidro, kādēļ starp Latvijas iedzīvotājiem ir maz ateistu un daudz tādu, kas ir gatavi reģistrēties kādās reliģiskās organizācijās, bet neapmeklē reliģiskos pasākumus. Tas saskan ar Stārka secinājumiem par Rietumu civilizāciju – iedzīvotāji Rietumu civilizācijā ir reliģiozi, bet šī reliģiozitāte nav ticība kristīgās ticības pamatpatiesībām. To pašu var secināt par citām Eiropas valstīm ar zemu ateistu rādītāju – Austrijas (1,8%), Bulgārijas (5,3%), Portugāles (3,0%) un šo valstu reliģiozo iedzīvo-

tāju zemo reliģisko pasākumu apmeklējumu. Tas saskan arī ar augsto nekrīstīgo pārliecību par pārdabisko rādītāju līmeni. To pašu var secināt arī pretējā virzienā – par Īrijas reliģiozo iedzīvotāju augsto reliģisko pasākumu apmeklētību (vai zemo neregularitātes rādītāju), zemo ateisma un zemo nekrīstīgo pārliecību par pārdabisko rādītāju.

Valsts	Neregulāro reliģisko pasākumu apmeklētības rādītājs (starpība starp reliģiozajiem iedzīvotājiem un to reliģisko pasākumu apmeklētību)	Nekrīstīgo pārdabisko pārliecību rādītājs (trīs norādīto pārdabisko pārliecību summa)	Ateistu īpatsvars
Austrija	16	93	1,8
Bulgārija	25	176	5,3
Portugāle	28	101	3,0
Latvija	19	131 ¹	2,8
Īrija	2	72	1,7

Savukārt, neņemot vērā nekrīstīgo pārliecību par pārdabisko datus, sociālzinātniskās reliģijas pētniecības aina mainās. Piemēram, lietojot šīs pašas 2008. gadā veiktās “Pasaules vērtību” iedzīvotāju aptaujas datus, bet neņemot vērā šīs aptaujas par pārdabisko pārliecību datus, kanādiešu sociologs Toms Smits (*Tom W. Smith, 1949*) apgalvoja, ka Latvija ir ar 6. lielāko ateisma rādītāju Eiropā, atpaliekot vienīgi no Zviedrijas, Nīderlandes, Francijas, Čehijas un Vācijas austrumu daļas (Smith 2013: 15). Nekrīstīgo pārdabisko pārliecību rādītājs ir nozīmīgs Rietumu civilizācijas iedzīvotāju reliģiozitātes ainā.

Kamēr kristiešu dievkalpojumu apmeklējums ir zems Eiropā, plaukst nekrīstīgās pārliecības par pārdabisko. It īpaši tas ir novērojams Eiropas austrumos, bet ne tik ļoti Eiropas rietumos. Stārks šo

¹ Aptaujātie iedzīvotāji Latvijā nesniedza atbildes jautājumā “Amuleti tiešām nes laimi”, kas krietni samazināja šo nebaznīcisko pārliecību par pārdabisko rādītāju. Tomēr, ja sociologi būtu lietojuši vārda *amulets* vietā *veiksmes piekariņš* vai kādu citu ar to saistītu priekšmetu, visticamāk, šis rādītājs būtu vēl augstāks.

parādību skaidro ar kristīgo organizāciju vājo spēju sludināt kristīgās ticības pamatpatiesības, kas savukārt atbrīvo garīgo telpu nebaznīciskām un nekristīgām reliģijām. Šis ir vēl viens aspekts, kas pierāda, ka sekularizācijas teorija ir maldīga, jo tā apgalvo, ka iedzīvotāji, kas reiz pametuši kristīgo draudzi, kļūst imūni pret citu veidu pārliecībām par pārdabisko un kļūst ateistiski (Wallace 1966: 265). Sekularizācijas teorija apliecina, ka pārliecības par pārdabisko var saglabāties vienīgi tur, kur Baznīca ir saglabājusies spēcīga. Tomēr sociālzinātniskā reliģijas pētniecība rāda, ka dažādu veidu pārliecības par pārdabisko plaukst vietās, kur Baznīcas ar savu vēstījumu ir vājākas. To pierāda ne vien situācija Eiropā, bet arī ASV, kur netradicionālie kultūri plauka tad, kad dievkalpojumu apmeklējums draudzēs bija zemāks (Stark 2015: 45–46). To pašu pierāda situācija Francijā. 2015. gadā Stārks novēroja, ka, pastāvot zemam dievkalpojumu apmeklējumam kristīgās draudzēs, Jehovas liecinieki ir pieauguši līdz 125 000, brīvmūrnieki līdz 84 000 un mormoņi līdz 37 000 locekļiem. Vēl 25 gadus pirms šī novērojuma šie skaitļi bija divas reizes mazāki (Stark 2015: 45–46).

Līdzīgu dinamiku varam novērot arī Latvijā. Visu Latvijā reģistrēto reliģisko kopienu iesniegtie pārskati Tieslietu ministrijā par 2022. gadu rāda, ka, salīdzinot ar 2018. gadā publicēto pārskatu, pie zemā dievkalpojuma apmeklējuma no 2014. līdz 2022. gadam reģistrēto Jehovas liecinieku skaits ir gandrīz trīskāršojies (no 721 uz 2101), tomēr tādu pieaugumu nevar konstatēt mormoņiem (no 902 uz 853) (Ziņojums par Tieslietu ministrijā iesniegtajiem reliģisko organizāciju pārskatiem par darbību 2022. gadā).

3. Zemā dievkalpojuma apmeklējuma novitāte

Ir dažādi iemesli, kādēļ dominē stereotips, ka viduslaiku Eiropā absolūtais vairākums iedzīvotāji bija ar baznīcisku ticību un veltīšanos Dievam, bet tagad mūs ir piemeklējis kas jauns. Tā iemesli šajā pētījumā netiks aplūkoti. Ir ļoti maz statistikas datu par reliģisko dzīvi viduslaikos, toties ir daudz uzticamu liecību. No tām daudzas norā-

da uz faktu, ka vienkāršie cilvēki reti apmeklēja dievkalpojumus. Britu vēsturnieki Aleksandrs Murejs (*Alexander Murray*, 1934) un Džordžs Gordons Kultons (*George Gordon Coulton*, 1858–1947), un Stārks norāda, ka lielākā daļa 13. gadsimta sabiedrības Eiropā neapmeklēja kristīgo draudžu dievkalpojumus. Murejs pētījumos par baznīcas apmeklētību 13. gadsimta Itālijā norāda uz garīdzniecības liecībām. Priesteri regulāri pievērsās jautājumam, kā aizsniegt vairāk cilvēku, un viņiem bija priekšstats, cik no viņu sniedzamības lokā esošajiem apmeklēja baznīcu. Murejs norāda uz dominikāņu priesteru Romiešu Humberta (*Humbertus de Romanis*, 1200–1277) darbu “Norādījumi par Sludinātāju ordeņa pienākumiem” (*Instructiones de officiis ordinis fratrum Praedicatorum*). Tajā ir piezīmes, ka lielākā daļa 13. gadsimta sabiedrības Itālijā neapmeklēja baznīcu. Tā kā tie nebija aizsniedzami draudzē, viņš sniedza pamācības, kā uzrunāt ļaudis tirgus laukumos, turnīros un uz kuģiem. Romiešu Humberts šajā darbā sūkstās, ka nabadzīgie reti apmeklē dievkalpojumus un reti noklausās sprediķi līdz galam; to pašu viņš apliecina arī par bagātajiem. Savukārt cits dominikāņu priesteris Džordano no Rivalto (*Giordano da Rivalto*, 1260–1311) 1304. gada 20. decembra svētdienas rīta sprediķī Santa Maria Novella baznīcā Florencē minēja atgadījumu, ka viņš esot pamudinājis sievieti, lai tā paņem līdzīgu savu meitu uz baznīcu augstajos Baznīcas svētkos, bet tā esot viņu pamācījusi, ka tas tā šeit nav pieņemts. 1215. gadā Ceturtajā Laterāna koncilā tika pieņemta prasība par obligāto ikgadējo grēksūdzi. Svētais Antonijs no Padujas (*António de Pádua*, 1195–1231) liecināja, ka lielākā daļa iedzīvotāju aprobežojas vienīgi ar obligāto grēksūdzi reizi gadā un tikpat kā neviens to nedara pareizi. Tā paša gadsimta otrajā pusē dominikāņu priesteris Remidžo dei Žirolami (*Remigio dei Girolami*, 1235–1319) liecināja, ka Florencē daudzi neizsūdz grēkus nedz no sirds, nedz tikai ar muti. Lielākā daļa to nav darījuši vismaz desmit vai divdesmit gadus (Murray 1972). Divus gadsimtus vēlāk Anglijā anonīms darba *Dives Pauper* (1410) autors sūdzējās, ka viņa dienās ļaudis ar riebumu attiecas pret dievkalpojumu. Kad tie ir spiesti ierasties uz dievkalpojumu, tie ierodas ar novēlošanos un pamet dievkalpojumu, pirms tas ir beidzies (Barnum 1976:

189). 1367. gadā Jorkas arhibīskaps Džons Toresbijs (*John Thoresby*, 1295–1373) kategoriski iestājās pret tirgus rīkošanu baznīcas telpās, sevišķi svētdienās. Ir fiksēti vienpadsmit šādi bīskapu rīkojumi starp 1229. un 1367. gadu (Stark 2011: Chapt. 15, Everand). Saskaņā ar britu vēsturnieku Džordžu G. Kultonu (*George Gordon Coulton*, 1858–1947) baznīcas apmeklējums Velsā, Skotijā un Īrijā bija pat mazāks nekā Anglijā (Stark 2011: Chapt. 15, Everand).

Reformators Mārtiņš Luters (*Martin Luther*, 1483–1546) vizitēja Saksijas draudzēs. Arī pēc reformatora nāves vizitācijas tika regulāri veiktas Vāczemes reģionu lielākajā daļā. Pēc vizitācijas vizitori sagatavoja rūpīgu atskaiti, kuru iesniedza reliģiskajiem vadītājiem ar ieteikumiem, kā risināt problēmas. Atskaitēs ir dati par dievkalpojumu apmeklējumu, garīdznieku ekonomisko un sociālo stāvokli, draudžu locekļu izglītotību kristīgās mācības jautājumos, kā arī par viņu morāli. Atskaites liecina, ka arī reformācijas laikā baznīcu soli visur nebija pilni.

Amerikāņu vēsturnieks Džeralds Strauss (*Gerald Strauss*, 1922–2006), līdzīgi kā Stārks, apgalvo, ka reformācija nedeva nozīmīgas izmaiņas dievkalpojuma apmeklējumā (Strauss 1975: 59). Vizitāciju mērķis bija izzināt draudžu dzīves problēmas. Ziņojumos ir liecības par amorāla rakstura gadījumiem. Piemēram, atskaitēs par draudžu vizitāciju Saksijā redzamas sūdzības, ka svētdienas rītos cilvēki ir vairāk sastopami makšķerējot nekā dievkalpojumā, turklāt tie, kuri atnāk, ātri aiziet, sākoties sprediķim. Sēgrehenā (*Seegrehen*) mācītājs liecinājis, ka viņš bieži svētdienas dievkalpojumos nesprediķojot, jo neviens cilvēks nav ieradies. Bārumā (*Barum*) izplatītākās mācītāju sūdzības ir par slikto dievkalpojumu apmeklējumu. Veilburgā (*Weilburg*) sinodē tika diskutēts, vai svētdienas rītos nevajadzētu slēgt pilsētas vārtus, lai visus iedzīvotājus ieslēgtu baznīcā. Spilgtākās no negatīvajām liecībām ir tās, kurās atklājas cilvēku naidīgā attieksme, kad tie tiek spiesti apmeklēt dievkalpojumus. Vizitācijas Nasavā (*Nassau*) liecina, ka nereti baznīcēni ierodas piedzērušies; sprediķa laikā tie guļ vai spēlē kārtis. Vizitāciju atskaites Leipcigā (*Leipzig*) liecina, ka ļaudis dievkalpojumā izsmej mācītāju, atklāti zaimo, kā arī nereti dievkalpojuma laikā sakaujas (Stark 2017: Chapt. 1, Everand).

Amerikāņu pētnieks Džeims Kitelsons (*James Kittelson*, 1941–2003) ieņem pretēju nostāju, apgalvojot, ka Strasbūras² (*Strasbourg*) apkārtnē tik dramatisku situāciju draudzēs nevarēja manīt. Viņš norāda, ka draudžu vizitāciju dati rāda pozitīvus katehēzes rezultātus. Mārtiņa Lutera Mazā katehisma (1529) sešas daļas tika rūpīgi mācītas, un draudžu locekļi tās mācījās arī no galvas. To īpaši varēja novērot jaunatnē. Tomēr Kitelsons neveic atskaišu datu statistisko analīzi, un tādēļ viņa pētījumi šajā jautājumā nesniedz ziņas par dievkalpojumu apmeklējumiem (Lund 1987: 333–334).

Franču vēsturnieks Bernards Foglers (*Bernard Vogler*, 1935–2020) ieņem vidus pozīciju starp Strausu un Kitelsonu, norādot, ka luteriskā reformācija deva vērā ņemamas izmaiņas vienkāršo cilvēku attieksmē pret kristīgo ticību. Foglers secina, ka reformācijai neizdevās izskaust pagāniskās tradīcijas Vācu zemē. Vienkāršie ļaudis turpināja nodoties saviem nekristīgajiem ticējumiem. Viņa pētījumi norāda uz dažādu vācu sabiedrības reakciju attiecībā pret luterisko reformāciju. Neskatoties uz lielajām pūlēm iemācīt no galvas Mazā katehisma galvenās daļas (un, šīm pūlēm arī tiešām nesot augļus, īpaši jaunatne varēja tās brīvi noskaitīt no galvas), tikai mazākums varēja paskaidrot apgūto. Tomēr 16. gadsimta beigās iedzīvotāju attieksme vācu zemēs lielākoties tiešām bija mainījusies. Par to liecina, piemēram, kristocentriskā valoda, kuru lietoja mantojumu dokumentos. Bija ievērojami mazinājušās bailes no nāves. Iedzīvotāji Dievu redzēja vairāk kā žēlīgu un piedodošu, nevis bargu un tiesājošu.

Foglers, analizējot iedzīvotāju reakciju uz luteriskās reformācijas vēsti, izšķir trīs attieksmju veidus. Pirmie apmeklēja svētdienas dievkalpojumus, bet viņu motivācija aprobežojās vien ar pielāgošanos sociālai tradīcijai. Lielākoties tie nespēja nošķirt maģiju no baznīciskas reliģijas. Otrie bija ar dziļi baznīciski reliģiozu attieksmi, trešos raksturoja vienaldzīga attieksme pret Baznīcu. Reliģiozā grupa sastāvēja no muižniecības, izglītotajiem, pilsētniekiem un priekšzīmīgajiem

---

2 Reformācijas laikā Strasbūra vēl nebija nokļuvusi Francijas pakļautībā. Tā bija vācu pilsēta līdz 1681. gadam.

pilsoņiem. Turpretī trešajā, nereliģiozajā grupā galvenokārt bija vīriešu kārtas kalpi, gani, dzirnavnieki, zemnieki un tie, kas izvairījās no dalības sabiedriskajās norisēs. Lielākās pozitīvās izmaiņas vizitāciju atskaitēs ir saistītas ar garīdzniecību. Mācītāji kļuva izglītotāki, kompetentāki un apzinīgāki pienākumu pildīšanā, viņu dzīve kļuva atbilstošāka kristīgās morāles standartiem. Šādus uzlabojumus nevarēja manīt lauku iedzīvotājos (Lund 1987: 335–337).

Kas bija iemesls zemajai baznīciskās reliģijas popularitātei viduslaiku Eiropas iedzīvotāju vidū? Stārks argumentē, ka galvenais cēlonis bija dievnamu trūkums ārpus pilsētām. Vienīgi pilsētās un mazpilsētās bija dievnams. Ciematos bija privātās kapelas, kuras augstmaņi uzturēja savām vajadzībām. Stārks izsaka pieņēmumu, ka vārda *pagāns* (no latīņu valodas *paganus* – ‘zemnieks’, ‘laucinieks’) populārais negatīvais lietojums kristīgajā Baznīcā norāda, cik tā vēsturiski ir bijusi saistīta ar izglītotākiem pilsētniekiem (Stark 2011: Chapt.15, Everand).

Saskaņā ar viduslaiku Eiropas demogrāfijas pētījumiem (neskaitot Krieviju) 14. gadsimtā pilsētās dzīvoja tikai 5% iedzīvotāju. Tātad 95% iedzīvotājiem bija ierobežota pieeja dievnamiem un dievkalpojumiem (Stone 2016). Ja būtu pietiekoši daudz dievnamu, pastāvēja vēl citi apgrūtinājumi, piemēram, garīdznieku trūkums. 16. gadsimtā Ženēvas apkārtnē vismaz 80% dievnamu bija bez garīdznieka. Bīskapu vizitācijas Anglijā 1520. gadā atklāja, ka no 192 draudzēm Oksfordšīras (*Oxfordshire*) grāfistē 58 norīkotie garīdznieki nebija sastopami savās draudzēs. Līdzīgu situāciju varēja novērot viduslaiku Itālijā. Garīdznieku trūkuma dēļ daudzās mazpilsētās dievkalpojumi nenotika, pat ja tajās bija dievnams (Stark 2011: Chapt.15, Everand).

Tomēr būtu kļūda apgalvot, ka baznīciskās reliģijas nepraktizējošā iedzīvotāju daļa būtu nereliģioza. Tā bija reliģioza. Tie turējās pie nekristīgajām ticībām. Viņu kultī bija bagāti ar seniem rituāliem, tā laika paražām, kurās sinkrēti saplūda maģijas un baznīciskie elementi. Tie piesauca Dievu To Kungu, Jēzu, Jaunavu Mariju un dažādus svētos, bet reizē arī pagānu garus un dievības. Zemnieki bija ieinteresēti saņemt kādu pārdabisku palīdzību savās ikdienišķajās vajadzībās. Viņus maz interesēja lietas, kas saistītas ar dvēseles pestīšanu. Viņu

religiozitāte aprobežojās ar rūpēm par veselību, auglību, laikapstākļiem un labu ražu (Stark 2017: Chapt. 20, Everand). Tie atstāja uz laiku savas saimniecības, lai dotos uz pilsētām nokristīt bērnus; ar to viņu saskarsme ar baznīcisku reliģiju lielākoties arī aprobežojās. Eiropas garīgajā telpā dominēja viduslaiku pagānisms. Līdzīgu situāciju apliecina arī iedzīvotāju aptaujas dati mūsdienās.

4. Dievkalpojuma apmeklējuma vērtībattieksmes ASV

Ielūkosimies, ko sociālzinātniskā reliģijas pētniecība var atbildēt uz jautājumu: “Kādēļ ASV dievkalpojumu apmeklējums atšķiras no apmeklējuma Eiropā?”

Vēl 1776. gadā, pirms ASV Neatkarības kara (1775–1783), eiropieši bija pārsteigti par iedzīvotāju religiozitāti ASV. Stārks norāda, ka tikai 17% iedzīvotāju trīspadsmit kolonijās (kas kara rezultātā pārtapa par ASV) piederēja pie kādas draudzes. No 1761. līdz 1800. gadam 33,7% no visiem jaundzimušajiem Jaunanglijā piedzima, pirms jaunlaulāto laulība sasniedza 9 mēnešu ilgumu. Tātad trešā daļa eiropiešu, kas apdzīvoja Jauno pasauli, neizcēlās ar kristīga dzīvesveida standartu konsekventu ievērošanu. Tomēr angļu žurnālists un politiskais aktīvis Viljams Kobets (*William Cobbett*, 1763–1835) bija pārsteigts par lielo dievkalpojumu apmeklējumu, redzot, cik apmeklēti ir dievkalpojumi jauno koloniju ciematos, cik labi apsaimniekoti ir dievnami un ka kapsētā pie dievnama kapakmens ir ticis piešķirts katram kapam. Tas krasī atšķīrās no tā laika stāvokļa Anglijā (Stark 2011: Chapt. 20, Everand). Franču politiķis un vēsturnieks Aleksis de Tokvils (*Alexis de Tocqueville*, 1805–1859) atzīmēja, ka nekur citur pasaulē kristīgajai reliģijai nav tik liela ietekme pār cilvēku dvēselēm, kā tas ir Amerikā (Stark 2011: Chapt. 20, Everand). Vairākus gadus vēlāk vācu teologs Filips Šafs (*Philip Schaff*, 1819–1893) rakstīja, ka luterāņu dievkalpojumi ir daudz vairāk apmeklēti Ņujorkā, nekā tas bija tā laika Berlīnē (Stark 2011: Chapt. 20, Everand). 1844. gadā lielo religiozitāti apstiprināja viens no pirmajiem vēsturniekiem, kas pētīja reliģiju Amerikā, –

amerikānis Roberts Bērds (*Robert Baird*, 1798–1863). Apceļodams Eiropu un savu laiku nodzīvodams arī Ziemeļamerikā, viņš norādīja, ka nekur Eiropā pat tuvu nav tāds dievkalpojumu apmeklējums, kā tas ir vispārpieņemts jaundibinātajā ASV (Stark 2011: Chapt. 20, Everand).

4.1 Kristīgo konfesiju daudzveidības pozitīvā loma iedzīvotāju aizsniegšanā

Viena no iezīmēm, ar ko situācija Baznīcā ASV atšķiras no situācijas Eiropā, ir lielā konfesionālā daudzveidība. Bez Austrumu Pareizticīgās un Romas katoļu Baznīcas tajā ir vēl vismaz 1500 dažādas protestantu reliģisko draudžu kopas. Aptaujas rezultāti rāda, ka gandrīz visi ASV iedzīvotāji tic Dievam; 80% tic, ka eksistē pēcnāves dzīve Debesu valstībā; puse dzīvotāju lūdz katru dienu (29% lūdz vairākas reizes dienā) un vienīgi 13% nelūdz nemaz (Stark 2015: 184). Organizācijas *Gallup* aptaujas dati ASV no 2006. līdz 2014. gadam rāda sekojošu iedzīvotāju reliģiskās piederības statistiku. (Ibid.)

Kristieši	78%	247 milj.
Protestanti	48% (62% no kristiešiem ASV)	152 milj.
Katoļi	27% (35% no kristiešiem ASV)	86 milj.
Citi	3% (4% no kristiešiem ASV)	9 milj.
Jūdaisti	2%	6 milj.
Citi	4%	13 milj.
Nav svarīga piederība kādai konkrētai konfesijai	12%	38 milj.
Nav piederības	4%	13 milj.

Jau ASV vēsturiskajā aizsākumā ir manāmas norādes, kādēļ tajās ir augsts dievkalpojumu apmeklējums. Trīspadsmit britu kolonijās

Anglikāņu Baznīca baudīja privilēģētu statusu Ņujorkas (*New York*), Virdžīnijas (*Virginia*), Merilendas (*Maryland*), Ziemeļu un Dienvidkarolīnas (*North and South Carolina*), kā arī Džordžijas (*Georgia*) štatos. Puritāņi ieguva privilēģijas Jaunanglijā (*New England*). Savukārt Ņūdžersijā (*New Jersey*) un Pensilvānijā (*Pennsylvania*) neviena no konfesijām nebaudīja privilēģētu statusu. Sociālzinātniskās reliģijas pētniecības dati rāda, ka divās kolonijās, kurās neviena no konfesijām nebaudīja privilēģētu statusu, dievkalpojumu apmeklējums bija krietni augstāks nekā pārējās. Pēc Neatkarības kara konfesijas, kuras baudīja privilēģētu statusu kolonijās, izrādījās nesekmīgas. Jau 1776. gadā kļūst novērojama liela kristīgo draudžu kopu daudzveidība. Parādījās daudzas jaunas vietējās izcelsmes protestantu draudžu kopas. Visas šīs draudžu kopas ieguva vienādas tiesības, privilēģētājām zaudējot valdības atbalstu. Jau 1850. gadā trešā daļa amerikāņu piederēja pie vietējās izcelsmes draudzēm, 20. gadsimta sākumā pie tām piederēja puse, bet šodien pie tām pieder teju 70% ASV iedzīvotāju (Stark 2011: Chapt. 20, Everand).

Kādēļ vietējās izcelsmes draudzes ir bijušas veiksmīgākas? Atbilde uz šo jautājumu bija acīmredzama tiem eiropiešiem, kas 19. gadsimtā aprakstīja reliģiozitāti ASV. Viņi atzina, ka pastāv liela konkurence starp draudzēm brīvajā reliģijas tirgū. Reliģijas kritiķis Karls T. Grīsingers (*Karl T. Griesinger*, 1809–1884) sūdzējās, ka Baznīcas nošķiršana no valsts ASV ir iedzīvinājusi pūles izplatīt reliģiju iedzīvotāju vidū. Viņš aprakstīja garīdzniekus Amerikā kā biznesmeņus, kuri drosmīgi stājas pretī sīvai konkurencei un mērķtiecīgi uzlabo savu arodu. Šajā apstākļi viņš atrada atbildi, kādēļ dievkalpojumu apmeklējums ASV ir labāks nekā citur pasaulē. Amerikāņu žurnālists Frensiss Džozefs Grunds (*Francies Joseph Grund*, 1805–1863) secināja ko līdzīgu. Viņaprāt, valsts piešķirtais privilēģētais stāvoklis dara garīdzniecību kūtru un slinku. Grunds novēroja amerikāņiem trīs priekšrocības: tiem bija vairāk sludinātāju, viņu sludinātāji bija aktīvāki, un viņu sludinātāji izmaksāja lētāk nekā citur pasaulē (Stark, Finke, 2000: Chapt. 9, Everand).

Reliģijas tirgus brīvība iezīmē atšķirību starp baznīcisko reliģiju ASV un Eiropā. Vairumā valstu Eiropā reliģijas tirgus brīvība ir apgrūtināta. Sociālzinātniskā reliģijas pētniecība norāda, ka vēl šodien atsevišķas kristīgās konfesijas Eiropas valstīs bauda privileģētu stāvokli, valstīm sniedzot atbalstu no iedzīvotāju nodokļiem. Valstīs, kurās finansiālais atbalsts netiek tiešā veidā iekasēts kā nodoklis, privileģētajām konfesijām tiek izmaksātas dažādas subsīdijas vai arī tiek izrādīts favoritisms. Daudzās Eiropas valstīs birokrātijas aparāts ir vērst pret nevēlamām konfesijām, kuras izaicina pastāvošo reliģisko kārtību. Stārks, salīdzinot Eiropas un ASV reliģijas tirgu, secināja: valsts atbalsts rada “slinkas” draudzes, jo tās saņem atbalstu neatkarīgi no dievkalpojumu apmeklējuma. Šādas Baznīcu attiecības ar valsti rada maldīgu priekšstatu, ka Baznīca ir kas līdzīgs komunālajam pakalpojumam – baznīcēniem nav jāuztur savas draudzes, jo valsts par tām gādā. Šādos apstākļos Eiropā nesubsidētajām kristīgajām konfesijām ir grūti konkurēt. Piemēram, Vācijā, kad protestantu evaņģēlisti uzsāka vērienīgu kalpošanu televīzijā, tiem neizdevās iegūt regulāro pārraižu skatītāju atbalstu, jo valdība priekšstats, ka reliģijai jābūt par velti (Stark 2015: 51–52).

Ir valstis Eiropā, kas izstrādā nevēlamo kristīgo konfesiju sarakstus, starp kurām ir citu valstu tradicionālās konfesijas. Piemēram, Francijā valdība ir noteikusi 173 nevēlamas reliģiskas grupas, no kurām lielākā daļa ir evaņģēlistiskie protestanti (to skaitā baptisti) (Stark 2015: 53). Tās tiek definētas kā bīstami kultūri un tiek apgrūtinātas ar papildu nodokļu slogu, turklāt liedzot to dalībniekiem ieņemt amatus valsts nodarbinātības sektorā. Francija nav vienīgā, kas ir izveidojusi šādus sarakstus. Sociālzinātniskās reliģijas paradigmas pētnieki ir izstrādājuši reliģiskās brīvības statistiku, kurā redzamas valsts piešķirtās administratīvās sankcijas un privilēģijas (Stark 2015: 53–54). Amerikāņu sociologi Braiens Grims (*Brian Grim*, 1961) un Rodžers Finks (*Roger Finke*, 1952) Starptautiskajā reliģijas brīvības ziņojumā 2006. gadā publicēja statistiku, kurā 10 baļļu skalā novērtēja valstu piešķirtās privilēģijas vai sankcijas (Grim, Finke 2006). Dati tika iegūti no ASV vēstniecību ziņojumiem.

Valsts	Sankciju novērtējums	Privilēģiju novērtējums
Gruzija	6,9	8,3
Ukraina	6,4	5,2
Monako	6,4	3,5
Kipra	6,1	7,5
Grieķija	6,1	7,8
Baltkrievija	6,1	7,5
Bulgārija	6,1	7,5
Krievija	4,7	3,0
Rumānija	4,7	6,0
Maķedonija	4,7	1,0
Turcija	3,9	7,0
Francija	3,9	5,5
Latvija	3,9	6,2
Serbija un Melnkalne	3,1	5,8
Itālija	2,2	5,3
Lietuva	2,2	6,2
Vācija	2,2	4,7
Spānija	1,7	7,8
Slovēnija	1,4	5,0
Ungārija	1,4	6,8
Horvātija	1,4	6,8
Slovākija	1,4	5,5
Beļģija	0,8	7,5
Norvēģija	0,8	5,2
Somija	0,8	6,2
Dānija	0,8	6,7
Austrija	0,6	6,2
Islande	0,6	7,8
Polija	0,0	3,0
Čehija	0,0	7,3
Nīderlande	0,0	3,0
Šveice	0,0	5,8
Zviedrija	0,0	2,7
Albānija	0,0	1,0
Apvienotā Karaliste	0,0	1,0
Malta	0,0	8,7
Portugāle	0,0	7,0
Īrija	0,0	1,8
Igaunija	0,0	1,0

ASV dievkalpojumu apmeklējums ir augstāks nekā Eiropā, jo brīvais reliģijas tirgus ASV ļauj misionēt iedzīvotājus tām kristīgajām konfesijām, kurām valstis Eiropā liek šķēršļus. Valstīm dodot privilēģijas atsevišķām draudžu kopām, tās zaudē motivāciju aizsniegt vairāk iedzīvotāju, jo nepastāv konkurences izaicinājuma. Tomēr, kā to apliecina tālāk norādītās aptaujas dati, garīgajā telpā vakuums nepaliek. Nekristīgās pārliecības par pārdabisko aizpilda garīgo telpu

tur, kur privileģētajām draudzēm trūkst motivācijas misionēt. Eiropas valstīs, kuras piešķir privileģijas atsevišķām konfesijām, ir augsts nekristīgo ticību rādītājs.³

Valsts	Nebaznīcisko pārliecību par pārdabisko rādītājs (trīs norādīto nebaznīcisko pārliecību rādītāju summa)	Privileģiju novērtējums
Bulgārija	176	7,5
Čehija	161	7,3
Portugāle	101	7,0
Ungārija	110	6,8
Latvija	131⁴	6,2
Austrija	93	6,2
Šveice	113	5,8
Slovākija	157	5,5

4.2 Kristīgās ticības pamatpatiesības kristiešiem ir aktuālas

Būtisks veicinošs apstāklis dievkalpojuma apmeklējumam ASV ir saistīts ar augstāku prasību kristīgo konfesiju parādīšanos. 1776. gadā ASV reliģijas tirgū parādījās metodistu kustība, kas uzstādīja daudz augstākas prasības saviem draudžu locekļiem. Nepilnu 100 gadu laikā metodisti kļuva par dominējošo kristīgo konfesiju ASV.

3 Grima un Finka ziņojums sniedz pārsteidzošus datus attiecībā uz privileģiju novērtējumu Krievijas Federācijā (tikai 3,0), kas nesaskan ar kopējo tendenci: augsts nekristīgo pārliecību rādītājs un augsts valsts privileģiju novērtējums. Iespējams, ka 2003. gadā, kad amerikāņu vēstniecību darbinieki sniedza ziņojumus, analizējot valsts atbalstu vai sankcijas pret reliģiskajām organizācijām, Krievijas Federācijas valdība vēl nebija sniegusi tādu atbalstu Krievijas Pareizticīgajai Baznīcai, kā tas ir novērojams šodien.

4 Aptaujātie iedzīvotāji Latvijā nesniedza atbildes jautājumā: "Amuleti tiešām nes laimi," kas krietni samazināja šo nebaznīcisko pārliecību par pārdabisko rādītāju. Tomēr, ja sociologi būtu lietojuši vārda *amulets* vietā *veiksmes piekariņš* vai kādu citu ar to saistītu priekšmetu, visticamāk, šis rādītājs būtu vēl augstāks.

Sociālzinātniskā reliģijas pētniecība reliģijas tirgu pielīdzina jebkuram tirgum, kurā cilvēki nesteidzas iegādāties lētāko produktu, bet iegūt maksimāli vairāk par savu naudu. Līdzīgi arī reliģijas tirgū. Vairumam cilvēku nav raksturīgi piedalīties draudzēs, kuras no viņiem prasa vismazāk, bet gan tajās, kas piedāvā augstāku “reliģisko atlīdzību”. ASV kristīgo draudžu kopās, kuras prasa mazāk no baznīcēniem ticības un morāles ziņā, raksturīgs krass apmeklējuma kritums. Tas pierādījās arī metodistu draudzēs: kad tās uzstādīja augstas prasības saviem locekļiem, tās ātri pieauga skaitā, bet, tiklīdz tās samazināja morāles prasības, tā sākās straujš apmeklējuma kritums. Turpretī Dienvidu baptistu konvencija (*Southern Baptist Convention*) saglabāja savu “vērtību”, turpinot uzstādīt augstas prasības saviem draudzes locekļiem. Tā ir kļuvusi par lielāko protestantu konfesiju ASV (Stark 2011: Chapt. 20, Everand).

Reliģiskās organizācijas ar augstām prasībām piedāvā vērtīgākus reliģiskos ieguvumus (piemēram, pārliecinoša, piedzīvojama un aizsniedzama garīgā pieredze, atklāsme vai mācekļība), kas saistīti ar mazāku risku ieguldīt laiku kristīgā draudzē un neko nesaņemt pretī. Tādēļ augsto prasību draudzes izspiež no brīvā reliģijas tirgus draudzes ar zemām prasībām. Augsto prasību kristiešu draudzēm paužot vērtības un uzvedības normas, kas krasi atšķiras no tām, kas valda sabiedrībā, izraisa apmeklētāju sociālu spriedzi starp sabiedrību un augsto prasību kristiešu draudzēm. Saskaņā ar sociālzinātnisko reliģijas pētniecību, jo augstāka ir šī spriedze starp draudzi un sabiedrību, jo augstāka ir draudzes vērtība reliģijas tirgū (Stark, Finke 2000: Chapt. 20, Everand). Saskaņā ar kanādiešu klīnisko psihologu Džordanu Pītersonu (*Jordan Peterson*, 1962) lielāka sociālā spriedze rada haosu, kas raksturīgs zemākajos sabiedrības slāņos (Pītersons 2021: 21, 34). Tas izskaidro augstās sociālās spriedzes draudžu zemāko sabiedrības slāņa piesaisti, jo tiem šāds haoss nav svešs un biedējošs.

Statistikas dati par draudzes locekļu skaitu ASV no 1960. līdz 2007. gadam demonstrē zemo prasību kristīgo konfesiju draudžu locekļu zaudēšanu.

Sekojošās dažādu konfesiju draudzes locekļu pieauguma tabulas vidusdaļā redzams, ka Romas katoļu Baznīca piedzīvo 4% kritumu un Dienvidu konvencijas baptistu 2% pieaugumu. Tabulas apakšā ir augsto prasību reliģisko draudžu kopas. Jehovas liecinieki ir plaši pazīstami ar savām augstajām prasībām. To pašu var attiecināt uz Vasarsvētku draudžu savienību Dieva asambleja (*Assemblies of God*), kas ASV ir augusi divarpus reizes. Šobrīd pasaulē Dieva asambleja pulcē 367 398 draudzes ar gandrīz 54 miljoniem draudžu locekļiem (53 700 000). Līdzīgi arī ultrakonservatīvā Dieva baznīca (*Church of God*), kura plaši piesaista melnādaino ASV sabiedrības daļu, savu skaitu ir palielinājusi vairāk nekā septiņas reizes. Šobrīd tā ir lielāka (pēc metodistiem) par tām draudzēm, kas izvirza zemas prasības. Metodistus tā, visticamāk, pāraugs nākamajās divās desmitgadēs. Šai statistikai pieejamo datu trūkuma dēļ nav pievienotas evaņģēliskās draudzes, kuras oficiāli nepieder ne pie vienas konfesijas. Tās ir pazīstamas kā megadraudzes. Tās vēl nepastāvēja 1960. gadā, bet nu jau sasniegušas pusi no Dienvidu konvencijas baptistu draudzes locekļu skaita. Turklāt apgalvojums, ka tās neprasa daudz no saviem draudzes locekļiem, ir izrādījies maldīgs. Tās izvirza augstas prasības (Stark 2011: Chapt. 20, Everand). Iedzīvotāju pieauguma dēļ ASV tabulā norādītais draudžu locekļu skaits ir cilvēku daudzums no tūkstoš iedzīvotājiem.

Reliģisko draudžu kopa	Draudžu locekļu skaits 1960. g.	Draudžu locekļu skaits 2006.–2007. g.	Izmaiņu %
Apvienotā Kristus baznīca (United Church of Christ (reformātu izcelsme))	12,4	3,8	−69
Episkopālā baznīca (Episcopal Church (anglikāņu izcelsme))	18,1	7,0	−61
Presbiteriāņu baznīca (Presbyterian Church (reformātu izcelsme))	23	9,8	−57

Apvienotā metodistu baznīca (United Methodist Church)	54,7	26,6	-55
Evanģēliski luteriskā baznīca Amerikā (ELCA)	29,3	15,6	-47
Unitārie universālisti (Unitarian universalist)	1	0,7	-30
Kvēkeri (Quakers)	0,7	0,5	29
Romas katoļu Baznīca (Roman Catholic church)	233,0	229,9	-4
Dienvīdņu baptistu konvencija (Southern Baptist Convention)	53,8	55,0	2
Četrstūra baznīca (Foursquare Church (izcelsme Vasarsvētku trad.))	0,5	0,9	80
Septītās dienas adventisti (Seventh-day Adventist)	1,8	3,4	89
Pēdējo dienu svēto Jēzus Kristus baznīca (The Church of Jesus Christ of Latter-day Saints (mormoņi))	8,2	19,4	138
Jehovas liecinieki (Jehovah's Witness)	1,3	3,6	177
Dieva asamblejas (Assemblies of God (izcelsme Vasarsvētku trad.))	2,8	9,6	242
Dieva baznīca Kristū (Church of God in Christ (izcelsme Vasarsvētku trad.))	2,2	18,6	743

Līdzīgu likumsakarību sociālzinātniskā reliģijas pētniecība saskata arī Eiropā. Bīskaps Džons Arturs Tomass Robinsons (*John A. F. Robinson*, 1919–1983) grāmatā *Honest to God* apliecina strauju draudžu locekļu kritumu anglikāņu Baznīcā Apvienotajā Karalistē. Robinsons noraidīja tradicionālo kristiešu Dieva tēlu kā apzinātu būtņi, norādot, ka tā ir neticama un novecojusi karikatūra. Tā vietā viņš skaidroja, ka “Dievs” nav nekas vairāk kā miglains cilvēka psiholoģijas aspekts. Viņam pievienojās arī angļu filozofs un teologs Dons Kjūpits (*Don Cupitt*, 1934). Stārks norāda, ka neilgi pēc šāda satura publikācijām anglikāņu Baznīca Anglijā piedzīvoja strauju draudzes locekļu kritumu (Stark 2015: 54–55). Luterāņu Baznīcās Dānijā un Zviedrijā, kuru pārvalde bija cieši saistīta ar valsti (Dānijā vēl joprojām), pēc līdzīga rakstura publikācijām bija novērojams straujš draudzes locekļu kritums (Stark 2011: Chapt. 21, Everand). Lielākā daļa Eiropas protestantu valsts Baznīcu saskan ar to amerikāņu konfesiju paraugu, kuras strauji sarūk ASV. Tā nav sagādīšanās, ka tās Baznīcas, kuru pārvalde bija cieši saistīta ar valsti, iepriekš norādītajā *Gallup* iedzīvotāju statistikā uzrādīja vismazāko iknedēļas dievkalpojumu apmeklējumu Eiropā: Zviedrija (13%), Somija (13%), Norvēģija (15%) un Dānija (16%). Tomēr tas būtu maldīgs apgalvojums, ka noteicošais apstāklis ir Baznīcas saistība ar valsts pārvaldi. Noteicošo apstākli Stārks ieliek trāpīgos un vienkāršos vārdos: vairums cilvēku apmeklē draudzi, lai pielūgtu autentisku Dievu; ja tas draudzē vairs nevar notikt, cilvēki pārstās to apmeklēt (Stark, Finke 2000: 54). Kristīgās ticības pamatpatiesības kristiešiem ir aktuālas arī šodien. Ja cilvēkiem tās netiek apliecinātas un mācītas, tad garīgā telpa nepaliek tukša, bet tiek aizpildīta ar nekristīgām pārlicībām par pārdabisko.

SECINĀJUMI

1. Neskatoties uz sekularizācijas teorijas popularitāti akadēmiskajās aprindās, iedzīvotāji Rietumu civilizācijā tomēr nav ateistiski noskaņoti. Iedzīvotāji ir reliģiski noskaņoti ne vien ASV, bet arī Eiropā. Tomēr atšķirībā no ASV daudzviet Eiropā dominējošā re-

liģija nav baznīciska kristietība, bet gan ticība nekrīstīgām pārliecībām par pārdabisko. Tas izskaidro, kādēļ krīstīgo draudžu dievkalpojumi ir maz apmeklēti, neskatoties uz nozīmīgo reliģisko cilvēku īpatsvaru aptauju rādītājos. Līdzīga situācija Eiropā bija arī viduslaikos.

2. Krīstīgās ticības popularitāte ASV, salīdzinot ar Eiropu, norāda uz ASV raksturīgām vērtībattieksmēm, kas veicina lielāku dievkalpojumu apmeklējumu. Tās draudzes, kuras saglabā augstas prasības pret saviem baznīcēniem un garīdzniekiem, saglabā arī lielāku dievkalpojumu apmeklējumu atšķirībā no draudzēm, kas izvirza zemas prasības. Baznīcām, kuras saņem valsts finansiālu atbalstu, trūkst motivācijas aizsniegt Rietumu civilizācijas iedzīvotājus. Valsts veicināts favorītisms un sankcijas pret atsevišķām draudžu kopienām veicina zemu dievkalpojumu apmeklējumu un augstu nekrīstīgo ticību izplatības rādītāju. Krīstīgās ticības pamatpattiesības krīstiešiem ir aktuālas arī šodien. Ja cilvēkiem tās netiek apliecinātas un mācītas, tad garīgā telpa nepaliek tukša, bet tiek aizpildīta ar nekrīstīgām pārliecībām par pārdabisko.

AVOTI

- Barnum, Priscilla Heath (1976). *Dives and Pauper*. Oxford: Oxford University Press for the Early English Text Society.
- Finke, Rodger, Stark, Rodney (2000). *Acts of Faith: Explaining the Human Side of Religion*. Berkeley: University of California Press.
- Finke, Rodger, Grim, Brian (2006). International Religion Indexes: Government Regulation, Government Favoritism, and Social Regulation of Religion. *PMC PubMed Central*. Available: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4254791/> [accessed 20.04.2023.].
- GESIS Data Archive (2018). International Social Survey Program: Religion III - ISSP 2008. *GESIS*, 10.26. Available: https://search.gesis.org/research_data/ZA4950 [accessed 2.04.2023.].

- Iedzīvotāju skaits un raksturojošie rādītāji. 2022. gadā Latvijā pieaudzis iedzīvotāju skaits imigrācijas dēļ. *Centrālā statistikas pārvalde*. Pieejams: <https://www.tm.gov.lv/lv/2022-gada-publiskie-parskati> [sk. 16.08.2024.].
- Lund, Eric (1987). The Impact of Lutheranism on Popular Religion in Sixteenth-Century Germany. *Concordia Journal*, No. 34(7), pp. 331–341.
- Murray, Alexander (1972). Piety and impiety in thirteenth-century Italy. Cuming, G. J., Baker, D., (eds.). *Popular Belief and Practice: Papers Read at the Ninth Summer Meeting and the Tenth Winter Meeting of the Ecclesiastical History Society*. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 83–106.
- Nozaru politikas departaments (2018). Ziņojums par Tieslietu ministrijā iesniegtajiem reliģisko organizāciju pārskatiem par darbību 2018. gadā. *Tieslietu ministrija*. Pieejams: <https://www.tm.gov.lv/lv/2018-gada-publiskie-parskati> [sk. 16.08.2024.].
- Nozaru politikas departaments (2022). Ziņojums par Tieslietu ministrijā iesniegtajiem reliģisko organizāciju pārskatiem par darbību 2022. gadā. *Tieslietu ministrija*. Pieejams: <https://www.tm.gov.lv/lv/2022-gada-publiskie-parskati> [sk. 16.08.2024.].
- Pītersons, Džordans (2021). *12 dzīves likumi: haosa un kārtības līdzsvars*. Tulk. Karīna Tillberga. Rīga: Zoldnera izdevniecība.
- Smith, Tom W. (2013). Beliefs about God across Time and Countries. SOAR. Available: <https://www.ssoar.info/ssoar/handle/document/37204> [accessed 12.04.2023.].
- Stark, Rodney (2011). *The Triumph of Christianity: How the Jesus Movement Became the World's Largest Religion*. 1st ed. New York: HarperOne.
- Stark, Rodney (2015). *The Triumph of Faith: Why the World Is More Religious than Ever*. 1st ed. Delaware: ISI Books.
- Stark, Rodney (2017). *Bearing False Witness: Debunking Centuries of Anti-Catholic History*. London: SPCK.

- Stark, Rodney (2017). *Reformation Myths: Five Centuries of Misconceptions and (Some) Misfortunes*. 1st ed. London: SPCK.
- Stone, Layman (2016). Notes on Medieval Population Geography. *Medium*. Available: <https://medium.com/migration-issues/notes-on-medieval-population-geography-fd062449364f> [accessed 20.04.2023.].
- Strauss, Gerald (1975). Success and Failure in the German Reformation. *Past and Present*, No. 67, pp. 30–63.
- Wallace, Anthony F. C. (1966). *Religion: An Anthropological View*. New York: Random House.

A Socioscientific Religious Research Paradigm on Worship Attendance and Values in Western Civilization

ANNOTATION

Despite the prevalence of the Theory of Secularization, the populace within Western civilization does not lean towards atheism. The populace remains religious not only in the United States but also across Europe. However, unlike the United States, where Christianity remains the dominant religion, many parts of Europe exhibit adherence to non-Christian beliefs regarding the supernatural. This delineates the disparity in attendance at Christian church services despite the statistically significant proportion of religious adherents. Such a phenomenon has historical precedence in medieval Europe.

Contrary to Europe, the resilience of Christian faith in the United States underscores values that foster higher church attendance. Congregations that uphold tougher expectations for both parishioners and

clergy maintain higher rates of attendance at church services compared to those with more permissive requirements. Church groups benefiting from state financial backing lack the momentum to broaden their reach. State-endorsed favoritism or punitive measures targeting specific congregational groups contribute to diminished church attendance and the prevalence of non-Christian beliefs regarding the supernatural. The foundational tenets of the Christian faith remain relevant for contemporary adherents. Failure to profess and disseminate these tenets among the populace leads to the spiritual realm being not left vacant but rather filled with non-Christian beliefs concerning the supernatural.

Keywords: Secularization theory, Ecology of the Spirit in Western civilization, non-Christian beliefs about the supernatural, the paradigm of Social Scientific Study of Religion, population survey statistics on religiosity in Western civilization.

Mārtiņš Muižnieks

Kristietim dotais uzdevums “kopt un sargāt” Dieva radību kā cilvēka identitāti veidojošs faktors¹

ANOTĀCIJA

Rakstā tiek apskatīts, kā aicinājums kalpot cilvēka būtiskajās attiecībās (ar Dievu, ar cilvēkiem, ar sevi un ar pasauli (dabu)) veido viņa identitāti un komunicē Dieva mīlestību. Viņa pavēles “kopt un sargāt” kontekstā. Autors formulē atbildes uz klasiskajiem antropoloģijas pamatjautājumiem (kas es esmu? kāda ir mana piederība? kas notiek ar mani un mani? no kurienes es nāku? kāds ir manas dzīves mērķis?) Dieva uzdevuma “kopt un sargāt” Viņa radību kontekstā. Klasiskie antropoloģijas jautājumi tiek konfrontēti ar Lutera Mazā katehisma otro daļu “Kristīgā nāmturība” saistībā ar Dieva pavēli “kopt un sargāt” Viņa radības kārtību.

Atslēgvārdi: Dieva pavēle “kopt un sargāt”, cilvēka identitāte, Kristīgā nāmturība, Dieva radība, pamatattiecības, luteriskā antropoloģija, agapes mīlestība.

---

¹ Raksta konceptā par pamatu ir ņemta Lutera Akadēmijas docenta Gunta Kalmes (1959) doktora disertācija “*Words Written in Golden Letters*”: *A Lutheran Anthropological Reading of the Ecumenical Creeds – “For Us” as the Constitutive Factor of What it Means to be Human* (Kalme 2005).

Ievads

Dievs cilvēka atgriešanās (μετανοέω), mainīdams viņa identitāti no “grēcinieks” uz “grēcinieks un svētais vienlaikus”, apdāvina cilvēku ar spēju ticēt, ar ko viņš satver aicinājumu, kas tika izteikts pirmajiem cilvēkiem: “Un Dievs Tas Kungs ņēma cilvēku un ielika viņu Ēdenes dārzā, lai viņš to koptu un sargātu.” (1Moz 2:15)² Aicinājums “kopt un sargāt”, ņemot vērā cilvēka identitāti Dievā, ir aktuāls četrās cilvēka identitāti veidojošās pamattattiecībās: *coram Deo* (Dieva priekšā), *coram hominibus* (cilvēku priekšā), *coram natura* (dabas priekšā), *coram meipso* (sevis priekšā).

Saskaņā ar tām kristietim efektīvai kalpošanai ir jāzina atbildes uz antropoloģiskajiem pamatjautājumiem. Atbildes tiek gūtas, apziņoties, ka cilvēks ir radīts ar mērķi kopt un sargāt visu, ko Dievs ir dāvinājis. Kristietim svarīga esības noteiksmē ir tā, ka viņš joprojām dzīvo kritušā pasaulē. Šajā pasaulē cilvēka dzīve bezdarbībā nav Dieva paredzēta. Kristietis ir aicināts kopt un sargāt visu, ko Dievs ir dāvinājis, tādējādi īstenojot viņam dāvināto cilvēciskās identitātes potenciālu un komunicējot mīlestības Dievu un Viņa dāvanas pasaulei. Dieva atjaunotais cilvēks pastāv divās noteiksmēs: viņš ir pilnībā brīvs no jebkādiem pestīšanas darbiem un pilnībā pakļauts Dieva bauslības pildīšanai, dzīvojot Dieva, sevis, cilvēku un Dieva radītās dabas priekšā kā mīloša Dieva pārstāvis³ ar mērķi pasauli kopt un sargāt.

Cilvēks savā dzīvē Dieva priekšā (*coram Deo*) saņem pamatu, iedvesmu un spēku atbildēt Dievam un Viņa radībai ar to agapes veida mīlestību, kuru pats ir saņēmis no Viņa. Dieva attiecībām ar cilvēku un cilvēka attiecībām ar Dievu ir eksistenciāla vērtība, jo caur tām Dievs piešķir cilvēka dzīvei jēgu un dzīves mērķi. Attiecības dabas/pasaules priekšā (*coram natura/mundo*) norāda uz to, ka cilvēks ir aicināts būt pasaulē, saimniekot, lietot to atbildīgi, gudri, ne egoistiski. Tas nozī-

---

2 Rakstā lietots 1965. gada Bībeles tulkojums, jo tas iekļaujas kopējā kontekstā precīzāk nekā 2012. gada Bībeles tulkojums.

3 “Lai jūsu gaisma spīd cilvēku priekšā, tā ka tie redz jūsu labos darbus un godā jūsu Tēvu, kas ir debesis.” (Mt 5:16) “Dievs ir mīlestība, un, kas paliek mīlestībā, tas paliek Dievā un Dievs viņā.” (1Jņ 4:16) “Un mums ir šis bauslis, lai tas, kas mīl Dievu, mīl arī savu brāli.” (1Jņ 4:21)

mē ar pateicību Dievam saņemt visu,⁴ ko Dieva radība sniedz, un lietot to Viņam par godu un līdzcilvēkiem par svētību. Sevis priekšā (*coram meipso*) attiecībās īpaša vērtība ir apziņa, ka cilvēks ir Dieva mīlēts un tāpēc vien jau pats par sevi ir bezgalīgi vērtīgs. Dieva mīlestība ir pamats tam, kāpēc Dievs cilvēkam ir piešķīris dāvanas – lai viņš ar tām mīlētu savu tuvāko, paustu un nestu Dieva mīlestību pasaulē. Cilvēka vērtība kristīgā izpratnē ir ne tikai tajā, ko viņš dara, bet vispirms jau faktā, ka viņš ir Dieva radīts un Viņa mīlēts ar beznosacījuma mīlestību. Kristieša aicinājums ir mīlestībā kalpot citiem, paužot Dieva mīlestību ar savām darbībām un attieksmi, tādējādi veidojot sabiedrību, kurā mīt kristīgās vērtības un tiek īstenots uzdevums kopt un sargāt. Kristieša aicinājums attiecībā uz cilvēci (*coram hominibus*) ir mīlestības piesātināti, radoši un jēgpilni kalpot tai, sludinot un paužot savā attieksmē un darbībā Dieva mīlestību. Dzīvojot kristīgu dzīvi, cilvēks ar to vien jau ietekmē apkārtējo sabiedrību, īstenojot tajā kristīgās vērtības.

Cilvēkam dotais uzdevums “kopt un sargāt” Dieva radību Kristīgās namturības artikulā⁵

Pēc grēkā krišanas un pirms pestīšanas cilvēks ir “Dieva dusmības bērns”,⁶ kura dzīves papildījums ir nāve – garīgā, laicīgā un mūžīgā, jo cilvēkā pašā nav nekā, kas sniegtu viņam pestīšanu. Cilvēka pestīšana, svētums un šķīstība, tāpat kā viņa identitāte, ir ārpus viņa pašā (*extra me*) – Kungā Jēzū Kristū. Cilvēkam ir nepieciešama prāta mai-

4 “It viss, ko Dievs radījis, ir labs un ar pateicību saņemams, un nekas nav jāatmet.” (1Tīm 4:4)

5 Šis artikula nosaukums ir izvēlēts, ņemot vērā Mārtiņa Lutera Mazā katehisma 2. pielikumu “Kristīgā namturība,” kura saturs ir “Svēto Rakstu pamācības dažādu dievišķi iedibinātu amatu un kārtu pārstāvjiem, lai ar šiem lasījumiem viņi tiktu pamudināti sava amata pildīšanai” (Vienprātības grāmata 2012: 346). Ņemot vērā, ka reformators šajā diskursā faktiski aplūko kristieša aicinājuma īstenošanu pasaulē, turpmāk rakstā Mārtiņa Lutera Mazā katehisma pielikuma nosaukums “Kristīgā namturība” tiks lietots kā atsevišķa artikula apzīmējums.

6 “Arī mēs reiz dzīvojām savās miesas iekārēs, rīkodamies pēc miesas iegribām un iedomām, un pēc savas dabas bijām dusmības bērni tāpat kā visi pārējie.” (Ef 2:3)

ἡ (μετανοέω⁷). Prāta maiņas rezultātā cilvēka dzīves prioritāte kļūst Kristus krustā⁸ centrētais Dieva vārds. Dieva mainīta cilvēka esībai ir jāizpaužas, ne vien esot Baznīcas kopībā, bet arī praktiski darbojoties pasaulē. Lai tā īstenotos sekmīgi, ir jāzina atbildes uz antropoloģiskajiem pamatjautājumiem Kristīgās namturības artikula un Dieva pavēles “kopt un sargāt” Viņa radību konteksta ietvaros. Izveidojot luteriski antropoloģisko tabulu, kurā tiek konfrontēts Kristīgās namturības artikuls Dieva pavēles “kopt un sargāt” kontekstā ar minētajiem klasiskajiem antropoloģiskajiem pamatjautājumiem, tiek iegūta kopaina, kas atspoguļo uz kalpošanu orientēta kristieša identitāti.

Dieva atjaunotā cilvēka pastāvēšana kritušajā pasaulē

Cilvēks Dieva veiktā pestīšanas darba dēļ iemanto Dieva bērna statusu, mainītu identitāti, no “tikai grēcinieks” uz “vienlaikus svētais un grēcinieks” (*simul iustus⁹ et peccator*). Kristietis ir Dieva mīļotais bērns, kurš, savas jaunās identitātes motivēts, grib apzināti dzīvot saskaņā ar Dieva gribu. Tomēr, vēl aizvien atrodoties grēkā kritušās pasaules īstenībā, kristietim ir būtiski apzināties Dieva aicinājumu, esot četrās *coram* pamattiecībās.

No tā izriet, ka cilvēkam ir jāsaprot, kā praktiski un konkrēti izpaužas, ir izprotama Dieva griba viņa ikdienas dzīvei. Cilvēkam ir jāzina savas pastāvēšanas mērķis un jēga, kā to viņam ir paredzējis Dievs. Dieva jaunradītam cilvēkam aktuāls ir jautājums: kāpēc es esmu šeit? Dievs mani darījis par savu bērnu, tad kāpēc es uzreiz neesmu debesu valstībā līdzās Dievam? Guntis Kalme uzsver: “Cilvēka

---

7 Μετα- maiņa νοέω- prāta (prāta maiņa) Šis vārds tiek lietots Mt 4:17. “Atgriezieties (μετανοείτε) no grēkiem; Debesu valstība ir klāt.” Kristus saka, ka prātam ir jānovēršas no grēka (jānotiek grēknožēlai) debesu valstības dēļ, kas ir tuvu klāt pienākusi Kristus personā, un jāpievēršas Viņam.

8 Ar vārdu “krusts” ir domāta visa vēsts par krustā sisto un augšāmcelto Jēzu. Tā sevī ietver visu Veco Derību ar pravietojumiem par Kristus krustu, kā arī Jauno Derību.

9 Formāli pareizi tulkot ir “taisns”, taču šeit, lai saasinātu lasītāja uzmanību uz svēttapšanas tēmu, *iustus* tiek tulkots kā “svēts,” kas saglabā luteriskā paradoksa spriedzi.

dzīves mērķis ir daudz lielāks par viņa personīgo piepildījumu vai privāto laimi.” (Kalme 2005: 346) Dieva bērns, kurš visu ir saņēmis no Dieva, ir aicināts paust Dieva labvēlību arī citiem cilvēkiem. Tomēr atbilde uz jautājumu, kāpēc es vēl esmu šeit, katram kristietim konkretizējas par jautājumu Dievam: “Kā es varu būt noderīgs Tev šeit un tagad?” Dievam ir nodoms katram Viņa radītam cilvēkam,¹⁰ kuru Viņš ir licis konkrētā laikā un konkrētā vietā (valstī, sabiedrībā, ģimenē utt.). Pirms grēkā krišanas būtisks cilvēka pastāvēšanas mērķis bija pienākums kopt un sargāt Ēdeni. Kristietis, kurš attiecībās ar Dievu ir atgriezts pirms grēkā krišanas stāvoklī,¹¹ ir aicināts īstenot Dieva gribu. Tā izriet no Viņa nemainīgās,¹² mилоšās dabas. Uzdevums “kopt un sargāt” radību pēc grēkā krišanas paredz grūtības, tomēr, tāpat kā pirmajiem cilvēkiem, tā ir cilvēciskās identitātes potenciāla īstenošana. Tā īstenojas Dieva dāvanu lietošana saskaņā ar Dieva gribu, lai paustu mīlestību četrās *coram* pamatattiecībās. Dieva vārds apliecina, ka mīlestība pret tuvāko ir mīlestība pret Dievu: “Mīlie, ja Dievs mūs tā ir mīlējis, tad arī mums pienākas citam citu mīlēt. [...] ja mēs mīlam cits citu, tad Dievs mājo mūsos, un Viņa mīlestība ir mūsu vidū tapusi pilnīga.” (1Jņ 4:11–12) Proti, kristieša mīlestība pret Dievu ir paužama ar kopt un sargāt attieksmi pret visu, ko Viņš ir dāvinājis.

Dieva uzdevums “kopt un sargāt” atklāj būtisku īstenību: cilvēka dzīves mērķis nav atrodams, koncentrējoties uz sevi. Cilvēks nav pats sev autors, tāpēc pats nevar noteikt, kādam nolūkam ir radīts, jo viņš nepārredz savu dzīvi tās kopumā, kas viņam ir dota kā dāvana. Dieva dotais uzdevums pirmajiem cilvēkiem “kopt un sargāt” radību neatiecās tikai uz viņiem vien konkrētā vietā un laikā, bet arī uz visiem

10 “Mēs paši esam Viņa darinājums, Kristū Jēzū radīti labiem darbiem, kurus Dievs iepriekš sagatavojis, lai mēs tajos dzīvotu.” (Ef 2:10)

11 “Dieva mainīts cilvēks “caur savu ticību atkal nokļuvis paradīzē un radīts no jauna – viņam nav vajadzīgi darbi, lai iemantotu dievbijību”.” (Luters 2019: 290, 291) Šis Lutera izteikums ir jāsaprot attiecību nozīmē: kristietis ir jaunradīts par Dieva bērnu, kuram ir atjaunotas tuvas attiecības ar Dievu, no kā izriet tas, ka cilvēks ir spējīgs dzīvot labajos darbos. “Tātad cilvēkam jābūt labam un dievbijīgam pirms visu labo darbu uzsākšanas; tad seko labie darbi, kas nāk no dievbijīga, laba cilvēka, – kā Kristus saka (Mt 7:18): “Labs koks nevar nest sliktus augļus, nedz nelāgs koks – labus.” (Luters 2019: 291)

12 “Jēzus Kristus ir tas pats vakar, šodien un mūžos!” (Ebr 13:8)

cilvēkiem visās vietās un visos laikos. Proti, tāpēc, ka Dievs ir radījis visus cilvēkus, arī virsuzdevums “kopt un sargāt” ir palicis nemainīgs ikvienam. Šis virsuzdevums ir Dieva gribas īstenošana, Viņa mīlošās attieksmes ienešana pasaulē.

Rezumējot – Dieva atjaunots cilvēks joprojām dzīvo kritušā pasaulē. Šajā pasaulē cilvēka dzīve bezdarbībā nav Dieva paredzēta. Kristietis ir aicināts kopt un sargāt visu, ko Dievs ir dāvinājis, tādējādi īstenojot viņam dāvināto cilvēciskās identitātes potenciālu un komunicējot mīlestības Dievu pasaulei.

Aicinājums

Dieva jaunradītais cilvēks ir aicināts palikt un pieaugt Dieva dāvanu žēlastībā. Šī pieaugšana ir svēttapšanas process. Taču svarīgi ir izšķirt, ka svēttapšanas process iesākas tikai ar brīdi, kad cilvēks pašīvi ir saņēmis attaisnošanu. Tas ir Dieva monerģisks darbs. Savukārt dzīve Dieva aicinājumos, kad cilvēks jau ir pestīts, ir Dieva un cilvēka darbību sinerģija, sadarbība. Tāpēc cilvēka dzīves mērķis ir dzīvot Dieva vadītu dzīvi, dzīvojot harmoniski pamattiecībās, kas praktiski izpaužas, kopjot un sargājot visu, ko Dievs ir cilvēkam uzticējis. Tā ir dzīve, pamatojoties uz bauslības trešo lietojumu.¹³ Amerikāņu luterāņu literatūrzinātnieks Džīns Edvards Vīts (*Gene Edward Veith*, 1951) uzsver: “Kaut arī attaisnošanai nav nekāda sakara ar labajiem darbiem, aicinājums ir saistīts ar labajiem darbiem. Kristieša attiecības ar Dievu ir balstītas tirā Dieva žēlastībā un piedošanā. Taču kristieša attiecības ar citiem cilvēkiem ir balstītas mīlestībā, kas izpaužas rīcībā.” Zviedru luterāņu teologs, Lundas Universitātes teoloģijas profesors Gustafs Vīngrens (*Gustaf Wingren*, 1951–1977) rakstīja: “Dievam mūsu labie darbi nav nepieciešami, bet mūsu tuvākajam gan.” (Vīts

---

13 “Bauslība cilvēkiem dota triju iemeslu dēļ: pirmkārt, lai caur to tiktu uzturēta ārēja disciplīna pret mežonīgiem un nepaklausīgiem cilvēkiem; otrkārt, lai cilvēkus tādējādi vestu pie grēku atziņas; treškārt, arī atdzimuši būdami, tie tomēr vēl paliek daļēji miesīgi, tādēļ tiem vajadzīgs noteikts likums, pēc kura viņiem jāveido un jāvirza visa sava dzīve.” (KF, Ep, VI, 1) “Dieva Dēls tos [patiesi Kristus ticīgos] ir atpestījis tāpēc, lai tie Dieva bauslībā dienu un nakti vingrinātos.” (Ps 1:2; 119:1)

2017: 62) No tā izriet, ka mūsu kā Dieva bērnu ikdienas garīgums nav pasīvs, bet gan aktīvs – tas ir balstīts kalpošanā. Cilvēka dzīves mērķa piepildījums pēc atgriešanas (jaunradīšanas) ir paradokšsāls, kā tas aprakstīts Lutera darbā "Par kristīga cilvēka brīvību" (1520): "Kristietis ir vienlaikus brīvs no visām saitēm un saistīts ar ikvienu iedomāto saiti." (Luters 2019: 276) Dieva atjaunotais cilvēks pastāv divās dimensijās: viņš ir pilnībā brīvs no jebkādiem pestīšanas darbiem un pilnībā pakļauts Dieva bauslības pildīšanai, dzīvojot Dieva, sevis, cilvēku un Dieva radītās dabas priekšā kā mīloša Dieva pārstāvis ar mērķi pasauli kopt un sargāt. Taču kalpošanai ir būtiski nepieciešams apzināties savstarpējo pamatattiecību izpausmi kristieša dzīvei un to, kā šajās attiecībās būt ne vien par saņēmēju, bet arī par devēju.

Kristieša dzīve četrās pamatattiecībās

1. Kristieša dzīve Dieva priekšā (*coram Deo*)

Četru pamatattiecību uzskaitījumā Dieva jaunradītam cilvēkam vispirms ir būtiski apzināties attiecības ar Dievu. Kā sacījis amerikāņu evaņģēliskais garīdznieks Riks Vorens (*Rick Warren*, 1954): "Vienīgais veids, kā izprast sevi, ir apzināties, kas ir Dievs un ko Viņš ir darījis mūsu dēļ." (Vorens 2005: 25) Svarīga ir atbilde uz jautājumu: kas ir kristietis Dieva priekšā (*coram Deo*)? Kristietis Dieva priekšā ir Dieva savējais, kuram Dievs ir uzticējis rūpes par savu radību, tāpēc kristietis vēlas palikt uzticams attiecībās ar Dievu. Kā saka Kalme: "No tā izriet, ka cilvēka dzīves pamatmērķis ir viņa dzīve Dieva priekšā (*coram Deo*)." (Kalme 2005: 348) *Coram Deo* attiecības norāda uz to, kāpēc Dievs cilvēku ir radījis, proti, lai apdāvinātu cilvēku ar savu agapes veida mīlestību. To apliecina Vorens: "Viņš [Dievs] vēlējās tevi radīt, lai izrādītu savu mīlestību." (Vorens 2005: 25) Dievs cilvēku radīja līdzīgu sev, tādu, kas tikai "mazliet ir šķirts no Dieva",¹⁴ ar kuru kopā līdzdalīt radītprieku un pārvaldīt (kopt un sargāt) radības kārtību.¹⁵

14 "Kas ir cilvēks, ka tu atceries to, un cilvēkbērns, ka tu to glabā? Tu to noliec tik drusku zem dieviem, ar godu un slavu tu to kronē." (Ps 8:5–6)

15 "Mēs esam Dieva darba biedri." (1Kor 3:9)

Tā arī Luters apliecina, ka “[cilvēks] radīts, lai būtu Dievam līdzīgs un līdz ar Viņu dzīvotu mūžīgi” (Luters 2008: 152). Agapes veida mīlestība, kas ir saņemama no šīs (glābšanas) dāvanas un citām, iedvesmo cilvēku ar agapes veida mīlestību atbildēt Dievam četrās pamattiecību jomās. Dieva mīlestība uz cilvēku ir pastāvīga, Dievam radoši iesaistoties cilvēka dzīvē, piešķirot un aizvien atjaunojot cilvēka dzīvei jēgu un mērķi.

Rezumējot – cilvēks dzīvē Dieva priekšā (*coram Deo*) saņem iedvesmu, spēku un pamatu atbildēt Dievam un Viņa radībai ar to agapes mīlestību, kuru pats ir saņēmis. Dieva attiecības ar cilvēku un cilvēka attiecības ar Dievu ir vērtība, jo caur tām Dievs piešķir cilvēka dzīvei jēgu un pareizo dzīves mērķi.

2. Kristieša dzīve Dieva radības (dabas) priekšā (*coram natura*)

Attiecību *coram natura* pamatjautājums ir – kā man, Dieva bērnam, Viņa apdāvinātam, dzīvot Viņa dotajā pasaulē? Kāda ir mana dzīve saskaņā ar Dieva ieceri, attiecībās ar Viņa radību? Ādams tika radīts, lai koptu savu mājvietu Ēdenes dārzā. Proti, kopt ir pirmā Dieva pavēle un vērtība, kura tika dota cilvēkam attiecībā uz Dieva radību. Dieva dāvinātais Ēdenes dārzs bija vieta, kur saņemt, baudīt un atbildīgi izmantot Dieva radītās dāvanas, jēgpilni uzturot Dieva radīto pasauli.¹⁶ Cilvēks ir radīts, lai būtu kopējs, Dieva radības aprūpētājs. Tā-

---

16 Šajā kontekstā jēdzieni “daba” (*coram natura*) un “pasaule” (*coram mundo*) tiek lietoti, lai norādītu uz diviem atšķirīgiem, bet savstarpēji saistītiem aspektiem Dieva radītajā realitātē.

Daba (*coram natura*) attiecas uz visu fizisko un materiālo eksistenci, kas ietver dzīvas būtnes, zemi, ūdeņus, gaisu – visu, kas veido mūsu fizisko pasauli. Daba ir Dieva radīta, un tās eksistence un darbība ir balstīta uz Dieva likumiem. Dabas kārtība un tās saglabāšana ir svarīga, jo tā ir Dieva dāvana un mājvieta visai dzīvajai radībai. Dabas kārtībā ir iekļauta arī cilvēka atbildība par tās kopšanu un sargāšanu.

Pasaule (*coram mundo*) bieži tiek lietota, lai apzīmētu cilvēku sabiedrību un kultūru, kā arī cilvēku radītas lietas un struktūras. Tas ir plašāks jēdziens, kas ietver cilvēku mijiedarbību ar dabu, citam ar citu un viņu veidotās sociālās, ekonomiskās un politiskās sistēmas. Pasaule kā jēdziens attiecas arī uz cilvēka ietekmi uz dabu un cilvēku radīto vidi.

Lai gan daba un pasaule ir cieši saistītas, tās atšķiras pēc to darbības jomas un cilvēka lomās tajās. Daba ir vairāk saistīta ar fizisko un ekoloģisko aspektu, savukārt pasaule – ar sociālo, kultūras un cilvēku radīto vidi. Abi šie aspekti ir svarīgi, lai saprastu cilvēka vietu un atbildību Dieva radītajā pasaulē, kurā cilvēkam ir uzdots ne tikai kopt un saglabāt dabu, bet arī veidot taisnīgu un ilgtspējīgu sabiedrību.

tad Dieva nolūks cilvēkam ir, lai viņš baudītu un ar pateicību saņemtu kopšanas darbu un visu radību¹⁷ kā Dieva dāvinātu vērtību pašu par sevi. Darbs kā mērķtiecīga darbība ir vienlaikus arī vērtība, kas kopj un uztur arī pašu darba veicēju.¹⁸ Cilvēka dzīves mērķis *coram natura* attiecībās nav patērēt, ekspluatēt to un nonākt patērniecības negatīvo seku priekšā.¹⁹ Dievam nav vajadzīgs cilvēks, lai uzturētu savu radību. Tomēr Dievs uztic rūpes par to cilvēkiem, lai dāvinātu cilvēkam iespēju baudīt Dieva radīto skaistumu un lai cilvēks gūtu no tā jaunrades prieku un gandarījumu. Ņemot vērā cilvēka atjaunošanu attiecībās ar Dievu, kādas tās bija pirms grēkā krišanas, šis uzdevums kristietim ir aktuāls. Kā saka Vorens: "Dievs priecājas arī tad, kad redz tevi izbūvēdām Viņa radību. Viņš deva tev acis, lai tu izbaudītu skaistumu, ausis, lai tu izbaudītu skaņas, ožu un garšu, lai tu izbaudītu smaržas un garšas, kā arī lai tu izbaudītu pieskārienu. Ikviena prieka izpausme kļūst par pielūgsmes apliecinājumu, kad tu par to izsaki pateicību Dievam." (Vorens 2005: 75)

Rezumējot – attiecības *coram natura* norāda uz to, ka cilvēks ir aicināts būt pasaulē, lietot to atbildīgi, gudri, ne egoistiski. Tas nozīmē ar pateicību Dievam saņemt visu, ko Dieva radība sniedz, un lietot to Dievam par godu un līdzcivēkiem par svētību.

3. Kristieša dzīve, apzinoties sevi jeb sevis priekšā (*coram meipso*)

Attiecību *coram meipso* pamatjautājums ir: kas es esmu pats savā priekšā Dieva vārda gaismā? Grēcīgajam cilvēkam ir savtīga tendence koncentrēties uz sevi, domājot galvenokārt par savu paša labklājību un nodrošinājumu. Taču līdz ar cilvēka tapšanu par kristieti viņš tiek atbrīvots no vergošanas sev un savtīgas koncentrēšanās uz sevi, no

17 "It viss, ko Dievs radījis, ir labs un ar pateicību saņemams." (1Tim 4:4)

18 "Tiekties pēc miera un satības, gādāt pašiem par savām vajadzībām, strādāt savām rokām, kā mēs to jums esam piedzinājuši, dzīvot tā, lai jūs būtu par paraugu cilvēkiem, kas ir ārpus draudzes, un lai jums nekā netrūktu." (1Tes 4:11–12)

19 "Konsumerisms [patērniecība] izraisa t. s. afleuzu (*influenza* – angl. – konstants pārpūles, nemierpilnu bažu stāvoklis). [...] Kā atzīmē pētnieki, afleuza rada hiperpatēriņu, "greznības drudzi", milzu parādus, izšķērdību un kā patērētājattieksmes pēdīgās sekas visai civilizācijai – milzu kaitējumus videi." (Kalme 2008: 240)

egocentrismā. Tomēr kristietim visas dzīves garumā ir nepieciešams atgādinājums un stiprinājums apziņā, ka viņš ir Dieva rokās, Viņa apsardzībā un nodrošinājumā. Tā ir arī iekšēja cīņa neraizēties par “ie-dodamām lietām”.²⁰ Zinādams šo cīņu, kas norisinās cilvēkos, Kristus, kurš mūs milēja vairāk nekā sevi, mudina mīlēt “savu tuvāko kā sevi pašu” (Lk 10:27). Proti, cilvēkam sevi mīlēt, par sevi rūpēties, sevi nodrošināt ir pašsaprotami, bet tuvāko patiešām mīlēt var tikai tad, kad vārds “es” kļūst otršķirīgs. Cilvēks kļūst aizvien cilvēcīgāks, ja aizvien vairāk lieto tās īpašības, kuras viņš ir saņēmis līdz ar radīšanu pēc Dieva tēla un līdzības. Cilvēciskās īpašības, kas izceļ cilvēcību, ir Dieva īpašību atspulgs. Kā raksta Kalme: “Cilvēka gudrība atspoguļo kaut ko no Dieva gudrības, bet tā nav tāda, kāda ir Dieva vispilnīgākā gudrība. Mūsu labestība vispilnīgākajā pakāpē nevar līdzināties Viņa labestībai, lai gan tā ir veidota saskaņā ar Viņa labestību.” (Kalme 2005: 351) Citiem vārdiem, Dievs ir omniscients (viszinošs), cilvēks ir tikai sciens (zinošs), Dievs ir omniprezents (visuresošs), savukārt cilvēks – prezents (klātesošs konkrētā vietā un laikā) utt. Dieva vārds apliecina, ka cilvēciskās īpašības ir Dieva īpašību atspulgs: “Kas ir cilvēks [..], tikai mazliet Tu viņu esi šķīris no Dieva, ar godību un vareņību Tu viņu esi pušķojis.” (Ps 8:5–6) Cilvēks dzīvo pilnvērtīgu dzīvi tad, kad viņš dzīvo, lietojams šīs īpašības attiecībā uz savu tuvāko. *Coram meipso* kontekstā pilnvērtīga dzīve neizpaužas tikai līdzcilvēku fizisko vajadzību apmierināšanā, drīzāk tā īstenojas kā iespēja pilnvērtīgi izmantot cilvēkam dāvētās īpašības – gudrību, mīlestību, radošumu attiecībā uz citiem. Dzīves virsuzdevums šajā kontekstā ir radīt nozīmīgu ietekmi, veicinot labklājību, sapratni un mīlestību sabiedrībā, izmantojot Dieva dāvētās īpašības. 20. gadsimta vācu teologs, Hamburgas Universitātes rektors Helmutš Tilike (*Helmut Thielicke*, 1908–1986) teica: “Es atradišu [dzīves jēgu] tikai tad, ja es atradišu savas dzīves piepildījumu; [..] tikai tad, ja es apzināšos, kāds esmu radīts un kam man bija paredzēts būt.” (Thielicke 1988: 99)

---

²⁰ “Tādēļ nezūdieties, sacīdami: ko ēdisim? ko dzersim? ko vilksim mugurā? Jo pēc visa tā pagāni dzenas; jūsu debesu Tēvs zina, ka jums visa tā vajag. Meklējiet vispirms Dieva valstību un viņa taisnību, tad jums viss pārējais tiks iedots.” (Mt 6:31–33)

Šī Tīlikes perspektīva stiprina ideju, ka cilvēka dzīves virsuzdevums pārsniedz tās materiālo nodrošinājumu un personīgo labklājību. Tā aicina uz dzīvi, kas balstīta uz dziļāku pašapziņu un aizrautīgu vēlmi izpildīt savu īpašo lomu pasaulē, izmantojot Dieva dāvatās īpašības pozitīvā veidā. Tīlikes teiktais atgādina, ka pilnvērtīga dzīve sākas ar pašizpratni un apzināšanos, kā un kam cilvēks ir radīts. Tas nozīmē dzīvot saskaņā ar Dieva dāvināto būtību un kalpot citiem ar mīlestību un gudrību, ko cilvēkam ir dāvājis Dievs. Tādējādi redzams, ka cilvēka dzīves jēga un piepildījums ir ne tikai iespējams, bet arī sasniedzams, kad cilvēks dzīvo atbilstoši Dieva dāvatajām īpašībām un aicinājumam. Pilnvērtīga dzīve sasniedzama, dzīvojot pārdomāti un apzināti, lietojot savas spējas un talantus, lai kalpotu citiem un veicinātu kopējo labumu. Cilvēka aicinājums ir izmantot savas zināšanas, izpratni un klātbūtni veidā, kas atspoguļo Dieva mīlestību un gudrību, radot pozitīvas pārmaiņas savā un citu dzīvē.

Rezumējot – *Coram meipso* (sevis priekšā) attiecībās vērtība ir apziņa, ka Dieva dotās dāvanas ir cilvēkam piešķirtas tāpēc, ka viņš ir Dieva mīlēts. Tās ir piešķirtas, lai ar tām mīlētu savu tuvāko. Dieva dāvanu nolūks ir paust Dieva mīlestību pasaulē, lai to koptu un sargātu.

4. Kristieša dzīve cilvēces priekšā (*coram hominibus*)

Attiecību *coram hominibus* pamatjautājums ir: kāds ir mans aicinājums attiecībā uz cilvēci? Šīs attiecības pirmām kārtām izpaužas, ik dienas kalpojot savam tuvākajam ar Dieva doto aicinājumu. Dieva aicinājums ir praktiska dzīves jēgas izpausme. Dzīves jēga attiecībā uz cilvēci ir jēgpilna, Dieva dāvināta savas identitātes lietošana, kalpojot savam tuvākajam. Saskaņā ar Dieva gribu cilvēkam savas dāvanas, talanti, spēki ir jāsniedz savam tuvākajam. Kalpošanu savam tuvākajam kā kalpošanu arī Dievam apliecina Jēzus: "Es jums saku: ko jūs esat darījuši vienam no šiem Maniem vismazākajiem brāļiem, to jūs esat Man darījuši." (Mt 25:40) Līdz ar cilvēka identitātes maiņu mainās arī cilvēka stāvoklis – no tikai Dieva gādības un mīlestības saņēmēja uz saņēmēju un tālāk devēju savam tuvākajam, jo arī par viņu Kristus ir cietis, miris un augšāmcēlies.

Kristieša pareizā attieksme pret dzīvi un sabiedrību ir būtiski saistīta ar radošu mīlestības izpaušanu, kas ir ne tikai dzīves jēgas sastāvdaļa, bet arī cilvēka dzīves piepildījums. Proti, cilvēks ir radīts arī tādēļ, lai mīlētu. Mīlestība ir cilvēka dzīves piepildījums (gan saņemta, gan izpausta), līdz ar to mīlot cilvēks piedzīvo un īsteno dzīves jēgu. Katra konkrēta, Dieva unikāli radīta cilvēka dzīves piepildījums ir viņam paredzētais kalpošanas aicinājums, kurš ir tikpat unikāls kā pats individuālais cilvēks. Kristieša dzīves jēga ir balstīta vērtībā kalpot savam tuvākajam ar Dieva aģapes mīlestības sludināšanu ne tikai vārdos, bet arī darbos. Kristiešu dziņa kalpot ir bijusi nozīmīga Rietumu civilizācijas kontekstā, kā norāda amerikāņu luterāņu vēsturnieks Pols Maiers (*Paul L. Maier*, 1930), kristietība ir veikusi neatsveramu ietekmi uz pasauli, veicinot tās pārveidi uz labu vairāk nekā jebkura cita reliģija, filozofija vai kustība (netiešs citāts no: Kalme 2022: 100). Šī ietekme ir redzama ne tikai personīgā līmenī, bet arī plašākā sabiedrības kontekstā, kur kristīgās vērtības veicina mīlestību, līdzcietību un kalpošanu tuvākajam. Cilvēka unikālais kalpošanas aicinājums ir būtiski saistīts ar cilvēka dzīves mērķi. Uz kristietī attiecas vispārējās priesterības aicinājums.²¹ Amerikāņu vēsturnieka Luīsa Spica (*Lewis William Spitz*, 1922–1999) akcents uz vispārējās priesterības idejas nozīmīgumu demokrātijas un pārstāvnieciskas valdības izveidē norāda uz kristietības fundamentālo lomu sabiedrības struktūrās un individuālā cilvēka atbildībā.²² Mācība par vispārējo priesterību uzsver, ka katrs kristietis ir aicināts kalpot saskaņā ar savām spējām un talantiem ne tikai garīgajā, bet arī laicīgajā sfērā, veicinot labestību un taisnīgumu visos dzīves aspektos.

Kristietības pienenums sabiedrībai ir neatsverams, sniedzot ne tikai morālas vadlīnijas, bet arī praktiskus instrumentus cilvēces

---

21 "Bet jūs esat izredzēta cilts, ķēnišķīgi priesteri, svēta tauta, Dieva īpašums, lai jūs paustu Tā varenos darbus, kas jūs ir aicinājis no tumsas savā brīnišķīgajā gaismā." (1Pēt 2:9)

22 "Vispārējās priesterības ideja savā būtībā ir antihierarhiska un tāpēc svarīga pārstāvnieciskas valdības un demokrātijas izveidei. Amerikāņu vēsturnieks Luīss Spics [...] norāda: "Pastāv saikne starp kongregacionālismu un demokrātisko ētoso." Vispārējās priesterības ideja virzīja sabiedrību no *Rex lex* (karalis ir likums) uz *Lex rex* (likums ir karalis) un demokrātiskām pārvaldes formām, runas, preses u. c. sociālpolitiskajām brīvībām." (Kalme 2022: 107)

labklājības un attīstības veicināšanai. Katra kristieša dzīves jēga, kas balstīta mīlestībā un kalpošanā, veido stabilu pamatu, uz kura var veidoties veselīga un ilgtspējīga sabiedrība. Šie principi ir fundamentāli, lai veicinātu kristīgās vērtības²³ sabiedrībā un nodrošinātu, ka nākamās paaudzes tiek pasargātas no nekristīgām vērtībām, veidojot tādu sabiedrību, kurā valda Dieva iedibinātā kārtība, no kuras izriet mīlestība, sapratne un cieņa, kurā sabiedrība tiek pasargāta no nekristīgām un pretkristīgām vērtībām.

Rezumējot – Kristieša aicinājums attiecībā uz cilvēci ir mīlestības piesātināti, radoši un jēgpilni kalpot, sludinot un paužot savā attieksmē Dieva mīlestību. Dzīvojot kristīgu dzīvi, cilvēks ietekmē sabiedrību, tajā īstenojot kristīgās vērtības.

Atbildes uz antropoloģiskajiem pamatjautājumiem Kristīgās namturības artikula “kopt un sargāt” kontekstā

Luteriski antropoloģiskā tabula

	Kas es esmu?	Kāda ir mana piederība?
Kristīgās namturības artikuls “kopt un sargāt” kontekstā	Es esmu Dieva atgriezts (μετανοέω), tuvām attiecībām ar Dievu, no kā izriet aicinājuma “kopt un sargāt” četras pamatattiecības	Es pieredu Dieva bērnu saimei, kopā ar to nesot atbildību par savu tuvāko

23 Kristīgās vērtības ir implicīti ietvertas Latvijas Republikas Satversmes preambulā: “Uzticība Latvijai, latviešu valoda kā vienīgā valsts valoda, brīvība, vienlīdzība, solidaritāte, taisnīgums, godīgums, darba tikums un ģimene ir saliedētas sabiedrības pamats. Ikviens rūpējas par sevi, saviem tuviniekiem un sabiedrības kopējo labumu, izturoties atbildīgi pret citiem, nākamajām paaudzēm, vidi un dabu. [...] Dievs, svētī Latviju!” (sk. Satversme). Taču plašākā skatījumā visu kristīgo vērtību pamatā ir bauslis: “Mīli Kungu, savu Dievu, no visas savas sirds un no visas savas dvēseles, un ar visu savu spēku, un ar visu savu prātu un savu tuvāko kā sevi pašu.” (Lk 10:27)

Luteriski antropoloģiskā tabula

Kas notiek ar mani un mani?	No kurienes es nāku?	Kāds ir manas dzīves mērķis?
Mani ir notikusi Dieva sniegto dāvanu izraisīta identitātes pārmaiņa, kas rosina Viņa dāvanās dalīties, dzīvojot dotajā uzdevumā “kopt un sargāt” man uzticēto aicinājumu	Es nāku no Dieva, kurš ir ielicis mani dzimtenē, par kuru man ir uzticēts rūpēties, lai to koptu un sargātu	Mans dzīves mērķis ir īstenot savu aicinājumu, kopjot un sargājot četras pamatattiecības

SECINĀJUMI

1. Cilvēks ar Dieva mainītu identitāti no “tikai grēcinieks” uz “vienlaikus grēcinieks un svētais” ir aicināts savu identitāti izpaust, kalpojot četrās pamatattiecībās.
2. Kalpošana “kopt un sargāt” ir Dieva uzticēta pirmajiem cilvēkiem Ēdenes dārzā. Šo aicinājuma joprojām personīgi saņem katrs kristietis, kas ir garīgi atjaunots tuvās attiecībās ar Dievu.
3. “Kopt un sargāt” jeb kristieša dzīve Kristīgās namturības artikula ietvaros ir veids, kā kristietis īsteno viņam Dieva dotās dāvanas, vienlaikus arvien atklājot jaunas kalpošanas iespējas.

AVOTI

- *Bībele* (b. g.). 1965. gada revidētais teksts.
- *Bībele* (2012). Rīga: Latvijas Bībeles biedrība.
- Kalme, Guntis (2005). “*Words Written in Golden Letters*”: A Lutheran Anthropological Reading of the Ecumenical Creeds—“For Us” as the

Constitutive Factor of What it Means to be Human. PhD Dissertation. Concordia Seminary, St. Louis, MO.

- Kalme, Guntis (2008). Ekumenisko ticības apliecību antropoloģijas atbilde mūsdienu izaicinājumiem (Ticības apliecības Pirmais artikuls kā atbilde konsūmerismam). *Ejiet un māciet*, 41. Rīga: Rīgas metropolijas Romas katoļu garīgais seminārs.
- Kalme, Guntis (2022). Reformācija kā paradigma Rietumu civilizācijas renesansei. *Credimus: Luterā Akadēmijas raksti*. 1. sēj. Rīga: Luterā Akadēmija un Profesora Roberta Feldmaņa fonds, 97.–125. lpp.
- *Latvijas Republikas Satversme*. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/57980-latvijas-republikas-satversme> (skatīts 04.02.2023.).
- Lutera, Mārtiņš (2008). *1. Mozus grāmatas skaidrojums*. Tulk. Gundega Dumpe. 1. sēj. Rīga: Luterisma mantojuma fonds.
- Lutera, Mārtiņš (2019) [1520]. Par kristīga cilvēka brīvību. *Dr. Mārtiņa Lutera darbu izlase*. 1. sēj. Rīga: Luterisma mantojuma fonds.
- Thielicke, Helmut (1988). *Christ and the Meaning of Life*. Lutterworth Press.
- *Vienprātības grāmata: Luterāņu ticības apliecības* (2012). Rīga: Luterisma mantojuma fonds.
- Vīts, Džīns Edvards jaunākais (2017). *Krusta garīgums*. Tulk. Egons Mudulis. Rīga: Luterisma mantojuma fonds.
- Vorens, Riks (2005). *Mērķtiecīga dzīve: Kādēļ es dzīvoju uz zemes?* Tulk. Ģirts Balodis. Rīga: Agape Latvija.

The Task Given to a Christian ‘to Care for and Protect’ God’s Creation as a Factor Forming Human Identity

ANNOTATION

The work examines the call to serve in a person’s essential relationships (with God, with people, with himself and with the world (nature) which form a person’s identity and communicate God’s love, in the context of God’s command ‘to care for and protect’. The author also formulates answers to the basic questions of classical anthropology (Who am I? What I am a part of? What happens to me and in me? Where do I come from?) in the context of God’s task ‘to care for and protect’ His creatures. Classic questions of anthropology are confronted with Part 2 of the Small Catechism Christian Stewardship' in relation to God's command to care for and protect the order of His creation.

Keywords: God’s order to care for and protect, human identity, Christian stewardship, God’s creation, essential relationships, Agape love.

Sandra Kokina

Kaina zīme – slepkavas apžēlošanas iespējas Bībelē un šodien

ANOTĀCIJA

Autore aplūko cilvēka stāvokli Dieva priekšā pirms un pēc grēkā krišanas, analizē nāves vēstures aizsākumu, pēta sacelšanos pret tu-vāko Bībeles kontekstā, aplūko Dieva pasludinājumu Kainam kā Viņa žēlastības izpausmi. Dievs izdod likumu – bausli par Kaina aizsar-dzību. Slepkavas liktenis ir grūts un neapskaužams, jo viņš ir cilvē-ku atstumts un dievišķās svētības zaudējis. Dievs ir žēlastības pilns un noliecas pie viszemāk kritušā grēcinieka, sava bērna, lai dāvinātu žēlastības laiku, nevis taisnās dusmās iznīcina slepkavu. 2023. gada 12. aprīlī “Latvijas Avīzē” tika publicēts žurnālista Artā Drēziņa raksts ““Saķēru aiz bizes, aptinu ap kaklu...”: jaunielis nežēlīgi nogalinājis savu klasesbiedreni, par ko izjūt kaunu savā un viņas mātes priekšā”. Lasītāji tajā varēja uzzināt par nesen notikušu slepkavību, kas šokē-ja Latvijas sabiedrību. Tiesas spriedums noziedzniekam bija vieglāks, nekā vēlējās prokurors, izmeklētājs un sabiedrība. Žurnālista raksts atklāj grēcinieka dabu, kas nav mainījiesies kopš pirmā slepkavas Kai-na laika. Autore atrod likumsakarīgas līdzības starp Kaina un mūsu laika slepkavas Daniela Markova dabu un rīcības iemesliem.

Atslēgvārdi: Dievs, Bauslība, Kains, slepkava, zīme, žēlastība.

Ievads

Raksta autore mērķis ir izzināt pārmaiņas, kādas radušās cilvēkam samaitātības stāvoklī pēc grēkā krišanas un sekām, ko tās izraisīja jau pirmo cilvēku dzīvē, un konstatēt, vai un kā notikušais ir attiecināms uz šodienu.

Kains bija Ādama un Ievas pirmais dēls – pirmais, kas dzima no sievas dabiskā veidā. Kains bija arī pirmais slepkava, bet viņš saņēma no Dieva zīmi, kas to pasargāja no taisnas atmaksas.¹ Kaina ceļš ir nāves iesākums virs zemes. Darbā ir analizēts Bībeles² teksts no 1. Mozus grāmatas 4. nodaļas, izmantojot vairāku autoru komentārus. Dr. Mārtiņa Lutera 1. Mozus grāmatas skaidrojuma komentārs, kas veidots no Lutera lekcijām par šo Bībeles grāmatu, tiek salīdzināts ar komentāriem sērijas *Word Biblical Commentary* 1. sējumā un ar Vecās Derības komentāru izdevumā *The Bible Knowledge Commentary*. Rakstā Bībeles stāsts par Kainu ir skatīts mūsdienu kontekstā, balsoties uz žurnālista Arta Drēziņa rakstu, kas lasāms “Latvijas Avīzes” interneta vietnē (Drēziņš 2023).

Dieva žēlastība ir tik neaptverami liela, ka tā piedod arī pašus smagākos pārkāpumus. Slepkavas liktenis ir neapskaužams, viņu nomāc sabiedrības noraidījums un paša sirdsapziņas pārmetumi. Bet Dievs dāvā žēlastības laiku, lai cilvēks nonāktu pie patiesības atziņas, spētu saskatīt slepkavu sevī un atgrieztos. Drēziņa raksts par slepkavību, kas notika 2022. gada vasarā, un 2023. gada aprīļa sākumā apstiprinātais tiesas spriedums padara slepkavas un Dieva attiecību pētīšanu joprojām aktuālu šodienas kontekstā.

---

1 “Un Ādams atzina Ievu, savu sievu, un viņa kļuva grūta un dzemdēja Kainu.” (1Moz 4:1) “Un Kains cēlās pret Ābelu, savu brāli, un nokāva to.” (1Moz 4:8) “Un Kungs uzlika viņam zīmi, lai tas, kas viņu atrod, viņu nenokauj.” (1Moz 4:15)

2 Šeit un turpmāk citātiem izmantots teksts: *Bībele ar deiterokanoniskajām grāmatām*. Rīga, Latvijas Bībeles biedrība, 2012.

1. *Cilvēka stāvoklis Dieva priekšā pirms un pēc grēkā krišanas*

Viss, ko cilvēks zina par Dievu, ir jau atklāts rakstītajā Dieva vārdā. Dievs savā atklāsmē cilvēkam ir devis zināšanas par sevi dabas un žēlastības jomā. Tādējādi varam runāt par dabiskajām (radības kārtībā) un pārdabiskajām (īpašajā atklāsmē) Kristū sniegtajām zināšanām par Dievu. Ja Dievs sevi nebūtu atklājis, cilvēkam nebūtu iespējas Viņu iepazīt. Dievs ir absolūtā, pilnīgā Personība, kas mājo dievišķā gaismā un kuru neviena cilvēciska acs nav redzējusi.³ Savukārt Viņa radītā dzīvā būtne – cilvēks – ir veidots pēc Dieva līdzības.⁴ Amerikāņu luterāņu teologs Džons Teodors Millers (*John Theodore Mueller*, 1885–1967) rakstīja: “Savā sākotnējā stāvoklī cilvēks bija bezgrēcīgs, jo pats Dievs bija arhetips, saskaņā ar kuru cilvēks tika radīts.” (Millers 1999: 234) Šis bezgrēka stāvoklis mūsdienu cilvēkam ir nesaprotams, jo mēs nevaram sevi iedomāties pirmo cilvēku vietā. Varam vien nojaust, ka tas bija kaut kas tik labs, kas mūsu tagadējā dzīvē nav atrodamš. Millers turpina: “Cilvēks savā bezgrēcības stāvoklī bija tuvu pazīstams ar Dievu. Līdz ar grēkā krišanu cilvēks ir zaudējis savu līdzradīto taisnumu un svētumu, tādēļ atrodas samaitātības stāvoklī.” (Turpat)

2. *Nāves vēstures aizsākums*

Vācu martirs un teologs Dītrihs Bonhēfers (*Dietrich Bonhoeffer*, 1906–1945) komentējis stāstu par Kainu:

Ar Kainu iesākās nāves vēsture. No nāves pasargātais un kā slāpēs no dzīves dzerošais Ādams radīja Kainu, slepkavu. Tas bija kas jauns Kainā, Ādama dēlā, ka viņš pats iejaucās cilvēku dzīvēs. Cilvēks, kas nedrīkstēja ēst no dzīvības koka, vēl jo drudžaināk tvēra pēc nāves augļa, dzīves iznīcināšanas. Tikai Radītājs var iznīcināt dzīvību, Kains ņēma šīs pēdējās Radītāja tiesības un kļuva par

³ “Ir tā, kā rakstīts: ko neviena acs nav redzējusi un neviena auss nav dzirdējusi.” (1Kor 2:9)

⁴ “Un Dievs teica: “Taisīsim cilvēku pēc mūsu tēla, pēc mūsu līdzības.”” (1Moz 1:26a)

slepkavu. Nāves vēsture ir zem Kaina zīmes. (<https://www.ebaz-nica.lv/kaina-zime-5721/>)

Kains bija pirmais virs zemes piedzimušais cilvēks, grēkā kritušo un no Ēdenes dārza izdzīto pirmo cilvēku Ādama un Ievas dēls. Kains arī bija pirmais, kas piedzīvoja fizisku bērnību. Tāpat bērnību esam piedzīvojuši arī mēs, dzimušie no mātes miesām. 1. Mozus grāmatā lasāmajā aprakstā nekas neliecina, ka Ādams vai Ieva, vai abi būtu bijuši mazu bērnu statusā. “Vīrieti un sievieti viņš radīja” (1Moz 1:27), “Kungs Dievs darināja sievieti un atveda viņu pie cilvēka” (1Moz 2:22). Tādējādi vismaz nedaudz varam iztēloties Kaina dzīvi kopā ar vecākiem.

Katrs Bībeles personas vārds izsaka arī kādu nozīmi. Piemēram, īpašvārdam *Ādams* ebreju valodā ir sakne אָדָם [ādām], kas nozīmē ‘cilvēks’, un tas ir veidots no vārda אָדָמָה [adāmā], kas nozīmē ‘zeme’, jo no zemes Ādams ir ņemts (Brown et al. 1996: 9). Īpašvārds *Ieva* ebreju valodā ir הָוָה [havā], kas nozīmē ‘dzīvā’, jo viņa ir visu dzīvo māte (Brown et al. 1996: 295).

Ko ieguva Ieva, kļūdama par māti, kad viņa saņēma savu pirmdzimto? Viņa kļūdaini deva savam dēlam tik priecīgu un greznu vārdu – Kains. Dzīvības un svētlaimes zaudējumam, kas Ievu piemeklēja grēka un velna kārdinājuma dēļ, Ieva liek pretī šo cerību, ka ar šī pēcnācēja palīdzību būs atkal atguvusi dzīvību un svētlaimi (Luters 2006: 263). Ieva, atcerēdamās Dieva apsolījumu Ēdenes dārzā (1Moz 3:15), ļoti priecājas par savu dēlu: “Ar Kunga palīgu dabūju dēlu!” (1Moz 4:1) – ebreju valodā šo vārdu אֵשֶׁת יְהוָה קָנִיתִי אִישׁ – [kānīti iš et Jahve] tiešs tulkojums skan atšķirīgi no latviešu teksta – “ieguvu vīru ar to Kungu”. *Kānīti* ir darbības vārds, kas tulkojumā nozīmē ‘es ieguvu, dabūju’, savukārt *kānā* ir lietvārds, kas nozīmē ‘dabūtais’, no kā ir atvasināts vārds Kains (<https://biblehub.com/hebrew/7014.htm>). Dieva apsolījums bija drošs un patiess, bet tajā nebija norādes, kurš no dēliem samīs čūskas galvu. Kains tiek audzināts atbilstoši ticībai uz apsolījuma piepildīšanos caur viņu (Luters 2006: 263). Bet Kains nav izaudzis par labu vīru: “Vai tu nebūtu uzlūkots, ja būtu darījis labi?”

(1Moz 4:7) Netiek atklāts, kas tieši Kainā nav labs, bet lasām, ka grēks tup viņa durvju priekšā (1Moz 4:7). Luters raksta, ka Kainam pirmdzimtība bija dota, lai viņš godātu un bītos Dieva, nevis kļūtu lepns un sāktu nicināt Dievu un savu brāli, kas bija jaunāks par viņu (Luters 2006: 266).

Vēl Ieva dzemdēja dēlu Ābelu, kura vārds ebreju valodā skan – אָבֶל [hevel]. Šis vārds tulkojumā nozīmē – ‘dvesma, elpa, nekas’ (Brown 1996: 299). Tādējādi Ābela vārds neviļus norāda uz viņa sagaidāmo likteni, ka viņa dzīve tiks saīsināta (Wenham 1987: 147). Lai gan vecākajiem dēliem Vecajā Derībā bija noteiktas juridiskas privilēģijas, piemēram: “Ēsavs teica: “Re, man tāpat jāmirst, tad kam man šī pirmdzimtība?”” (1Moz 25:32) un “Viņš lika Efraimu pirms Manases” (1Moz 48:20). Bībeles stāsti parāda, ka Dievs konkrētos gadījumos izmanto savu suverenitāti pāri par sevis paša noteikto regulāro likumu, pirmdzimtības kārtību. Tāpēc Dievs izredzētību nereti saista ar jaunāko brāli – Īzāku, nevis Ismaēlu; Jēkabu, nevis Ēsavu; Efraimu, nevis Manasi, un arī ķēniņš Dāvids bija Jīšaja jaunākais dēls. Attiecībā uz Ābelu ir redzams, ka viņš ir izredzētais jaunākais brālis: “Un Ābels, arī viņš nesa no savu avju pirmdzimtajiem un to treknuma, un Kungs uzlūkoja Ābelu un viņa upurdāvanu.” (1Moz 4:4)

3. Sacelšanās pret tuvāko

Svētajos Rakstos lasām, ka Ābela upuris bija Dievam tīkams, bet Kaina upuri Dievs nepieņēma (1Moz 4:5). Kāpēc? Vecajā Derībā iemesls nav skaidrots, bet Jaunajā Derībā Vēstulē ebrejiem ir rakstīts: “Ticībā Ābels pienesa Dievam pilnīgāku upuri nekā Kains.” (Ebr 11:4) Dievs dod priekšroku Ābela upurim, kas atspoguļo dievišķās izredzēšanas noslēpumu⁵ (Wenham 1987: 147). Džons Millers saka: “Dievišķa izredzēšana ir Dieva mūžīga darbība attiecībā uz visiem, kas tiek pestīti, ar kuru vienīgi žēlastības un Kristus nopelnu dēļ Viņš ir izlēmis tos šajā laikā apveltīt ar garīgu svētību – atgriešanu, attaisnošanu, svētdarīšanu un

⁵ “Jo daudz ir aicināto, bet maz izredzēto.” (Mt 22:14)

uzturēšanu līdz pasaules galam.” (Millers 1999: 605) Notikuma vēstījuma turpinājumā lasām, ka Kaina vaigs novērsās no Dieva un viņu pārņēma dusmas (1Moz 4:5). Ebreju tekstā lasām וַיִּפְּלוּ פָּנָיו [vajiplū pānāv], kas nozīmē ‘viņa seja nokrita’. Kains nespēja paskatīties uz debesīm un arī uz saviem līdzilvēkiem ne. Viņa skatiens bija vērstš uz zemi (Wenham 1987: 103). Kains bija tik dusmīgs, ka pat Dievs viņu nevarēja atturēt no grēka. Dievs brīdina Kainu, ka grēks “tup” viņa durvju priekšā (1Moz 4:7). Ebreju valodā רָבַח [rāvāc] – ‘tupēt’ – bieži tiek identificēta ar akadiešu valodas vārdu *rābisu*, kas apzīmē gan dažādas amatpersonas, gan arī dēmonus, īpaši tos, kas apsargā ēku ieejas. Šeit grēks tiek personificēts kā dēmons, kas kā savvaļas zvērs tup pie Kaina sliekšņa (Wenham 1987: 104–105). Sātanam Ieva bija jāpierunā uz grēku, bet Kains jau “piederēja ļaunajam”. Šādi to skaidro 1Jņ 3:12, kur teikts, ka Kains, kas bija no ļaunā, nokāva savu brāli, jo Kaina darbi bija ļauni un viņa brāļa darbi – taisni.

Grēka daba ir nemainīga visos laikos, kā tas atklājās arī nesen notikušajā slepkavībā, par kuru var lasīt žurnālista Arta Drēziņa (1966) publikācijā (Drēziņš 2023). Pirms nepilna gada Latvijas sabiedrību pāršalca briesmīga ziņa. Klasesbiedri, kas bija arī draugi, savā izbraucienā uz Carnikavu bija nonākuši traģiskā situācijā. Pūsis Daniels Markovs nožņaudza klasesbiedreni Alisu. Līdz viņu vidusskolas izlaidumam bija palikušas tikai dažas dienas.

Salīdzinošā tabulā (sk. 1. tabulu, pasvītrojumi mani – S. K.) vēlos parādīt to vienādo, kas raksturo abus slepkavas – Kainu un Markovu. Bībeles komentatori Mārtiņš Luters, Gordons J. Venhams (*Gordon J. Wenham*, 1943) un Alens P. Ross (*Allen P. Ross*, 1943) aplūko vienas un tās pašas Rakstu vietas par Kainu un viņa grēku. Drēziņa rakstā lasītājs uzzina par nesen notikušu slepkavību un tam sekojošo tiesas procesu. Līdzība, kas atklājas starp abiem slepkavām, ir gan pārsteidzoša, gan likumsakarīga.

Tabula 1. Slep kavu salīdzinošais raksturojums

<i>Mārtiņa Lutera komentārs par Kainu</i>	<i>Gordona J. Venhama un Alena P. Rosa komentāri par Kainu</i>	<i>Arta Drēziņa raksts par Danielu Markovu</i>
Nozieguma nodoma slepenība		
<p>Vārdi “Kains runāja ar savu brāli Ābelu” jāsaprot tā, ka viņš nav ļāvis pamanīt savas dusmas, bet izturējies pret Ābelu kā brālis, it kā būtu mierā ar Dieva spriedumu (1Moz 4:5) (Luters 2006: 292).</p>	<p>Un Kains runāja ar savu brāli Ābelu – brālīgas tuvības aizsegā viņš slēpa savu iepriekš izplānoto nodomu, līdz pienāca slepkavībai piemērots laiks un vieta (1Jņ 3:12; Jūd 1:11)⁶ (Wenham 1987: 149).</p>	<p>Pagājušā gada 25. jūnijā Markovs uzaicināja Alisu nākamajā dienā pavadīt laiku Carnikavas promenādes rajonā. Pēc pāris stundām, kad Alisa gribējusi braukt mājās, Markovs mežā uzvilcis cimds un sācis Alisu žņaupt.</p> <p>Pēc izmeklēšanā noskaidrotā un tiesā dzirdētā var apgalvot, ka Markovs slepkavībai iepriekš gatavojies, to mēģināja slēpt un izvairīties no atbildības.</p>

6 “Ne tā kā Kains, kas bija no ļaunā un nokāva savu brāli. Un kādēļ viņš to nokāva? Tādēļ, ka viņa darbi bija ļauni, bet viņa brāļa darbi – taisni.” (1Jņ 3:12) “Vai viņiem! Jo viņi ir sākuši iet Kaina ceļu; peļņas dzīti, viņi ir aizvilināti Bileāma maldos un iet bojā Koras dumpī.” (Jūd 1:11)

Tabula 2. Slep kavu salīdzinošais raksturojums

<p><i>Mārtiņa Lutera komentārs par Kainu</i></p>	<p><i>Gordona J. Venhama un Alena P. Rosa komentāri par Kainu</i></p>	<p><i>Arta Drēziņa raksts par Danielu Markovu</i></p>
<p>Nozieguma vietas slepenība</p>		
<p>Liekulis – tas ir cilvēks, kurš izliekas, it kā gribētu kalpot Dievam un savam tuvākajam, tomēr vismazāk rūpējas tieši par šīm lietām. Liekulis traucē un posta kalpošanu Dievam, un nonāvē savu brāli. Jo viltus draudzīgums un visa izlikšanās ir vērsta uz to, lai rastu labāku iespēju kaitēt pretiniekam (Luters 2006: 293–294).</p>	<p>“Kad viņi bija laukā” – הַשָּׂדֵה. Apstākļi, ka noziegums izdarīts “laukā”, t. i., ārpus palīdzības diapazona, ir apzināta nodoma pierādījums (Wenham 1987: 149).</p>	<p>Došanās uz attālo Carnikavas promenādi esot bijusi domāta kā draudzīgs izbrauciens, lai projekta ietvaros vāktu minerālus.</p>

Tabula 3. Slepkavu salīdzinošais raksturojums

<i>Mārtiņa Lutera komentārs par Kainu</i>	<i>Gordona J. Venhama un Alena P. Rosa komentāri par Kainu</i>	<i>Arta Drēziņa raksts par Danielu Markovu</i>
Slepkavas egocentrisms		
<p>Kad tika aizskarts Kaina lepnums ar viņa Dievam pienestā upura noraidījumu, viņš parādīja to, kas patiesi dzīvo viņa sirdī. Niknums un atriebības kāre. Ādama vārdi Kainam “Ja tu būtu dievbijīgs” liecina par to, ka viņu ir samaitājis lepnums un augstprātība (Luters 2006: 296).</p>	<p>“Grēks vēlas iegūt Kainu” – šie vārdi parāda, kā Dievs skaidro vārdu <i>vēlme</i>. Tas ir tas pats ebreju vārds (1Moz 3:16), bet Kains varētu valdīt pār šo vēlmi. Šeit ir nemitīgā cīņa starp labo un ļauno. Ikviens, kas piepildīts ar skaudību un strīdiem, ir ļaunuma upuris (Ross 1985: 34).</p>	<p>Visiem, kas viņu pazina, notikušais bija liels šoks, jo Markovs bijis viens no klases gudrākajiem un gaišākajiem skolēniem. Tomēr psiholoģiskā un psihiatriskā ekspertīzē Markovs tika raksturots kā egocentrisks, ar augstu aizdomīguma, naidīguma un demonstrativitātes līmeni, emocionāli un sociāli atsvešināts (Drēziņš 2023).</p>

Tabula 4. Slep kavu salīdzinošais raksturojums

<i>Mārītiņa Lutera komentārs par Kainu</i>	<i>Gordona J. Venhama un Alena P. Rosa komentāri par Kainu</i>	<i>Arta Drēziņa raksts par Danielu Markovu</i>
Slepkavas meli un grēknožēlas trūkums		
<p>Kad Kainam vaicāja, kur viņa brālis, jo tas nenāk, Kains atbildēja vienaldzībā un melojot: Vai es sava brāļa sargs?</p> <p>Pēc brāļa slepkavības Kains atzīst grēku, bet šis grēks viņam tā nesāp kā sods, ko viņš par to saņem (Luters 2006: 317).</p>	<p>Pēc sava brāļa noslepkavošanas Kains nejuta nožēlu par izdarīto. Viņš noraidīja atbildību, teikdams, ka nav sava brāļa sargs, lai zinātu, kur ir Ābels. Bet Dieva uzlikto sodu redzēja kā pārāk bargu, lai varētu to panest (1Moz 4:9–12, 13)⁷ (Wenham 1987: 150).</p>	<p>“Kad Alisas māte beidzot zvanīja Daņīkam, jo meita visu nakti nebija mājās, tad viņai bija sajūta, ka puisis pamodinājusi. Viņš mierīgā tonī sacīja, ka abi jau sen kā atbraukuši no Carnikavas.”</p> <p>“Par slepkavību runā racionāli, reizēm iesmejojoties, seļā nav redzama nožēla.”</p>

⁷ “Vai viņiem! Jo viņi ir sākuši iet Kaina ceļu; peļņas dzīti, viņi ir aizvilināti Bileāma maldos un iet bojā Koras dumpī.” (Jūd 1:11)

Lepnums, skaudīgums, egocentrisms – šie sirdi raksturojošie vārdi atklāj personu, kas visu pakārto sev: savas vēlmes, vajadzības, intereses. Cilvēka dzīves centrs ir tikai viņš pats un viņa egoisms. Cilvēks vergo grēkam, tātad īsteno ļaunuma dabu. Cilvēka vēlmes ir naidā ar Dieva gribu, un viņš veic noziegumu, kuru pat nespēj nožēlot. Viņš ir jau ļaunuma pārņemts, un tas savukārt liek noziegumu iecerēt iepriekš, to aukstasinīgi izplānojot, nevis darboties spontāni, piemēram, nekontrolējamu jūtu uzplūdā, afekta stāvoklī.

Apustuļa Jūdas (ne Iskariota) minētais jēdziens “Kaina ceļš” (Jūd 11) ir ticības trūkums. To staigā ikviens cilvēks, kam ļauni nodomi pret tuvāko un vēlme nokaut. Tas izpaužas cilvēka skaudībā par Dieva rīcību ar taisnajiem, kā arī slepkavībā, atbildības noliegšanā un atsakoties pieņemt Dieva sodu (1Moz 4:1–5) (Ross 1985: 33).

Iepriekš minētās Kaina izjūtas (nevaldāmās dusmas par Dieva lēmumu nepieņemt viņa upuri) redzamas arī Daniela attieksmē pret Alisu, kad abi jaunieši bija liktenīgajā mežā. “Prokurors tiesā jautāja: “Kāpēc tad, kad Alisa izrāvās, jūs neatteicāties no slepkavības?” Daniela atbilde skanēja: “Biju tik nikns, ka nespēju apstāties. Jā, Alisai bija iespēja. Kad skrēju pakaļ, bija emocijas, bet, kad noķēru, bija racionāls nodoms nogalināt.”” (Drēziņš 2023)

Analizējot 1. tabulu, redzams, ka abiem slepkavām kopīga ir nodoma slepenība un ārēji redzamā pozitīvā tēla neatbilstība sirds ļaunajam stāvoklim. Kains laipni runāja ar Ābelu, Markovs miermīlīgi aicināja meiteni uz pastaigu mežā. Tomēr abos gadījumos slepkavīgs nodoms jau bija nobriedis un racionāli izplānots. Markova interneta vietnē bija saglabājušies meklētāja ieraksti “liķis” – “cik ilgi liķis sadalās smiltīs?” (Drēziņš 2023). Gan Kains, gan Daniels savus upurus aicināja uz vietu, kur cilvēku ir maz vai nav nemaz, prom no ļaunū acīm. “Markova mātes stāstītais tiesā: “Skolas vajadzībām bija jāuzņem filma, dēļ to visu organizējis tajā pašā vietā, kur vēlāk veica slepkavību.”” (Drēziņš 2023) Tam vajadzēja nodrošināt iespēju ļaunajam nodomam izdoties.

4. Dieva pasludinājums Kainam kā žēlastība

Kaina dusmas bija tik lielas, ka Dieva brīdinājums nespēja atturēt viņu no iecerētā ļaunā nodoma. Viņš cēlās pret brāli Ābelu un nokāva to (1Moz 4:8). Kains saņēma sodu – izraidīšanu no zemes, kurā viņš bija uzaudzis un gribēja dzīvot. “Un tagad, lai tu nolādēts uz zemes, kas atpleta savu muti, lai no tavas rokas ņemtu tava brāļa asinis! Jo tu apstrādāsi zemi, bet tā vairs nedos tev savu spēku! Staigulis un klaidonis tu būsi virs zemes!” (1Moz 4:11–12).

Arī mūsu dienās slepkavas tiek izraidīti no savām mājām, viņiem jādodas uz ieslodzījuma vietu – nepatīkamu un skarbu vidi.

Lai neviens atriebības alkās nenokautu Kainu, Dievs viņam pieļika zīmi (1Moz 4:15) – ebreju valodā אֵימָה יְהוָה לְקַיִן אִם [vajāsēm JHVH leKajin ot]. Vārda אִם tulkojums no ebreju valodas ir ‘zīme, simbols’. Brauna–Draivera–Brigsa vārdnīcā (Brown et al.1996: 16) šim vārdam tiek dots paskaidrojums, ka tā ir zīme, ko pravieši solīja kā noteiktu paredzēto notikumu ķīlu, kā derības ķīlu. Nav zināms, kāda tieši ir šī zīme. Komentētāju tekstos tiek minēts, piemēram, plankums uz sejas vai visa ķermeņa trīce, vai ragi pierē (Rook 1984: 322–323). Tomēr šādiem apgalvojumiem nav bibliska pamatojuma, zīmes jēga ir tās uzdevumā – sargāt Kainu no atriebības. Luters skaidro: “Dievs tikai aizliedz citiem nonāvēt Kainu un draud septiņkārt atriebēt, ja kāds to darīs, taču neapsola, ka ikviens pildīs šo pavēli.” (Luters 2006: 328) Dievs neatņem Kainam dzīvību. Tā var būt apžēlošana, kam seko izsūtīšana. Luters turpina: “Kains tiek izraidīts un nonāk Noda zemē. Šo vārdu zeme saņem savu bēguļojošo iemītnieku dēļ.” (Luters 2006: 330)

Kāpēc Kaina dzīvība tika saudzēta? Pēc Mozus likuma – slepkavam jāmirst.⁸ Vai Dievam bija kāds nodoms attiecībā uz Kainu vai viņa pēcnācējiem? Te parādās Dieva žēlastības pilnā sirds, Viņa dotās pasargājuma zīmes garantētā drošība, kas Kainam ir dota par dzīvības ķīlu. Tas ir labāk, ja Kainam tiek dots vismaz šāds bauslības apsoliņš, nekā jāpaliek pavisam bez tā (Luters 2006: 328). Dievs dāvā Kainam

⁸ “Ikviens, kas nokauj kādu cilvēku, lai mirtin mirst.” (3Moz 24:17)

laiku, lai viņš varētu nožēlot izdarīto un atgriezties, jo Dievs negrib grēcinieka nāvi, bet grib, lai viņš atgriežas un dzīvo (Ech 18:23).

Arī Markovam tiesa spriež vieglāku sodu, nekā to bija prasījis prokurors, – mūža ieslodzījumu. Markovam piesprieda tikai 15 gadus ieslodzījumā. Gan apsūdzības, gan aizstāvības puse lūgušas tiesai pilnu spriedumu, kas liecina, ka abas puses nebija apmierinātas ar spriedumu. Neapmierinātības iemeslus var lasīt tiesas procesā atklātajās slepkavības detaļās. “Markovs žēlojot tikai sevi. Slepkavību izdarījis ar patiku un izbaudījis procesu. Pārsteidzis daudz piedzīvojušos izmeklētājus, kad, restaurējot notikumus slepkavības vietā Carnikavā, aizspēlējies un negribējis šķirties no lelles – manekena.” (Drēziņš 2023) Zem publikācijas rakstītie komentāri parāda sabiedrības viedokli. Lielākā daļa komentētāju atbalsta mūža ieslodzījumu, daži arī – nāvessodu, bet piesprieštos 15 gadus ieslodzījumā neviens neuztver kā pietiekamu (Drēziņš 2023).

Bonhēfers rakstīja iepriecinošus vārdus ikvienam grēciniekam:

Kristus pie krusta, nogalinātais Dieva Dēls, bija Kaina vēstures beigas un līdz ar to arī visas vēstures beigas. Tas bija pēdējais nedrošais uzbrukums Paradīzes vārtiem. Un zem šī cērtošā zobena, zem krusta mirst cilvēku dzimums. Bet Kristus dzīvo. Krusta stabs kļuva par dzīvības koku, un pasaules vidū uz nolādētā lauka no jauna izaug dzīvība (Bonhēfers, Kaina zīme).

Golgātas kalnā pie krusta bija pastrādāta lielākā netaisnība un smagākais noziegums. Bet Jēzus Kristus upurī nomira mūsu grēki, tāpat tur tika dzēsta arī Kaina un Markova pastrādātās slepkavības vaina.

KOPSAVILKUMS

- Cilvēkā esošās grēcīgās īpašības – lepnība un augstprātība – var izraisīt traģiskas sekas, ja šīs jūtas ir paša cilvēka izauklētas un tiek aizskartas. Jo vairāk cilvēks savā egoismā ir koncentrējies uz savu personu, jo stiprākas dusmas un atriebības kāre ir viņā.
- Kaina un Daniela Markova gadījumos šie ārēji labie un apkārtējo atzītie cilvēki neizjuta nožēlu par nodarīto un Dieva noteikto morāles robežas pārkāpšanu – slepkavību – neuztvēra kā kaut ko ārkārtēju. Viņi bija iepriekš ieplānotā ļaunā darba pārņemti, t. i., ļaunums bija tos jau satvēris un pakļāvis sev. Viņi nebija pretojušies ļaunuma iedvesmai, ļāva tam ieperināties sevī un paverdzināt sevi.
- Dievs ir apžēlojošs, Viņš gaida daudz ilgāk, nekā cilvēks ir spējīgs gaidīt. No komentāriem, kas bija lasāmi zem raksta par Alisas slepkavību, saprotams, ka komentētāju izpratnē ļaundarim jau sen pienāktos būt sodītam, vislabāk ar nāvi, lai viņš būtu prom no lasītāju “šķīstajām” acīm. Bet Dievs joprojām ir pacietīgs un gaida. Kainam tika dāvināta dzīvība, un Markovam vēl ir iespēja atgriezties pie Dieva un/vai sabiedrības, nožēlojot savus grēkus.
- Lai arī Dievs dod cilvēkiem likumus, kas slepkavības gadījumā ir dzīvība pret dzīvību (3Moz 24:17), Dievs rīkojas pēc sava ieskata. Šajā situācijā Dievs ir žēlsirdīgs Kainam, uzliktot viņam zīmi, lai citi viņu nenogalinātu.

SECINĀJUMI

1. Svētajos Rakstos lasāmie vārdi par daudziem pirmdzimtajiem dēliem norāda uz nepiepildītām cerībām. Dievs kādus no viņiem atmet kā neatbilstošus šim augstajam statusam, jo Viņš uzlūko sirdi un redz tur apslēpto neadekvāto motivāciju, “kam man šī pirmdzimtība” (1Moz 25:32). Arī Kains bija pirmdzimtais, arī Daniels Markovs ir pirmdzimtais (un vienīgais) dēls saviem vecākiem. Luters uzskata, ka vaina meklējama vecāku attieksmē pret saviem

pirmdzimtajiem dēliem. Pārāk daudz veltu cerību uz viņiem tiek likts, pārāk maz atbildības no viņiem tiek prasīts, un maz atbilstošu un gudru rūpju viņiem tiek veltīts.

2. Iedomīga un egocentriska cilvēka sirds nevar samierināties ar atraidījumu, ar kādas vēlmes nepiepildīšanos, un tāpēc viņa būtni pārņem dusmas, kas ir tik stipras, ka velnam tikai atliek piedāvāt labāko veidu, kā īstenot atriebību pret dusmu objektu.
3. Egocentriķu Kaina un Markova gadījumā dusmas izpaudās slepkavībā. Uzdriktstēšanās pārkāpt robežu un piesavināties sev Dieva tiesības atņemt dzīvību otram var tikai tāds, kas jau savā sirdī pieder ļaunajam.
4. Kristus nomira pie krusta par visiem cilvēkiem. Dievs ir žēlsirdīgs un dāvina Kainam dzīvību, kaut arī pēc Mozus likuma slepkavu vajadzētu nokaut. Arī Markovam dzīvība tiek saglabāta, jo Latvijas likumdošanā vairs nav augstākā soda mēra – nāvessoda (Niedre 1999). Dievs Kainam uzlika zīmi, lai citi cilvēki savā vēlmē atriebties viņu nenogalinātu. Dievs pasargā Kainu no cilvēkiem, kuri nav tik žēlsirdīgi kā Viņš. Markovam prokurors pieprasīja mūža ieslodzījumu, bet tiesa piesprieda tikai piecpadsmit gadus cietumā. Lasītāji izteica viedokļus, ka sods ir nepiemēroti maigs. Tātad cilvēki ir prasīgāki nekā Dievs. Viņi savā sašutumā un taisnības apziņā visbiežāk vēlas slepkavas nāvi, nevis tā nožēlu, labošanos un atgriešanos normālā dzīvē.
5. Dievs savā vārdā aicina ikvienu savu bērnu atgriezties: “Pievērsiet Man savu ausi un nāciet pie Manis, klausieties, un jūs būsiet dzīvi!” (Jes 55:3), “Un, par kuriem Viņš jau iepriekš ir noteicis, tos Viņš arī aicina, un, kurus aicina, tos arī attaisno, un, kurus attaisno, tos arī pagodina” (Rm 8:30). Pāvila vēstulē romiešiem teikti ļoti svarīgi vārdi – tos, kas Dievu mīl un kas pēc Viņa iepriekšējā nodoma ir aicināti, savus aicinātos Dievs attaisno (Rm 8:29). Savukārt cilvēki savu spriedumu izsaka bargi: nāvessods vai vismaz mūža ieslodzījums. Markova sirds, tāpat kā Kaina sirds, jau ir uz

mūžu ieslodzīta viņu pārkāpumā. Tas nekad neizzudīs no viņu apziņas. Tomēr Dievs nemainīgi aicina atgriezties pie Viņa: “Nāciet visi pie Manis, kas esat nopūlējušies un zem smagas nastas, Es jūs atvieglināšu.” (Mt. 11:28) Dievs negrib neviena grēcinieka, pat ne slepkavas nāvi, bet ka viņš atgriežas un dzīvo (Ech 13:28).

6. Markova veiktās slepkavības vaininieki ir: 1) viņš pats – kā pirmais un galvenais, jo slēpti bija kultivējis savu egocentrismu un apzināti gatavojis slepkavību; 2) Markova ģimene, jo tēvs nav bijis klāt, kad viņa klātbūtne dēlam kā pusaudzim bija kritiski svarīga; 3) skola un apkārtnē vide, kas, akceptējot visatļautību, ir veicinājusi cietsirdību un nav ļāvusi samērot Markova morāli – psiholoģiskās robežas – ar sabiedrībā un kristīgajā ticībā noteiktajām; 4) Rietumu civilizācijas mūsdienās kultivētā “nāves kultūra”, kas veicina aizraušanos ar cilvēka tumšo pusi – grēku (kā Markovs pats saka – “zvēru sevī” (Drēziņš 2023)), lai uz tā rēķina gūtu vairāk peļņas.
7. Kristus noliecās pie katra grēcinieka un pasludināja, ka viņam ir piedots. Cilvēkam vien atliek saņemt Dieva dāvanu – ticību, lai spētu šo piedošanu saņemt savā dzīvē. Amerikāņu luterāņu teologs Stīvens Millers (*Steven P. Mueller 2023*) saka: “Ar savu svēto dzīvi, nāvi un augšāmcelšanos Kristus Jēzus ir izpircis visas pasaules grēku. Viņa darbs ir pietiekama samaksa par ikvienu cilvēku un visiem mūsu grēkiem. Nevienam nav izslēgts no Viņa žēlastības darba. Nav neviena, par ko Viņš nebūtu miris.” (Millers 2023: 189) Kainam un Markovam ir piedāvāta piedošana. Par Kainu nevaram lasīt stāstu ar laimīgām beigām. Par Markovu mēs varam tikai lūgt un cerēt, ka Dieva Gars būs ar skaļāku balsi nekā viņa grēkā sagūstītā sirds un puisis to sadzirdēs, ieraudzīs savu grēku un lūgs piedošanu savam debesu Tēvam. Cerēsim, ka pie viņa piepildīsies Millera teiktais: “Kristus Jēzus ir samaksājis par visas pasaules grēkiem, savukārt es saņemu šo patiesību un gūstu no tās labumu, kad ticu Evaņģēlijam un man ir ticība Kristum.” (Millers 2023: 190) Markovam nepieciešamas ticības rokas, lai satvertu dāvanu, ko Dievs

caur savu Dēlu Jēzu Kristu jau ir pasniedzis visai cilvēcei. Viņam ir dāvināts žēlastības laiks.

AVOTI

- Bonhēfers, Dītrihs. *Kaina zīme*. Pieejams: <https://www.ebaznica.lv/kaina-zime-5721/> [sk. 21.04.2023.].
- Brown, F., Driver, S., Briggs, C. (1996) [1906]. *The Brown–Driver–Briggs Hebrew and English Lexicon*. Massachusetts: Hendrickson Publishers, Inc. Reprinted from: Boston: Houghton, Mifflin and Company.
- Drēziņš, Artis (2023). “Saķēru aiz bizes, aptinu ap kaklu...”: Jaunietis nežēlīgi nogalinājis savu klasesbiedreni, par ko izjūt kaunu savā un viņas mātes priekšā. *Latvijas Avīze*, 12. apr. Pieejams: <https://www.la.lv/noznaudza-ar-pasas-bizi> [sk. 21.04.2023.].
- Luterts, Mārtiņš (2006). *Pirmās Mozus grāmatas skaidrojums*. Rīga: Luterisma mantojums fonds.
- Millers, Džons Teodors (1999). *Kristīgā dogmatika*. Tulk. Andris Smilgdrīvs. Rīga: “Svētdienas rīts”.
- Millers, Stīvens P. (2023). *Aicināti ticēt. Īss ievads kristīgajā mācībā*. Tulk. Egons Mudulis. Rīga: Luterisma mantojuma fonds. 189. lpp.
- Niedre, Aivars (1999). Par nāvessoda atcelšanu Latvijā. *Latvijas Vēstnesis*. 06.05., Nr.140. Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/ta/id/24132> [sk. 23.08.2023.].
- Rook, Anne (1984). Reviewed Work(s): The Mark of Cain by Ruth Mellinkoff. *Religious Studies*, Vol. 20, No. 2, Jun. Cambridge University press.
- Ross, Allen P. Genesis (1985). In: *The Bible Knowledge Commentary: An Exposition of the scriptures*. Ed. Walvoord, J. F., Zuck, R. B. (eds.). Vol. 1. Wheaton, IL: Victor Books, p. 34.
- Wenham, Gordon J. (1987). *Genesis 1–15*. Vol. 1. Word Biblical Commentary, Dallas: Word, Incorporated.

The Mark of Cain – Possibilities of Pardon for a Murderer in the Bible and Today

ANNOTATION

The author examines the position of man before God before and after the fall, analyzes the beginning of the history of death, studies rebellion against one's neighbour in the context of the Bible, examines God's announcement to Cain as an expression of His grace. God issues a law - a commandment for the protection of Cain. The fate of the murderer is difficult and unenviable, because he is rejected by people and deprived of divine blessings. God is full of mercy and bends down to the lowest fallen sinner – his child, to give a time of mercy, instead of destroying the murderer in righteous anger. On April 12, 2023, an article by journalist Artis Drēziņš was published in a newspaper *Latvijas Avīze*: ““I grabbed her braid, wrapped it around her neck...” The young man brutally killed his classmate, for which he feels ashamed in front of himself and her mother”. In it, readers could learn about a recent murder that shocked Latvian society. The court's sentence for the criminal was more lenient than the prosecutor, the investigator and the public wanted. The journalist's article reveals the nature of the sinner, which has not changed since the time of the first murderer, Cain. The author finds similarities between the nature and reasons for the crime of Cain and the murderer of our time, Daniel Markov.

Keywords: God, Law, Cain, murderer, sign, mercy.

Gatis Kokins

Mūsdienu princips “ticēt sev” un gribas verdzība

ANOTĀCIJA

Raksta “Mūsdienu princips “ticēt sev” un gribas verdzība” mērķis ir likt apšaubīt “ticības sev” ilūziju un atklāt patiesu biblisku ticību, balstoties uz Dr. Mārtaņa Lutera darba “Par gribas verdzību” argumentiem. “Ticība sev” kā mūsdienu dzīvesveida princips daudzos cilvēkos maldīgi ir radījis cerību labākai dzīvei un pestīšanas nevajadzībai. Pētījuma objekts ir cilvēka brīvā griba kā iespējams rīks pestīšanas un labākas dzīves sasniegšanai. Autors izskaidro Lutera argumentus, izmantojot grafisku teoloģisku interpretāciju, kuru iespējams lietot diskusijās ar “ticības sev” adeptiem un apoloģētiem. Autors secina, kāda veida sludināšana un kristīgā vēsts mums vajadzīga šodien, – tā ir “Lutera tipa” Dieva vārda viennozīmīgi tiešā saņemšana grēka paverdzinātajiem, kurā Kristus dod dievišķu piedošanu, skaidrību un pārlicību.

Atslēgvārdi: brīva griba, Lutera, Erasmus, grafiska teoloģiska interpretācija, diskusijas.

Ievads

Apgaismības laikmeta paradigma, ka reliģiskās dogmas nav vienīgais patiesības avots, bet noteicošais ir saprāts, lai izprastu pasauli

ap sevi, šodien ir kļuvusi vēl vairāk antropocentriska un jau izteikti egocentriska. Paradoksāli, bet pēc ilgstoša racionālisma perioda šodien “influenceru pasaulē” esam atgriezušies pie ticības. Diemžēl – pie “ticības sev”.

Lai arī “ticības sev” apoloģēti modernajā komunikācijā sevi neapgrūtina ar detalizētu analīzi un filozofiski pamatotiem spriedumiem, tomēr naratīvs visiem ir līdzīgs – atliek tikai noticēt sev, ka vari veikt labus, jēgpilnus darbus, un tā arī notiks. Ja nolemsi tā rīkoties, tad dzīve izdosies – tā būs materiāli veiksmīga, sabiedrībai noderīga, komforta, gandarījuma un prieka pilna. Plaukst padomi pašattīstības un pašizaugsmes nodrošināšanai. Arī miesas nelaimēs tiek vainoti paša organisma izdalīti toksīni, tāpēc daudzi tiek aicināti veikt “gara un miesas detoksikāciju”. Plaukst retrīti un meditāciju centri, lai laikabiedri varētu veiksmīgi “atrast sevi” un “noticēt sev”.

Ja tas darbotos labi, tad arī Kristus pestīšana ticībā Dievam vairs nebūtu vajadzīga. Sv. Rakstu patiesības un sirdsprāta atgriešanās vietā nāktu “sava griba”, kurai Dieva žēlastība nu būtu lieka, jo bauslība būtu viegli piepildāma.

Tas atgādina diskusiju par cilvēka gribas brīvību, kuru teju pirms 500 gadiem risināja 16. gadsimta domas dižgari – katoļu Baznīcas teologs Roterdamas Erasmus (*Erasmus Roterodamus*, 1466–1536) un kristīgās Baznīcas reformators un Bībeles profesors Mārtiņš Luters (*Martin Luther*, 1483–1546). Arī tolaik Erasmus bija aizgrābts ar cilvēka “brīvās gribas” dotajām iespējām, lai arī atzina “brīvās gribas” ierobežojumus, ko noteica Dieva providence. Luters, pamatojot savus spriedumus Svētajos Rakstos, kam būtu jābūt vienīgajai kristiešu autoritātei, Erasma argumentus atspēkoja.

Luters savā darbā vērsās arī pret tolaik valdošo skepticismu: “Bet Svētais Gars nav skeptiķis – Viņš mūsu sirdīs nav rakstījis šaubu pilnus uzskatus vai apgalvojumus, bet stingrus apgalvojumus, kuri ir stingrāki un noteiktāki par pašu dzīvību un visu cilvēka pieredzi” (Luters 2016: 9), norādot, ka Sv. Raksti, izklāstot ticības jautājumus un lielos Evaņģēlija noslēpumus, nav neskaidri.

Arī šodien Lutera argumenti ir izmantojami diskusijā ar garīgi kaitīgo "ticēt sev" ideju, lai mūsu skeptiskie laikabiedri apjaustu, ka cilvēks nav pats sevis glābējs.

"Ticības sev" piemēri Latvijas populārajā informatīvajā telpā

2021. gada Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku reper-tuāra dziesmai "Tici sev" (mūzikas autors Uldis Marhilevičs (1957) un vārdu autors – Guntars Račs (1965)), šķiet, visi skolēni bija jāiedvesmo – "tici sev un neapstājies – sirdī cerību dedz" (Marhilēvičs, Račs 2020), taču tā nav noticis – Latvijas skolēnu zināšanas arvien ir vienas no sliktākajām Eiropā. Zīmīgi, ka 2021./2022. mācību gada matemātikas eksāmena rezultāti 67 Latvijas skolās bija sliktāki nekā Daugavgrīvas cietumā (VISC 2022).

Līdzīgi ir citās sfērās – sākotnēji dabiskais uzskats, ka atliek tikai sagribēt, šķiet iedvesmojošs, bet nav īstenojams – grēka sagrautais cilvēks nespēj izpildīt nedz Dieva baušļus, nedz savas labās apņemšānās. Tāpēc "ticība sev" ir maldīgs salmiņš, kas mūsdienās ir populārs, lai mēģinātu pieķerties tam un neietu bojā pasaulīguma ideju, vērtību un iespaidu jūrā.

Piemēram, internetā tiek piedāvātas 25 pamācības, kā "stiprināt ticību sev", to pielīdzinot pestījošai ticībai Dievam:

Ticība sev spēj radīt tādus pašus brīnumus kā ticība Dievam [...], kad tu pats atzīsti savas individualitātes lieliskumu, citiem nekas cits neatliek, kā piekrist, [...] neticība sev ir visbiežākais mūsu neveiksmju iemesls, [...] ja eksistē tāda ticība, kas spēj pārvietot kal-nus, tad tā ir ticība sev. (Hitnet 2016)

Pārtikas blogere uzrakstījusi grāmatu, jo uzsākusi ticēt sev:

Sajūta, ka dzīvo ar skatu iekšup, ir tas, ko mēs saucam par ticību sev. Priekš manis iekšējā pasaule ir tikpat liela kā ārējā. Ja es to varu sajust, kāpēc man tam neticēt? Galu galā – tas, ko redzam ārpus sevis, ir kāda cilvēka radīts iekšēji, domās, piemēram, māja, kurā dzīvojam. It viss sākumā ir ideja, doma un tad tiek materializēts. (Krēslīņa 2021)

Latvijā pazīstama fitnesa trenere uzskata, ka spēka rādītāju palielinājumu vīriešu kontrolgrupai deva nevis placebo dopings, bet “ticība sev, un jebkādu iekšējo robežu izslēgšana paveica brīnumus”. (Rijniece 2019)

Bieži “ticība sev” iet kopā ar ezotēriskām ietekmēm un pagāniskām reliģijām.

Tā portāls “Delfi” regulāri sniedz pamācības, kā “atgūt ticību sev”. “Ticība sev – tas ir tas, uz kā pamata tiek būvēta visa mūsu dzīve. [...] tajā brīdī, kad iemācīsimies uzticēties sev un savai iekšējai sirdsbalsij, veidosies harmoniskas attiecības ar sevi un apkārtējo pasauli,” saka autore (Devi 2019), kā ticības atgūšanas rīkus piedāvājot jogu un meditāciju.

Reiki speciāliste pat esot atradusi “ticības sev” formulu: “Ticība sev = sevis mīlēšana = enerģija savu sapņu īstenošanai!” (Bulava 2016)

Atsevišķi ezotēriski autori mēģina “ticību sev” objektivizēt, melīgi ķeroties pie kvantu fizikas alegorijām:

Ticība ir tik spēcīga un tieša, ka citas vibrāciju frekvences, kas ir zemākas vai kādu iemeslu dēļ nav saskanīgas ar to, vienkārši izšķīst, saskaroties ar tās lauku. No kvantu fiziskas viedokļa tā nepārņem zemās vibrācijas, neiznīcina tās, taču arī nekādi nerezonē. Ja kvantu laukā nav rezonanses, tad nav arī mijiedarbības, kas nozīmē, ka nav projekciju fiziskajā realitātē.” (Bērziņa bez dat.)

Ezotēriķi pat mēdz pamatot "ticību sev", sagrozot Evaņģēlijā pieminēto ticību: "Veiksmes pamats ikvienā sfērā ir īpašs ticības veids: TICĪBA SEV – ticība savām spējām. Visu kristiešu svētajā grāmatā Evaņģēlijā ļoti daudz tiek runāts par nepieciešamību ticēt un par ticības pretmetu – šaubām." (Ļitvaks 2021)

Arī vēdiskie astrologi aicina "ticēt sev": "Vai tava "ticība sev" bija apšaubīta? Jā! To sauc par satraukumu, pārliecības trūkumu." Autors uzskata, ka "ticību sev" nevar pazaudēt, bet tā var būt paslēpusies (Šankars 2018).

Pēdējo dienu svēto (mormoņu) sektas prezidents uzskata, ka ticība sev var piepildīt visas iespējas: "Neierobežojiet sevi un neļaujiet citiem pārliecināt sevi, ka jūs esat ierobežoti tajā, ko jūs varat paveikt. Ticiet paši sev un tad dzīvojiet tā, lai piepildītu savas iespējas." (Monsons 2012)

Mārtiņa Lutera "Par gribas verdžību" noderīgums cīņā pret "ticību sev"

Vairums, sevišķi – ezotēriski noskaņotu "ticības sev" piekritēju, Bībeli atzīst par autoritatīvu tekstu. Tāpēc, lietojot Lutera Sv. Rakstos balstītos argumentus, no "ticības sev" aplamības izrietošais gribas verdžības stāsts ir labi izstāstāms un pamatojams. Lai arī šī saruna ne visiem nesīs Svētā Gara ticības dzirksti, tomēr tā var aiztaupīt daudz vilšanos, ko cilvēks var piedzīvot, gremdējoties "ticības sev" ilūzijā.

Mārtiņa Lutera fundamentālais darbs "Par gribas verdžību" ir bijis ne vien uzvarošs akords diskusijā ar Roterdamas Erasma darbu *Diatrībe*, bet arī ciets rieksts lasītājiem un tulkotājiem. Lutera dzīvā valoda un ekspresīvais rakstišanas stils – ar daudzajām daudzpunktēm, domuzīmēm un iekavām – ir bijis izaicinājums tulkotāju mēģinājumiem to pārceļt no 16. gadsimta latīņu valodas mūsdienu latviešu vai angļu valodā.

Piemēram, angļu valodā respektablākais ir 19. gadsimta tulkojums, ko veica kalviniski noskaņotais Kembridžas teologs Edvards T. Vons (*Edward T. Vaughan, 1776–1829*) (Luther 1823). Tas ir ļoti godīgs pret Lutera stilu, taču mūsdienu lasītājam grūti saprotams – pilns ar vietniekvārdiem bez atsaucēm, neskaidriem vārdiem, laužtiem teikumiem, dīvainu sintaksi. To visu jaunajā 2018. gada redakcijā (Luther 2018) Viljams H. Gross (*William H. Gross, 1954*) ir labojis un lielā mērā vienkāršojis, tomēr grūtības izsekot Lutera loģikai nav zudušas.

Latviešu valodā Lutera darbu no vācu valodas ir tulkojusi Gundega Dumpe, un teoloģiskais redaktors ir mācītājs Aleksandrs Bite (Luters 2016).

Virspusējam lasītājam Lutera darbs var izrādīties izaicinošs. Tā vietā, lai argumentētu dažus galvenos postulātus, Lutens ir nolēmis uzskaitīt visus, viņaprāt, Sv. Rakstos atrodamos pierādījumus par gribas verdzību: “Rakstos nav neviena burta vai zīmes, kas nenorādītu mācību par cilvēka brīvo gribu.” (Luters 2016: 249) To patiešām ir daudz, tie savijas savā starpā un rada netrenētām prātam grūti uzveramu struktūru.

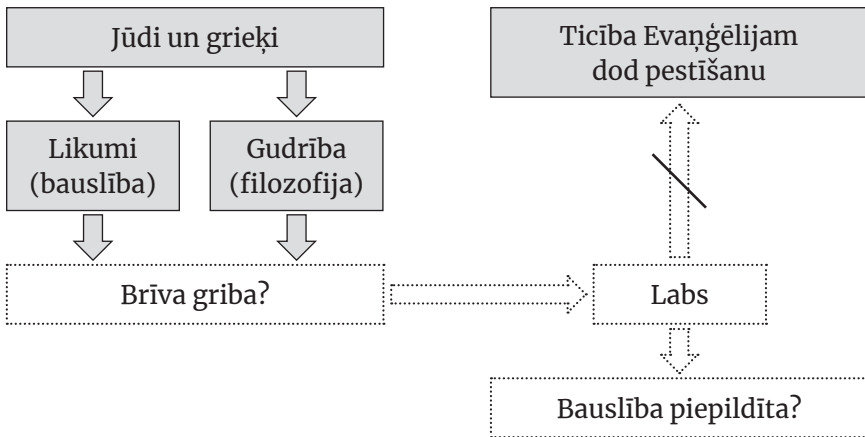
Pirmā un otrā Lutera grāmatas daļa faktiski ir *Diatribes* eksegēze, kas “gribas verdzības” argumentu grafiskai analīzei ir mazāk piemērota. Tieši trešajā daļā Lutens pievēršas secinājumiem un savas argumentācijas izklāsta pozitīvajam saturam. Tāpēc raksta autors grafiski ilustrējis atsevišķus trešās daļas “Visu paveic Dieva žēlastība, nevis cilvēka brīvā griba” fragmentus, kas varētu palīdzēt loģiskajā skaidrojumā, pierādot “ticības sev” idejas absurdumu, – ja cilvēkam nav brīvas gribas pieņemt lēmumus, tad “ticēt sev” ir aplama doma.

Attēli ir aplūkojami un skatāmi loģiskā kopsakarā un attīstībā. Pirmais attēls parasti ir kļūdaina premisa, par kuru sākas diskusija, bet pēdējais – Lutera sniegtā atbilde. Pa vidu ir skaidrojums, kā no kļūdainās premisas Lutens nokļūst pie Rakstos pamatotā skatījuma. Ar bultām ir norādītas loģiskās saistības, bet noraidītās kopsakarības – pārsvītrotas.

Dr. Lutera darba trešās daļas fragmentu loģiska interpretācija

Lai pierādītu, ka "visu paveic Dieva žēlastība, nevis cilvēka brīvā griba", Lutera sāk ar apustuļa Pāvila argumentu analīzi.

Interesants ir Lutera skatījums uz Rm 1:16–18¹ brīvās gribas kontekstā (Luters 2016: 211–213). Lutera runā par tā laika "izcilāko ļaužu pasaulē" – jūdu (kuriem ir likumi – bauslība) un grieķu (kuriem ir gudrība – filozofija) labāko pārstāvju – izredzēm, vadoties pēc savas brīvās gribas, būt krietniem un piepildīt bauslību (sk. 1.1 attēlu). Tādā gadījumā ticība Evaņģēlijam, kas dod pestīšanu, nebūtu obligāti vajadzīga.

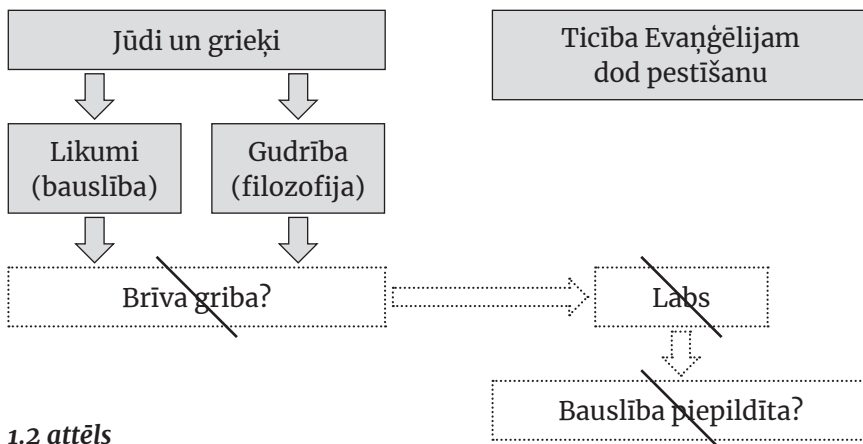

Izcilie | neeilie

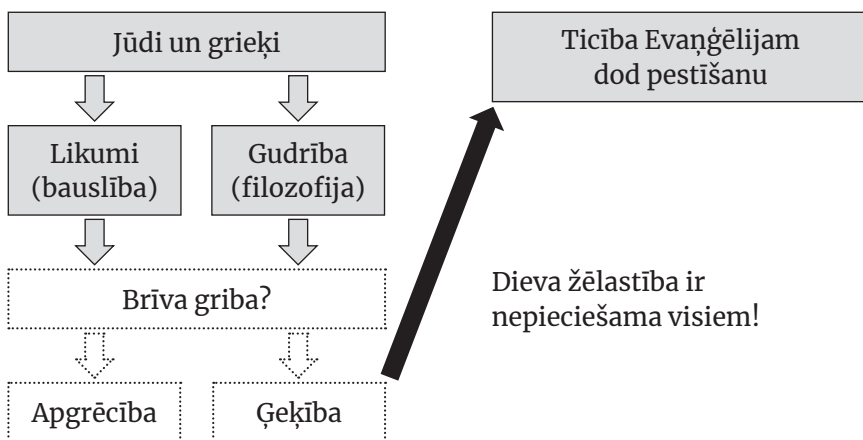
1.1 attēls

1 "Jo es nekaunos Kristus evaņģēlija dēļ: tas ir Dieva spēks par pestīšanu ikvienam, kas tic, jūdām visupirms un arī grieķim. Jo tajā atklājas Dieva taisnība no ticības uz ticību, kā rakstīts: no ticības taisnais dzīvos. Jo Dieva dusmība no debesīm parādās pār visu cilvēku bezdievību un netaisnību, kas savā netaisnībā apslāpē patiesību." (Rm 1:16–18) Lai saskaņotu citākus ar tulkotajā Lutera darbā "Par gribas verdzību" (2016) lietotajiem, šeit un turpmāk citējumos izmantots Bībeles 1965. gada izdevuma revidētais teksts.

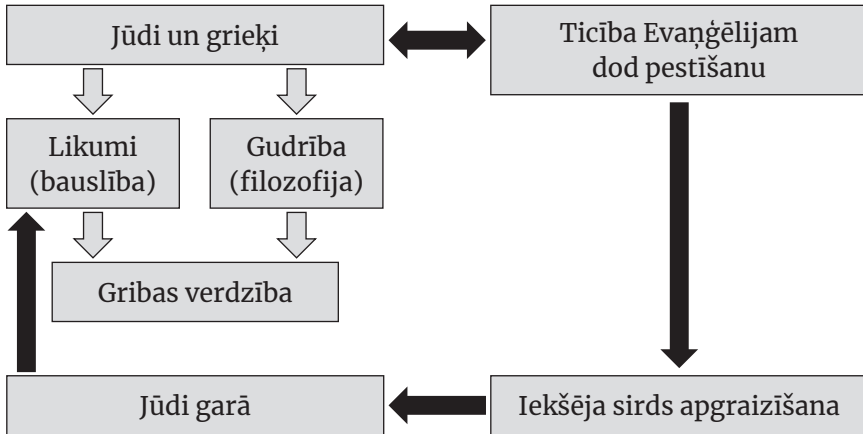
Tomēr nedaudz tālāk (Rm 3:9) Pāvils pamato, ka visi cilvēki ir grēka varā – tātad nespēj būt labi, paklausīt Dieva gribai. Tas nozīmē, ka tādas “brīvas gribas” nemaz nav – citādi būtu atradies kāds, kas to īstenotu (sk. 1.2 attēlu).

Luters norāda, ka brīvas gribas neesamība noved jūdus pie bauslības nepildīšanas un apgrēcībā, bet grieķu gudrība Evaņģēlija gaismā ir ģeķība, tāpēc Dieva žēlastība ir nepieciešama visiem (sk. 1.3 attēlu).

Vienīgais loģiskais secinājums – brīvas gribas vietā cilvēki dzīvo gribas verdzībā. Vienīgi ticība Evaņģēlijam dod pestīšanu, notiek iekšēja sirds apgraizīšana, t. i., atgriešanās (Rm 2:28–29), cilvēki kļūst par "jūdiem garā" un ir spējīgi pildīt bauslību (sk. 1.4 attēlu).

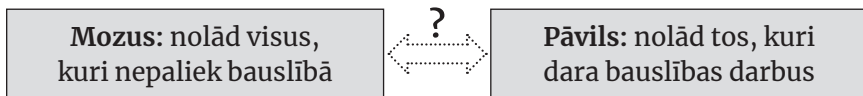

1.4 attēls

Izcilie | necilie

Zīmīgi, ka ticība Evaņģēlijam ļauj izpildīt bauslību ne tikai izcilajiem (likumu un filozofijas zinātajiem), bet arī necilajiem – “taisnība, kura ir spēkā Dieva priekšā, tiek atklāta nevis izcilākajiem, bet pašiem necilākajiem ļaudīm”, saka Luters (Luters 2016: 212).

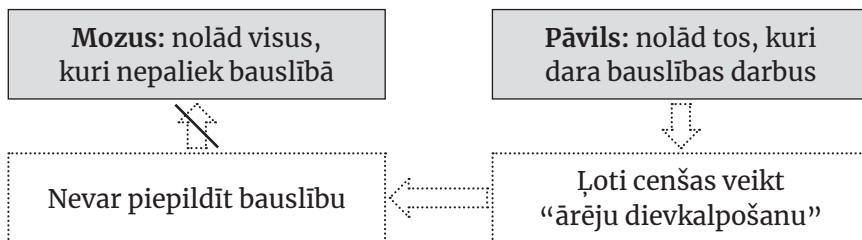
Tālāk Luteram izdodas izskaidrot it kā šķietamo pretrunu starp Mozu, kurš nolād visus, kuri nepaliek bauslībā (5Moz 4), un Pāvilu (Rm 3:20)², kurš nolād tos, kuri dara bauslības darbus (Luters 2016: 222–224) (sk. 2.1 attēlu).

2.1 attēls

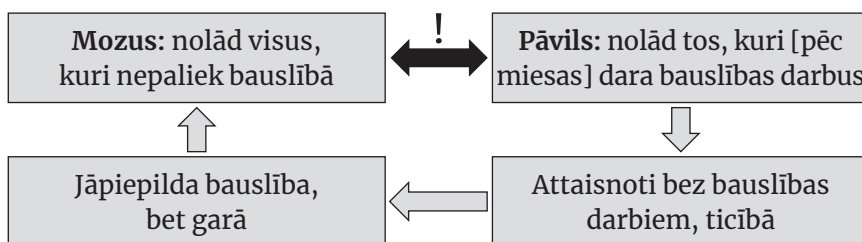
² “Jo ar bauslības darbiem neviens cilvēks nevar kļūt taisnots Viņa priekšā. Jo bauslība dod – grēka atziņu.” (Rm 3:20)

Luters skaidro, ka tie, kuri dara bauslības darbus, ļoti cenšas veikt “ārēju dievkalpošanu”, ar ko nevar piepildīt bauslību, uz ko aicina Mozus (sk. 2.2 attēlu). “Attiecībā uz Bauslības darbiem nolādēts ir tas, kas darīts bez Gara,” saka Luters (Luters 2016: 223).

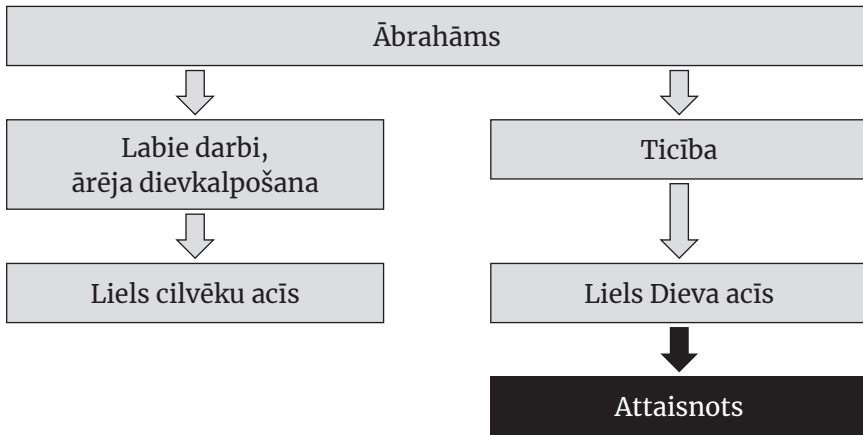
2.2 attēls

Savukārt tiem, kas ir attaisnoti bez bauslības darbiem – ticībā (Rm 3:28), ir jāpiepilda bauslība, bet garā (Rm 3:31). Tas atbilst Mozu prasībai palikt bauslībā, tāpēc nekādas pretrunas starp Pāvilu un Mozu nav (sk. 2.3 attēlu). Lieki piebilst, ka šajos procesos “brīvai gribai” nav nekādas nozīmes: “Tik daudz cilvēka brīvajai gribai pietrūkst, lai tai varētu tikt piedēvēts kāds spēks tiekties pēc labā,” saka Luters (Luters 2016: 224).

2.3 attēls

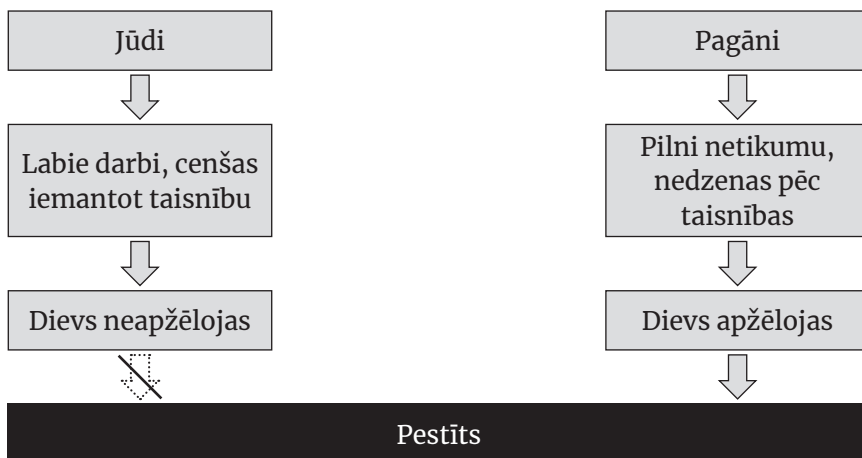
Luters ilustrē maldus, ka Ābrahāms ir ticis attaisnots caur labajiem darbiem un ārēju dievkalpošanu (ko viņš nenoliedzami ir veicis), skaidrojot Rm 4:1–3³. Lutera parāda, ka caur to Ābrahāms ir kļuvis liels cilvēku acīs, taču Dieva acīs Ābrahāms ir bijis liels ar savu lielo ticību. Tieši ticības dēļ Ābrahāms ir attaisnots (sk. 3. attēlu). "Ābrahāms ir attaisnots ne ar darbiem, bet ietērpts citā, proti, ticības taisnībā," saka Lutera (Lutera 2016: 233).

3. attēls

3 "Ko lai sakām par savu ciltstēvu pēc miesas – Ābrahāmu? Kādu labumu viņš ir panācis? Jo, ja Ābrahāms kļuvis taisnots ar saviem darbiem, tad viņš ir liels, bet ne Dieva priekšā. Jo ko saka raksti? Ābrahāms ticēja Dievam, un tas viņam tika pielīdzināts par taisnību." (Rm 4:1–3)

Turpinot iztīrīt Pāvila minētos pierādījumus brīvās gribas neesamībai, Luters (Luters 2016: 238–239) apskata paradoksu, kāpēc jūdi, kuri ar labajiem darbiem cenšas iemantot taisnību, nesaņem Dieva žēlastību un pestīšanu, bet pagāni, kas ir pilni netikumu un pēc taisnības nedzenas, tiek Dieva apžēloti un pestīti (Rm 9:30–31)⁴ (sk. 4.1 attēlu).

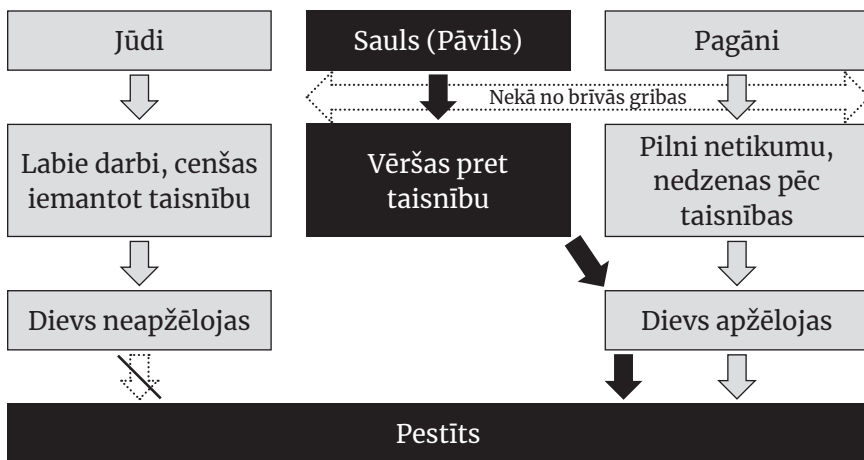
4.1 attēls

“Tā nu jūdiem netrūkst nekā no tā, kas piedēvējams brīvajai gribai, tomēr tie neiemanto taisnību, bet iegūst gluži pretējo,” secina Luters (Luters 2016: 239).

Lai paspilgtinātu paradoksu, Luters iztīrā arī paša Pāvila piemēru, kā, vēl Saulam esot, Dievs par viņu apžēlojās: “Bet ar kādām pūlēm un centieniem viņš iemantoja žēlastību? Sauls ne tikai to nemeklēja, bet saņēma tajā brīdī, kad trakā niknumā vērsās tieši pret to.” (Luters 2016: 239) (sk. 4.2 attēlu) Brīvās gribas neesamība ir šī paradoksa atrisinājums.

⁴ “Kas no tā izriet? Pagāni, kas nav dzinušies pēc taisnības, ir panākuši taisnību, proti, ticības doto taisnību. Bet Israēls, kas dzenas pēc taisnības bauslības, to nav piepildījis.” (Rm 9:30–31)

4.2 attēls

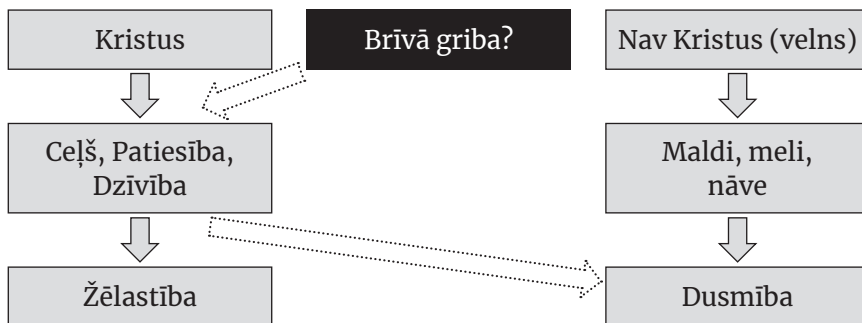
Līdzīgi, lai pamatotu, ka “visu paveic Dieva žēlastība, nevis cilvēka brīvā griba”, Luters turpina ar apustuļa Jāņa argumentu analīzi.

Ja Kristus ir Ceļš, Patiesība un Dzīvība (Jņ 14:6), tad “viss, kas ir ārpus Kristus, nav nekas cits kā velns”, secina Luters. Viņš vaicā: “Kur un no kurienes būtu radusies šī vidējā, neitrālā lieta, proti, šīs brīvās gribas spēks, kas, nebūdamas Kristus, nedz Kristū, tomēr nav maldi, nedz meli, nedz arī nāve?” (Luters 2016: 244–246) (sk. 5.1 attēlu).

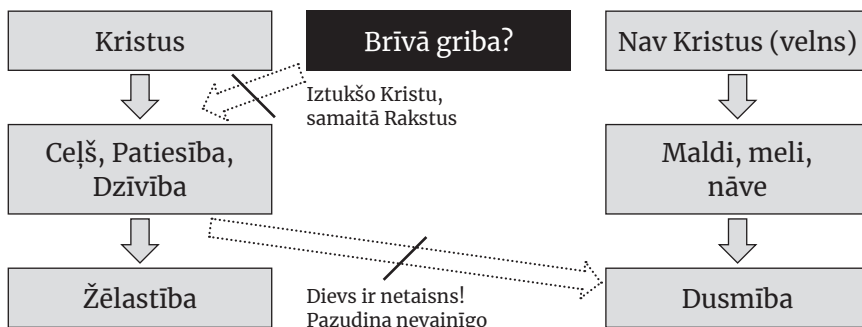
5.1 attēls

Brīvā griba varētu būt Ceļš, Patiesība un Dzīvība, bet “viss, kas ir ārpus [Kristus] žēlastības, nav nekas cits kā vien dusmība” (Luters 2016: 244) (sk. 5.2 attēlu).

5.2 attēls

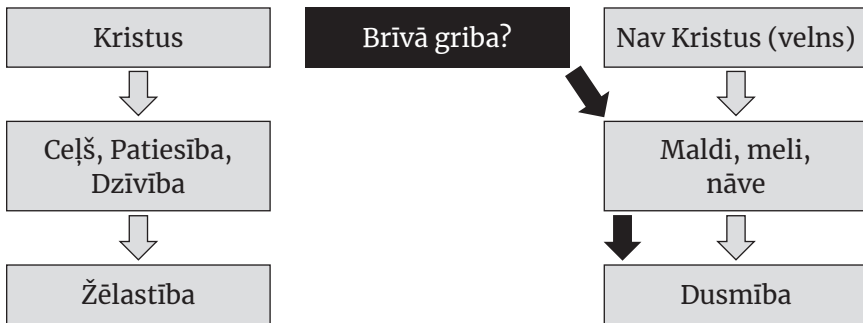
Tālāk ar pretnostatījumiem Lutera atspēko maldīgo premisu: ja brīvā griba varētu novest pie patiesā Ceļa, Patiesības un Dzīvības, tad visi apustuļu sprediķi un Raksti būtu veltīgi un Kristus nebūtu nepieciešams. Lutera saka, ka tāda doma “iztukšo Kristu” un “samaitā visus Rakstus” (Luters 2016: 245) (sk. 5.3 attēlu).

5.3 attēls

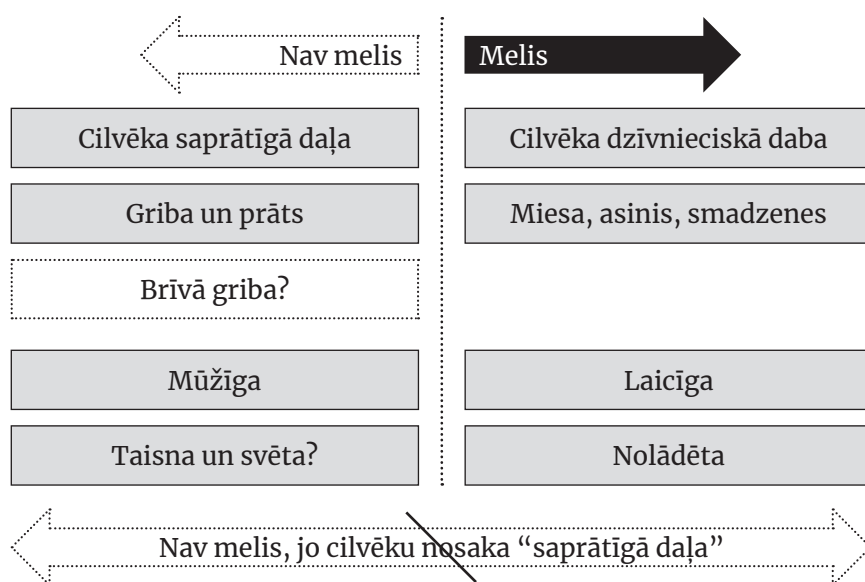
Ja brīvā griba cilvēku varētu novest pie Ceļa, Patiesības un Dzīvības, bet labākais, kas ir cilvēkā, netiktu atpestīts, "tad Dievs ir netaisnīgs, jo Viņš nolād šo labo, taisno, svēto spēku, kas mājo cilvēkā un kam Kristus nav vajadzīgs – arī tad, ja šis spēks ir piesaistīts ļaunam cilvēkam" un "pazudina nevainīgo" (Luters 2016: 245–246).

Līdz ar to vienīgā iespēja atliek, ka t. s. brīvā griba mūs vienmēr ievēd maldos, melos un nāvē, kā sekas ir Dieva dusmība un pazudināšana (sk. 5.4 attēlu).

5.4 attēls

Ļoti sarežģīts ir pieņēmums “pestīšana pa daļām”, ko Luters apgāž (Luters 2016: 246–347). Paviršam lasītājam var rasties viedoklis, ka cilvēkam ir vairākas daļas. Apgalvojuma “visi cilvēki ir meli” (Ps 116:11) apvienojums ar premisu, ka cilvēkam ir brīvā griba (ar ko darīt labos darbus), liek domāt, ka cilvēks ar savu saprātīgo daļu – gribu un prātu – nav melis, bet ar dzīvniecisko daļu – miesu, asinīm un smadzenēm – tāds ir. Cilvēka saprātīgajai daļai tādēļ varētu piemist mūžīgā dzīvība (Jņ 3:36)⁵, tā nevarētu tikt nolādēta, “bet pastāvīgi paliek vesela, taisna un svēta” (Luters 2016: 247) (sk. 6. attēlu).

6. attēls

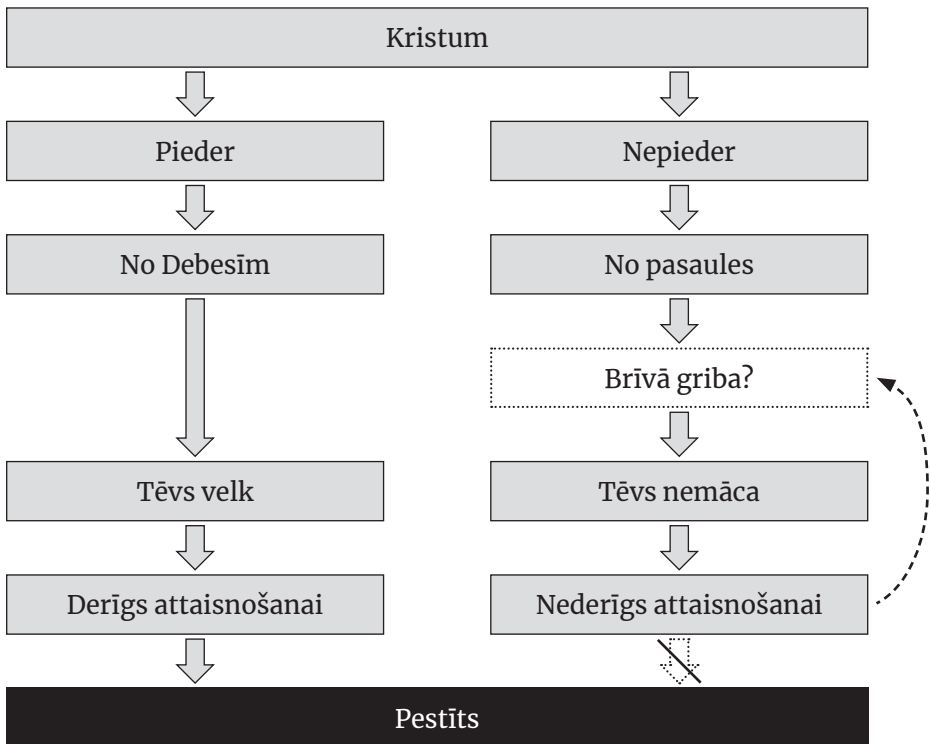
Kopumā cilvēks varētu nebūt melis, jo “veselums, no kā cilvēks iegūst savu vārdu, proti, viņa prāts un griba, ir vesels un svēts” (Luters 2016: 246).

Tomēr šajā prāta konstrukcijā Luters ir atradis daudzas pretrunas un loģiskas kļūdas.

⁵ “Kas tic Dēlam, tam ir mūžīgā dzīvība. Bet, kas Dēlam neklausā, tas dzīvas neredzēs, bet Dieva dusmība paliek uz viņa.” (Jņ 3:36)

Vai Kristus mūs ir pestījis pa daļām? Nekur Rakstos par to norāžu nav. "Lai brīvā griba varētu pastāvēt, būtu nepieciešams šādā veidā visu, kas Rakstos sacīts par bezdievjiem, attiecināt tikai uz cilvēka dzīvniecisko daļu – uzskatot veselumu tikai par vienu daļu," saka Luters. Roterdamas Erasma balstītā mācība par brīvo gribu noliedz visu dievišķo un cilvēcisko, laicīgo un mūžīgo, "darīdama pati sevi par apsmieklu" (Luters 2016: 247).

Vēl vienu pierādījumu, ka brīvā griba ir velta, Luters ir saskatījis Jņ 3:27, 31⁶, pretstatot cilvēkus, kas pieder un kas nepieder Kristum (Luters 2016: 247–248) (sk. 7. attēlu).

7. attēls

6 "Jānis atbildēja: "Cilvēks nekā nevar ņemt, ja tas viņam nav dots no debesīm. Kas nāk no augšienes, tas ir pār visiem; kas ir no zemes, ir no zemes, un viņa runa ir no zemes. Kas nāk no debesīm, tas ir pār visiem."" (Jņ 3:27, 31)

Jānis nodala cilvēkus, kas pieder Kristum – tie visu saņem no debesīm, tos velk Tēvs, un tie ir derīgi attaisnošanai – un tiek pestīti. Savukārt tie, kas Kristum nepieder, pieder šai pasaulei (Jņ 8:23), tiem varētu būt brīvā griba, bet Tēvs tos nemāca. Bet “neviens nevar nākt pie Manis, ja viņu nevelk Tēvs” (Jņ 6:44), tāpēc tie ir nederīgi taisnošanai un netiks pestīti. Tātad – brīvā griba ir velta, “šis spēks nav nekas” (Luters 2016: 248), jo nevar nodrošināt galveno mūsu dzīvē – pestīšanu.

Lai zustu pēdējās šaubas, ka “visu paveic Dieva žēlastība, nevis cilvēka brīvā griba”, Lutera līdzās apustuļu Pāvila un Jāņa teiktajam veic arī citu Rakstu vietu analīzi. Arī šeit Lutera lietotie argumenti labi padodas shematiskam un grafiskam atspoguļojumam.

Luters apspriež jautājumus, kāpēc, “sekojot cilvēka prāta spriedumam, var likties, ka vai nu Dieva nav, vai Dievs ir netaisns” (Luters 2016: 253–254).

Luters runā par trijām gaismām: dabas gaismu, žēlastības gaismu (atklājas ar Kristu) un dievišķās godības gaismu (atklāsies debesu Jeruzalemē).

Evaņģēlijs žēlastības gaismā ir atklājis atbildi uz dabas gaismas šķietami neatrisināmo teodicejas jautājumu – kāpēc labs cilvēks cieš mokas, bet ļaunajam klājas labi? Mēs zinām, ka Debesīs taisnība tiks atjaunota, bet ļauno dvēseles ies pazušānā.

Žēlastības gaismā paliek neatrisināts jautājums par predestināciju – kā Dievs var pazudināt to, kuram nav brīvas gribas, kurš pats saviem spēkiem var vien grēkot un krāt vainu, bet bezdievīgu cilvēku bez nopelna “apbalvo ar uzvaras vainagu” (Luters 2016: 254) (sk. 8. attēlu).

Dabas gaisma (piemīt kopš Radišanas)	
Teodicejas jautājums: Kāpēc labs cilvēks cieš mokas, turpretī ļaunajam klājas labi?	Teodicejas jautājuma atbilde: Neatbildams jautājums saskaņā ar cilvēka grēcīgo taisnības izpratni
Žēlastības gaisma (atklājas ar Kristu)	
Predestinācijas jautājums: Kāpēc Dievs pazudina cilvēku, kuram nav brīvas gribas, kurš var vien grēkot un krāt vainu; bezdievīgu cilvēku bez nopelna apbalvo ar uzvaras vainagu?	Teodicejas jautājuma atbilde: Debesīs taisnība tiks atjaunota, ļauno dvēseles aizies pazušanā!
	Predestinācijas jautājuma atbilde: Neatbildams jautājums saskaņā ar cilvēkam doto Evaņģēliju
Dievišķās godības gaisma (ticam, ka atklāsies Debesu Jeruzalemē)	
	Predestinācijas jautājuma atbilde: Lai arī Dieva taisnība ir bijusi neaptverama, dievišķās godības gaismā mēs ieraudzīsim, ka Dievs ir patiesi taisns!

8. attēls

Šeit Lutērs norāda, ka virs zemes joprojām paliek neatbildēti žēlastības gaismas jautājumi, uz kuriem atbildes atklāsies vien dievišķās godības gaismā, un tie apliecinās, ka Dievs ir patiesi taisns.

Zīmīgi, ka žēlastības gaismas neatbildētais jautājums satur apliecinājumu par brīvas gribas neesamību jeb gribas verdzību.

SECINĀJUMI UN PRIEKŠLIKUMI

Dr. Mārtaņa Lutera darba “Par gribas verdzību” teksta fragmentu loģikas grafiska interpretācija atvieglo Lutera teoloģiskās argumentācijas skaidrojumu nesagatavotam klausītājam.

Laicīgās sabiedrības izpratne par brīvo gribu nav tālu no 16. gadsimta Roterdamas Erasma skatījuma, tāpēc ir pamatoti lietot arī šī laikmeta pretargumentus, ko prasmīgi ir formulējis Luters. Tie ir īpaši iedarbīgi, ja oponents atzīst Bībeli par autoritatīvu un Dieva inspi-rētu vārdu.

Lutera teoloģisko argumentu grafiskā interpretācija var tikt izmantota disputos pret jaunajiem reliģiskajiem un sekulārajiem strāvojumiem, to skaitā, apspriežot šodien aktuālo “ticību sev”. Tā paļaujas uz cilvēka it kā “brīvo gribu” darīt labus darbus, bet patiesībā grēcīgo “veco cilvēku” ved vien tālākā izmisumā.

No Lutera argumentācijā lietotajām bibliskajām premisām izriet arī iespējamie palīdzības veidi šodienas radikāli egocentriskajam cilvēkam. Varam paši sev kā Baznīcas pārstāvji uzdot retoriskus kontroljautājumus, pirms sākam diskutēt ar iespējamām interesentiem vai oponentiem.

1) Vai tie ir tādi cilvēki, kuri uzskata, ka viņiem dabiski piemīt brīva griba un tiem tikai vajag papildu motivāciju, lai dzīvotu labāku un laimīgāku dzīvi? Vai mums tiešām palīdzēs “Erasma tips” humānista, plurālistiska un didaktiska kristietība, kur brīvais cilvēks tiks uzrunāts ar daudzām un dažādām Bībeles interpretācijām, apelējot pie visa labā cilvēkā un it kā brīvās gribas?

2) Vai arī mums priekšā ir grēka savažoti ļaudis, kuriem var palīdzēt tikai atbrīvojošais Evaņģēlija vārds, kas sarauj viņu verdzības saites, atbrīvo un pārrada jaunus? Vai mums vajadzīga “Lutera tips” Dieva vārda viennozīmīgā tiešamība grēka paverdzinātajiem, kur Kristus dod dievišķu piedošanu, skaidrību un pārlicību kā izredzēto šauro ceļu, kurā Dievs runā savu principiālo, izšķirošo valodu, aicinot glābjošā ticībā?

Luterāņiem atbildei vajadzētu būt pašsaprotamai – Dieva vārda viennozīmīgā tiešamība. To arī nekavēsimies izmantot sludināšanā.

AVOTI

- Bērziņa, Irīna (bez dat.). Ticība, kas pārspēj dabisko spēku. *Retriīts*. Pieejams: <https://retriits.lv/idejas-padomi/ticiba-kas-parspej-dabisko-speku> [sk. 14.04.2023.].
- Bulava, Kintija (2016). Ticēt sev, bet noticēt līdz galam. *Atmodini sirdi*. 11.09. Pieejams: <https://atmodinisirdi.lv/lv/blogs/article/19/ticet-sev-bet-noticet-lidz-galam/> [sk.16.04.2023.].
- Devi, Maya (2019). Kā atgūt ticību sev un vīriešiem? *Delfi*. 07.06. Pieejams: https://www.delfi.lv/orakuls/biblioteka/51144087_ka-atgut-ticibu-sev-un-viriesiem [sk. 16.04.2023.].
- Hitnet (2016). Citāti, kas stiprinās tavu ticību sev. *Hitnet*. 15.01. Pieejams: <https://hitnet.lv/2016/01/citati-kas-stiprinas-tavu-ticibu-sev/> [sk. 16.04.2023.].
- Krēsliņa, Zane (2021). Kā atrast ticību sev? *Zane Krēsliņa. Apzināta ēšana, kustība, dzīve*. 09.10. Pieejams: <https://www.fitfoodie.lv/post/k%C4%81-atrast-tic%C4%ABbu-sev> [sk. 16.04.2023.].
- Luther, Martin (1823) [1525]. *Martin Luther on the bondage of the will; to the venerable mister Erasmus of Rotterdam, 1525*. Transl. by Edward T. Vaughan. London: Hamilton. Available from: <https://ia902909.us.archive.org/24/items/martinlutheronbo00luth/martinlutheronbo00luth.pdf> [Accessed. 21.04.2023.].
- Luther, Martin (2018). *On the bondage of the will*. Transl. by William H. Gross. Available from: <http://www.onthewing.org/user/Luther%20-%20Bondage%20of%20the%20Will%20-%20Vaughan%201823.pdf> [Accessed 21.04.2023.].
- Luters, Mārtiņš (2016). *Par gribas verdzību*. Tulk. Gundega Dumpe. Rīga: Luteriskā mantojuma fonds.

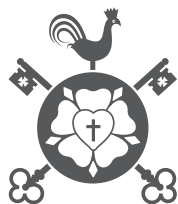
- Ļitvaks, Mihails (2021). Ticība sev. *Ginta Filia Solis*. 09.03. Pieejams: <https://gintafiliasolis.wordpress.com/tag/ticiba-sev/> [sk. 16.04.2023.].
- Marhilēvičs, Uldis, Račs, Guntars (2020). Kora dziesma “Tici sev”. *Intereses*. 05.02. Pieejams: https://www.intereses.lv/wp-content/uploads/2020/02/05a_Marhilevics_Tici_sev_MK_PNO_KUPIREETS-Koris-klav..pdf [sk. 16.04.2023.].
- Monsons, Tomass S. (2012). Dzīvot pārpilnīgu dzīvi. *Church of Jesus Christ*. 01. Pieejams: <https://www.churchofjesuschrist.org/study/liahona/2012/01/first-presidency-message?lang=lav> [sk. 16.04.2023.].
- Rijniece, Ineta (2019). Ticība sev... 25.06. *Ēd un sporto*. Pieejams: <https://www.edunsporto.lv/?p=11494> [sk. 16.04.2023.].
- Šankars, Šrī Šrī Ravi (2018). Ticība nospēlē savu lomu, kad iestājas grūti laiki. *Vedicaastro*. 12. Pieejams: <https://www.vedastro.lv/zinasanas/zinasanas-no-sri-sri-ravi-sankars/page-6/> [sk. 16.04.2023.].
- VISC (2022). Valsts pārbaudes darbi 2021./2022. m. g.: statistika. *Valsts izglītības satura centrs*. 19.10. Pieejams: https://www.visc.gov.lv/lv/valsts-parbaudes-darbi-20212022-mg-statistika?utm_source=https%3A%2F%2Ft.co%2F [sk. 16.04.2023.].

The Modern Principle of 'Self-Belief' and the Bondage of the Will

ANNOTATION

The purpose of the paper “The Modern Principle of ‘Self-Belief’ and the Bondage of The Will” is to call into the question the illusion of ‘self-belief’ and reveal true biblical faith, based on the arguments of Martin Luther’s book “On the Bondage of the Will”. ‘Self-belief’ as a modern lifestyle principle has falsely created hope for a better life and destroyed the desire for salvation in many people. The object of research is human free will as a possible tool for achieving salvation and a better life. The author explains Luther’s arguments using a graphic theological interpretation that could be used in discussions with ‘self-belief’ adepts and apologists. The author concludes that the kind of preaching and Christian message we need today is the ‘Luther-type’ unequivocal directness of God’s Scripture to the enslaved of sin, where Christ gives divine forgiveness, clarity, and assurance.

Keywords: free will, Luther, Erasmus, graphical, discussions.

CREDIMUS

LUTERA
AKADĒMIJAS
RAKSTI

Tālis Freimanis

Roberta Feldmaņa pneimatoloģiskie uzskati

ANOTĀCIJA

Roberts Feldmanis, *Dr. theol.*, virsmācītājs, Baznīcas vēstures profesors (1910–2002) luterisko dogmatiku atklāj savos sprediķos. Viņa pneimatoloģijā garīgā pasaule tiek nodalīta no materiālās. Maldu un patiesības robežšķirtne ir Ticības apliecība, kas definē ticību Svētajam Garam. Profesors nesaskata Austrumu un Rietumu Baznīcas *filioque* kontroverses aktualitāti mūsdienās, savu *sola Scriptura* pozīciju argumentējot ar Jņ 20:22–23. Svētais Gars ir Dieva mājoklis pie cilvēkiem, un tikai caur Jēzu Kristu mēs Dievu varam saukt par savu Tēvu, un tikai caur Svēto Garu mēs Jēzu Kristu varam saukt par savu Kungu. Feldmaņa antropoloģijā cilvēks ir Dieva dzirksts saņēmējs un nesējs, kas cilvēkā izpaužas Svētā Gara dāvanās un namturībā. Fakts, ka Svētais Gars ar Evaņģēlija starpniecību cilvēku aicina un apgaismo saukt Jēzu Kristu par savu Kungu, saskatot Viņa pestīšanas darbu priekš katra no mums, Feldmanim ir visu kristīgo cilvēku ticības pamats. Viņam grēks pret Svēto Garu nav iespējams, jo cilvēks, saņemot Svēto Garu, nevar nolādēt Jēzu Kristu. Ja tas tomēr notiek, tad cilvēks nav saņēmis vai arī ir atraidījis Svēto Garu. Tādējādi Feldmanim homilētika bija pietiekams instruments, lai atklātu klausītājiem luteriskās dogmatikas pneimatoloģiju.

Atslēgvārdi: homilētika, Svētais Gars, dogmatika, *filioque*, Ticības aplicība, grēks.

Ievads

Roberta Feldmaņa (1910–2002), *Dr. theol.*, virsmācītāja (ordinēts 1935), Baznīcas vēstures profesora, lomū Latvijas Baznīcas vēsturē grūti pārvērtēt. Jouko Talonens (1953), *Dr. theol.*, Helsinku Universitātes Teoloģijas fakultātes Baznīcas vēstures profesors, viņu sauc par “atslēgas personu”, bet Roberts Kolbs (1941), *Dr. theol.*, Konkordijas semināra ASV Misijas institūta direktors, akcentējot profesora unikalitāti, īpaši uzsver viņa individuālo iespaidu uz “visu Baznīcas tālāko gaitu” (Feldmanis 2017: 11,15). Par profesoru Feldmani valda uzskats kā par izcilu Baznīcas vēsturnieku un sprediķotāju, kalpojošu mācītāju, kura garīgā mantojuma bagātība meklējama viņa savulaik teiktajos sprediķos, vienlaikus ieguldījumu luteriskajā dogmatikā atzīstot par visai pieticīgu. Tam ir zināms pamats, jo līdz šim apgūtais profesora garīgais mantojums neietver atsevišķus dogmatiskus apcerējumus, bet galvenokārt koncentrēts uz viņa sprediķiem, kurus pierakstījuši draudzes locekļi. Tomēr Feldmaņa personības ietekme Latvijas evaņģēliski luteriskajā Baznīcā prasa padziļinātus viņa garīgā mantojuma pētījumus svarīgos luterisma dogmatikas jautājumos. Viens no tiem ir profesora pneimatoloģiskie uzskati. Feldmanis savu mācību par Svēto Garu nav koncentrēti izklāstījis kādā atsevišķā darbā, tāpēc pētījuma avoti var būt tikai publicētie profesora sprediķi, pētot tos no luteriskās pneimatoloģijas skatpunkta. Pētījuma gaitā tika saglabāts profesora Feldmaņa izteiksmes stils un valoda.

Dieva Svētā Gara būtība

Ilgākais Feldmaņa kalpošanas laiks sakrita ar PSRS okupāciju un Latvijas iekļaušanu PSRS sastāvā ar izrietošajiem teoloģiskās domas un mācības ierobežojumiem. Tāpēc saprotams, ka profesora garīgajā

mantojumā nav īpašu luteriskai dogmatikai veltītu darbu, bet tā galvenokārt atklājas viņa sprediķos.

Plašāk Svētā Gara tēmai profesors pievēršas Apustuļu ticības apliecībai veltītajā sprediķu ciklā (1975), kā arī atsevišķos 1991.–1999. gada sprediķos. Svētā Gara būtību Feldmanis skaidro homilētiski vienkārši: “Dievs pats ir Gars” (Jņ 4:24), vienlaikus atklājot Gara pretstatījumu miesai. Viņš nodala garīgo pasauli no materiālās, no lietām, kuras mēs pārbaudām “ar taustekļiem” (Feldmanis 2012: 68). Profesors atklāj gara izpratni sekulārajā pasaulē, runājot par cilvēku kā tāda vai citāda gara bērnu, gara nesēju un gara dāvanām, garu pārādībām un garu izsaukšanu. Arī par ticīgajiem profesors runā kā kāda gara nesējiem vai garu apsēstiem, kurus ir izdzinis Pestītājs (Mt 8:16; 10:1; Mk 1:34; 16:9; Lk 11:4). Feldmanis atklāj lielo cilvēcisko problēmu, kas notiek, cilvēkiem atkāpjoties no ticības pamatiem un mēģinot pašiem izprast gara būtību. Tad cilvēki apjūk, nesaprotot, vai gars ir cilvēka iekšējs veidojums vai arī tas var ienākt no ārienes.

Feldmanim maldu un patiesības robežšķirtne ir Ticības apliecība, kas definē ticību Svētajam Garam, jo tā stāv pāri cilvēku domu gājieniem. Viņš saka: “Tikai savienojot gara apzīmējumu ar vārdu svēts, iespējams atslēgt gara noslēpumu.” (Feldmanis 2012: 69) Savu pozīciju profesors argumentē ar Svētajiem Rakstiem un, balstoties Nīkajas ticības apliecībā, visu mūsu garīgo dzīvi definē kā Gara atklāsmi: “Mēs dzīvojam it kā īpašā Svētā Gara vadībā, ietvērumā, un visa patiesība, uz kuras stāvam, ir noenkurota Svētajā Garā.” (Feldmanis 2012: 69)

Vienlaikus Feldmanis norāda uz Svētā Gara izpratnes grūtībām, jo Svētie Raksti kādā vietā runā par Dieva Garu, bet citā, ka Dievs ir Gars. Viņaprāt, būtu pietiekami, ja teiktu: “Mēs ticam uz Dievu Tēvu, kas patiesībā ir Gars, neredzams, netverams, neaptverams.” (Feldmanis 2012:73) Profesors dod Gara skaidrojumu Ticības apliecības kontekstā, atklājot, ka nepietiek tikai ar ticību Dievam kā Jēzus Kristus Tēvam un paša Dieva uztveri kā Garu. Nepieciešams pēc Otrā ticības locekļa vēlreiz runāt par Jēzu Kristu kā Garu, it kā atkāpjoties atpakaļ pie jau pateiktā iepriekš Pirmajā ticības locekli.

Kad apliecinām ticību Jēzum Kristum, mēs domājam un saprotam, ka Dieva vienpiedzimušā Dēla nākšana pasaulē ir tieši “priekš katra no mums”, lai atpestītu mūs no grēkiem un dāvātu mūžīgo dzīvību. Feldmanis ir vienots ar Lutera viedokli – “Kristus pastāv tikai ar prepozīciju *priekš mums* kā lielāko Dieva mīlestības dāvanu, kurā Dievs mums dod pats sevi” (Althaus 1996: 116).

Trešais ticības loceklis ir Svētā Gara darbošanās pie mums, lai atklātu mūsu attieksmi pret Viņu. Mēs Svēto Garu sajūtam, bet nezinām tā nākšanai nedz sākumu, nedz beigas. Profesors atklāj, ka tieši Trešajā ticības locekli mūžīgais Dievs pievēršas pasaulei un cilvēcei, sastopoties ar katru cilvēku. Tā Dievs caur Svēto Garu uzrunā mūs, un mēs to pieredzam Evaņģēlijā (Feldmanis 2012).

Feldmaņa mācība par Svēto Trīsvienību atklāj Dieva trīs Personas to hipostatiskajā būtībā: Dievu Tēvu kā pasaules Radītāju (Feldmanis 2012: 74), Dieva Dēlu kā neredzamā Dieva vaigu, kas ietērpis sevi cilvēka vaigā, lai pestītu un veiktu salīdzināšanu ar Dievu, un Dievu Svēto Garu, kas darbojas, ienākot pasaules vēsturē un norisēs, cilvēka dzīvē, rīcībā un prātā. Profesors to definē par Dieva esamības trejādo brīnumu (Feldmanis 2012: 74).

Feldmanis Trešā ticības locekļa skaidrojumā ir dziļi luterisks un, izmantojot Lutera teikto Mazajā katehismā: “Es pats ar savu spēku nevaru pie Jēzus Kristus nākt”, uzsver, ka kristieši apliecina ticību Svētajam Garam tāpēc, ka Viņš mūs dzīvus dara, būdams tā dzīvība, caur ko mēs dzīvojam, bet nevis tikai tāpēc, ka Svētais Gars runājis caur praviešiem (Feldmanis 2012: 76).

Lai vērtētu Feldmaņa pneimatoloģiju konfesionālā luterisma dogmu kontekstā, nepieciešams to salīdzinājums. Konfesionālā luterisma mācības un prakses pamatā ir Svētie Raksti un Vienprātības grāmatas ticības apliecības. To raksturo trīs *sola*: *sola fide*, *sola Scriptura* un *sola gratia*, kas nozīmē ticību vienīgi Rakstiem un Dieva žēlastībai. Luteriskās ortodoksijas dogmatika balstās uz biblisko principu. Tradīcija vairs netiek uzskatīta par patstāvīgu standartu. Dogmatikas avoti ir patristika un vēlākā teoloģija ar Augustīnu priekšgalā (Heglunds 2000: 303, 307). Feldmaņa pneimatoloģijas argumentācija

balstās uz konfesionālā luterisma dogmatikas pirmavotiem – Svētajiem Rakstiem un Vienprātības grāmatas ticības apliecībām. Tā ir no tiem izrietoša un tiek sludināta draudzei homilētiskā skaidrojumā.

Svētā Gara iziešana (filioque)

Sprediķī “Svētā Gara darbs pie cilvēka” Feldmanis pievēršas Svētā Gara iziešanas jautājumiem. Viņš akcentē ticību Svētajam Garam uz Apustuļu un Nīkajas ticības apliecību pamata, atbalstot Luterā skaidrojumu par mūsu nespēju ar pašu spēkiem un prātu ticēt un nākt pie Jēzus Kristus. Tas iespējams tikai caur Svētā Gara aicinājumu un Viņa dāvanu apgaismojuma svētīšanu un uzturēšanu īstenā ticībā. Profesors citē Luteru, ka Svētais Gars visu kristīgo draudzi virs zemes aicina, sapulcina, apgaismo, svētī un uztur vienīgā īstenā ticībā pie Jēzus Kristus, ik dienas visus grēkus bagātīgi piedodot, pastarā tiesā visus mirušos uzmodinot un visiem ticīgajiem uz Kristu dodot mūžīgo dzīvošanu (Feldmanis 2012: 72).

Īpašu uzmanību Feldmanis velta Nīkajas ticības apliecībai sakarā ar Svētā Gara iziešanas problemātiku. Viņš norāda uz Austrumu Baznīcas atšķirīgo skatījumu, kas pretstatā Rietumu Baznīcā pieņemtajai *filioque* formulai par Svētā Gara iziešanu no Dieva Tēva un Dēla, turas pie vārdiem “kas no Tēva iziet un ar Tēvu un Dēlu pielūdzams”. Profesors nesaskata šī dogmatiskā strīda asumu un aktualitāti mūsdienās, norādot, ka vārdus par Svētā Gara iziešanu “no Tēva un Dēla” Svētajos Rakstos argumentē pats Jēzus Kristus, pēc savas augšāmcelšanās parādoties mācekļiem un sakot: “Ņemiet Svēto Garu! Kam jūs grēkus piedosiet, tiem tie būs piedoti.” (Jņ 20:22–23) Pareizticīgie to neievēro, uzskatot, ka Svēto Garu Jēzus Kristus ir devis tikai Debesbraukšanas dienā (Feldmanis 2012: 73).

Feldmanis atgādina, ka Dieva vārds ir runājis caur Vecās Derības praviešiem un dzejiskie vārdi par sodiem un iepriecinājumiem nav viņu pašu izdomāti. Dieva Gars, kas liek redzēt praviešiem godības lietas un piepilda viņu muti ar skaistumu, ir pārāks par visjaukāko

dzeju. Tā arī ķēniņa Dāvida dzejiskums ir bijis Dieva Svētā Gara inspi-rēts (1Sam 16:13; 2Sam 23:1–2; Ps 51:11–14). Dieva Gara dāvanas ir ne-aptveramas, neizsmeļamas un neskaitāmas (1Kor 12:4–11). Pie katra, kas pieņem Svēto Garu, tās atrod savu izpaudumu. Ja kādreiz Dievs ir runājis caur praviešiem, tad beidzamā laikā Viņš runā caur savu Dēlu (Ebr 1:2). Profesors norāda, ka Dieva svētā klātbūtne praktiski izpau-žas caur Svēto Garu, ar ko Viņš nāk pie cilvēkiem. Un tad Svētais Gars ir Dieva mājoklis cilvēkā (Atkl 21:3; Jņ 14:16–17; 15:26; 16:7).

Rezumējoša ir Feldmaņa atziņa, ka tikai caur Jēzu Kristu mēs Die-vu varam saukt par savu Tēvu (Gal 4:6; Rm 8:15) un tikai caur Svē-to Garu mēs Jēzu Kristu varam saukt par savu Kungu (1Kor12:3). Ar cilvēka prātu mēs to nevarētu saprast, ja Svētais Gars, paliekot pie mums mūžīgi, to neapliecinātu (Feldmanis 2012: 77).

Austrumu un Rietumu Baznīcu Lielās shizmas (1054) galvenais dogmatiskais iemesls bija atšķirības Svētā Gara iziešanas mācības traktējumā, austrumniekiem kategoriski nepieņemot *filioque*. Lu-terisms, kas radās Rietumu Baznīcas reformācijas Mazās shizmas (1517) rezultātā, kā Baznīcas protestantisks novirziens nepretendēja uz šķirējtiesneša lomu Austrumu un Rietumu Baznīcas dogmatiskajā strīdā par Svētā Gara avotu un tā iziešanas mehānismu (Feldmanis 2012: 73). Tāpēc Feldmaņa Svētā Gara iziešanas mācība ir piekritīga Rietumu Baznīcas uzskatiem, kā arī tās argumentācijai izmantots konfesionālā luterisma *Sola Scriptura* princips.

Svētā Gara dāvanas

Cilvēkam doto Svētā Gara dāvanu saņemšanu Feldmanis skata viņa antropoloģiskajā attīstībā. Kad Dievs radīja cilvēku un iedvesa viņā savu Garu, tas kļuva par Dieva dvesmas nesēju (1Moz 1:26–17; 2:7). Tā bija “debesu dzirkstele no Svētā Gara liesmas”, kas lika cilvēkam darboties un interesēties par lietām, kas kustoņiem ir mazsva-rīgas (Feldmanis 2012: 78). Profesors atklāj neticīgo nespēju atbildēt uz jautājumu, kas ir cilvēks. Feldmanim cilvēks ir Dieva dzirksts sa-

ņēmējs un nesējs, kas cilvēkā izpaužas Svētā Gara dāvanās un namtūrībā, pielietojot tās dzīvē, ceļot mājas, interesējoties par zvaigžņu ceļiem, izveidojot zīmes, lai izteiktu savas domas, un tādējādi cilvēkam pašam kļūstot par “vienu no Ticības apliecības locekļiem, kas apliecina spēka devēju, kas viņu ir padarījis par to, kas viņš ir” (Feldmanis 2012: 78). Šī Feldmaņa fundamentālā teoloģiskā atziņa diemžēl nav tikusi tālāk izvēsta viņa teoloģiskajā mantojumā.

Profesors arvien akcentē mūsdienu cilvēka nespēju saviem spēkiem un prātu ticēt un nākt pie Jēzus Kristus, kurš sevi parādīja tikai dažus gadus, vedot cilvēkus atraisīties no grēka. Šis Dieva žēlastības uzplaiksnījums neglābjami būtu izgaisis no cilvēku prāta, ja nebūtu Jēzus Kristus apsolījuma: “Es sūtīšu jums citu Aizstāvi.” (Jņ 15:26; 16:7) Svētais Gars ar Evaņģēlija starpniecību cilvēku aicina un apgaismo saukt Jēzu Kristu par savu Kungu, liekot saskatīt Viņa pestīšanas darbu priekš katra no mums. Tas Feldmanim ir visu kristīgo cilvēku ticības avots. Ticība uz Jēzu Kristu nebalstās pagātnes atmiņās, bet Viņa apsolījumi, kas iedzīvināti caur Svēto Garu mūsos, domāti tieši šim brīdim un laikam (Feldmanis 2012: 79). Tā Feldmanis Svētā Gara dāvanas skata, nekonkretizējot to nozīmi sekulārajā dzīvē, bet pievēršas Svētā Gara galvenajai garīgajai dāvanai priekš mums – ticībai uz mūsu Kungu Jēzu Kristu kā mūsu Pestītāju un mūžīgās dzīvības devēju.

Svētā Gara atnākšana

Feldmanis māca, ka Dieva lietas un dziļumu cilvēka prāts nespēj izziņāt, ja tanī nav notikušas Dieva Gara ienestās izmaiņas. Profesors kā mūsdienu iezīmi saskata cilvēku tieksmi pēc Svētā Gara saņemšanas. Viņš norāda, ka harismātiskajās kustībās sajūsmas pārņemti ļaužu pulki meklē veidus, kā saņemt Svēto Garu. Tiek izmantoti visdažādākie paņēmieni, sākot no lūgšanām līdz garīgam apmulsumam, izejot no sevis paša. Notiek burtiska Svētā Gara tveršana, ar paceltām rokām it kā kaut ko tverot un uz sevi raidot, atgāztām sejām lūkojoties uz augšu

un gaidot, ka tūdaļ nāks Svētais Gars, jo viņi taču tā grib (Feldmanis 2011: 48).

Profesors norāda – kāds gars viņus tiešām ir satvēris, viņi redz redzējumus, dzird balsis, izrunā nesakarīgus vārdus, bet tas nav Svētais Gars, ko cilvēks ar varu cenšas sev paņemt. Apustulis Pāvils saka: “Pārbaudiet garus!”, jo Dievs ir kārtības, nevis nekārtības Dievs (1Kor 14:33). Kristietim jābūt Svētā Gara saņēmējam un “Dieva namam” (1Kor 3:17; 2Kor 6:16), bet Dievs Svētais Gars nav cilvēciski satverams uz cilvēku vēlēšanos un pieprasījumu. Ar savu roku kustībām, vēlējumiem un kliegām mēs nevaram “notvert” Svēto Garu. Ja arī kāds gars atnāk, tad tas nav Svētais Gars (Feldmanis 2012: 80).

Feldmanis arī atklāj Svētā Gara darbošanos pie mums. Pirmā Svētā Gara dāvana nāk mums līdzī pie Svētās Kristības sakramenta, un cilvēku ziņā ir to kopt vai nekopt un pat iznīcināt. Profesors noraida sektantu uzskatus par Svētā Gara nākšanu kā vienreiz gatavu brāzienu. Viņš uzsver, ka ar katru Dievs runā personīgi, jo ir bagāts un nekad neatkārtojas. Dievs Svētais Gars darbojas visur un vienmēr, kur tiek pasludināts un uzklausīts Dieva vārds, iestādīts svētais sakraments un draudze ar sirdi un dvēseli lūdz (Feldmanis 2012: 48).

Feldmanis pasludina Jēzus Kristus no Tēva sūtīto Svēto Garu kā patiesības Garu, kas nākot liek pasaulei izprast grēku, taisnību un tiesu. Izprast grēku nozīmē atskārst, ka neticēt Kristum ir grēks. Izprast taisnību nozīmē ticībā pieņemt, ka Jēzus Kristus ir no Dieva Tēva nācis un aizgājis atpakaļ pie Viņa, ka Jēzus Kristus ir augšāmcēlies un mēs, līdz ar Viņu aprakti nāvē, līdz ar Viņu ceļamies augšā ne vairs šai dzīvei un dzīvībai, bet tai dzīvei un dzīvībai, kas nekad nebeigsies. (Rm 6:4)

Dievs Svētais Gars ir arī tiesas nesējs, kas ieskatās dziļi mūsos un atklāj tur apslēptās negantības. Pestītājs mums saka, ka Viņa “vārdi nekad nezudīs” (Mt 24:35; Mk 13:31; Lk 21:33) un, lai gan Viņš aiziet pie Tēva, Svētais Gars mums turpmāk Viņu dos un rādīs. Tas nav cilvēku no gaisa sagrābts jūsmības gars, bet dievišķo augstumu Gars ar dievišķo spēku un dievišķām dāvanām (Feldmanis 2011: 23). Tā Feldmaņa teoloģija par Svētā Gara atnākšanu liecina par viņa luterisko

vēršanos pret jūsmotājiem kā Svētā Gara “ķērājiem” un Dieva Svētā Gara suverenitātes dziļi konfesionāli luterisko izpratni.

Grēks pret Svēto Garu

Feldmanis māca, ka Dievs caur Svēto Garu ienāk cilvēkā, kas ir gatavs Svētā Gara saņemšanai. Gars mūsu nopūtas pienes Dievam. Svētā Gara darbs ir palīdzība, jo neviens nevar nākt pie Jēzus Kristus kā vien caur Garu (Feldmanis 2012: 82).

Profesors norāda, ka Svētā Gara darbs ir arī mūsu ticība. Katrā dievkalpojumā un lūgšanā mēs saskaramies ar Svēto Garu. Mēs esam Svētā Gara darbības lauks, un caur Viņu mēs topam ievadīti ticībā, “ko prāts nevar saprast, acs neredz, auss nedzird” (1Kor 2:6–10). Feldmanis uzskata, ka, cilvēkam saņemot Svēto Garu, tas nevar nolādēt Jēzu Kristu. Ja cilvēks to dara, tad viņš nav saņēmis vai ir atraidījis Svēto Garu (Feldmanis 2012: 83).

Profesors brīdina ar apustuļa vārdiem: “Neapbēdiniet Svēto Garu!” (Ef 4:30), jo briesmīgi ir Svēto Rakstu atgādinājumi: “Kas nav ar Mani, tas ir pret Mani” (Mt 12:30; Lk 11:23), kas runā pret Jēzu Kristu, tam taps piedots, bet pret Svēto Garu – to nepiedos ne šeit, ne mūžībā (Mt 12:32; 28:29; Lk 12:10). Viņš grēku pret Svēto Garu salīdzina ar uguni. Profesora skatījumā tas notiek tad, kad cilvēks, zinot patiesību par Svēto Garu, kuru pats agrāk ir sludinājis, tagad zaimo un pasludina to par māņiem. Tā ir briesmīga apgrēcināšana, kad ačgārņība tiek likta patiesības vietā un sludināta citiem. Tā ir apgrēcība pret Svēto Garu. Profesors no tās brīdina un nevienam nenovēl (Feldmanis 2012: 83). Tā arī Feldmaņa uzskats par grēku pret Svēto Garu ir pamatots Svētājos Rakstos saskaņā ar konfesionālā luterisma dogmatiskajiem principiem.

SECINĀJUMI

Dr. Roberta Feldmaņa uzskati par Dieva Svētā Gara būtību un Viņa iziešanu un nākšanu pasaulē, par Svēto Garu kā dāvanu un grēka, taisnības un tiesas skaidrotāju, kā arī grēku pret Svēto Garu reprezentē konfesionāli luterisko mācību. Profesora pneimatoloģija ir konsekventi balstīta luteriskajās ticības dogmās.

AVOTI

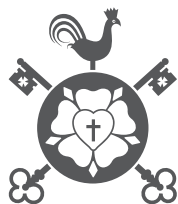
- Althaus, Paul (1996). *The Theology of Martin Luther*. Philadelphia: Fortress Press.
- Feldmanis, Roberts (2011). *Vienīgi Kristus. Sprediķu krājums 1991–1994*. Rīga: Profesora Roberta Feldmaņa fonds.
- Feldmanis, Roberts (2012). *Credo. Apustuļu ticības apliecības skaidrojums*. Rīga: Profesora Roberta Feldmaņa fonds.
- Feldmanis, Roberts (2017). *Par sevi un sev. Autobiogrāfija un dzeja*. Rīga: Profesora Roberta Feldmaņa fonds.
- Heglunds, Bengts (2000). *Teoloģijas vēsture*. Rīga: Luterisma mantojuma fonds.
- Zasse, Hermanis (1995). Mācība par Svēto Garu. *Mantojums*, Nr. 19, 7, 10.

Roberts Feldmanis’ Pneumatological Views

ANNOTATION

Roberts Feldmanis, *Dr. theol.*, senior pastor, Professor of Church history (1910-2002), reveals Lutheran dogmatics in his sermons. In his pneumatology, the spiritual world is separated from the material. The dividing line between the error and the truth is the Creed, which defines the faith in the Holy Spirit. The professor does not see the relevance of the *filioque* controversy between the Eastern and Western Church nowadays justifying his *sola Scriptura* position with John 20, 22-23. The Holy Spirit is God’s dwelling place among people, and only through Jesus Christ can we call God our Father, and only through the Holy Spirit can we call Jesus Christ our Lord. In anthropology of Feldmanis, a man is the receiver and the bearer of God’s spark, which manifests itself in the gifts of the Holy Spirit and in the stewardship. The fact that the Holy Spirit calls and enlightens people through the Gospel to call Jesus Christ their Lord, seeing His work of salvation for each of us, is, according to professor Feldmanis, the basis of the faith of all Christian people. Sin against the Holy Spirit is impossible for him, because a person cannot curse Jesus Christ after receiving the Holy Spirit. If it does happen, then the person has not received or has rejected the Holy Spirit. So homiletics were a sufficient tool for professor Feldmanis, to reveal the pneumatology of Lutheran dogmatics to his congregation.

Keywords: Homiletics, Holy Spirit, dogmatics, *filioque*, Creed, sin.

CREDIMUS

LUTERA
AKADĒMIJAS
RAKSTI

Gints Graudiņš

Hermeneitikas princips “burts un Gars” Dr. Mārtiņa Lutera Sv. Rakstu skaidrošanā: alegoriskās nozīmes pārvarēšana un Sv. Rakstu garīgās nozīmes iegūšana¹

ANOTĀCIJA

Nostājoties uz pamatiem, ko iedibināja Jaunās Derības autori un teologi Origēns, Sv. Augustīns, donātists Tikonijis, Akvīnas Toms un īpaši Fabers, Dr. Mārtiņš Luters iesāka ceļu, lai atrastu patieso Svēto Rakstu nozīmi. Vēlīnajos viduslaikos dominēja Četrkāršā (*Quadrīga*) interpretācijas metode, kas pieļāva alegorisko nozīmi jebkurai rakstvietai Sv. Rakstos. Kā garīgā Sv. Rakstu nozīme tika saprasta alegoriskā. Tomēr alegoriskā nozīme ļāva patvaļīgi skaidrot Sv. Rakstus, tā ienesa subjektivitāti, lielu skaidrojumu dažādību, teksta jēgas nozīmes izkropļošanu, vienkāršo ticīgo maldināšanu un citas problēmas. Luters pievienoja jaunu devumu “burts un Gars” Sv. Rakstu skaidrošanas tradīcijā. Luters atšķīra alegorisko no garīgās vai pravietiskās nozīmes. Viņš apgalvoja, ka garīgā Sv. Rakstu nozīme, kuru viņš identificēja kā burtiski pravietisko nozīmi, nebija vien alegorija, bet gan Autora iecerētā nozīme Sv. Rakstos. Luters uzsvēra Dieva Vārda

¹ Referāts priekšlasīts teoloģiskā konferencē par godu 504. Reformācijas gadadienas svētkiem Lutera Akadēmijā 2021. gada 31. oktobrī.

divkāršo (bauslības un Evaņģēlija) dabu, ietverot gan burtu, kas “nogatolā”, gan Garu, kas “dod dzīvību”. Saskaņā ar Luteru Vārda pasludinājumam vispirms jāizraisa nosodījums, izmantojot burtu, kas norāda uz Otro bauslības pielietojumu, pirms tā pasludinājums piedāvā garīgu atdzimšanu caur Evaņģēliju.

Atslēgvārdi: Mārtiņš Luters, Svēto Rakstu skaidrošanas principi viduslaiku Romas katoļu Baznīcā, alegoriskā nozīme, burtiski vēsturiskā un burtiski pravietiskā Svēto Rakstu teksta nozīme, Žaks Lefevrs d’Etapls (*Faber Stapulensis*), *sola Scriptura*, kristoloģiskā Svēto Rakstu skaidrošana.

“Burts un Gars” Baznīcas tradīcijā

Rietumu Baznīcā viduslaikos Sv. Rakstu skaidrošanā dominēja četrkāršā interpretācija (*Quadriga*), kas ļāva katrai Sv. Rakstu rakstvietai piešķirt četras nozīmes: 1) burtisko jeb vēsturisko nozīmi, kad teksts tika skaidrots pēc vārdu tiešās nozīmes, ņemot vērā vēsturisko kontekstu; 2) alegorisko, kad teksts tika skaidrots simboliski, ar mērķi mācīt kristīgo ticību; 3) morālo jeb tropoloģisko nozīmi, lai dotu norādījumus dievbijīgai dzīvei un pareizai rīcībai; 4) anagoģisko, kad teksts tika skaidrots ar mērķi mācīt par eshatoloģiskiem jautājumiem (Wengert 2019: Chapt. 1, Everand). Šī metode ļāva izprast Sv. Rakstu tekstu četros līmeņos. Tas palīdzēja integrēt teoloģisko domāšanu ikdienišķajā cilvēka dzīvē. Četrkāršā skaidrošanas metode būtiski ietekmēja viduslaiku teoloģiju, sludināšanu un liturģiju.

Dr. Mārtiņš Luters bija Vecās Derības profesors Vitenbergas Universitātē (no 1512). Savos darbos viņš izmantoja atšķirīgus Sv. Rakstu skaidrošanas principus, nekā tas bija vispārpieņemts viduslaikos. Ieraugot Evaņģēlija vēsti Vecās Derības tekstā, viņš, sekojot apustuļu piemēram (Rm 1:1–3; 11:26–27; Gal 3:8–14; Ef 4:7–8 un citur), secināja, ka šis teksts ir par Kristu. Viņaprāt, kristoloģisks Vecās Derības skaidrojums top, velkot paralēles starp Kristu un Sv. Rakstu tekstu.

Apustulis Pēteris, sludinot par 16. psalmu,² demonstrēja vienu no daudzajiem paraugiem Jaunajā Derībā kristoloģiskai sludināšanai no Vecās Derības tekstiem: "Dievs viņu uzmodināja, no nāves sātēm raisīdams, jo nāve viņu nespēja paturēt." (Apd 2:24) Šāda kristoloģiska Sv. Rakstu skaidrošana vēlāk kļuva zināma ar nosaukumu "burts un Gars". Šīs tradīcijas attīstība baznīcēvu darbos ir novērojama sekojošās rakstvietas skaidrošanā:

Tik liela pārliecība uz Dievu mums ir caur Kristu. Ne tādēļ, ka mēs paši no sevis būtu spējīgi kaut ko izspriest, bet mūsu spējas ir no Dieva, kas mūs darījis spējīgus būt par jaunās derības kalpiem nevis burta, bet Gara kalpiem, jo burts nokauj, bet Gars dara dzīvu. (2Kor 3:4–6)

Agrīnais kristiešu teologs Origēns (*Origen*, 185–253) bija viens no pirmajiem baznīcēviem, kas attīstīja šo "burta un Gara" hermeneitikas principu. Viņaprāt, garīgo nozīmi varēja saskatīt vienīgi tie, kuri bija saņēmuši "Svētā Gara žēlastību", kas izpaudās garīgā saprašanā; un šī garīgā jeb alegoriskā nozīme bija apslēpta "aiz" burtiskās (Origen 2021: 6). Šim skaidrojumam pamatojumu viņš atrada apustuļa Pāvila izteikumos. Garīgā nozīme bija "tā, kas dara dzīvu", turpretī burtiskā – "tā, kas nokauj". Gadījumos, kad burtiskā teksta nozīme sniedza skaidrojumu, kas nebija saskaņā ar Sv. Rakstu "Garu", Origēns (kā arī viduslaiku Baznīcas tradīcija pēc viņa) burtiskajai nozīmei piešķīra nosaukumu "tā, kas nokauj". Īpaši tas bija vērojams gadījumos, kad burtiskā nozīme deva absurdus pieņēmumus, kas nebija derīgi mācīšanai un kristīgās ticības vairošanai (Ebeling 1993: 136). Lutērs, skolots "burta un Gara" tradīcijā, īpaši agrīnajos darbos, bieži lietoja alegorisko nozīmi, bet vēlāk attiecās pret to kritiski. Savos vēlākajos darbos Lutērs kritizēja ne vien alegorisko metodi, bet

2 "Arvien es turu Kungu sev priekšā – pie labās rokas –, es nepakļupšu! Man priecājas sirds, un mans gods liksmo, tiešām drošībā mana miesa, jo tu mani šeolā nepametīsi, savam svētajam neliksi ieraudzīt bedri! Tu man liec iepazīt dzīvības taku, vislielāko prieku tava vaiga priekšā, tīksmību tev pie labās rokas mūžam!" (Ps 16:8–11)

arī pašu Origenu kā nemākulīgu alegoriju meistarū, norādīdams, ka veiksmīgi pielietot alegorisku Sv. Rakstu skaidrošanu spēs vien tas, kurš būs izcili apguvis kristīgo mācību (LW 26:433).

Baznīcētāvs Augustīns (*Aurelius Augustinus Hipponensis*, 354–430), pārņemot šo Sv. Rakstu skaidrošanas tradīciju, pievienoja tai savus jaunievedumus. Viņam atšķirība starp “burtu un Garu” bija atšķirība starp kaut ko “iekšēju” un “ārēju” (Augustine 2022: *A Treatise on the Spirit and the Letter*, Chapt. 7, Everand). Augustīns Sv. Rakstu garīgās nozīmes izziņu aprakstīja kā procesu, kurā Sv. Gars kristiešu sirdīs radīja dievišķo mīlestību. Šis izziņas process kļuva par kristieša ticības ceļa galveno mērķi, vietu, kur bija sastopams pats Dievs. Augustīns saskatīja būtisku problēmu: Dieva prasību piepildījumu viņš saprata kā cilvēkam nepieejamu, pastāvošu “ārpus” cilvēka. Lai šo problēmu risinātu, ir nepieciešams palīgs, kas darbotos cilvēka iekšienē. Saskaņā ar Augustīnu, lai piepildītu Dieva likumu, ir nepieciešama dievišķā mīlestība, jo tā atrodas un darbojas cilvēkā (Maxwell 1996: 11). Atšķirība starp divām Dieva bauslības izpausmēm – “burtu, kas nogalina” un “Garu, kas dara dzīvu” – tapa redzama, kad burts tika rakstīts uz “ārējām” akmens plāksnēm, tā norādot uz Derības plāksnēm, uz kurām Dievs rakstīja Desmit baušļus, turpretī Gars tika rakstīts uz “ticīgo sirdžu plāksnēm” (Augustine 2022: *A Treatise..*, Chapt. 13, Everand). Augustīna ietekmē Lutērs skaidroja Sv. Rakstus, norādot uz Sv. Gara darbību cilvēkā. Apustuļa Pāvila vārdus Vēstulē romiešiem – “Bet tagad neatkarīgi no bauslības ir atklājusies Dieva taisnība” (Rm 3:21) – Lutērs skaidroja, ka Dievs caur savu Garu piešķir ticīgajam taisnību, kad ticīgais ir ārējās bauslības izbiedēts un dzīts sniegties pie Dieva žēlastības, lai saņemtu šķīstīšanu (LW 25:30).

Sv. Rakstu “burta un Gara” skaidrošanas tradīcijai savus jaunievedumus pievienoja Augustīna laikabiedrs Tikonijis (*Ticonius*, 379–423), kurš sarakstīja “Noteikumu grāmatu”. Tajā viņš piedāvāja septiņus noteikumus Sv. Rakstu interpretācijai. Augustīns uz šo darbu atsaucās: “Tās ir atslēgas, lai atvērtu Sv. Rakstu noslēpumus.” (Augustine 2018: *On Christian Doctrine*, Book III, chapt. 30, Everand) Vienu no septiņiem hermeneitikas likumiem Tikonijis nosauca “Par Dieva solījumiem un

Likumu". Lai gan Luters savos darbos ne reizi neatsaucās uz Tikoni-ju, tomēr šis Sv. Rakstu skaidrošanas princips bieži parādījās Lutera Sv. Rakstu skaidrošanā (Ebeling 1993: 136). Noteikums paredz, ka Sv. Rakstu skaidrotājam jāņem vērā, ka Sv. Raksti runā uz divām cilvēku grupām: viena ir Ābrahāma pēcnācēji (kas tic krustāsistā Kristus vietnieciskajam upurim), kuriem Dievs bez nosacījuma piešķīris dzīvības apsolījumu; otra ir "bauslības dēli", kas saņem Dieva apsolījumu ar nosacījumu (bauslības piepildīšana) (Bright 2009: *The Book of Rules of Tyconius*, Chapt. 3, Everand). Šis noteikums paredz Sv. Rakstu garīgo nozīmi beznosacījuma apsolījuma turētājiem, turpretī burtisko tiem, kas vēl joprojām ir zem prasības piepildīt visu bauslību.

Vēl viens ietekmīgs baznīctēvs Svēto Rakstu skaidrošanas "burta un Gara" tradīcijā ir Akvīnas Toms (*Thomas Aquinas*, 1225–1274). Viņa "Teoloģijas summā" lasām:³

"Sv. Rakstu Autora spēkā ir piešķirt lietu nozīmi ne tikai ar vārdiem (kā arī cilvēks to spēj), bet arī ar pašām lietām. Jebkurā citā zinātnē lietas tiek apzīmētas ar vārdiem; šī zinātne (teoloģija) ļauj lietām, kas apzīmētas ar vārdiem, saturēt vēl citu nozīmi. Pie pirmās nozīmes pieder apzīmējumi ar vārdiem, tā ir vēsturiskā vai burtiskā nozīme. Tomēr burtiskajai nozīmei, kas apzīmē lietas ar vārdiem, ir vēl papildu nozīme, kas tiek saukta par garīgo nozīmi. Tā ir balstīta burtiskajā un paredz to." (Thomas Aquinas 2012)

Citiem vārdiem, Dievam kā Sv. Rakstu Autoram piemīt spēks lietot vārdus pārdabiskam mērķim: apzīmēt lietas (burtiskā nozīme), kuras pašas vēl apzīmē arī kādu citu lietu (garīgā nozīme). Burtiskā nozīme Akvīnas Tomam nenozīmēja tikai "burtu, kas nogalina"; viņš piesardzīgi attiecās pret garīgo nozīmi. Viņš arī iestājās pret apgalvojumu, ka Sv. Rakstiem būtu vairākas nozīmes, jo tas raisītu neizpratni. Viņš pieļāva Sv. Rakstu garīgo nozīmi, bet vienīgi ar

³ Augustīns par to jau rakstīja daudzus gadsimtus pirms Akvīnas Toma, sk. Saint Augustine 2018.

nosacījumu, ka tā balstās burtiskajā teksta nozīmē un dod jēgpilnu pienesumu Sv. Rakstu teksta izpratnei.

Lai arī Luters dažādu iemeslu dēļ bija kritisks pret Akvīnas Toma Sv. Rakstu skaidrošanu, tomēr attieksmē pret Sv. Rakstu garīgo nozīmi Luteram bija līdzīga izpratne. Arī Luters uzsvēra burtiskās nozīmes izšķirošo lomu. Viņš apgalvoja, ka meklēt burtisko nozīmi ir pirmais uzdevums Sv. Rakstu skaidrošanā, jo tā satur kristīgās ticības un teoloģijas būtību. Turklāt burtiskā nozīme ir skaidra un noteikta, tā dod stipru atbalstu ticības apšaubu un pārbaudījuma brīžos. Turpretī alegoriskā nozīme nav tik uzticama. Tā nepiedāvā tik stingru pamatu, lai nostiprinātu ticību tās izšaubīšanas brīžos (LW 9:24).

Šajā “burta un Gara” tradīcijā ievērojamu ietekmi⁴ uz Luteru atstāja arī franču humānists Žaks Lefevrs d’Etapls (*Jacques Lefèvre d’Étaples*, arī *Faber Stapulensis*, 1450–1537). Fabers ieguldīja lielu darbu, lai izprastu un atjaunotu Sv. Rakstu oriģinālteksta burtisko nozīmi. Viņš atšķīra burtiski vēsturisko no burtiski pravietiskās nozīmes. Burtiski vēsturiskā nozīme ir tā, kas attiecas uz teksta tiešo un sākotnējo nozīmi, kā to saprata pirmie lasītāji vai klausītāji konkrētajā vēsturiskajā kontekstā, kad teksts ticis sarakstīts. Savukārt burtiski pravietiskā nozīme tajā pašā tekstā norāda uz Dieva nodomu, kas no teksta autora perspektīvas vēl tikai notiks.⁵ Šajā “burta un Gara” tradīcijā Fabers piešķīra burtiski vēsturiskai nozīmei apzīmējumu “burts, kas nogalina”, turpretī burtiski pravietiskajai “Gars, kas dara dzīvu”. Fabers aicināja Sv. Rakstu skaidrošanā fokusēties uz burtiski pravietisko no-

---

4 Fabera un Lutera līdzīgie uzskati noveda pie tā, ka Romas Baznīca apsūdzēja Faberu luterismā. Viņi lietoja kopīgus terminus kā “vienīgi ticība glābj” un “Dieva Vārds ir pietiekams arī bez cilvēku tradīcijām” (Cameron 1970: 148). Viņiem bija arī līdzīgs skatījums uz celibātu, svēto pielūgsmi un citiem jautājumiem. Tomēr bija arī daudzas atšķirības, tādēļ nav pamatoti Faberu saukt par luterāni. Faberam bija atšķirīgs skatījums uz iedzimto grēku (mērenāks uzsvars uz cilvēka grēcīgumu) un Svēto Vakarēdienu (viņš uzsvēra komunikanta ticības nepieciešamību, lai saņemtu patiesu Kristus miesu un asinis).

5 Mateja evaņģēlijs piedāvā labu piemēru (Mt 1:22–23), kā Jaunās Derības autors pielieto burtiski pravietisko nozīmi. Mateja evaņģēlija autors skaidro rakstvietu “Tādēļ Kungs pats dos jums zīmi, redzi, jaunava kļūs grūta, dzemdēs dēlu un dos viņam vārdu Immānū-Ēls” (Jes 7:14) kā norādi uz Jēzus piedzimšanu. Tajā pašā laikā burtiski vēsturiskā nozīme pravieša Jesajas grāmatā paredz, ka šī rakstvieta norāda uz notikumu ķēniņa Ahāza laikā, kur apsoltā zīme jau tiek dota grūtā brīdī pravieša Jesajas laikā, lai apliecinātu, ka Dievs ir ar savu tautu.

zīmi (Wengert 2019: Chapt. 1, Everand). Viņš rakstīja: "To es saucu par "burtisko" nozīmi, kas saskan ar Garu. Neviens cits burts nesatur Garu kā vien tas, kas tika dots praviešiem vai tiem [apustuļiem], kas ir atvēruši mūsu acis." (Cit. no: Oberman 1966: 298) Fabers saprata, ka patiesā burtiskā nozīme ir burtiski pravietiskā. Viņš secināja: ja visi Sv. Raksti liecina par Kristu, tad kristoloģiskā ir patiesā burtiskā Sv. Rakstu nozīme, jo to ir iecerējis Autors (Sv. Gars). Tas Faberam nozīmēja, ka Sv. Rakstiem ir "dubulta burtiskā nozīme": tā, kas piešķir kristoloģisku skatījumu burtiski rakstītajam (burtiski pravietiskā nozīme), un tā, kas darbojās kā "burts, kas nogalina", kura savukārt deva skatījumu uz vēsturisko aspektu (burtiski vēsturiskā nozīme). (Simonnin 2016: 14–15)

Fabers deva nozīmīgu ieguldījumu sava laika debatēs par Sv. Rakstu skaidrošanu, uzsverot Sv. Gara vadības lomu ekseģētiskajā procesā. Viņš bija pārliecināts, ka vienkāršie ļaudis sapratīs Sv. Rakstus, jo Sv. Gars ir gan Autors, gan arī labākais Sv. Rakstu Skaidrotājs. Viņš pat apgalvoja, ka Sv. Gars skaidro Sv. Rakstus "mūsos", proti, ka pats Autors tos skaidros lasītājam. Viņaprāt, tieši tādēļ apustuļi saprata Sv. Rakstus, ka Sv. Gars skaidroja tos viņos (Simonnin 2016: 17–18). Arī agrīnajam Luteram bija līdzīgs skatījums uz Sv. Gara nozīmi Rakstu skaidrošanā:

Ja tad tu sagatavo sevi Dieva rakstīšanai [...] to vārdu, kuru es runāju atklāti, pats Sv. Gars rakstītu tevī ātri caur manu mēli, tā ka man nevajadzētu pašam veidot savus vārdus [...], tā ka Viņš varētu ar tevi komunicēt Viņā un caur Viņu. Jo Viņš var piepildīt tavu sirdi ar vienu vienīgu vārdu. (LW 10: 211)

Gan Luteram, gan Faberam ticībai bija izšķiroša nozīme Sv. Rakstu izpratnē. Fabers uzsvēra divas lietas, kad rakstīja par ticības nozīmi. Pirmkārt, ja lasītājs/klausītājs nesaprot Sv. Rakstos rakstīto, tad viņam ir jātic, ka Dievs deva Sv. Rakstus, lai mēs tiem ticētu, nevis lai tos saprastu (Cameron 1970: 126). Otrkārt, ticība ir nepieciešama, lai

saņemtu Sv. Garu (Cameron 1970: 141). Arī Luteram bija līdzīgs skatījums par ticības lomu Sv. Rakstu skaidrošanā:

Nav nepieciešams patiesam ticīgam, kas dod Dievam godu un nešaubās ne par ko, [pilnībā izprast], kas ir [sacīts] Rakstos, [viņš tic], ka tas ir labi un patiesi teikts, pat ja viņam nav zināšanu, lai kaut ko pierādītu. (LW 52: 187)

Un tāpat arī par Sv. Gara lomu:

Es ticu, ka es ar sava paša spēku un prātu nevaru uz Jēzu Kristu, savu Kungu, ticēt, nedz pie Viņa nākt, bet Sv. Gars ar Evaņģēliju mani aicinājis, ar savām dāvanām apgaismojis, svētdarījis un uzturējis patiesajā ticībā, tāpat kā Viņš visu kristīgo draudzi virs zemes aicina, pulcina, apgaismo, svētdara un pie Jēzus Kristus uztur vienīgajā patiesajā ticībā. (MK II, 3)

“Burts un Gars” Mārtiņa Lutera lietojumā

Luters apguva Sv. Rakstu skaidrošanas “burta un Gara” tradīciju savas karjeras pašā sākumā, iegūstot klasisko izglītību Erfurtes Universitātē (1501–1505) (Brehts 2018: 37–62), gan arī intensīvi studējot Sv. Rakstus Erfurtes augustīniešu eremītu klosterī (1505–1511) (Brehts 2018: 96–104). Apmācīts šajā Sv. Rakstu skaidrošanas tradīcijā, Luters veica Vecās Derības teksta eksegēzi, kā to darīja apustuļi, atzīdami Vecās Derības pravietojumus un norādes uz Jēzu Kristu (burtiski pravietiskā nozīme). Luters darīja pretēji tam, kā to darīja rabīni, kas ekskluzīvi centās norādīt uz to, ko šis teksts nozīmētu tā sarakstīšanas vēsturiskajā kontekstā, izslēdzot iespēju, ka Vecās Derības teksts norādītu uz Jēzu Nācarieti (burtiski vēsturiskā nozīme). Luters savā eksegēzē vēsturisko nozīmi mainīja uz garīgo nozīmi, t. i., viņš mainīja burtiski vēsturisko nozīmi uz burtiski pravietisko nozīmi.

Vācu luterāņu teologs Gerhards Ebelings (*Gerhard Ebeling*, 1912–2001) secināja, ka "pravietisks" un "garīgs" bija divi koncepti, kas savstarpēji mainīgi tika lietoti "burta un Gara" Sv. Rakstu skaidrošanas tradīcijā: no "burta" uz "Garu;" no vārdiem un to burtisko nozīmi uz to, ko šie vārdi nozīmēja garīgā kontekstā. Lutera attiecīgi to virzību mainīja no "burts" uz "pravietisks" (Ebeling 1993: 455), t. i., no vārdiem un to burtisko nozīmi uz to, kā šie vārdi norāda uz Kristu. Šī "pravietiskā" nozīme reizē varēja būt arī burtiskā, tāpēc ka tai vienlaikus varēja būt nozīme, kuru iecerējis Sv. Rakstu Autors. Sv. Rakstu vārdos atklāsme spīd caur Kristu, Viņa personu un darbu. Lutera šo principu saglabāja turpmākajā ekseģēta darbā. Viņš, tāpat kā Fabers, bija pārliecināts par šo Sv. Rakstu skaidrošanas veidu, jo, viņuprāt, tā darīja arī apustuļi (LW 15: 337). Lutera "Traktātā par Dāvida pēdējiem vārdiem" (1543) apgalvoja:

Visi Raksti [...] ir tīrs Kristus, Dieva un Marijas Dēls. Viss ir vērstas uz šo Dēlu, lai mēs varētu Viņu vairāk iepazīt un tādā veidā redzēt arī Tēvu un Svēto Garu mūžīgi kā Vienu Dievu. Tam, kam ir Dēls, Raksti ir atvērta grāmata; un, jo stiprāka viņa ticība Kristum paliek, jo spilgtāk tam atspīdēs Rakstu gaisma. (LW 15: 339)

Lutera burtiski pravietiskā perspektīva bija vienota ar pārliecību, ka Sv. Rakstu Autors ir paredzējis kādu konkrētu iespaidu, kuru Viņš vēlas atstāt uz to klausītāju vai lasītāju – bauslību un Evaņģēliju. Amerikāņu luterāņu teologs Čarlzs Ģišens (*Charles Gieschen*, 1960) apgalvo, ka Lutera ne vien redzēja, ka ir svarīgi visu Sv. Rakstos skaidrot saistībā ar Kristu, bet arī to, ka, lai piepildītu bauslību, tā ir jāpiepilda Kristū (Gieschen 2017: 7). To Lutera parādīja "Tēzēs par ticību un bauslību" (1535):

40. Īsumā, Kristus ir Kungs, nevis kalps, sabata un arī Bauslības Kungs, un tāpat arī pār visām lietām. 41. Rakstiem ir jātiek saprasti par labu Kristum, nevis pret Viņu. Tādēļ tiem vajadzētu vai nu atsaukties uz Viņu, vai arī tos nevar turēt par patiesiem Rakstiem.

42. Kā, piemēram, “turi baušļus!” ir jāsaprot, kā Kristus to pavēlot, proti, turi tos Kristus vai ticībā Kristus (Mt 19:17). 43. “Tev būs savu Dievu to Kungu milēt” u. tml. (Mt 22:37; Mk 12:30; Lk 10:27) acīmredzot Kristus vai ticībā uz Viņu, jo “bez Manis jūs nenieka nespējat darīt” (Jņ 15:5). 44. “Dari to, un tu dzīvosi” (Lk 10:28), protams, “dari to Manī”, citādi tu to nespēsi paveikt, kā vienīgi izdarīt pilnīgi pretējo. (LW 34: 112)

Attiecīgi, ja Evaņģēlija vēsts nav sadzirdēta kā Labā vēsts, cilvēkam tas paliek “burts, kas nogalina”, turpretī, ja tā tiek sadzirdēta kā Evaņģēlijs, Labā vēsts, tad tā pārvēršas par “Garu, kas dod dzīvību”. Evaņģēlija vēsts atklājas kā Gara vārds, kad tas tiek pasludināts personīgi indivīdam, kad tas saprot, ka šī Labā vēsts (“Kristus par tevi”⁶) ir adresētam viņam personīgi. Saskaņā ar Luteru abiem – burtam, “kas nogalina” un Garam, “kas dara dzīvu” – jābūt pasludinātiem, jo vienīgi tad, kad bauslība tiek pasludināta kā burts, “kas nogalina”, indivīds var saprast, ka viņš nav piepildījis bauslību. Ja burts, “kas nogalina”, nav ticis pasludināts, neviens nevar patiesi izprast, kāda ir cilvēce bez Kristus. Tādēļ Luters nonāca pie atziņas, ka ir neiespējami indivīdam saņemt “dzīvu darošo” Evaņģēliju, ja tas nav dzirdējis bauslību, “kas nogalina”, un nav ļāvis tai sevi nonāvēt, jo bez miršanas indivīds nevar augšāmcelties caur “dzīvu darošo” Evaņģēliju:

Tagad mēs redzam, ka visi baušļi ir nāvējoši, jo dievišķie baušļi arī ir nāvējoši. Viss, kas nav Gars vai žēlastība, ir nāve. Tādēļ tas ir rupjš pārpratumas saukt alegorijas, tropoloģijas un tamlīdzīgas par “Garu”, jo visas tās ir iekļautas burtos un nevar dot dzīvību. Žēlastībai nav neviena cita nesēja kā [cilvēka] sirds. Tātad, tāpat kā ne visi cilvēki pieņem šī Gara dzīvību – tiešām, vairums ļauj

---

⁶ Luters jēdzienā “Kristus par tevi” apvienoja idejas par Dieva žēlastību, pestīšanu un ticību. Šajā jēdzienā tika atspoguļota pārliecība, ka Kristus ir upurējis sevi par visu cilvēci un par katru cilvēku individuāli. Tādā nozīmē Kristus nāve un augšāmcelšanās ir notikusi, lai glābtu cilvēkus no grēka un sniegtu viņiem mūžīgo dzīvību. Luters uzsvēra, ka pestīšana nav no cilvēku darbiem vai nopelniem, bet gan vienīgi caur ticību Kristus. Šī ticība atspoguļo personiskas attiecības, kas ļauj katram kristietim sacīt: “Kristus ir miris par mani.”

šiem Gara kalpiem parādīt un sludināt šo bagāto žēlastību veltīgi, un tie netic Evaņģēlijam –, tāpat arī ne visi ņem dalību burta kalpošanā jeb bauslības sludināšanā, un [tā] tie turpina [lietot Svēto Rakstus], nesaņemot nedz burtu, nedz Garu. (LW 39: 184)

Šī atziņa bija izšķiroša Luteram un caur Luteru arī turpmākajai "burta un Gara" tradīcijai, jo tas nozīmēja, ka alegoriskā nozīme var arī nebūt teksta garīgā nozīme, kā bija vispārpieņemts viduslaiku Rietumu Baznīcā. Ar burtiski pravietisko nozīmi Lutera saprata "dzīvu darošo Garu", nošķirdams to no viduslaiku alegorizēšanas tradīcijas. Tas atvēra durvis tādai Sv. Rakstu skaidrošanai, kā to darīja Jaunās Derības autori, sludinādami par Kristu no Vecās Derības tekstiem. Lutera rīkojās līdzīgi kā Fabers, kas mēģināja izvairīties no alegoriskām Sv. Rakstu interpretācijām, lai balstītu savu eksegēzi uz fundamentāliem Sv. Rakstu skaidrošanas principiem (Ebeling 1993: 138).

Lutera mērķtiecīga viduslaiku alegoriskās nozīmes atmešana parādījās viņa disputā pret vācu teologu Hieronīmu Emseru (*Hieronymus Emser, 1477–1527*). Emseris iebilda pret Lutera noraidošo attieksmi pret alegorisko Sv. Rakstu nozīmi, turpretī Luteram alegoriskās nozīmes apstiprināšana nozīmēja principa *sola Scriptura* noraidīšanu un Sv. Rakstu autoritātes atdošanu pāvestiešiem. Lai uzturētu biblisko autoritāti, bibliskā interpretācija bija jāatbrīvo no nemitīgiem baznīctēvu, koncilu un pāvestu spriedumiem⁷; bet, no otras puses, tai bija jābūt arī atbrīvotai no entuziastu personīgi subjektīvās interpretācijas. Luteram galvenais iemesls polemikai pret Emseru bija atrodams 2Kor 3:6 skaidrojumā, kur Lutera parādīja, ka visu interpretācijas autoritāti patur Dieva Vārds pats. Bet Emseris, alegorizējot tekstu, paturēja Sv. Rakstus cilvēku varā (LW 39: 165). Turpretī Lutera parādīja, kā Dieva Vārds, ar kuru Dievs caur bauslību un Evaņģēliju

7 Romas katoļu Baznīcā bija plaši izplatīts uzskats, ka Sv. Rakstu teksts ir neskaidrs, bez īpašas apgaismības. Šai Sv. Rakstu apgaismošanai bija vairāki veidi. Pāvesti un Baznīcas koncili tika uzskatīti kā īpašās apgaismošanas nesēji, tā ka vienīgi pāvesti un koncili, lietojot alegorisko nozīmi, varēja dot pareizu interpretāciju neskaidrajiem Sv. Rakstiem. Tādā veidā pāvesti un koncili paturēja savu autoritāti pār Sv. Rakstiem (*Catechism of the Catholic Church 2019: 27*).

īsteno savu absolūto autoritāti pār indivīdiem, atņem cilvēkiem iedomību un paštaisnību un norāda uz vajadzību pēc Kristus. Vienīgi tad Vārda Gars rada to, ko burts nespēj, proti, dot indivīdam žēlastību un atjaunošanos ticībā (Gleason 2000: 483). Lutera pamatoja Dieva Vārda autoritāti bauslības un Evaņģēlija iedarbībā uz tā klausītāju.

Lutera bibliskās autoritātes izpratne ietvēra ne vien Sv. Rakstu – bauslības un Evaņģēlija – iedarbību, bet arī Svēto Rakstu dievišķo autoritāti un pāri visam – Kristu kā Sv. Rakstu centru. Tomēr Lutera nepiedāvāja visaptverošas un sistemātiskās bibliskās autoritātes konceptu. Bibliskās autoritātes koncepts jau bija plaši atzīts Rietumu Baznīcā, pirms Lutera parādīja tās lielo nozīmi. Tomēr Lutera ienesa būtiskas izmaiņas bibliskās autoritātes izpratnē, nevis rosinot diskusiju par *sola Scriptura*, bet gan noraidot gadsimtiem atzīto pieņēmumu, ka Baznīcas Svēto Rakstu alegorizēšana ir godprātīgs, paties un autentisks Svēto Rakstu izklāsts (Lotz 1981: 267). Lutera uzskatīja, ka Sv. Raksti ir dievišķi iedvesmots un nemaldīgs Dieva Vārds, tādēļ Sv. Raksti stāv pāri katrai cilvēka tradīcijai.

SECINĀJUMI

Mārtiņš Lutera patiesās Sv. Rakstu nozīmes meklējumos sekoja Jaunās Derības autoriem un daudziem nozīmīgiem teologiem Baznīcas tradīcijā. Tomēr atšķirībā no iepriekšējiem baznīctēvu uzskatiem Lutera lika jaunu uzsvāru abiem – gan burtam, “kas nogalina”, gan Garam, “kas dara dzīvu”. Saskaņā ar Lutera Dieva Vārdam sākumā ar burtu klausītājs ir “jānogalina” (Otrais bauslības lietojums), lai ar Garu tas “darītu dzīvu” (Evaņģēlija pasludinājums). Ar to Lutera papildināja “burta un Gara” Svēto Rakstu skaidrošanas tradīciju ar unikālu devumu, proti, Evaņģēlija vēsts centralitāti Sv. Rakstu skaidrošanā. Lai Lutera pie tā nonāktu, viņam sākumā bija jāpārvar viduslaikiem raksturīgā alegorizēšanas metode Sv. Rakstu skaidrošanā.

AVOTI

- Bībele (2012). [Rīga]: Latvijas Bībeles biedrība.
- Aquinas, Thomas (2012). *Summa Theologica*. Part 1. Transl. by Fathers of the English Dominical Province. Presley Way, Crownhill, Milton Keynes: Authentic Media Limited. Everand.
- Bright, Pamela (2009). *The Book of Rules of Tyconius: It's Purpose and Inner Logic*. Indiana: Notre Damme Press.
- Cameron, Richard M (1970). The Charges of Lutheranism Brought Against Jacques Lefèvre D'Etaples. *Harvard Theological Review*, 63, no. 1 (January), pp. 119–149.
- *Catechism of the Catholic Church* (2019). 2nd ed. Vatican City: Vatican Press.
- Ebeling, Gerhard (1993). Beginnings of Luther's Hermeneutics. *Concordia Theological Quarterly*, 57 no. 2–4, pp. 129–468.
- Gieschen, Charles A (2017). All Scripture is Pure Christ: Luther's Christocentric Interpretation in the Context of Reformation Exegesis. *Concordia Theological Quarterly*, 81 no. 1, pp. 3–17.
- Gleason, Randall C. (2000). "Letter" and "Spirit" in Luther's Hermeneutics. *Bibliotheca Sacra*, 157 (October), pp. 468–485.
- Kiecker, James G. (1988). Luther's Preface to His First Lectures on the Psalms (1513): The Historical Background to Luther's Biblical Hermeneutic. *Wisconsin Lutheran Quarterly*, 85, pp. 287–295.
- Lotz, David W. (1981). Sola Scriptura: Luther on Biblical authority. *Interpretation*, 35, no. 3 (July), pp. 258–273.
- Luther, Martin (1960). *Luther's Works*, American Edition. Vol. 9, Lectures on Deuteronomy. Edited by Jarislav Pelikan. Translated by R. Caemmerer. Saint Louis: Concordia Publishing House.
- Luther, Martin (1974). *Luther's Works*, American Edition. Vol. 10, First Lectures on the Psalms I Psalms 1–75. Edited by Hilton C. Oswald. Saint Louis: Concordia Publishing House.

- Luther, Martin (1972). *Luther's Works*, American Edition. Vol. 15, Ecclesiastes, Song of Solomon, and the Last Words of David. Edited by Jaroslav Pelikan and Hilton C. Oswald. Saint Louis: Concordia Publishing House.
- Luther, Martin (1959). *Luther's Works*, American Edition. Vol. 23, Sermons on the Gospel of St. John Chapters 6–8. Edited by Jaroslav Pelikan and Daniel E. Poellot. Translated by Martin H. Bertram. Saint Louis: Concordia Publishing House.
- Luther, Martin (1972). *Luther's Works*, American Edition. Vol. 25, Lectures on Romans. Edited by Hilton C. Oswald. Saint Louis: Concordia Publishing House.
- Luther, Martin (1963). *Luther's Works*, American Edition. Vol. 26, Lectures on Galatians. Edited by Jaroslav Pelikan and Walter A. Hansen. Saint Louis: Concordia Publishing House.
- Luther, Martin (1960). *Luther's Works*, American Edition. Vol. 34, Career of the Reformer VI. Edited by Lewis W. Spitz and Helmut T. Lehmann. Philadelphia: Fortress Press.
- Luther, Martin (1970). *Luther's Works*, American Edition. Vol. 39, Church and Ministry I. Edited by Eric W. Gritsch and Helmut T. Lehmann. Philadelphia: Fortress Press.
- Luther, Martin (1974). *Luther's Works*, American Edition. Vol. 52, Sermons II. Edited by Hans J. Hillerbrand and Helmut T. Lehmann. Philadelphia: Fortress Press.
- Luters, Mārtiņš (2006). *Mazais katehisms*. Rīga: Luterisma mantojuma fonds.
- Maxwell, David R. (1996). Luther's Augustinian Understanding of Justification in the Lectures on Romans. *Logia*, 5, no. 4, pp. 9–14.
- Oberman, Heiko (1963). *The Harvest of Medieval Theology: Gabriel Biel and Late Medieval Nominalism*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Oberman, Heiko (1966). *Forerunners of the Reformation*. New York: Rinehart and Winston.

- Origen (2013). *On First Principles*. Transl. by G. W. Butterworth. Indiana: Christian Classics.
- Saint Augustine (2018). On Christian Doctrine. In: *On Christian Doctrine: A Compend of Exegetical Theology to Guide the Christians in the Interpretation of the Sacred Scriptures, According to the Analogy of Faith*. Eds. Philip Schaff, James Johnston Shaw. Norderstedt: Book on Demand GmbH. Book I, chap. 10 [accessed August 9, 2024, Everand.
- Saint Augustine (2022). *On Christian Doctrine and Selected Introductory Works*. G. Timothy George (ed.). Nashville: B&H Academic.
- Schmiel, David G. (1983). Martin Luther’s Relationship to the Mystical Tradition. *Concordia Journal*, 9, no. 2 (March), pp. 45–49.
- Simonnin, Stéphane (2016). Humanism and the Bible: The Contribution of Jacques Lefèvre d’Étaples. *Unio cum Christo*, 2, no. 1 (April), pp. 99–116.
- Wengert, Wengert J. (2019). *Word of Life: Introducing Luthern Hermeneutics*. Minneapolis: Fortress Press.

Dr. Martin Luther's Principle of Hermeneutics 'Letter and Spirit' in the Interpretation of the Holy Scriptures: Overcoming the Allegorical Meaning and Obtaining the Spiritual Meaning of the Scriptures

ANNOTATION

Building upon the foundations laid by the authors of the New Testament and subsequent church fathers such as Origen, St. Augustine, Tyconius the Donatist, Thomas Aquinas, Nicholas of Lyra, and notably Faber, M. Luther embarked on a quest to discern the true meaning of the Holy Scriptures. However, departing from the emphasis of previous traditions, which underscored the spiritual meaning as the intended interpretation of the Author, M. Luther introduced a novel perspective. He emphasized the dual nature of the Word of God, comprising both the letter, which 'kills', and the Spirit, which 'gives life'. According to M. Luther, the proclamation of the Word must first evoke a sense of condemnation through the letter, representing the Law's second use, before offering spiritual renewal through the proclamation of the Gospel. While acknowledging the possibility of additional meanings beyond the literal, M. Luther distinguished the spiritual or prophetic meaning from allegory. He asserted that the spiritual meaning, which he identified as the literal-prophetic sense, was not merely allegorical but rather the interpretation intended by the Author of the Holy Scriptures.

Keywords: Martin Luther, interpretation principles of the Scriptures in Western medieval Church, allegorical meaning, literal-historical and literal-prophetic meaning of the Scriptures, Jacques Lefèvre d'Étaples/*Faber Stapulensis*, *sola Scriptura*, Christological interpretation of the Scriptures.

CREDIMUS

LUTERA
AKADĒMIJAS
RAKSTI

Vilis Kolms

Andreasa Knopkena himnoloģiskais devums

ANOTĀCIJA

Andreasa Knopkena vārds Latvijas vēsturē vispirmām kārtām saistās ar reformācijas teoloģijas ienākšanu Rīgā. Viņa 1522. gadā publicētais skaidrojums Vēstulei romiešiem un 24 tēzes ir pats pirmais Baltijas reformācijas teoloģijas piemineklis. Izšķiroša nozīme ir arī viņa pastorālajam darbam, Rīgas Sv. Jēkaba baznīcā veidojot un vadot Rīgas pirmo reformācijai piederīgo draudzi. Knopkena nozīme reformācijas himnoloģijā tiek mazāk izcelta, bet tā nav mazāk svarīga. Reformācijas attīstību Rīgā un Vidzemē Knopkens ir veicinājis gan kā teologs, gan kā draudzes gans, gan arī kā draudzes dziesmu melodiju un tekstu autors un reformācijas liturģijas kopējs Baltijā.

Atslēgvārdi: Andreass Knopkens, luteriskā draudzes dziesma, reformācija Vidzemē.

1. Andreasa Knopkena vieta reformācijas sākumos Rīgā

Nozīmīgākā personība Reformācijas pirmajās desmitgadēs Rīgā, iespējams, ir Andreass Knopkens (*Knöpken, Knöppgen, Knopius, Knopke*), dzimis Kistrīnā (*Küstrin*) ap 1468. gadu, mūžībā aizgājis Rīgā 1539. gadā. Līdz šim plašāko un rūpīgāko viņa personas un teoloģijas izpēti veicis Tērbatas Universitātes teoloģijas profesors

Ferdinands Heršelmans (*Ferdinand Daniel Hoerschelmann*, 1833–1902), kurš 1896. gadā publicēja monogrāfiju par Knopkena dzīvi un darbību (Hoerschelmann 1896). Bieži tiek pieņemts, ka Knopkens bijis atturīgs reformators atšķirībā, piemēram, no Silvestra Tegetmeiera (*Sylvester Tegetmeyer*, ?–1552) no Rostokas, kurš Sv. Jēkaba baznīcā sludināja kopš 1522. gada rudens un kuram daži pētnieki, tostarp ievērojamās monogrāfijas par reformācijas vēsturi Baltijā autors Leonīds Arbusovs (*Leonid Arbusow*, 1882–1951) (Arbusow 1964), piedēvē dalību ikonoklasmā Rīgā. Tikmēr citi pētnieki kā kanādiešu Baznīcas vēsturnieki Kelvins A. Paters (*Calvin Augustine Pater*, 1939–2012) un Verners O. Pakuls (*Werner Otto Packull*, 1941–2018) uzskata, ka reformācijas sākumposmā Knopkens reformācijas mācību Rīgā aizstāvējis ne mazāk dedzīgi kā Tegetmeiers. Tieši Knopkens bija tas, kurš vadīja visdedzīgākās publiskās debates ar reformācijas pretiniekiem Sv. Pētera baznīcā. Savukārt vācu vēsturnieks un teologs Kristofs Šmits (*Christoph Schmidt*, 1954) pat ierauga Knopkena 1522. gada disputa 24 tēzēs (Knopkens 2017)¹ vēl radikālākus teoloģiskos uzskatus nekā Mārtiņam Luteram (Schmidt 2000).

Kā jau tas reformācijas laikam raksturīgs, Knopkens savas teoloģiskās atziņas izsacījis arī himnoloģiski, proti, veidojis draudzes dziesmas tā, lai ticības patiesības draudzi sasniedz ne vien sprediķi, bet var tikt izdziedātas arī dziesmās. Draudzes dziesmas tautas valodā lietošanai dievkalpojumā kā pirmais radīja Luters pats, un jau agrī tādās sāka veidot arī viņa laika un domubiedri. Tas bija viens no būtiskākajiem veidiem, kā ļaut sapulcētajai draudzei kļūt no dievkalpojuma skatītājiem par dievkalpojuma dalībniekiem.

Knopkens, kuru var dēvēt par reformācijas pirmo apustuļi Rīgā, tiek aicināts kalpot Sv. Pētera draudzē 1521. gada rudenī. Esot evaņģēliskas draudzes mācītājam vēl pavisam agrā reformācijas posmā un kalpojot ievērojami tālu no reformācijas kustības centra Vidusvācijā, Knopkenam nākas meklēt risinājumus pašam, lai celtu draudzes dzīvi un dievkalpošanu saskaņā ar jaunajām teoloģiskajām atziņām. Lai šis

---

¹ Oriģināls pirmo reizi publicēts 1522. gadā Vitenbergā ar Filipa Melanhtona priekšvārdu.

atziņas nepaliktu tikai teoloģisku diskusiju objekts vai politisks motīvs, tās bija jādara draudzei ne vien zināmas, bet arī piedzīvojamas. Līdzīgi kā Lutērs, acīmredzot arī Knopkens kā būtisku un nepieciešamu līdzekli ticības atjaunošanai ierauga tieši draudzes sapulcēšanos dievkalpojumā. Tādā veidā no jauna formulētās ticības patiesības iegūst vietu dzīvē, tās kļūst tādas, **par** kurām un **ar** kurām Dievu slavēt un uz kurām balstoties tiek veidota ticības dzīves prakse. Tātad teoloģijai bija jānokļūst ne vien draudzei ausīs, bet arī mutē; viens no būtiskiem rādītājiem tam, vai tā ir sasniegusi savu mērķi, ir – vai tā atskan liturģijā, dievkalpošanā.

Lai arī Knopkens, visticamāk, tieši ar šādiem vārdiem neformulēja teoloģijas sūtību, tomēr viņa centienos var ieraudzīt šādos principos balstītu rīcību. Savas darbības sākumposmā viņš radoši formulēja teoloģisko virzienu, kuru prezentē minētajā disputā 1522. gadā. Taču pie tā viņš neapstājas – teoloģiskās atziņas viņš vēlējās darīt draudzei pieejamas lūgšanu un slavas dziesmu formā, turklāt savu radošo potenciālu viņš lietoja, lai radītu gan dzejiskas, gan melodiskas vērtības. Tas, cik liels izaicinājums ir šāds projekts, kļūst skaidrs, ja atceramies, ka runa ir par reformācijas sākumposmu, kad pati ideja vēl ir jauna un iznākušas tikai nedaudzas dziesmu grāmatas, turklāt tālu no Rīgas. Jāievēro arī lielā kompleksitāte, kas piemīt draudzes dziesmai; šodien to sauktu par tipisku robeždisciplīnu.

Dievkalpošanai paredzētajai draudzes dziesmai piemīt gan (1) muzikāla, gan (2) poētiska komponente, un tā ir veidota saskaņā ar (3) teoloģisku argumentāciju. Lai arī eksakti to kvalitāti izmērīt nav iespējams, tomēr, ja kāda no šīm komponentēm jūtami atpaliek no citām, tad tas bēdīgi atsaucas uz rezultātu kopumā. Droši vien vispostošāk draudzes dziesmai ir tas, ja trūkumi pamanāmi teoloģijā, bet žēl arī, ja kāda no abām pirmajām (poēzija un/vai mūzika) ir nepietiekama.

Nevar sacīt, ka Knopkenam arvien būtu izdevies sabalansēt visas trīs vienādi augstā līmenī, tomēr, ņemot vērā, ka Rīgā un Vidzemē viņam priekšteču šajā laukā nav, jāsecina – lai arī savā ziņā viņš bija iesācējs, viņam ir izdevies likt labu pamatu luteriskās himnoloģijas

attīstībai Rīgā un Vidzemē. Uz Knopkena ielikta pamata Baltijā gadsimtu gaitā radušās daudzas vērtīgas luteriskās draudzes dziesmas; jāpiebilst arī, ka ne viens vien vēlāku laiku himnoloģisks sacerējums kvalitātes ziņā nespēj mēroties ne ar Knopkena lakonisko poētisko izteiksmi, ne ar viņa skaidrajām bibliskajām referencēm.

2. Knopkena dziesmu publikācijas viņa dzīves laikā

2.1. Burkards Valdiss. *De parabell vam vorlorn Szohn*

Pirmā Knopkena dziesmu publikācija saistīta ar Burkarda Valdisa (*Burkard Waldis*, ap 1490–1556) 1527. gadā Kēnigsbergā iespiesto darbu *De parabell vam vorlorn Szohn* (Līdzība par pazudušo dēlu) (Waldis 1527), kas tajā pašā gadā uzvests Rīgā. Nav zināms, kāda tieši vieta Knopkena dziesmām bija uzvedumā. Par šo dziesmu lietošanu nekādas instrukcijas nav dotas, tomēr nav izslēgts, ka tās tika dziedātas “Līdzības par pazudušo dēlu” noslēgumā vai pa vidu. Grūti iedomāties, kā tās būtu dziedājuši sanākušie skatītāji; ziņas, ka dziesmu teksts būtu bijis pieejams visiem uzvedumā klātesošajiem, nav saglabājušās.

2.2. *Kurtz Ordnung des Kirchendiensts* (1530)

Liturģiskā ziņā ievērojami nozīmīgāks bija nākamais izdevums, kas satur Knopkena dziesmas, – 1530. gadā publicētā Rīgas un Vidzemes Baznīcas kalpošanas kārtība (*Kurtz Ordnung des Kirchendiensts*) (*Kurtz Ordnung* 1530), kas pavēra ceļu to plašai lietošanai. No te publicētajām dziesmām pavisam kopā apmēram desmit ir tādas, kas, iespējams, tapušas Rīgā vai Vidzemē, tomēr droši to var sacīt tikai par tām piecām, kurām kā autors ir zināms Rīgas reformators Andreass Knopkens.

2.3. *Kurtze Ordnung des Kirchendiensts* (1537)

Rīgas Baznīcas kalpošanas īsās kārtības otrajā izdevumā (*Kurtze Ordnung* 1537) pievienotas vēl piecas Knopkena dziesmas. Pirmajā izdevumā 1530. gadā dziesmas vēl ir bez notīm, tad nākamajā –

1537. gada atkārtotajā un papildinātajā izdevumā – liela daļa dziesmu ievietotas ar melodijām. Tādā veidā ir dokumentēts, ka Knopkens savām dziesmām (iespējams, ne visām) pats rakstījis arī melodiju.

3. Knopkena dziesmu teksti kā Svēto Rakstu teoloģisks un himnoloģisks komentārs

Knopkens rakstīja lejasvācu valodā, tas nozīmē, ka visas viņa dziesmu versijas vācu valodā, kas iespīestas dziesmu grāmatās, kuras iznākušas vietās, kur nerunāja lejasvācu valodā, ir tulkojumi. Līdz 1530. gadam ir zināmas piecas Knopkena dziesmas (visas balstītas psalmu tekstos), kas ievietotas Rīgas Baznīcas kalpošanas kārtības pirmajā izdevumā. Šajās dziesmās var saskatīt pieeju, kas līdzīga daudziem citiem reformācijas laika dziesmu autoriem, kuri par pamatu ņēmuši psalmus. Līdzīgi, kā to darījis, piemēram, Lutērs, arī Knopkenam psalmu dziesmas nav tikai psalma teksta sarīmēšana, bet gan sprediķis par to, interpretācija, kurai raksturīgs dogmatisks blīvums (piemēram, Ženēvas psalmu grāmatā² reformātiem mērķis interpretēt psalmu tik spilgti neizpaužas). Knopkena dziesmās psalmi tiek skatīti īpaši kristocentriski, tāpēc bieži viņa tekstos psalmā lietotā vārda *Dievs* vai *Kungs* vietā parādās vārds *Kristus*. Tādējādi Knopkens palīdz Vecās Derības psalmos ieraudzīt reformācijas akcentēto *Solus Christus*. Vācbaltiešu teologs Volfs Ginters fon Šnakenburgs (*Wolf-Günter von Schnakenburg*) raksta:

Tādēļ, ka Knopkens (savās dziesmās) arvien vairāk interpretē Vecās Derības rakstus, šajā konkrētajā gadījumā psalmus, balstoties tikai uz vienu – uz Jēzu Kristu –, viņš iegūst visaptverošu skatījumu uz kristīgo pestīšanas mantojumu: viņš ir ieraudzījis lietas būtību. No šī skatpunkta viņš atklāj visu, kas piederīgs kristīgajai ticības mācībai. (Schnakenburg 1943: 221–245)

² Pirmais izdevums *Aulcuns Pseaulmes et cantiques mys en chant*. Strasburg, 1539.

Pretenzija uz teoloģisku pareizību dažkārt atstāj otrā plānā poētisko. Neraugoties uz to, Knopkena psalmu dziesmas ir nozīmīgs bagātinājums Baltijas himnoloģiskajam mantojumam gan teoloģiskā, gan poētiskā, gan zināmā mērā arī muzikālā ziņā. Viņa piecas psalmu dziesmas no Rīgas Baznīcas dievkalpojuma rīkojuma pirmā izdevuma (zināmas pavisam 10 viņa dziesmas) ir laba liecība par to.

3.1. *Help Godt, wo gheyt dat jümmer tho*

Lai ilustrētu dziesminieka Knopkena cieņu pret Svēto Rakstu tekstu, ir vērtīgi ielūkoties viņa dziesmā *Help Godt, wo gheyt dat jümmer tho* (Kurtz Ordnung 1530: Bl. Pijr), kas veidota, balstoties uz 2. psalmu (tās teksta atsauce 1530. gada izdevumā kļūdaini norādīta kā 3. psalms). Šī ir viena no četrām dziesmām, kas sākotnēji publicēta Valdīsa uzveduma *De parabell vam vorlorn Szohn* pielikumā – tur ar pareizu norādi *De ander psalm* (otrais psalms). Tās latvisko versiju iespējami tuvu oriģinālam lieliski ir izveidojis mācītājs Aleksandrs Bite 2022. gadā. Salīdzinājumam iesākumā references teksts no Svētajiem Rakstiem.

Kāpēc trokšņo tautas un ļaudis tukšu melš?

Zemes ķēniņi ceļas un valdnieki apvienojas pret To Kungu un Viņa svaidīto:

“Sarausim viņu važas un metīsim prom viņu saistekļus!”

Bet, kas debesīs valda, smejas, un Tas Kungs tos tur par nieku.

Taču reiz Viņš runās uz tiem savās dūsmās

un iztrūcinās tos savā bardzībā:

“Bet Es savu ķēniņu esmu cēlis Ciānā, savā svētajā kalnā.”

Es darišu zināmu Dieva spriedumu.

Viņš uz mani sacīja: “Mans Dēls tu esi,

Es šodien tevi esmu dzemdinājis.

Prasi Man, tad Es tev došu tautas par īpašumu

un pasaules galus par mantību.

Tu ganīsi tos ar dzelzs zizli,

kā māla traukus tu tos sadauzīsi!”

Tad nu, ķēniņi, nāciet pie prāta,
 ņemiet to vērā jūs, zemes soģi!
 Kalpojiet Tam Kungam ar bijāšanu
 un ar sirds trīsām skūpstiet Dēlu,
 lai Viņš nedusmo
 un jūs neejat bojā savos ceļos,
 jo ātri iedegas Viņa dusmas.
 Bet svētīgi visi, kas pie Viņa tveras!

<p>1. Help godt, wo gheyt dat jümmer tho, dat alles volck so grymmet, forsten vnde köninge all gemeyn, mit eyn synt se gesynnet, wedder tho streuen dyner handt vnde Christo, den du heffst gesant, vns vnde allen thom heyle.</p>	<p>1. Ak palīdzī, Kungs, augstais Dievs, Tu redzi – ļaudis ceļas, Tur augsti, zemi – jā, paties! – Kā viņi uz mums veļas. Tie atmet Tavus likumus Un Kristu, ko Tu devis mums Un tiem par Pestītāju.</p>
<p>2. Se willen vngestrafet syn vnde leuen na erem synne, vorwerpen dynes wordes rath, vnde wat du lerest dar ynne, vnde ghan na eres herten wan, eyn ydermann vp syner ban, trotz de ydt en scholde weren.</p>	<p>2. Tie domā – rīkste neķers tos, steidz darīt savas lietas, un sava prāta neceļos tie dara sirdis cietas pret visu, ko Tu sacījis un savos vārdos mācījis, lai viņiem labi klātos.</p>

<p>3. Du öuerst yn dem hemmel hoch, o godt, werst se belachen, bespotten eren besten rath, er anslege vorachten; se reden an yn dynem torn, yn dynem grymme se vorstören vnde se gar scharp antasten.</p>	<p>3. Kungs Dievs, Tu augstās debesīs par viņiem gardi smiesies, tas viņiem labu nenesīs, tiem dusmas virsū liesies. Ar visu, ko tie darija, tie sodību vien sakrāja, nu viņu stunda klātu.</p>
<p>4. De here hefft thom Kōninge gesett Christum, den gy vorklenen, auer Zyon, den hylligen berch, dat ys auer syne gemeynte; dat he schall kundt don aural des vaders syn vnde wolgeuall vnde predigen syn gesette.</p>	<p>4. Ir Dievs to skaidri sacījis, ka Kristus netaps kaunā, par ķēniņu To iecēlis Dievs savā svētā kalnā. Tur Viņa vārdus godina un visos laikos sludina – mums visiem būs to klausīt.</p>
<p>5. He sprack tho em: Du byst myn sōn, hūden hebbe ick dy getelet, van den doden erwecket schon vnde yn dy vtherwelet vor eruen vnde kynder myn, de glōuen an den namen dyn, dat se akk dorch dy leuen.</p>	<p>5. Dievs saka: Tu mans mīlais Dēls, Es Tevi dzemdināju, no nāves Tevi piecēlu un tronī sēdināju. Kas tic uz Tevi, izglābts tas un iegūst mantas mūžīgas, caur Tevi vienmēr dzīvo.</p>

<p>6. De heyden wil ick schencken dy, myn kindt, tho eynem erue, dat du mit dynem worde yn en des flesches lust vorderuest, eyn nye volck my richtest an, dat mynen namen prysen kann yn aller werlde ende.</p>	<p>6. Tev pagānus es gribu dot, lai Tu pār viņiem valdi, tiem grēka važas satriecot un atgriežot no maldiem, par manu tautu dari tos, lai slavē manos pagalmos tie mūžam manu Vārdu.</p>
<p>7. Darumme, gy kōninge, mercket an vnd willet yw leren laten, dat gy nicht dōrlick grypen an vnde varen yn desser sake: de here moth gefürchtet syn vnde vp em getruwet alleyn, idt ys nen heyl ym minschen.</p>	<p>7. To ņemiet vērā, varenie, tas jums par pamācību, šo vēsti labprāt uzņemiet ar rimtu lēnprātību, to Kungu vien nu bīstieties un Viņa vārdus klausieties: nav cita Pestītāja!</p>
<p>8. Nemet vp de straffe willichlick, dat sick nicht tome de here. Holdet en vor ogen stedichlick vnde leuet na syner lere. Wen syn torn alse eyn vür vpgheyt, wol ys, de denn vor em besteyt, pe synt, de vp en truwen.</p>	<p>8. Jūs pārmācību pieņemiet ar bērna pacietību un tēva rīkstis panesiet – tā gūsiet pastāvību. Kad lielā tiesas diena nāks, tas vien no soda pasargāts, kas paliek uzticībā.</p>

Reformācijas teoloģisko akcentu un bieži vien draudīgās situācijas kontekstā fakts, ka Knopkens, sākdams veidot evaņģēliskās dziesmas, šo psalmu izvēlējies kā vienu no saviem pirmajiem, ir ļabi saprotams. Tā kā šis ir izteikti mesiānisks psalms, te autoram pat nebija nepieciešams īpaši iekomponēt norādījumu uz Kristu, kā viņš to darījis citās dziesmās, jo Dēls jau minēts psalma teksta oriģinālā. Knopkena psalmu

dziesma *Help Godt*, šķiet, ir viena no viņa visizplatītākajām dziesmām, tā iekļauta dažādās dziesmu grāmatās. Reformācijas gadsimtā ārpus Rīgas tā sastopama arī Kēnigsbergas, Vitenbergas un Rostokas izdevumos, vēlākos laikos arī citās dziesmu grāmatās, piemēram, Marburgā (1750) un caur to arī Amerikas dziesmu grāmatās – Džermantaunā (*Germantown*) (1762) un Filadelfijā (1799, 1801).

3.2. *Wat kann vns kamen an vor noth*

Cita Knopkena dziesma Rīgas Baznīcas kārtības pirmajā izdevumā ievietota bez norādes uz autoru (*Kurtz Ordnung Riga 1530* [1]: S. Liiijr), viņa vārds kļūst zināms tikai gandrīz divdesmit gadus vēlāk 1548. gada izdevumā. Dziesma dievkalpošanas kārtībā paredzēta darbadienai kā pēdējā no vairākām iespējamām psalmu dziesmām, kas dziedamas pirms sprediķa. Teksts ir balstīts 23. psalmā un papildināts ar luterisku teoloģisku interpretāciju. Šī ir vienīgā Knopkena dziesma, kas latviski sasniegusi arī mūsdienu luterisko draudžu dziesmu grāmatu Kristofa Fīrekera (*Christophorus Fuerecker*, ap 1612–1684/1685) tulkojumā, Nr. 473 (*Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas Dziesmu grāmata 2015: 534–535*).

<p>1. Wat kan vns kamen an vor noth / so vns de Here weydet / Vnde spyset vns mit hemmelbrot / vnd op de weyde leydet / Dar tho vorqwycket vnsen möth / vnde kölet mit dem water söt Syns werden hylligen geystes.</p>	<p>1. Kas gan vēl pietrūkt varēs man, Ja Dievs par mani gādā? Viņš ved uz savām ganībām Un debess maizi dāvā. Viņš ved pie sava avota Un manu sirdi spirdzina Ar savu Svēto Garu.</p>
--	---

Stingra paļāvība uz Dievu un pārliecība, par spīti visai nenoteiktībai, ko nes līdzī tā laika situācija, ir svarīga baznīcas himnu tēma ne tikai reformācijas pirmajos laikos. Evaņģēlijs, kas tagad tiek sludināts

visur, var tikt saprasts kā debesu maize, taču pantā var saskatīt arī atsauci uz altāra sakramentu, kas kopā ar Kristību (ūdens avots) ir izšķiroši svarīgs kristieša dzīvē. Neskatoties uz satura papildinājumiem attiecībā uz debess maizi, atsauces uz 23. psalma 1. un 2. pantu var viegli saskatīt pēc vārdiem *Kungs*, *ganības* un *spirdzināt*.

<p>2. Vm synes namen willen vns / he voret vp rechter strate / Leth vns tho nēner tydt trostloß / yn schade vnd ock yn bate / Darumme wy stedes mödich syn / ock yn des dodes schäm vnd pyn / Wente du byst mit vns Here.</p>	<p>2. Viņš mani ceļā taisnīgā ved savā svētā Vārdā, un tad, kad bēdas, grūtības, Viņš uztur, sargā, glabā. Tādēļ arvien man drošs ir prāts, Jo Dievs pat tad ir tuvu klāt, Kad nāves ēna aplāj.</p>
---	---

Atslēgas vārdi “ceļā taisnīgā”, “ved savā svētā Vārdā”, “nāves ēna” nepārprotami rāda, ka šajā pantā ir atdzejots psalma trešais pants.

<p>3. De stock vnd staff vnser pastors / vns trösten vnde straffen / Dat crütze dempet des flesches lust / dat ydt nicht schaden schaffe / Dem geyste dorch der sünden gyfft / de ym sterfflyken lyue ys / Vnd deyt sick stedes rögen.</p>	<p>3. Tu, Labais Gans, dod iepriecū un manas bēdas remdē; Kad grēks grib dabūt virsroku, To uzvar krusts un gremdē, lai ļaunums mani nevalda, un miesa lai kļūst mājvieta, Dievs, Tavam Svētam Garam.</p>
---	---

Šeit atbilstošā psalma (23:4) panta saturs ir ievērojami paplašināts ar to, ka iekļauta doma par gana zizli, kas var nest gan sodu, gan glābšanu. Knopkens ierauga Labā Gana zizlim piepildījumu krusta kokā, kas, būdams par nepelnītu sodu Jēzum, pasargā cilvēkus no pelnītā soda, proti, grēka sekām.

---

4. Du heffst bereyt vns eynen dysch /
den wy stedes anschowen /
Dyng hylligen wordes werde spyse /
de wy ym herten kouwen /
Wenn vns der viende lyst angrypt /
de suluige denn vnse sele erqwyckt /
Sampt dynes geystes vülle.

4. Tu klāj man galdu bagātu,
no pilna kausa dzirdi;
ar savu vārdu dārgumu
Tu pildi manu sirdi;
lai tad, kad ļaunais kārdina,
šie vārdi mani stiprina
caur Svētā Gara spēku.

Līdzīgi kā pirmajā pantā, arī šeit galdu var saprast gan kā zīmi Dieva vārdam, kā arī altāra sakramentam, tikai šajā psalma pantā klātais galds tiešām minēts arī oriģinālā. Teoloģiski interesantu un būtībā ļoti precīzu risinājumu Knopkens atrod, atdzejodams izteikumu par mielastu, kas notiek, “ienaidniekam redzot”, tātad par spīti tam. Knopkens te rāda Dieva galdu un Vārdu kā svēttapšanas līdzekli, kas pasargā no ienaidnieka apdraudējumiem un piepilda ar Svēto Garu.

---

5. Dyne güde vnde barmherticheyt /
darumme vns Here volgen /
Van nu au beth yn ewicheyt /
du byst vnse vorsorger.
Dat wy hyr dorch den gelouen syn /
dartho apenbar ym sale dyn /
börger vnd hußgenaten.

5. Sirds Tava mani
neatstums,
Bet paturēs pie sevis;
Man paliec mūžam
patvērums, –
Es turēšos pie Tevis.
Šeit dzīvoju, Kungs, cerībā,
Tur man būs prieka pilnība
Pie Tevis Tavā namā.

Piektais pants atbilst 23. psalma nobeiguma pantam, bet arī pārņem domas no Ef 2:19 (*börger vnd hußgenaten* – “Tagad jūs vairs neesat svešinieki un piemājoņi, bet esat līdzpilsoņi svētajiem un Dieva saime”) un 2Kor 5:6–7, kur cerībai būt mājās pie Kunga pretnostatīta pašreizējā situācija, kad Kunga skatīšana iespējama vienīgi ticībā:

“Tādēļ vienmēr esam droši, jo zinām – kamēr mēs mītam miesā, mēs neesam mājās pie Kunga, jo mēs dzīvojam ticībā, nevis redzēšanā.”

<p>6. Des help vns vnse Here Jesu Christ / de vnse herte buwet / Dorch rechten gelouen vnd leue vp sick / dat wy den vader schouwen / Dorch en sampt dem hylligen geyst / welckeren de wunsche tho herten ghey / spreken eynmödich AMEN.</p>	<p>6. Kungs Jēzu, Tava taisnība Lai dara mani svētu, ka varu skatīt ticībā es savu Debestēvu, ar ko Tu valdi mūžībā ar Svēto Garu vienībā; to palīdzi, Dievs! Āmen.</p>
--	---

Atšķirībā no 1. līdz 5. pantam 6. pants nav tieši saistīts ar 23. psalma tekstu, taču tas atbilst liturģiskās psalmu lūgšanas tradīcijai – psalms liturģijā parasti tiek noslēgts ar Trīsvienības godināšanu (*Gloria Patri et Filio...*), kas saskaņā ar kristīgu izpratni ir arī psalmu mērķis. Šāda pieturēšanās pie liturģiskās tradīcijas pasvītro vēl kādu īpašību, kas piemīt arī citām Knopkena dziesmām, – tās var būt gan slavas, gan grēksūdzes dziesmas vienlaikus. Doksoloģiju Knopkens arī izmanto, lai vēlreiz apliecinātu savu piederību luterismam: apgalvojums, ka Tēvs kļūst redzams caur pareizo ticību, vēlreiz parāda, ka šeit nav runa tikai par psalma pārfrāzēšanu, bet arī par tā skaidrošanu evaņģēliskas teoloģijas skatījumā.

3.3. Knopkena dziesmu poētiskā vērtība

Runājot par formu, jāatzīmē, ka Knopkens četras no piecām savām pirmajām dziesmām rakstījis septiņrindu pantā jambiskā metrā; tikai viņa dziesma *Ach Godt, myn eniger trost vnde heyl* ir veidota sešrindu pantā. Knopkena biogrāfs Heršelmans norāda, ka visas četras šīs dziesmas var dziedāt *Allein Gott in der Höh' sei Ehr* (Lai slava Dievam ir un gods) melodijā. Tomēr var pieņemt, ka viņa dziesmas tika dziedātas pēc savām melodijām, par ko liecina nākamais Rīgas

Baznīcas dievkalpojuma rīkojuma izdevums (1537), kur daudzām dziesmām pievienotas notis.

Līdzīgi daudzām reformācijas laikmeta dziesmām, arī Knopkena dziesmām raksturīga pacilāta noskaņa, kas tomēr izpaužas ne tik daudz kā indivīda subjektīvā izjūta, bet vairāk kā visas reformācijā atjaunotās evaņģēliskās draudzes ticības pieredze. Dzejas mākslas ziņā Knopkena dziesmas varbūt neieņem ievērojamu vietu starp reformācijas laika dziesmām – atskaņas ne vienmēr ir tīri pareizas, bieži var novērot zilbju akcentu nobīdi (abas šīs problēmas gan nereti sastopamas arī citu agrās reformācijas perioda autoru darbos); teoloģisko apgalvojumu ne vienmēr papildina atbilstošs poētisks apgalvojums. Neskatoties uz to, Knopkena daiļradei ir paliekoša vieta Baltijas himnoloģijas vēsturē.

4. Knopkena dziesmu melodijas

Vācbaltiešu mūzikas vēsturnieks Elmārs Arro (*Elmar Arro*, 1899–1985) savā monogrāfijā par Baltijas mūzikas vēsturi (Arro 1981) cita starpā pievēršies arī Knopkena dziesmu melodijām un izceļ to oriģinalitāti: “Rīgas reformatora mazās vokālās formas to unikalitātes dēļ diez vai var salīdzināt ar kaut ko, kas tām būtu līdzīgs.” (Arro 1981: 62) Knopkena dziesmām raksturīga ritmiska un melodiska sarežģītība. Tādēļ to izpildīšana bija apgrūtināta un dziesmu ieviešana praksē – kavēta. Salīdzinot ar citām reformācijas laika dziesmām, Arro novēro tautasdziesmai līdzīgas vienkāršības trūkumu un saka, ka viņš pat “tos nesauktu par protestantu “korāļiem”, bet drīzāk par “dziesmām”, vēl labāk par “dziedājumiem”.” Viņš turpina:

Tajās gandrīz nekas nav pamanāms no populārāko protestantu korāļu vienkāršās tautasdziesmas kvalitātes (ar tā tiešo līdzību laicīgām tautas melodijām, kas Baltijā nekad netika praktizētas [..], iespējams, tāpēc, ka trūkst vietējo vācbaltiešu tautasdziesmu tradīcijas). Knopkena muzikālo daiļradi drīzāk varētu ap-

zīmēt par izsmalcinātiem “veidojumiem” vai “skaņdarbiem”.
(Arro 1981: 59)

Arro arī izsaka visnotaļ neparastu pieņēmumu, ka tautiskuma trūkums Knopkena melodijām skaidrojams ar to, ka viņa psalmu dziesmas, iespējams, bija paredzētas nevis draudzei, bet gan skatuvei: “[..] varētu pat šaubīties, vai Knopkens tās tiešām bija iecerējis draudzes dziedāšanai, nevis mākslinieciskam kora izpildījumam.” (Arro 1981: 59)

Tomēr, neskatoties uz to, ka Knopkena psalmu dziesmas patiešām pirmo reizi tika publicētas Valdisa skatuves darba *De parabell vam vorlorn Szohn* pielikumā, tās nevar uzskatīt par tā būtisku sastāvdaļu, jo atšķirībā no četrām Lutera dziesmām, kas ietilpinātas pašā uzvedumā, par Knopkena dziesmu dziedāšanu uz skatuves uzveduma ietvaros nav norāžu.

Attiecībā uz Knopkena dziesmu ritmu Arro trāpīgi atzīmē, ka tas “ir spēcīgi attīstīts [...] un tajā maz atrodama [...] izometrija, kas vēlāk noveda pie tā sauktās lineārās kora dziedāšanas [...] garos, stieptos toņos (evanģēliskais *nota choralis*) ar ilgu aizturi (pauzi) katras rindas pēdējā notī – kas praksē faktiski pazina tikai divas nošu vērtības, garas un vēl garākas. Tam pretī pie Knopkena atrodam pavisam piecas dažādas vērtības: *maxima* (kā *finalis*), *longa*, *brevis*, *semibrevis* un *minima* (pēdējā melismātiskām figurācijām) – vairākas no tām bieži vien ir daudzveidīgi apvienotas vienā teksta rindiņā, piemēram, pēdējā rindā *Ach Got myn eniger trost vnd heyl.*” (Arro 1981: 61)

LXXVII   Blath

Ich Hor myn eniger trost vnd heyl/wesum/
 me synt vyende so vël/de my gar vñieringen/
 vnd stellen my allenthalwë in/ als einem wylde
 dat me yaget/vnd trachten my tho vo:slingen.

2 Streuen vnde streuen wedder my/
 sp:eten/ yde sy nen heyl by dy/
 Vor myne arme seele/
 Du hatest my/wolt myner nicht/
 darumme sy ich vth/ also cyn lich/
 Dat woldestu nimmer mere.

3 Du querst Here ewiger Gode/
 deyst my reddē vth aller noth/
 Vnde nymst dy an des armen/
 Du bist myn trost vnd trauer hort/

Mēģinot sadalīt zilbes uz atbilstošajām notīm, Arro ierauga vēl citu problēmu: “Pārāk bieži vien nav pārlicinotā optimālā risinājuma: pārāk lielajā melosa līnijās Prokrusta gultā tekstu var sadalīt tā vai citādi.” (Arro 1981: 61)

Arro pat ir aizdomas, ka arī grūtības pieskaņot tekstu notīm varētu būt bijušas par iemeslu tam, ka Knopkena melodijas līdz pat mūsdienām nav plaši lietotas ne Rīgā, ne citur. Par to viņš raksta:

Saprātīgi pieņemams teksta sadalījums Knopkena korāļos būs sagādājis tik daudz grūtību nespeciālistam jaunajā draudzes dziedāšanā (pat tad, ja kantors dzied priekšā rindu pēc rindas), ka nevajadzētu brīnīties, ka šo dziesmu lietošana [...] drīz vien beidzās un tās no Rīgas dziesmu grāmatas pazuda. (Arro 1981: 62)

Saprotams, ka baznīcas dziesmas Rīgā uzreiz nedziedāja visa draudze. Tāpat kā daudzās citās evaņģēliskajās draudzēs, kurām līdzdalība dievkalpojumā ar dziedāšanu bija jaunums, baznīcas dziesmas tika izpildītas ar kantora vai kora palīdzību. Tāpēc Arro šaubas par Knopkena dziesmu melodiju lietošanu nav pilnībā pamatotas. Arro mēģinājumiem veikt Knopkena dziesmu kvalitatīvu salīdzināšanu ar citām 16. gadsimta sākuma melodijām ir jāpieiet piesardzīgi, jo Knopkena melodiskie izveidojumi vairumā gadījumu īpaši neatšķiras no viņa laikabiedru, tostarp vairāku pazīstamu reformācijas korāļu autoru, muzikālajiem principiem. Tīri formāli šos iemeslus nevar uzskatīt par pietiekamiem, lai sacītu, ka Knopkens savas dziesmas

nebūtu paredzējis dziedāšanai draudzē. Cita lieta ir tīri muzikālā vērtība, kur drīzāk izpaužas fakts, ka Knopkens vispirms ir bijis teologs un tikai pēc tam dzejnieks un dziesminieks. Kas attiecas uz teksta sadalīšanu pret notīm, tad šī problēma tā laika praksē nebija nekas neparasts. Pirmajās latviešu un igauņu dziesmu grāmatās tas ir vēl daudz mazāk labvēlīgs. *Gloria* dziesmas *Allein Gott in der Höh' sei Ehr* (Lai slava Dievam ir un gods) piemērs skaidri parāda, ka, lai gan katrai valodai ir atšķirīgs zilbju skaits rindā, tas nebija šķērslis dziesmas nodziedāšanai. Acīmredzot tas, ka zilbju sadalījumu zem melodijas varēja izvietot vienā vai arī citā veidā, draudzi tolaik satrauca daudz mazāk nekā mūsdienās.

Niederdeutsch (Rīga, 1537)	Estnisch (Reval, 1637)	Lettisch (Königsberg, 1587)
Allene Godt jn der högde sy eere (11)	Vxpeinis Jumalall üllewel olkut Auwo Ninck, (13)	Wenam Dewam exkan auxte gir Goodtcz, (10)
Vnd danck vor syne gnade, (7)	taeno taema Armo eddest, (8)	Vnde patteieecibe par winge ßeelastibe, (13)
Darumme dath nu vnnd vorth nicht mer (8)	Semperrast eth nuith ninck eddespeit (9)	Tapeetcz ka nu vnd nee proyam (8)
Vns rören mach eyn schade. (7)	Eb enamb meydt likuta wöyb vxkit wigka. (12)	Mums aiskaert war wene greeke. (8)

Var piekrist Arro, ka Rīgas reformatora himnām, pat ja tās nav muzikāli šedevri, tomēr ir arī melodiska vērtība. Knopkena dziesmas muzikāli ritmiskajai struktūrai patiešām ir savs rokraksts. Arro norāda, ka “skaidri simetriskā divu pēdējo rindu četrindē pēdējā muzikāli ir divreiz garāka [...] nekā priekšpēdējā vai iepriekšējās trīs” (Arro 1981: 59).

LXXX Blath

Bekentnisse der Hyen/
 also me secht lere/ wedder de/ de der
 errigen geiste/ vnde der diuels
 lere anhengich. j. Timo. iij.

Dorch Andream Knopken.

Help vns in dynem
 Dat an vns nicht criage

namen/ du al mech tige Godes/
 de Sa ran sy nen modt/

wache heffe im synne/ lathemyonide
 gelingen/ heys vns heffich gram

Kurtze Ordnung

būtu pārāk liela uzdrošināšanās, izdarīt [...] konkrētākus secinājumus [...].” (Arro 1981: 59)

5. Knopkens – Rīgas Baznīcas kalpošanas kārtības līdzautors?

Knopkena biogrāfijās nereti var lasīt, ka viņš ir bijis salīdzinoši mērens reformācijas apustulis. Nav ziņu – ne pozitīvu, ne negatīvu – par divdesmito gadu dievkalpojumiem Knopkena vadībā Rīgā, tāpēc tiek pieņemts, ka tajos varbūt nav izpaudušās krasas reformas un ka tie pat joprojām varētu būt notikuši saskaņā ar Romas kārtību, kas tika vienīgi papildināta ar evaņģēlisku sprediķi. Ja arī vairāki reformācijas vēsturnieki, piemēram, Gefkens un Arbužovs, apgalvo pretējo, nav pagaidām iespējams droši pierādīt, ka Knopkens būtu aktīvi piedalī-

Savā vērtējumā viņš iet pat vēl tālāk – izmantojot par piemēru ar dziesmu *Help vns in dynem namen*, kas pirmo reizi publicēta Rīgas Baznīcas kalpošanas kārtības otrajā izdevumā 1537. gadā, viņš norāda, ka tajā saklausāmas atsauces uz vietējām viduslaiku tradīcijām. Tomēr apgalvojumam, ka Knopkena melodijas atspoguļo Rīgas baznīcas viduslaiku tradīciju – “nezināmas senbaltiešu himnu kompozīcijas, kuras Knopkens droši vien iepazinis Rīgā [...] kā *in usum ecclesiae Rigensis*”, atrast pamatojumu nav iespējams. Tāpēc arī pats Arro beidzot saka: “Protams,

jies Rīgas 1530. gada Baznīcas kalpošanas kārtības izstrādāšanā. Viņa rakstītās dziesmas, kas atrodamas Baznīcas dievkalpojuma nolikuma dziesmu grāmatu sadaļā, šādu pieņēmumu neapstiprina. Arbuзовs tiecas piedēvēt darbu pie Baznīcas dievkalpojuma pasūtījuma himnu grāmatas sadaļas Knopkenam vienam pašam, bet vācbaltiešu vēsturnieks un jurists Heinrihs Bētfirs (*Heinrich Julius Böthführ*, 1811–1888), kurš publicēja atklātās Silvestra Tegetmeiera dienasgrāmatas, domā, ka Knopkens kopā ar Brīsmāni ir bijis tikai iesaistīts dziesmu sadaļas sagatavošanā. Taču, ja neskaita piecas viņa oriģināldziesmas pirmajā izdevumā un kopš 18. gadsimta atkārtotos apgalvojumus par viņa līdzdarbošanos Rīgas Baznīcas kalpošanas kārtības sagatavošanā, citu apstiprinājumu tam nav. Dažām viņa dziesmām norāde uz Knopkenu kā autoru parādījās tikai vēlākos Rīgas Baznīcas kalpošanas kārtības izdevumos. Vai Knopkenam, ja viņš aktīvi sadarbojās ar Brīsmāni, tas nebūtu bijis jāpamana? Arī kļūda viņa dziesmas *Help Godt wo gheyt dat jümmer tho* nosaukumā – tā kļūdaini apzīmēta ar skaitli “III” tā vietā, lai to pareizi sauktu par II psalmu (labots 1537. gada izdevumā) – rada šaubas par to, vai Knopkenam bija aktīva loma šīs kārtības tapšanā. Protams, viņa loma kā vienam no vadošajiem reformācijas iniciatoriem un atbalstītājiem Rīgā ir neapstrīdama arī tad, ja viņš pats nebūtu būtiski palīdzējis radīt Baznīcas kalpošanas kārtības dievkalpojuma tekstu un dziesmu sadaļu.

SECINĀJUMI

Bez Knopkēna dedzīgās kalpošanas tik agra un konsekventa reformācijas attīstība Livonijā diez vai būtu iespējama. Kad Knopkens 1539. gada 18. februārī nomira, reformācija bija stingri iedibinājusies ne vien Rīgā, bet izplatījusies jau visā Baltijā. Viņa kalpošanu nav iespējams pārvērtēt, jo arī mūsu Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas izveidošanās ir notikusi uz Knopkēna liktajiem pamatiem, kas izpaudās gan viņa teoloģiskajā un pastorālajā darbībā, gan arī liturģiskajā un himnoloģiskajā devumā.

Lai vēlreiz izceltu Knopkena dziesminieka devumu reformācijas gadsimtā, vēlos pievienoties viņam veltītās monogrāfijas autoram Heršelmanam, kurš, runājot par reformācijas laiku Rīgā, atzīmē, ka ar Knopkena dziesmām “draudze pienes Dieva priekšā Viņu pagodinošu liecību, priecādamās par no jauna atklātajiem Evaņģēlija dārgumiem un par to, ka ilgi liegtā dziedāšana baznīcā tagad ir atguvusi savu pienācīgo vietu dievkalpojumā” (Hoerschelmann 1896: 142).

AVOTI

- Arbusow, Leonid (1964) [1921]. *Die Einführung der Reformation in Liv-, Est- und Kurland*. Quellen und Forschungen zur Reformationsgeschichte, Bd. 3. Aalen: Scientia Verlag.
- Arro, Elmar (1981). Geschichte der baltischen Kirchenmusik und geistlichen Tonkunst. Versuch einer musikhistorischen Rekonstruktion [nepublicēts manuskripts]. *Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia, Raamatukogu arhiiv* [Bibliotēkas arhīvs], RR 3.
- *Aulcuns Pseaulmes et cantiques mys en chant* (1539). Avant-propos par D. Delétra. Strasburg.
- Hoerschelmann, Ferdinand Daniel (1896). Andreas Knöpken, der Reformator Rigas. Leipzig: A. Deichert.
- Knopkens, Andreass (2017). *Vēstules romiešiem skaidrojums, ko kistrinietis Andreass Knopkens ir priekšlasījis livonuiešiem Rīgā, kur viņš ir draudzes gans; 24 tēzes disputam 1522. gadā Sv. Pētera baznīcā*. Tulk. Kaspars Bankovskis. Rīga: Profesora Roberta Feldmaņa fonds.
- *Kurtz Ordnung des Kirchendienstes, Sampt eyner Vorrede von Ceremonien An den Erbarn Rath der löblichenn Stadt Riga ynn Liefflandt. Mit etlichen Psalmen vnd Götlichen lobgesengen die yn Christlicher versamlung zu Riga ghesungen werden* (1530). M. D. XXX. Gedrucket yn der lauelyken Stadt Rozstock by Ludowich Dietz am 19. Julij ym iare na Christi vnser erlösers geborth, 1530.

- *Kurtze Ordnung des Kirchendienstes, sambt zweyen Vorreden, de erste an den Leser, die ander von Ceremonien An den Erbarn Radt der löblichen Stadt Ryga jn Leyfflandt. Mit den Psalmen vñ Götlichen lobgesengen, die jn Christlicher versamlung zu Ryga ghesungen werden auffs newe corrigert vnnd mit vleyß gemert (1537). M.D. XXX vij. In der Lauelyken Stadt Rostock by Ludowich Dyetz gedrucket vnd vulendet jm jar der gebort Christi vnnes Heren dusent vyffhundert söuen vñ dörtich am xxiiij. dage Aprilis.*
- *Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas Dziesmu grāmata (2015). Rīga: Ihtis.*
- Schmidt, Christoph (2000). *Reformation (Auf Felsen gesät: die Reformation in Polen und Livland. Vandenhoeck & Ruprecht.)*
- Schnakenburg, Wolf-Günter von (1943). Die Lieder des Reformators in Riga Andreas Knopken. *Archiv für Reformationsgeschichte*, Jahrgang 40. Leipzig, S. 221–245.
- Waldis, Burkard (1527). *De parabell vam vorlorn Szohn. O. O. [Königsberg].*

Hymnologischer Beitrag von Andreas Knopken

ZUSAMMENFASSUNG

Der Name Andreas Knöpken ist in der lettischen Geschichte vor allem mit der Ankunft der reformatorischen Theologie in Riga verbunden. Seine 1522 veröffentlichte Erklärung des Römerbriefs und seine 24 Thesen sind das allererste Denkmal der baltischen Reformationstheologie. Von entscheidender Bedeutung ist auch sein pastorales Wirken, bei dem er in der St.-Jakobus-Kirche in Riga die erste Gemeinde Rigas gründete und leitete, die der Reformation angehörte. Knopkens Rolle in der reformatorischen Hymnologie wird weniger hervorgehoben, ist aber nicht weniger wichtig. Knopkens hat sowohl als Theologe als auch als Pfarrer der Gemeinde, als Autor der Melodien und Texte von Gemeindeliedern und auch als Vermittler der Reformationsliturgie im Baltikum zur Entwicklung der Reformation in Riga und Vidzeme beigetragen.

Schlüsselwörter: Andreas Knopken, lutherisches Gemeindelied, Reformation in Vidzeme.

Uģis Sildegs

Andreass Knopkens un viņa reformācijas tēzes

ANOTĀCIJA

Jau drīz pēc Dr. Mārtiņa Lutera reformācijas sākuma Vitenbergā arī rīdzinieki pieņem “tīrā Evaņģēlija” mācību. Par Rīgas reformatoru kļūst Andreass Knopkens, kas sākumā ir Erasma tipa humānists, bet līdz ar savu skolotāju un kolēģi Johanu Bugenhāgenu maina savu ticības pārliecību no Romas katoliskās uz luterisko. Sākdams savu reformatora darbību, Knopkens lasa lekcijas par Pāvila Vēstuli romiešiem, kas atstāj spēcīgu iespaidu uz klausītājiem. 24 tēzes no šīm lekcijām top par pamatu disputam 1522. gada 12. jūnijā, kur evaņģēliskā pārliecība ņem virsroku, un Rīga nostājas reformācijas pusē. Tēžu vadmotīvs ir glābjošā Kristus taisnība, kas ir nevis cilvēku sasniegums, bet gan Dieva dāvana, kuru saņem ticībā. Livonijas un Rīgas reformatora tēzes un komentārs izvērs gan Evaņģēlija ticības apliecinājumus, gan arī maldu noraidījumus. Knopkena darbība ir nozīmīga agrīnās reformācijas teoloģijas liecība, kas rāda tās svarīgo ietekmi uz vēlā viduslaiku cilvēku.

Atslēgvārdi: Andreass Knopkens, Rīga, Sv. Pētera baznīca, Livonija, attaisnošana, reformācija, Evaņģēlijs.

Ievads

1522. gada 12. jūnijs bija pagrieziena punkts Rīgas un Livonijas reformācijai. Izšķirošie notikumi norisinājās Rīgas Sv. Pētera baznīcā. Visai sakaitētā atmosfērā notika publisks disputs, kur viens pret otru stājās reformators Andreass Knopkens (*Andreas Knöpken*, 1468–1539) un daži franciskāņu mūki, kuru vārdi diemžēl nav saglabājušies. Saspringtajā situācijā pat nācās gādāt “par stingru kārtības ievērošanu gan baznīcā, gan tās priekšā, lai disputa laikā neceltos nemiers vai sašutums tautā” (Slenczka 2017: XV, XVI). Likmes bija augstas. Strīds bija par reformācijas nākotni. Rīgas rāte un tās pilsoņi grasījās lemt, vai Mārtaņa Lutera (*Martin Luther*, 1483–1546) “tīrajam Evaņģēlijam” atradīsies vieta pilsētas baznīcās un viņu dzīvē. Lēmuma sekas bija grūti paredzamas. Romas Baznīca savu vārdu jau bija pateikusi. Arī impērija savu spriedumu par Lutera devusi. Viņš bija ekskomunicēts, izsludināts ārpus likuma. Viņa iesāktā Bībelē pamatotā garīgās atjaunošanās kustība bija Baznīcas nolādēta (pāvests Leo X 1520).

Todien Rīgas Sv. Pētera baznīcā viena pret otru stāvēja divas nesamierināmas frontes. Vienā pusē Knopkens ar Rīgas mēru Konrādu Durkopu (*Conrad Durkopp*, 1499–1546), rātes pārstāvjiem un draudzes locekļiem, kas atbalstīja reformācijas idejas (Hoerschelmann 1869: 49).¹ Savukārt otrā pusē stāvēja Romas katoļu mūki un vecās kārtības piekritēji, kas bija noskaņoti reformāciju izskaust. Sīkākas ziņas par disputa norisi diemžēl nav saglabājušās. Tomēr šī disputa iznākums lielās līnijās ir skaidrs. Knopkenam disputā bija labākas sekmes, un viņš ieguva reformācijai jaunus piekritējus (Arbusow 1921: 215). Ar Svēto Rakstu palīdzību viņš atvairīja pretinieku uzbrukumus un aizstāvēja savas tēzes. Turpretī par Romas katoļu mūkiem ziņots, ka “tie, pagalam nokaunējušies, pameta Pētera baznīcu un turpmāk vairs neuzdrīkstēja tajā rādīties” (Slenczka 2017: XVI).

---

¹ Ar savu darbību Knopkens bija ieguvis atbalstītājus rātē (tādi bija Konrāds Durkops, Antons Muters, Heinrihs Ulenbruks, Pauls Dreilings, sekretārs Johans Lomillers (*Johann Lohmüller*, 1483–1560) Sk. Dunsdorfs, Spekke 1964: 83.

Disputi bija simbolisks brīdis Rīgas vēsturē, kas liecināja, ka vecās kārtības laiks bija pagājis un jaunā kustība iekarojusi rīdzinieku sirdis un prātus. Ievērojams apstāklis bija arī tas, ka jaunā mācība bija “spārnojusi” Rīgas pilsētas varasvīrus pārņemt iniciatīvu savās rokās (Straubergs 2019: 299), zināmā mērā ignorējot līdzšinējo kārtību ar arhibīskapu Jasperu Lindi (*Jasper Linde*, ?–1524) un ordeņa mestru Valteru fon Plettenbergu (*Volter von Plettenberg*, 1450–1535) priekšgalā. Ieceļot Knopkenu par Sv. Pētera baznīcas arhidiakonu (ar pilnām garīga un materiāla saimnieka tiesībām), Rīgas rāte paveica kaut ko tādu, kas iepriekš bija vienīgi domkapitula ziņā (Hoerschelmann 1869: 55). Rīga faktiski bija sākusi pārņemt varu un iniciatīvu savās rokās Livonijā. Garīgie apsvērumi šajās norisēs nepārprotami bija sa-
vijušies ar politiskajiem, ierobežojot Romas katoļu Baznīcas hegemoniju (Arbusow 1921: 209). Tātad Rīgas rāte jutās pietiekami stipra un neatkarīga, lai nostātos reformācijas pusē, nebaidoties par iespējamām sekām.

Kas bija Andreass Knopkens?

Tik strauju notikumu attīstību Rīgas pilsētā būtu grūti iedomāties bez sava reformatora. Kas bija Andreass Knopkens? Kas viņu sagatavoja stāties šo svarīgo notikumu priekšgalā? Viņš bija dzimis 1468. gadā Kistrinā (*Küstrin*), Noimarkas ciemā (tagadējā Polijā), ne sevišķi turīgā ģimenē. Knopkenu dzimtā jau iepriekš bija bijuši vairāki garīdznieki. Runājot par Andreasu, ir jārunā arī par viņa jaunāko brāli Jēkabu (*Jacob Knöpken*, 1470–1529), kurš tāpat izvēlējās kļūt par priesteri. Abi sāka kalpot Pomerānijā (Arbusow 1921: 171–172), un viņu gaitas jau drīz saistījās ar Johanu Bugenhāgenu (*Johannes Bugenhagen*, 1485–1558),

vēlāko Lutera draugu, līdzgaitnieku un ciņubiedru Vitenbergā, kuram bija izcila loma reformācijas kustības plašākā attīstībā.²

Savukārt pirmās ziņas, kuras gūstam par Knopkenu, liecina par nerimtīgu garu un dzīvas sirdsapziņas cilvēku. Būdams nemierā ar savu izglītību, Knopkens pūlējās to papildināt. 1510. gadā viņš kļuva par Bugenhāgena studentu Treptovā, savukārt 1512. gadā iesāka studijas Frankfurtes Universitātē. Knopkens neiebilda sēdēt skolas solā kopā ar gados krietni jaunākiem ļaudīm, kaut pats jau bija vairāk nekā 40 gadu vecs (Arbusow 1921: 172–174).

Sākumā Knopkena izglītošanos noteica humānistiskas intereses. Viņš rīkojās pēc principa: ja vēlies dziedināt Baznīcas vainas, sāc ar sevi un izglītojies vispirms pats. Pēc studijām Frankfurtē viņš atgriezās Treptovā, kur Bugenhāgens jau bija kļuvis par pilsētas skolas vadītāju. Nākamos trīs gadus Knopkens kalpoja kā priesteris un darbojās kā Bugenhāgena asistents skolā. Vienlaikus viņš turpināja savas humānisma studijas, kurās šajā laikā izcila loma piederēja humānistam Roterdamas Erasmam (*Desiderius Erasmus Roterodamus*, 1466 vai 1469–1536). Tobrīd humānistu aprindās pastiprināti tika studēts Erasma satīriskais darbs “Muļķības slavinājums” (*Stultitiae Laus or Moriae Encomium*, 1509).³

Tajā pašā laikā Andreasa brālis Jēkabs no Treptovas bija pārcēlies uz Rīgu, kur pēc vikariāta pilsētas katedrālē kļuva par vienu no jau-

---

2 Britu vēsturnieks, reformācijas pētnieks Endrjū Petigrī (*Andrew Pettegree*, 1957) grāmatas “Zīmols Lutera” (*Brand Luther*, 2015) nodaļā “Lutera draugi” (*Luthers friends*) vēsta, ka Bugenhāgens tika iecelts par Vitenbergas draudzes mācītāju. Šeit viņš kļuva Luteram gan par kolēģi, gan biktstēvu, kalpojot reformatoram viņa garīgajās vajadzībās. Uz šī pamata izveidojās mūžu ilga un pašāvēības pilna draudzība. 1524. gadā tika publicēts Bugenhāgena “Komentārs par psalmiem”, kas bija viņa agrīno Vitenbergas lekciju auglis, ar Lutera un Filipa Melanhtona (*Philipp Melancthon*, 1497–1560) slavinošām rekomendācijām. Lutera ievadā izteiksmīgi runāts gan par viņu draudzību, gan par kolēģa talantu augsto novērtējumu. Bet, lai arī cik labs Bugenhāgens bija kā teologs, viņa lielākais nopelns reformācijā bija kā Baznīcas organizatoram. Bugenhāgenam īpaši labi padēvās jauno evaņģēlisko Baznīcu kārtību jeb satversmju izveide. Viņa rakstītais satversmes bija nozīmīgs ieguldījums Hamburgā, Libekā, Pomerānijā, Šlesvigā-Holšteinā u. c. Bugenhāgenam ir arī lieli nopelni skolu dibināšanā un organizēšanā. Viņš piedalījās arī Bībeles un katehismu tulkošanā lejasvācu valodā.

3 Latviski šis Erasma darbs izdots 1959. gadā, atkārtoti – 1985. gadā dzejnieka Kārļa Eliasa (1899–1985) tulkojumā.

nākajiem kanoniķiem⁴ un ieguva vietu nozīmīgajā Sv. Pētera baznīcā. Andreass uz Rīgu savam brālim sekoja tikai 1517. gadā, kur brāļa vadībā kļuva par kapelānu (draudzes mācītāja vietnieku), kam uzticēti tolaik ne sevišķi nozīmīgie sprediķošanas pienākumi. 1517. gada 16. oktobrī abi brāļi iestājās Sālsnesēju garīgajā brālībā, kura lielākoties sastāvēja no latviešu brāļiem. Šī dalība nozīmēja, ka Andreass lasīja mesas pie Sālsnesēju altāra Sv. Pētera baznīcā un iepazina Rīgas latviešu iedzīvotāju daļu, kuri kļuva par aktīviem reformācijas dalībniekiem (Arbusow 1921: 175–176).⁵

Andreasa Knopkena pirmie divi kalpošanas gadi Rīgas sabiedrībā, kaut ārēji sekmīgi, tomēr viņam sagādāja iekšēju sarūgtinājumu. Vilšanos izsauca garīgā situācija šajā lepnajā tirgoņu pilsētā, kuru viņš uzskatīja par garīgi barbarisku. Lielākais rūgtums bija saistīts ar mūku un priesteru samaitātību, kas, Knopkena vārdiem runājot, kalpoja tikai savam godam, vēderam un varaskārei, ticību lietojot vienīgi kā aizsegu (Arbusow 1921: 176–177). Šos garīgās kārtas pārstāvjus viņš sauca par *intonsos* un *impexos* (par neskūtiem un nekoptiem), t. s. rupjiem un necivilizētiem (Hoerschelmann 1869: 21). Tā kā Knopkens bija izmisīgos dvēseles miera meklējumos, Rīgā viņam pietrūka garīgas rosmes, kā arī teoloģisku un humānistisku studiju.

Šajā laikā Knopkens bija Erasmam adresējis jautājumu: “Kā saņiegt patiesu svētlaimi?” Viņš tam bija rakstījis vismaz trīs vēstules, tomēr humānists kavējās atbildēt. Atbildes vēstuli Erasmus izsūtīja tikai 1520. gada 31. decembrī, kas nāca par vēlu un neko jaunu nepiedāvāja. Erasma vēstule tikai apstiprināja Knopkena garīgo diagnozi par Rīgas pilsētas garīdzniecības nolaidīgo kalpošanu un mudināja turpināt meklēt palīdzību jau iesāktajās humānisma studijās. Protams, tas vairs neko nespēja mainīt Knopkena pozīcijā, jo viņš jau bija nonācis pie jaunas, evaņģēliskas pārlicības (Arbusow 1921: 177–178).

4 Kanoniķis ir Romas katoļu garīdznieks, kapitula loceklis. Rīgas pilsētas augstāko baznīckungu kolēģija jeb domkapituls sastāvēja no 12 kanoniķiem.

5 “Ar šo personisko kontaktu starp pirmo Rīgas reformatoru Andreju Knopkeni un latviešu sālsnesēju amatu var izskaidrot, ka sālsnesēji bija pirmie Rīgas latviešu sabiedrībā, kas akceptēja evaņģēlisko ticību un reformāciju.” (Dunsdorfs, Spekke 1964: 99). Sk. arī Straubergs 2019: 307.

Tā tad pirmajā posmā, ko Knopkens pavadīja Rīgā, viņš bija pārliecināts humānists, kurš garīgas atbildes un Baznīcas reformas meklēja klasiskajās intelektuālajās studijās un Erasma t. s. Kristus filozofijā.⁶ Pēc diviem gadiem, sarūgtināts par garīgo situāciju Rīgā, viņš 1519. gada rudenī izlūdzās brāļa atļauju pamest to un doties atvaļinājumā, lai atgrieztos Treptovā pie Bugenhāgena un “turpinātu savas studijas” (Arbusow 1921: 179). Šie bija izšķirošie pāris gadi, kas kardināli mainīja viņa teoloģisko nostāju.

Liktenīgie divi gadi

Tikmēr reformācija gāja savu gaitu. Vāczemi bija satricinājušas 95 tēzes. Visur bija jūtamas pārmaiņu vēsmas. Reformators Luters bija publicējis vairākus nozīmīgus pastorālus darbus.⁷ Savos disputos viņš bija gājis tik tālu, ka uzdrīkstējies apšaubīt pāvesta un koncilu nemaldību. Romas Baznīca bija saņēmusi spēcīgu triecienu. Reformu idejas draudēja izraisīt dramatiskas sekas, kas bija grūti prognozējamas. Šai laikā Knopkens ar studentu pulciņu no Livonijas ieradās Treptovā. Bugenhāgens arvien vairāk pilsētas skolas studijas bija virzījis Bībeles un baznīctēvu mācībās, pats pasniedzot Svēto Rakstu priekšmetus (Arbusow 1921: 180).

Treptovas skolu šajā laikā varētu raksturot kā humānistu šūniņu ar ļoti stimulējošu intelektuālu gaisotni. Tajā bija pulcējušies domubiedri, dedzīgi patiesības meklētāji. Viss norisinājās ciešā saiknē ar Bugenhāgenu, kuru Knopkens sauca par “godājamo tēvu Kristū”,

---

6 *Philosophia Christi*, latviski dēvēta Kristus filozofija, ir jēdziens, kas pirmoreiz parādījies patristiskos rakstos un bija būtisks Erasma darbos (“Kristīgā karavīra rokasgrāmata” (*Enchiridion Militis Christiani*, 1503), “Lūgums” (*Paraclesis*, 1516)). Šajos darbos Erasmus ir izstrādājis un paplašinājis šo kristīgās dievbijības (*pietas*) un morālās attieksmes ideālu, kur dievbijības jēdziens apzīmē ikviena personisku iespēju iekšēji pilnveidoties ar dievišķās žēlastības palīdzību. Erasmus uzsver, ka patiesa *pietas* izpausme nav atkarīga no formālām zināšanām vai akadēmiskas izglītības, bet no dziļas un personiskas ticības. Šī pieeja, ko dažreiz dēvē par *doctus pietas* (mācīta dievbijība), apvieno zināšanas ar pazemīgu stāju, un tā ir pretstats *impia curiositas* (nepiedienīgai ziņkārībai), ko kritizē kā virspusēju un garīgi tukšu. Erasma filozofijā izglītība ir svarīga, taču tā nav pašmērķis, jo galvenais mērķis ir veicināt ticību un morālo izaugsmi.

7 Sk. Luters 2019: “Par kristīga cilvēka brīvību”, “Spreidiķis par labajiem darbiem”, “Vācu nācijas kristīgajiem augstmaņiem”.

pārbaudītu vadoni studijās un radniecīgu garu, turpinot savus garīgos meklējumus. Drīz viņš kļuva par Bugenhāgena, skolas vadītāja, “labo roku”. Viņu kopdarba rezultātā skola tik strauji attīstījās, ka tās reputācija izplatījās tālu, tā ka “zinātkāri audzēkņi pulcējās pat no Vestfālenes un Livonijas” (Hoerschelmann 1869: 24–25).

Tolaik Treptovas pilsētas skolā īstenotās reformas tika ieturētas Erasma garā. To mērķis bija novērsties no svēto leģendām un hagiogrāfiskām pasakām, dziļāk pievērsties Bībelei un baznīcēviem. Lutera piekritēju skaits Treptovā šajā laikā nebija sevišķi liels. Bugenhāgena attieksme pret Vitenbergu bija klaji negatīva. Lielais pagrieziena notika 1520. gadā saistībā ar Lutera darbu “Baznīca Bābeles gūstā” (Luters 2015). Bugenhāgens pirmajā brīdī pret šo grāmatu reaģējis asi, apgalvodams, ka nekas apkaunojošāks par to neesot uzrakstīts. Taču pēc dažām dienām, “kad viņš šo grāmatu bija izlasījis vienu vai vairākas reizes, visu rūpīgi un patiesi apsvēris un apdomājis un kad atkal bija nācis pie saviem skolas biedriem un sabiedrotajiem, tas pacēla balsi ar prieku: “Ko man jums daudz stāstīt? Visa pasaule ir apstulbusi un ieslīgusi galīgā tumsā. Tikai šis viens vīrs saskatījis īsto patiesību.”” (Hoerschelmann, 1869: 26)

Bugenhāgens ar savu autoritāti bija atslēgas persona Treptovas skolā. 1520. gada oktobrī viņš reformatoram uzrakstīja vēstuli, kurā vēlējās noskaidrot, kā attaisnojošā ticība ir saistīta ar dzīvi un labajiem darbiem. Luters atbildēja ar īsu un saturīgu vēstuli, kam pievienojis rakstu “Par kristīga cilvēka brīvību” (Luters 2019: 275–298). Kad Bugenhāgens bija ieguvis skaidrību un pārliecinājies par vēsts patiesību, jau drīz lekcijās viņš Bībeli sāka skaidrot jaunā evaņģēliskā gaismā. Tomēr Lutera polemiskos darbus viņš vairījās skart, tāpēc ka vēlējās iztikt bez sakarsētām emocijām. Un patiešām, šī pieeja izrādījās veiksmīga, ļaujot viņam pamazām iemantot ievērojamu sekotāju pulciņu, kas vēlāk Evaņģēliju nesa daudzās apkārtnes zemēs un pilsētās (Arbusow 1921: 181).

Treptovas humānistu pulciņš bija auglīga vide reformācijas izplatībai.⁸ Bugenhāgena vadītā skola kļuva par jauno evaņģēlisko darbinieku kalvi. Tomēr straujās pārmaiņas radīja arvien spēcīgāku pretestību no vecās varas pārstāvju puses. Bugenhāgenam šajā laikā jau bija izveidojušās ciešas saites ar Vitenbergu, un 1521. gada martā viņš pieņēma uzaicinājumu doties turp. Sākumā kā students, bet jau drīz, Lutera aicināts, kļuva par Vitenbergas draudzes mācītāju.⁹ Atvadu vēstulē saviem Treptovas audzēkņiem viņš dalījās pārdomās par to, kā attiekties pret Dr. Luteru. Vēstule bija piesardzīga, tā vairījās no polemikas, taču vienlaikus viņš rekomendēja Lutera kristīgās mācības rakstus, īpaši 1518. gada “Mūsu Tēvs” un “10 baušļu” skaidrojumus. Bugenhāgens bija pārliecināts, ka šādus kristīgus rakstus, kas māca attaisnošanu un pestīšanu tikai ticībā Kungam Jēzum Kristum, var noraidīt tikai patiesības ienaidnieks (Arbusow 1921: 182).

Treptovas skolas vadība tajā brīdī tika uzticēta Knopkenam, kurš šos pienākumus uzņēmās, sekojot priekšteča Bugenhāgena pēdās. Tomēr nepagāja ilgs laiks, un vecās varas pretestība pieauga tik spēcīgi, ka jau drīz skolas darbība kļuva neiespējama un studenti izklīdināti. Arī Knopkens nevarēja tajā palikt. Kopā ar draugu Joahimu Melleru (*Joachim Möller, ?–1565*) un saviem Livonijas studentiem viņš drīz devās atceļā uz Rīgu. Šis pulciņš jāuzskata par svarīgākajiem Knopke-

---

8 Mihaels Norts norāda: “Reformācijas sākuma periodā vienlīdz nozīmīgas bija arī ceļojošo sprediķotāju aktivitātes, viņi bija studējuši Vitenbergā vai satikuši Luteru personīgi. Tā, piemēram, par luterisko ideju medijiem Pomerānijā kļuva nevis katoliskā Greifsvaldes Universitāte, bet gan mazā Pomerānijas vidienes pilsētiņa Treptova, kā arī pomerāniešu klosteris turpat tuvumā, Belbukā (*Belbuck*). Šeit aktīvi darbojās priesteris un pilsētas skolas rektors Greifsvaldes bijušais students Johanness Bugenhāgens, kurš 1521. gadā devās studēt uz Vitenbergu. Starp Bugenhāgena skolniekiem izceļas trīs mūki, kuri tālāk veicināja reformācijas kustību dažādās Pomerānijas pilsētās: Georgs no Ikermindes, Kristians Ketelhots un Johans Kureke.” (Norts 2019: 106)

9 1521. gada pavasarī Bugenhāgens pameta Treptovu un ieradās Vitenbergā. Viņa sākotnējais nolūks bija studēt, tāpēc viņš iestājās universitātē. Bet jau drīz viņš tika pieprasīts kā pasniedzējs, vispirms studentiem no dzimtās Pomerānijas, kam viņš piedāvāja kursu par psalmiem. Viens no pirmajiem, kas pamanīja Bugenhāgena īpašo talantu, bija Filips Melanhtons, kurš bija ieradies pavērot kādas no viņa privātām lekcijām, un mudināja Bugenhāgenu piedāvāt šo kursu publiski. Tā Bugenhāgens kļuva par neoficiālu universitātes fakultātes locekli, kura statuss oficiāli tika atzīts 1533. gadā, kad viņš bija ieguvis doktora grādu. Arī Lutera ātri ievēroja Bugenhāgena talantus. Ar savu atturību un godprātību Karlštada un Cvikavas praviešu izraisītajos nemieros Bugenhāgens bija iemantojis Lutera cieņu. (Pettegree 2015)

na domubiedriem, kuri bija sākotnējie reformācijas izplatītāji Livonijā. Pavisam drīz, jau 1524. gada vasarā, viņi kā Evaņģēlija sludinātāji jau bija atrodami Koknesē un Limbažos (Arbusow 1921: 182–183).

Ar to noslēdzās svarīgs posms Knopkēna dzīvē. No Rīgas, dodoties studiju atvaļinājumā, viņš bija izbraucis kā humānists, bet, pēc diviem gadiem atgriežoties, – jau reformācijas piekritējs. Te vērojama nepārprotama Bugenhāgena ietekme. Taču, protams, ir jāpieņem, ka Knopkens ietekmējās arī no citiem reformatoriem un viņu tekstiem. Vienlaikus ir jāievēro, ka Knopkens nebija akls sekotājs. Viņš patstāvīgi gribēja pārliecināties par teoloģiskās vēsts patiesību un saskaņu ar Svētajiem Rakstiem. Īpaši spilgti tas izpaužas Vēstules romiešiem komentārā un tēzēs, kas aplūkotas turpmāk.

Atgriešanās Rīgā

Knopkens atgriezās Rīgā ar rekomendācijas vēstuli no Filipa Melanhtona, kas diemžēl nav saglabājusies. Pilsētā viņš ieradās kā pazīstams un jau reputāciju iemantojis cilvēks, kam bija iespēja kalpot tajā pašā sprediķotāja vietā Sv. Pētera baznīcā, kuru pirms diviem gadiem bija atstājis. Knopkēna kā reformatora ticamību vēl vairāk pastiprināja tas, ka viņš nebija jauns karstgalvis, bet jau 53 gadus vecs un cienijams vīrs. Viņš tiek raksturots kā nopietns un miermīlīgs – pilnībā veltījies savam aicinājumam. Savās studijās un kalpošanā tas tiecās pēc pestīšanas, ko atradis reformācijas Evaņģēlijā (Arbusow 1921: 184–185).

Situācija, atgriežoties Rīgā, nebija vienkārša. Evaņģēlija sludināšanu sarežģīja pāvesta bulla *Exurge Domini* (1520) pret Luteru, kuru Baznīca centās izsludināt Livonijas zemes sapulcēs. Lutera “lieta” pirmoreiz Livonijā oficiāli pieminēta Raunas lantāgā 1521. gadā un Valmieras lantāgā 1522. gadā. Šajā laikā Lutera mācība Livonijā pagaidām vēl bija maz pazīstama, un tādēļ grūti runāt par “luterāņiem”. Bīskapi centās izsludināt to kā ķecerību un iznīcināt saknē. Taču garīdzniecības valdonīgā izturēšanās bija tik ļoti nokaitinājusi zemes

kungus, ka klēra centieni radīja pretēju efektu. Ķecerības nosodījums palika neizsludināts (Dunsdorfs, Spekke 1964: 85).¹⁰

Kopumā šis vēstures periods jāierauga kā lielo krīžu laikmets. Īpaši tas bija jūtams Rīgā, kur netrūka iekšējās spriedzes un pretrunu. Kultūrvēsturnieks Jānis Straubergs (1886–1952) raksta: “Degošā materiāla bija Rīgā sakrājies daudz.” (Straubergs 2019: 299) Visnotaļ sarežģītajā pilsētas garīgajā un laicīgajā vidē sadūrās dažādas intereses – cīnījās ordenis, Baznīcas virskungi, augošā pilsētvara, Lie-lā un Mazā gilde, izglītotie un neizglītotie, kārtas un valodas. Šķiet, vajadzēja tikai dzirksteli, lai radītu apokaliptisku uzliesmojumu. No vienas puses, Rīga bija lepnā, bagātā Hanzas pilsēta ar savām ārišķībām un pasaulīgām interesēm, bet, no otras, tā bija arī reliģiski piesātināta un angažēta (Straubergs 2019: 295–299). Sirdsapziņas apgrūtinājumi un pestīšanas ilgas bija pazīstamas arī vēlo viduslaiku rīdziniekiem. Neskatoties uz Rīgas komerciālo un materiāli orientēto raksturu, “nav gluži tā, ka šejieni bija iegrimusi kaut kādā miegā” (Feldmanis 2011: 101) – atzīst LELB vēsturnieks Roberts Feldmanis (1910–2002).

Atgriezies kalpot Sv. Pētera baznīcā, Knopkens iesāka Evaņģēlija sludināšanu samērā piesardzīgi un uzmanīgi, jo acīmredzot paturēja vērā Treptovas pieredzi. Tomēr ar laiku evaņģēlisko pārliecību viņš pauda arvien noteiktāk. Dievs vārds kā “abpusgriezīgs zobens” prasīja arī polemizēt un noraidīt maldus. Tāpēc vispārējā gruzdēšana neizbēgami uzliesmoja un izraisīja principiālu konfrontāciju. Interesanti,

---

10 “Valmieras landtāgā 1522. g. jūnijā prelāti ierosināja, lai landtāgs nolemj, ka Mārtaņa Lutera raksti ir atzīstami par hairētiskiem un nolādami. Vienīgais landtāgā, kas ko zināja par Lutera rakstiem, bija Rīgas pilsētas sekretārs Lomillers un varbūt daži Rīgas rātes locekļi. Tomēr visi vasaļu un pilsētu pārstāvji bez izņēmuma nostājās pret šo ierosinājumu. Viņi saskatīja šai ierosinājumā prelātu mēģinājumu stiprināt savu varu un ierobežot vasaļu un pilsētu kompetenci. Atsaucoties uz 1516. gada landtāga lēmumu, vasaļu un pilsētu pārstāvji nosprieda: “Doktora Mārtaņa Lutera lietā cienījamās bruņniecības un godājamo pilsētu labais padoms un uzskats ir, ka šī lieta šai zemē visiem partiem jāatstāj mierā, kamēr to ārzemēs izšķirs svētais pāvests, ķeizara majestāte, karaļi, elektori firsti, prelāti, garīgie un laicīgie kungi, augstās skolas, zinātnieki un gudri ļaudis, sanākot concilā vai citā parocīgā veidā, kā tam jāpaliek Dieva un tiesību ziņā. Mēs nepieļausim šai zemē nedz mandātus, nedz aizliegumu, ne šajā, ne citās lietās, jo šī zeme nav iekarota un iegūta ar baznīcas aizliegumu, bet ar laicīgu šķēpu. Tāpēc to arī nevar pārvaldīt un uzturēt ar aizliegumu.”” (Dunsdorfs, Spekke 1964: 84, 85)

ka visvairāk no vecās varas represijām cieta viņa brālis Jēkabs, kurš neizcēlās ar īpašu rakstura stingrību un pakļāvās vecās varas spiedienam. Tikmēr Andreass turpināja savu darbību un vairoja reformācijas piekritēju skaitu, kuru vidū netrūka arī Rīgas cienījamāko ļaužu kā, piemēram, pilsētas mērs Durkops un pilsētas sekretārs, rakstvedis Johans Lomilers (*Johann Lohmüller, 1483–1560*) (Hoerschelmann 1869: 39–40).

Šajā laikā Andreass Knopkens bija sācis pulcināt draudzi uz Bībeles stundām jeb lekcijām. Vēlēdamies nostiprināt savu klausītāju evaņģēlisko pārliecību, viņš lasīja lekcijas par Pāvila Vēstuli romiešiem. Tas nenotika no kanceles, bet gan mācītāja dzīvoklī, visticamāk, vāciski. Klausītāji šīs lekcijas uzņēma ar entuziasmu. Lekcijas pierakstīja, pārrakstīja un izplatīja tālāk. To vēsts klausītājiem likās tik aktuāla, ka drīz Knopkens tika aicināts tās publicēt grāmatā (Knopkens 2017: 3–4). Tā bija istā vēsts istajā laikā, kas nāca kā garīga diagnoze un istās zāles.

Taisnības vēsts

No mūsdienu viedokļa raugoties, ir neparasti vērot skaidrā Evaņģēlija vēsts plašo, paliekošo ietekmi uz viduslaiku rīdziniekiem. Tas, kas saistīja, aizrāva un pārņēma tik daudzu klausītāju sirdis, bija skaidri garīgs un kristīgs vēstījums. Tā bija Evaņģēlija attaisnošanas vēsts no Pāvila Vēstules romiešiem, kura solīja remdēt garīgo izsalkumu un mierināt apgrūtinātās sirdsapziņas. Knopkens par Vēstuli romiešiem rakstīja, ka šis ir Jaunās Derības “centrālais dokuments, kurā ir visskaidrākais Evaņģēlijs”, kā arī tā ir “gandrīz pilnīga evaņģēliskā dogmatika” (Arbusow 1921: 245).

Paralēles ar Vāczemes reformāciju šeit ir nepārprotamas. Kā Luters Vitenbergā, tā Knopkens Rīgā Evaņģēlija atslēgu atrada Bībeles studijās, īpaši Vēstulē romiešiem. Lielāko rezonansi guva termins “taisnība”.

Taisnība, kas šodien kļuvis diezgan izplūdis, relatīvs un nekonkrēts jēdziens, vēlīnos viduslaikos “bija iekalts” praktiski ikviena cilvēka sirdsapziņā. Taisnība bija absolūts, dievišķi pamatots, pilsonisks, morāls un reliģisks pienākums, kas saistīja ikviena cilvēka sirdsapziņu. Tas bija parāds Dievam, vecākiem un kungiem, kuru agri vai vēl ikvienam nāksies atmaksāt. Šis taisnības un labo darbu parāds dzina ikvienu uz reliģisku aktīvismu – pildīt visu, kas paša cilvēka spēkos (*quod est in se*), jo pastardienā visas grāmatas tiks atvērtas un parādi atprasīti (Lindberg 2006: 60–62, 68).

Taisnības parāda izpratne ir svarīgs priekšnoteikums reformācijas Evaņģēlija skaidrojumam. Nav iespējams saprast Lutera attaisnošanas vēstījuma atbrīvojošo iespaidu, ja nesaprot šo labo darbu parādu, kurš kā Dāmokla zobens karājās pār vēlīno viduslaiku cilvēku. Šis parāds darīja grēcīgo cilvēku par taisnības meklētāju. Bailēs un trīsās grēcinieks veltīja savu dzīvi šī parāda atmaksai, gaidot uz stāšanos Dieva pastarās tiesas priekšā. Pāvila Vēstule romiešiem šai ziņā nāca kā labākā atbilde taisnības meklētājiem. Apustulis izvērtē jūdu un grieķu augstākos reliģiskos, morālos un filozofiskos taisnības meklējumus un secina, ka paliekoša taisnība nav sasniedzama. Apustulis to apkopo un saka: “Nav neviena taisna, it neviena.” (Rm 3:10)

Vislabāk šos taisnības meklējumus, arī reliģisko viduslaiku cilvēku, raksturo Pāvila lietotais termins “bauslības taisnība” (Sal. Rm 3:21, 10:5). Apustulis raksta: “Viņi deg par Dievu, bet bez izpratnes. Jo, aplam saprazdami Dieva taisnību, viņi centušies celt savējo un Dieva taisnībai nav pakļāvušies.” (Rm 10:2, 3) Tieši šādā kontekstā vislabāk izprotama Kristus evaņģēliskās taisnības sludināšana, kas atstāja paliekošu iespaidu gan Lutera Vitenbergā, gan Knopkena Rīgā. Pastāv būtiska atšķirība starp taisnību, ko Dievs pieprasa un ko Dievs dāvina. Ar Rakstu sludināto Evaņģēlija taisnību Dievs nevis atprasa parādu, bet apdāvina grēcinieku ar nepelnīto un nenopelnāmo Kristus taisnību (Rm 1:17). Šī patiesi labā un precīgā Evaņģēlija vēsts atrada ļoti daudz dzirdīgu ausu arī Rīgā.

Evaņģēliskā taisnība

Knopkens savu komentāru izveidoja kā Pāvila vēstules parafrāzi un aktuālu skaidrojumu savam laikmetam. 1522. gada disputā Sv. Pētera baznīcā Rīgā viņš izmantoja 24 tēzes, kuras ņemtas no viņa Vēstules romiešiem komentāra. Pēc Knopkena pārlicības, kopš Pāvila laika nekas principiāli nebija mainījies. Viduslaiku rīdzinieks bija ļoti līdzīgs 1. gadsimta grēciniekam, kas ar pārprastu reliģisku censonību ir mēģinājis izpildīt bauslības taisnību un celt savus pūliņus Dieva priekšā. Saskaņā ar Knopkeni tā bija tā pati "bauslības taisnība", kas atklājās gan jūdu reliģisko vadītāju mācībā, gan Romas katoļu pāvestības mācībā un praksē. Šo bauslībisko un legālistisko garu viņš uzskatīja par galveno šķērslī, kas kavēja Kristus evaņģēliskās taisnības izpratni.

Jau 1. tēzē Knopkens atraida visus "pelnīšanas" darbus: "Patiesajai ticībai uz Kristu pretojas darboņi, kuri ar saviem nopelniem grib ieņemt debesis." Viņš noraidīja "debesu iekarošanas" shēmas, kas grēciniekam ļautu pašam uzrāpties augšup "pa debesu kāpnēm". Tās ir veltīgas pūles, kuras lemtas neveiksmei. "Taisni nav tie, kas tādi ir mūsu pašu, tas ir, bauslības darbu dēļ, bet tanī taisnībā, kuru Dievs bez maksas dāsni piešķir caur Kristu. Tāpēc nevis ar darbiem tiek iets pie Dieva, nedz ar tiem var izpatikt Viņam, bet gan ticībā." (10. tēze, Knopkens 2017: 267)

14. tēzē Knopkens uzskaita viduslaiku reliģiozitātes daudzos priekšrakstus un nebeidzamās prasības: māņticīga gavēšana, nemitīgi dziedājumi, lūgšanas, kas veltītas Olimpam, un pieminēšanas, brālības, līdzdalība labajos darbos un indulgences, vikāriju dibināšana, dievnamu un altāru celšana, svētceļojumi un citi dievbijības veidi (Knopkens 2017: 269). Knopkens sūkstās par to, ka "pretēji pirmajam bauslim mēs uzticamies saviem labajiem darbiem un savai taisnībai" – tādējādi cilvēki seko paši savam prātam un labiem nodomiem, kuri katram pašam izliekas pareizi (4. tēze, Knopkens 2017: 265).

Skaidrojot Pāvila vēstules loģiku, Knopkens piemin Kristus glābjošo taisnību kā centrālo motīvu. Ik nākamā tēze arvien pilnīgāk atklāj

Kristus taisnības ietekmi uz patiesu kristīgu ticību un dzīvi. Ar Baznīcas dzīves piemēriem Knopkens aktualizē vēstules tekstu saviem laikabiedriem. Tur netrūkst ne izsmelošu Bībeles teksta studiju, ne svarīgu ticības mācību izklāsta, ne arī savam laikam aktuālu un pastoraļu Evaņģēlija pielietojumu. Šis komentārs visādā ziņā vērtējams kā augstvērtīgs teoloģisks teksts.

Kritiski vērtējot, gan var sacīt, ka šajā darbā vēl pietrūkst īstās skaidrības un precizitātes tādā jautājumā kā, piemēram, atšķirība starp attaisnošanas un svētdarīšanas mācībām; ne visi termini ir pietiekami precīzi definēti un formulēti. Tomēr ir jāatceras, ka šis komentārs pieder agrīnajam reformācijas periodam. Grāmatā tas publicēts jau 1524. gadā (Arbusow 1921: 198). Tajā ir skaidri formulētas svarīgās reformācijas mācības – attaisnošana vienīgi ticībā un žēlastībā, Kristus krusta nopelns, bauslība un Evaņģēlijs utt. Šī komentāra skaidrības un daiļrunības dēļ tas kļuva populārs, piedzīvoja atkārtotus izdevumus¹¹ un atstāja spēcīgu, garīgi atbrīvojošu iespaidu uz saviem viduslaiku lasītājiem.

Kristus taisnības pasludinājums vienmēr bija Knopkena teoloģiskās uzmanības centrs. Situācijā, kur valdīja visu veidu legalisms un ļaudis tika apkrauti ar Romas Baznīcas uzliktajiem reliģiskajiem pienākumiem – rožukroņiem, solījumu mesām, svētībām un ārišķīgajām lūgšanām (Knopkens 2017: 270) –, pastorālas rūpes lika Knopkenam cīnīties par pareizu bauslības izpratni. Viņš bažījās, ka grēcinieki ar bauslības prasībām tiek vesti strupceļā. Likums pēc likuma tiem uzkrāva arvien jaunas un neizpildāmas nastas. Tā rezultātā viduslaiku kristīgā rīdzinieka sirdsapziņa bija tik smagi apgrūtināta un nomocīta, ka dzīvoja nemitīgās bailēs un nedrošībā Dieva tiesas un mūžības priekšā. Tāpēc Knopkens steidzās atgādināt, ka “ar bauslības darbiem neviens cilvēks nevar kļūt taisns Viņa priekšā. Jo bauslība

---

11 Komentāra drukas versijas iznāca vispirms 1524. gadā Vitenbergā Nikela Širlenca (*Nickel Schirlentz*) izdevniecībā; otrais izdevums 1524. gadā Nirnbergā Johana Petreusa (*Johann Petreus*) izdevniecībā; trešais izdevums 1525. gadā Strasbūrā Johanesa Hervāgena (*Johannes Herwagen*) izdevniecībā un ceturtais izdevums 1525. gadā Strasbūrā Johanesa Knobloha (*Johannes Knobloch*) izdevniecībā (Slenczka 2017: XXII).

dod – grēka atziņu.” (Rm 3:20) Ar Vēstules romiešiem starpniecību viņš vēlējās parādīt, ka baušļu uzdevums ir nevis glābt, bet gan dot grēkatziņu, vest pie Kristus un sagatavot pestīšanai (24. tēze, Knopkens 2017: 272).

Legālisms bija izkropļojis arī Kristus darba izpratni, kas neļāva iepazīt Kristu kā glābēju. Kristus tika padarīts par jaunu Mozu – jaunu “likumdevēju”, un Viņa darbs pasludināts bauslības garā. Šai problēmai ir veltīta garākā – 12. tēze. Tajā Knopkens skaidro būtisko atšķirību starp Kristu “kā atdarināšanas piemēru” un Viņu “kā balvu” jeb “debesu dāvanu”. Atšķirība ir principiāla. Ja Kristus ir vienīgi priekšzīme un dzīves paraugs, tad grēcinieka glābšana ir atkarīga no cilvēka spējas atdarināt Kristu. Bet kurš gan spēj līdzināties Viņa svētumam? Nevienš. Jau atkal no grēcinieka tika prasīta neiespējamā bauslības taisnība. Šādus sludinātājus Knopkens nosauc par “darbu bendēm”, kuri “izposta ciešanu piemeklētas sirdsapziņas” (12. tēze, Knopkens 2017: 268).

Tādēļ kristīgajā Baznīcā galvenajam uzsvaram ir jābūt uz Kristu “kā balvu”. “Kristus ir mūsu taisnība,” raksta Knopkens. Savukārt pestīšana nozīmē, ka grēcinieks ir saņēmis Kristus “taisnības mantojumu” (“visu, kas Viņš ir un ko Viņš ir darījis”) bez paša darbiem un nopelniem, “lai mēs ticētu, ka mūsu labā tas ir noticis, – tā, it kā mēs paši to būtu darījuši”. Vienīgi šāda evaņģēliska taisnība var sniegt pestīšanas pārliecību, mierinot un iepriecinot grēka likstās un nelaimēs nomocītu sirdsapziņu. Knopkens apgalvo, ka vienīgi ar Kristus taisnību grēciniekam “pietiek”. Tādējādi viņš uzsver, cik svarīgi ir saprast atšķirību starp bauslības taisnību un Evaņģēlija taisnību. Diemžēl Kristus evaņģēlisko taisnību “ir sapratuši ļoti nedaudzi” (Knopkens 2017: 267–268).

Izšķiroši tas ir arī jautājumā par labajiem darbiem. 7. tēzē rakstīts, ka tikai “tas, kurš tic, tas iegūst taisnojošo Garu, kurš izmaina mūsu sirds stāvokli, lai mēs varētu pildīt bauslību nevis ar liekulības darbiem, bet no sirds, jo bauslība ir garīga”. Knopkens vairākkārt atgādina, ka reformācijas sludinātāji nav labo darbu pretinieki, bet gan māca

īsteni labus darbus (6. tēze, Knopkens 2017: 266).¹² “Kopš kristības mūsu dzīvei nebūtu jābūt nekam citam kā vien gaidīšanai uz taisnības atklāšanos, kuru jau esam ieguvuši caur ticību,” raksta Knopkens Romiešu vēstules 8. nodaļas skaidrojumā (Knopkens 2017: 152). Vienīgi pateicoties Kristus taisnības atklāšanai, labie darbi var parādīties kā patiesas ticības augļi. “Tāpēc, ticībā attaisnotiem,” secina Knopkens, “mums nav jādara labi darbi, lai Dievu sev noskaņotu par labu vai lai ar tiem mēs kļūtu taisnāki, jo tas nāk no ticības. Bet tie ir jādara, lai ar tiem darītu zināmu to, ka esam darīti taisni, ka šī mūsu ticība ir dzīva. Tas ir, lai šajā ticībā mēs caur mīlestību kalpotu savam tuvākajam.” (19. tēze, Knopkens 2017: 271)

Priesteru problēma

Īpašas raizes Knopkenam bija par garīdzniecību, kuru viņš uzlūkoja par lielāko garīgās krīzes vaininieci. Pats darbodamies kā priesteris, viņš labi saprata garīgās dzīves situāciju un apzinājās, cik milzīga loma un autoritāte garīgai kārtai ir piešķirta sabiedrībā. Pildīdams priesteri kalpošanu nozīmīgajā Svētā Pētera baznīcā, viņš jau iepriekš šausminājās, cik ļoti Rīgas garīdzniecība ir tumsonīga un pagrimusi (Slenczka 2017: XI). Knopkens nereti aprakstīja to, cik lielā mērā kalpošana ir nogrimusi liekulībā (19. tēze, Knopkens 2017: 271). Ar skumju ironiju viņš secināja, ka šie viltus gani ir ganījuši “tikai paši sevi un savus vēderus”, izmantodami savas plašās pilnvaras nevis uz labu, bet uz ļaunu (Knopkens 2017: 160).

Priesteri bija aicināti būt patiesi dvēseļu gani un pašiem, dzīvojot patiesi kristīgu dzīvi, nest visiem Evaņģēliju. Taču kāda bija īstenība? Priesteri “tagad ir tik ļoti nomocījušies ar nesaprotamām lūgšanām, ka pestīšanas lasījumiem neatliek vietas. Un, pat ja tam būtu bijis laika, viņi to izšķiež pie kausiem, spēlēm un vēl kaunpīlākām lietām. Tāpēc tie, kas noraida zināšanas, nav vis Dieva priesteri, bet gan kāda

---

¹² Gluži kā tikai labs koks nesis labus augļus, tā labi mēs tiekam padarīti ar atdzimšanas mazgāšanu un atjaunošanos Svētajā Garā, ko Dievs pār mums bagātīgi izlej (Tit 3:5–6).

cita.”¹³ (9. tēze, Knopkens 2017: 267) Citiem vārdiem sakot, priesteri nenodarbojas ar saviem tiešajiem pienākumiem. “Pestišanas lasījuma neatliek vietas.” Jo tā vietā, lai sludinātu Dieva vārdus, nestu svētību un Kristus “atziņu iekaltu ļaužu prātos”, viņi bija aizņēmti ar visu ko triviālu – saimniecību, izklaidēm un “nesaprotamu” kultu, murmulējot savas lūgšanas (Knopkens 2017: 67).

Tomēr vissmagākā apsūdzība bija par varaskāri. Garīdzniecība nevis kalpoja, bet valdīja. Baznīckungi darbojās kā laicīgi valdnieki, kurus raksturoja alkatība un izlaidība. Viņi dzīvoja un rīkojās tieši pretēji Jēzus pazemības un kalpošanas priekšzīmei (20. tēze, Knopkens 2017: 271). Jo “mūsu bīskapi neko nedara ar lēnību un kristīgi, bet zina vienīgi, kā izkliegt lāstus, anatēmas un zibeņus. Bet viņi ir aizmirsuši Kristus vārdus: “Ķēniņi valda pār tautām; un tie, kam vara pār tām, tiek saukti par labdariem. Bet jūs tā ne.” (Lk 22:25) (17. tēze, Knopkens 2017: 270) Visbriesmīgāk šajā ziņā grēkoja Roma un tās pāvests, kuram visbargākie epitēti veltīti 18. tēzē: “Romas vilks aptumšo Kristus godu ar savu vārdu, vislielākajā bezkaunībā izlikdamies par klinti, par Pētera vietnieku un Baznīcas galvu. Un Dieva templī sēž postīšanas negantība (Dan 9:27), no cilvēku sirdīm izraudama Evaņģēliju, tā ka viņa pavēles pārkāpt esot kas vairāk, nekā pārkāpt Dieva pavēles.” (18. tēze, Knopkens 2017: 270–271)

Zīmīgi, kā visādi citādi mierīgais un nosvērtais Knopkens tieši šajā jautājumā kļuva ass un kaismīgs. Ko gan pāvests tam kaitēja, ka bija jāsauc par vilku? Vai viņa asā kritika bija vērsta pret renesanses pāvestības izlaidīgo un amorālo dzīvi, kas pavadīta galma dzīrēs, medībās un netikumībās? Nē, tas nebija galvenais arguments. Knopkenu, līdzīgi kā Luteru, bija dziļi aizskārusi nevis netikumība, bet gan Romas pāvesta nepiedodamā attieksme pret Evaņģēliju, kas maizes vietā deva ļaudīm akmeņus. Romas pāvests ne tikai nesludināja Kristus glābjošo evaņģēlisko taisnību, bet pat to vajāja. Atsaukdami uz pravieša Daniela spilgto un dziļdomīgo Dieva pretinieka aprakstu,

13 Citējot pravieti Maleahiju, Knopkens raksta: “Priestera lūpas sargā atziņu, un no viņa mutes viņi gaidīs bausību, jo viņš ir Pulku Kunga eņģelis.” (Mal 2:7)

Knopkens rakstīja par Romas pāvestu, kurš apsēdies Dieva templī un uzdevies par Dieva tautas vadītāju, vienlaikus aptumšo Kristus godu, par Dieva likumiem augstāk stādot cilvēku likumus. Ar savām Dieva vietnieka pretenzijām viņš ir nostājies debesu durvīm priekšā un kavē grēcinieku pestīšanu. Tāpēc Knopkenam pāvests bija vilks, kas “izrāvis Evaņģēliju” no cilvēkus sirdīm.

SECINĀJUMI

Andreass Knopkens ne velti ir nodēvēts par “Rīgas apustuli” (sal. Dziļleja 1937: 22). Viņa iespaids uz reformācijas norisēm Rīgas pilsetā bija patiešām liels. Līdzīgi kā Vitenbergā, arī Rīgā būtiskākais garīgais pagrieziena nāca no Svēto Rakstu studijām, konkrētāk – no Pāvila Vēstules romiešiem vēsts par Dieva taisnību, kas atklājusies Evaņģēlijā. Šis motīvs caurstrāvo arī pārējo Knopkena darbību. Izšķirošo iespaidu guvis no Bugenhāgena un citu reformatoru rakstiem, Knopkens atgriezās savā kalpošanas vietā Rīgā, kļūdams šeit par “tīrā Evaņģēlija” sludinātāju. Viņa Sv. Pētera baznīcā prezentētās 24 reformācijas tēzes atklāj Knopkenu kā pastorālu evaņģēlisku teologu un sludinātāju, kas pazīst savus klausītājus un prot viņus mierināt ar Kristus glābjošo taisnību. Ne tikai 24 tēzes, bet viss Knopkena Romiešu vēstules komentārs atstāja spēcīgu, garīgi atbrīvojošu un kristīgu, dzīvu, motivējošu iespaidu uz rīdziniekiem. Šī populārā un atkārtotus izdevumus piedzīvojušā darba iespaids sniedzas daudz tālāk par Rīgu un Livoniju, tāpēc būtu pelnījis arī turpmākus padziļinātus pētījumus.

AVOTI

- Arbusow, Leonid (1921). *Die Einführung der Reformation in Liv-, Est- und Kurland: Quellen und Forschung zur Reformationsgeschichte*. Bd. 3. Leipzig: M. Heinsius.
- Dunsdorfs, Edgars, Spekke, Arnolds (1964). *Latvijas vēsture, 1500–1600*. Stockholm: Ronzo Boktryckeri AB.

- Dzirleja, Kārlis (1937). *Latviešu draugi pagātnē*. Rīga: Valters un Rapa.
- Feldmanis, Roberts (2011). *Latvijas baznīcas vēsture*. Rīga: Luterisma mantojuma fonds.
- Hoerschelmann, D. F. (1869). *Andreas Knopken, der Reformator Rigas: Ein Beitrag zur Kirchengeschichte Livlands*. Leipzig: A. Deichert'sche Verlagsbuchhandlung.
- Knopkens, Andreass (2017). *Vēstules romiešiem skaidrojums*. Tulk. Kaspars Bankovskis. Rīga: Profesora Roberta Feldmaņa fonds.
- Lindberg, Carter (2006). *The European Reformations*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Norts, Mihaels (2019). *Baltijas jūras reģiona vēsture: Tirdzniecība un kultūra*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds.
- Pettegree, Andrew (2019). *Brand Luther*. Penguin Books, 2015. Electronic Book.
- Straubergs, Jānis (2019). *Rīgas vēsture: XII–XX gadsimts*. Rīga: Latvijas mediji.

Andreas Knopken and His Reformation Theses

ANNOTATION

Riga citizens accepted the 'pure Gospel' of Reformation quite soon after Luther's Wittenberg reformation. Andreas Knopken became the Riga reformer who at first was Erasmian humanist but together with Johannes Bugenhagen he changed his confession of faith. In the beginning of his reformer's work Knopken offered lectures on the Paul's Epistle of Romans, making a strong impression on the citizens of Riga. He presented 24 thesis from his lectures during the disputation that turned Riga in favor of the reformation. The main principle was the saving righteousness of Christ that is not achieved by sinners themselves, but given as a God's gift and received by faith. Knopken's theses and commentary provides both positive evangelical confession of faith, and negative rebuttal of false doctrine. Knopken's work is an essential witness of early reformational theology, which reveals its impact on the late medieval people suffering under the righteousness of law.

Keywords: Andreas Knopken, Riga, St. Peter's Church, Livonia, justification, Reformation, Gospel.

Guntis Kalme

Latvijas Republikas karavīra zvēresta skaidrojums: sociālais, militārais un reliģiskais aspekts

Moto: “Kareivis ir arī pilsonis. Pilsonības augstākais pienākums un privilēģija ir ieroču nešana savas valsts labā.” Ģenerālis Džordžs S. Patons (*George Smith Patton, Jr.*, 1885–1945)¹

ANOTĀCIJA

Rakstā skaidrots Nacionālo bruņoto spēku karavīru zvērests sabiedriski pilsoniskā kontekstā. Tas norāda arī uz zvērēšanas reliģisko problemātiku, aplūkojot tā lietojumu gan Vecajā, gan Jaunajā Derībā, gan arī Dr. Mārtiņa Lutera un Vienprātības grāmatas (*Luterāņu ticības apliecību*) izpratnē. Šajā kontekstā tas atbild uz nereti uzdoto jautājumu, vai kristietis ir tiesīgs zvērēt, t. sk. dot militāru zvērestu, ņemot vērā Mt 5:33–37 it kā viennozīmīgi izteikto Kristus aizliegumu to darīt.

Atslēgvārdi: zvērests, zvērēšana, Nacionālie bruņotie spēki (NBS), karavīrs, reliģiskie iebildumi pret zvērēšanu.

---

¹ Quotes for the Military Writer (b. g.)

Zvērēšanas prakses īsa vēsture

Zvērestu plaši lietoja jau senās civilizācijās. Fordhamas koledžas jurisprudences profesors Donalds Magneti (*Donald L. Magnetti*, 1940–2008) vēsta: “Zvērests pie dieviem bija [tas] konstitutīvais elements, kas nodrošināja seno Tuvo Austrumu starptautisko līgumu sankciju.” (Magnetti 1978)² Šumeru civilizācijā (4000–3000 g. pr. Kr.) zvērēja pie dievišķiem simboliem, savukārt Ēģiptē – pie savas dzīvības. Ģermāņi, grieķi, skiti apliecināja uzticību saviem kara dieviem, zvērot pie saviem ieročiem. Persiešu dievs Mitra, kurš kļuva par galveno hellēņu mistiskās reliģijas dievu, bija arī līgumu dievs kā zvērestu un patiesības aizbildnis. Arī Indriķa (*Henricus de Lettis*, ap 1187–pēc 1259, jeb Indriķis no Rubenes, *Hinricus de Papendorpe*) hronika (sarakstīta 1224–1227) min zvērēšanu kā norunas apstiprinājumu starp pretējām pusēm.³

2. gs. neoplatoniskais filozofs Hierokls (Ἱεροκλῆς – gr. val.; *Hierocles* – latīn. val.) zvērestam ierādīja augstu lomu, apgalvojot, ka tas stabilizē Dieva radības kārtību: “[L]ikums (*nomos*) vienmēr ir vienveidīga darbība, ar kuras palīdzību Dievs mūžīgi un nemainīgi vada visu uz esību. [...] par zvērestu (*horkos*) mēs saucam to, kas, sekojot šim likumam, saglabā visas lietas tādā pašā stāvoklī, stabilizē tās [...], ka tās tiek uzturētas ar zvēresta garantiju.” (Matiashvili 2016: 234)

Senbaznīcā bija aizliegti zvēresti elkiem. Īpaši tas attiecās uz zvērestu Romas imperatoram, jo tā laika pagāniskajā reliģiskajā sistēmā viņš tika pozicionēts kā pusdievs, kas kristīgajā skatījumā nozīmēja elkdievību. Agrīno mocekļu stāsti parāda, ka viņi noraidīja zvērestu imperatoram.⁴ Savukārt, kad kristīgā ticība ar 381. gada Teodosija dekrētu kļuva oficiālā reliģija Romas impērijā, mainījās arī zvēresta statuss kristietībā.

---

2 *The solemn appeal to the gods to bear witness to the promises made and to punish nonrealization of those promises was subscribed under oath. As such, the oath by the gods was the constitutive element – that which provided the sanction – in the ancient Near Eastern international treaty.* (Magnetti 1978)

3 “[T]ika nospriests, ka letiem pēc zvēresta došanas jādabū atpakaļ savi bišu koki, ordeņa brālī turpretī pēc zvēresta saņems tīrumus.” (Indriķa hronika 1993: XVI, 6, 181)

4 Eusebius. *Hist. eccl.* 5.1.53; *Martyrdom of Polycarp.* 9–10.

Sākot ar 3. gs., zvērests tika institucionalizēts monasticismā. Mūki un mūķenes tradicionāli deva šķīstības, nabadzības un paklausības zvērestus. Tas leģitimēja īpašu kristīgu dzīvesveidu – radikāli nesavtīgu kalpošanu un veltīšanos Dievam. Tie, kuri neuzņēmās šāda aicinājuma krustu, varēja kā grēknožēlnieki zvērēt doties svētceļojumos, lai tā izpirktu smagus nodarījumus. Pāvests Urbāns II (*Urbanus II*, 1042–1099, amatā 1088–1099) aicināja kristiešus doties krusta karā, piestiprinot sev krusta zīmi: “Ikviens, kurš apņemas šo svēto svētceļojumu un dos Dievam zvērestu, un upurēs sevi Viņam kā dzīvu, svētu un Dievam tīkamu upuri, nēsās uz pieres vai uz krūtīm sava Kunga krusta zīmi.” (Pope Urban II 1095) Savukārt Tempļa ordeņa (1119–1312) bruņinieki zvērēja aizsargāt kristīgās ticības autoritātes, paklausību ordeņa mestram, militāru drosmi, šķīstību un palīdzību kristiešiem (sk. 1. pielikumu).

Viduslaikos zvēresti un solījumi uzturēja visu sabiedrības struktūru. Tie konstituēja dažādu tirdzniecisko darījumu jurisdikciju; tos lietoja tiesās, apliecinot juridiski nozīmīgus apgalvojumus; karavīri zvērēja uzticību karalim vai feodālim; pilsētnieki tika ar iniciācijas zvērestu uzņemti dažādās amatnieku u. c. ģildēs un brālībās. Zvērests bija ierasts veids, kā svinīgi apņemties veikt ko nozīmīgu. Tajā pašā laikā zvērēšana tika uzskatīta par nopietnu un pat potenciāli bīstamu rīcību, no kuras ir pat jāvairās, lai neizraisītu nopietnas un juridiski vai reliģiski formālas sekas. Teologi, mācītāji un biktstēvi brīdināja no nepatiesa zvēresta, jo tas var izsaukt Dieva atmaksu Viņa goda aizskārējam ne tikai tālajā mūžībā, bet jau šajā dzīvē. Ikdienišķu zvērēšanu nevietā un biežu Dieva piesaukšanu uzskatīja par morālu netikumumu un pat svētuma profanāciju (Brundage 1996: 251). Kopumā zvērestam tomēr tika ierādīta sabiedrības dzīvi stabilizējoša funkcija. Tas vērojams piemēram, Kuldīgas pilsoņa zvēresta tekstā, kas 17. gs. beigās bija šāds:

Es, N. N., svinīgi apsolu un zvēru visugaišajam firstam un kungam Frīdriham, Kurzemes un Zemgales hercogam, manam žēlīgajam firstam un kungam, un godājamai Kuldīgas pilsētas rātei

karaliskās Polijas valdījumā un žēlīgajam karalim un kungam, ka es viņiem un godājamajai rātei būšu uzticīgs, paklausīgs un laipns šeit un arī citur uz ūdens un uz sauszemes, viņa augstībām un pilsētai darīšu labāko, novērsīšu ļaunumu un pasargāšu no zaudējumiem, briesmu gadījumā ieradišos hercoga Kuldīgas namā un rīkošos tā, kā pienākas uzticamam padotajam un pilsonim pieklājas, lai man palīdz Dievs un Viņa svētais Evaņģēlijs. (Kuldīgas pilsoņa zvērests b. g.)

Pilsoņu tiesību kandidātam vajadzēja ierasties personīgi un stāties rātes un abu pilsētas eltermaņu priekšā. Kopš 1640. gada uzņemšana ir notikusi atklātā pilsoņu sapulcē. Kandidātam bija jāierodas ar pierādāmi sev piederošiem ieročiem – šaujameroci un zobenu –, jāuzrāda dzimšanas apliecība un liecības par savu nodarbošanos un jāizsaka gatavība samaksāt pilsoņa naudu. 18. gs. prasīja arī divus galvotājus no pilsoņu vidus (Kuldīgas pilsoņa zvērests b. g.).

Anabaptisti un citi radikālās reformācijas pārstāvji izprata Jēzus Kalna sprediķi burtiski un tādēļ, lasot Mt 5:33–37, secināja, ka kristieši nedrīkst zvērēt. Tas radīja daudzas sociālas pretrīnības sakarā ar viņu liecināšanu tiesās vai militāro dienestu. Daudzie tiesas procesi pret anabaptistiem, kas liedzās zvērēt, liecina, ka viņi izprata savu ikdienas runu tikpat nopietni kā zvērestu. Viņu uzskati apkopoti menonītu 1537. gada Šleitheimas apliecībā (*Schleithemer Bekenntnis 1537*), kuras 7. punkts liedz zvērēšanu. To par saistošu joprojām uzskata Švarcenavas brāļi,⁵ brūderhofi⁶ un huterīti⁷, u. c.

---

5 T. s. vācu baptisti vai dunkeri, arī tunkerī – radikāla vācu piētistu grupa, dibināta 1708. gadā. 1920. gadā Vācijā dibināts anabaptistu kustības novirziens.

7 Anabaptistu sekta, ko 1527. gadā dibināja anabaptistu līderis Jakobs Hutters (*Jacob Hutter, Hueter* vai *Hueter*, ap 1550–1536) no Tiroles. Huterītu bīskaps Pēteris Rīdemans (*Peter Riedemann, 1506–1556*) daudz rakstīja par zvērestu savā 1545. gada doktrinālajā darbā “Atbildība” (*Rechenschaft*).

Pie līdzīgiem uzskatiem pieturas kvēkeri,⁸ menonīti,⁹ amiši,¹⁰ valdensieši¹¹ u. c.

Zvēresta definīcija un tā pilsoniskā nepieciešamība

Zvērests ir publisks, svinīgs, brīvprātīgs uzticības solījums no- teiktām sabiedrības kopējā labuma vērtībām un institūcijām. Zvērestos var izmantot attiecīgās valsts, tautas vai kultūras augstāko reliģisko autoritāti, piemēram: “Dievs ir mans liecinieks”; “lai Dievs man palīdz”; “zvēru pie Dieva” u. c. vai/un laicīgo autoritāti, piemēram, Dzimteni, valsti, tās konstitūciju u. tml. Itāļu vēsturnieks un politiķis Paolo Prodi (*Paolo Prodi*, 1932–2016) uzsvēra, ka “zvērests ieņem īpašu vietu mūsu sociālajā īstenībā, kas atrodas starp īpašajām reliģijas un politikas jomām. [...] zvēresta ciešā saikne ar šīm duālajām sociālajām realitātēm sniedzas tik tālu, ka definē Rietumu kristīgās kultūras specifiku un vitalitāti.” (Cit. no: Meli 2016)

Reliģiskā zvēresta būtība ir aicinājums piesauktajam Dievam būt par zvēresta devēja godprātīguma garantu. Kā atzīmē Haifas Universitātes pasniedzējs Moše Blaidšteins (*Moshe Blidstein*): “Zvēresti bija viens no spēcīgākajiem veidiem, kā radīt patiesu runu.” (Blidstein 2017: 55) Tāpēc zvērests tiek uzskatīts par kādas personas patiesuma apliecinājuma augstāko un pēdējo veidu. Zvērētājs to arī apliecina,

8 Kvēkeri jeb Draugu draudzes locekļi ir angļu sludinātāja Džordža Foksa (*George Fox*, 1624–1691) dibināta kristiešu grupa, kas uzsver Sv. Gara tiešu vadību un izrāda reliģisku emociju fiziskas izpausmes, tādēļ sākotnēji izsmejoši nosaukti par “trīcētājiem”. Kvēkeri zemāk minētajā mājaslapā runā par tiesā dodamo “apstiprinājumu”, kam ir tāds pats spēks kā zvērestam (*Quaker faith and practice* b. g.).

9 Menonīti – radikālās reformācijas anabaptistu grupa, kuras vadonis bija Menno Simons (*Menno Simons*, 1496–1561). Viņu uzskati tika apkopoti 1632. gadā Dordrehtas ticības apliecībā (*Confession of Faith in a Mennonite Perspective* b. g.).

10 Amiši – anabaptistu novirziens, etnoreliģiska grupa, kas piekopj vienkāršu dzīvesveidu, kristīgo pacifismu un atraida daudzu mūsdienu tehnoloģiju lietošanu. Vadonis – šveicietis Jākobs Ammans (*Jacob Amman*, 1644 – starp 1712 un 1730). Viņiem ASV ir atļauts nezvērēt. “Mums zvērot teikt patiesību nozīmē patiesības dubultstandartu, it kā svarīgāk ir teikt patiesību tiesā nekā jebkuru citu reizi.” (*Oath in court is unnecessary for Amish* 2012).

11 Valdensiešu kustība radās Francijā 12. gadsimtā, tās locekļi sekoja Kristum nabadzībā un vienkāršībā, dzīvojoit askētiski. Vadonis – Pēteris Valdo (*Peter Waldo*, c. 1140–c. 1205).

skaidri sacīdams “es zvēru” un/vai pašrocīgi parakstīdams zvēresta tekstu.

Zvērests tādējādi rada morālu pienākumu starp tā devēju un Dievu. Ja kāds zvērot kaut ko sola citam un piesauc Dievu kā sava godprātīguma liecinieku un garantu, tad ar to viņš dara Dievu par notiekošā trešo pusi. Zvērētājs apzinās, ka tīšas melošanas vai liekulības gadījumā viņš izsauc uz sevi piesauktā Dieva sodu. Tāpēc kristīgajā ticībā zvērests ir kļuvis par brīdinājuma veidu atbildībai par nepatiesas liecības došanu ne tikai laicīgā likuma priekšā, bet arī pastarajā tiesā. Sekulāra zvēresta došanas gadījumā zvērētājs apzinās, ka ir atbildīgs par zvēresta izpildi atbilstīgo sociālo institūciju priekšā.

Zvērot cilvēks ieķīlā savu personīgo godu, reputāciju vai pat dzīvību iepretim tām vērtībām, personām, institūcijām, pie kurām viņš ir apelējis.

Zvērests rada jaunu īstenību, sasniedzamu mērķi, īstenojamu vērtību vai jaunu sociālo identitāti, statusu zvērētājam – viņš top par karavīru, ārstu, kādas valsts pilsoni, valsts amatpersonu u. tml. Tā konkrētā kopiena, sabiedrība iegūst savām vērtībām piederīgu, uzticīgu, lojālu pilsoni, savukārt indivīds iegūst skaidri definētu sociālo identitāti (vismaz savās profesionālajās robežās, bet parasti arī tālāk) ar attiecīgajā abstrakcijas līmenī skaidri definētu attieksmju, vērtību sistēmu un no tās izrietošu rīcības programmu. Tas rada stingrību un noteiktību indivīda dzīvē. Zvērestā ieprogrammētā piederība pie augstākajām vērtībām atbrīvo no paša sīkumainības, mainīgo aktualitāšu ieguvumu – zaudējumu šūpolēm, vergošanas tikai savam egoismam.

Zvēresta uzdevums ir radīt sociālu stabilitāti, apņēmoties ar zvērestu garantēt solītā izpildi. Zvēresta saņēmējs – persona vai institūcija – grib būt pārliecināts, ka, neskatoties uz nākotnē neparedzamiem šķēršļiem, *force major* ieskaitot, zvēresta devējs paliks lojāls zvērestā minētajām vērtībām un to iemiesojošām kolektīva rakstura institūcijām, kuras nodrošina sabiedrības kopējo dzīvi, piemēram, bruņotajiem spēkiem, valstij u. c., kā arī mobilizēs sevi sociālo draudu novēršanai. Tas nozīmē indivīda, valsts pilsoņa personisko brīvību un privilēģiju ierobežošanu par labu sabiedrības kopējām vērtībām

un interesēm, kas galu galā nodrošina arī paša indivīda eksistenci. Amerikāņu politologs Semjuels Hantingtons (*Samuel P. Huntington*, 1927–2008) brīdinoši norāda:

Lojalitāte nekad nav ieņēmusi augstu vietu valstī, kur augstākais tikums ir bijis individuālisms, jo lojalitāte nozīmē indivīda pakļaušanos mērķim vai standartam, kas ir ārpus viņa paša un ir augstāks par viņu. Tas arī paredz uzsvāru uz cilvēcisko lietu kolektīvo aspektu, jo kopīgā lojalitāte ir grupas eksistences pamats. (Huntington 1985: 304)

Zvērests ir formāls pasākums. Tas nenozīmē ikdienā pieņemto vārda *formāls* nozīmi – ‘atrauts no būtības’ (Ceplītis 1973: 540) vai birokrātisku, iespējams, pat nevajadzīgu darbību. Formalitāte ir ‘likuma vai tradīcijas noteiktās kārtības ārējā forma’ (turpat 539). Vārds *formāls* tiek skaidrots arī sekojoši: “Kaut kas, kas darīts saskaņā ar konvenciju vai etiķeti. Derīgs kaut kam vai veido oficiālu vai svarīgu notikumu. Oficiāli sankcionēts vai atzīts.”¹² Līdzīgi arī citā definīcijā: “Termins *pro forma* (latīņu valodā “kā formas jautājums” vai “formas dēļ”) vai īpašības vārds *pro-forma* visbiežāk tiek lietots, lai aprakstītu praksi vai dokumentu, kas ir sniegts kā pieklājība un/vai atbilst minimālajām prasībām, atbilst normai vai doktrinai.” (Klatt 2020) Šī raksta sakarā svarīgās jēdziena “formāls” nozīmes ir ‘likuma [...] noteiktās kārtības ārējā forma’, ‘oficiāli sankcionēts vai atzīts’ un ‘atbilst normai’. Piemēram, kad 13. Saeimas deputāte Janīna Kursīte-Pakule zvērestu deva lībiešu valodā, viņai tūdaļ tika izteikts aicinājums to dot valsts valodā (Janīna Kursīte-Pakule 2018), jo valsts likums – Saeimas kārtības rullis – nosaka, ka likuma normai atbilst, un tas oficiāli sankcionē, ka “solījumu Saeimas loceklis dod latviešu valodā” (Saeimas kārtības rullis 1994). Tātad zvērests ir konkrētās

12 “Zvērests bieži tiek dots kā garantija, ka cilvēks runā patiesību. Tas nozīmē, ja kāds nav devis zvērestu, viņš var būt mazāk uzmanīgs, runājot par patiesību. Jēzus sekotājiem vienmēr ir jārunā patiesība un juridiskos jautājumos vienkārši jāapliecina, ka viņu apgalvojumi ir patiesi.” (Formal b. g.)

sabiedrības pilsoņu oficiāli sankcionēta, unificēta, formalizēta norma, kura pilda sabiedrību konstituējošu un stabilizējošu funkciju.

Zvēresta saturam – sacītajam un/vai parakstītajam tekstam – tiek piešķirta liela nozīme. Kā saka Blaidšteins: “Zvērests nekavējoties paceļ apgalvojumu pāri pār parasto diskursu un novieto to īpašā vietā. Zvērestu var lauzt, bet to vairs nevar ignorēt.” (Blidstein 2017: 55) Ne mazāka loma tiek ierādīta arī zvēresta došanas norises formai – uzsvērti oficiālajam raksturam, publiskumam un svinīgumam. Abi faktori – gan zvēresta teksts, gan tā forma (svinīgā norise) – pasvītro notiekošā īpašo svarīgumu gan zvēresta devējam, gan tā pieņēmējam (administrētājam). Viens atbildību uzņemas, otrs ir ne tikai zvēresta pieņēmējs un liecinieks, bet nepieciešamības gadījumā – arī atbildības par tā nepildīšanu piedzinējs.

Zvēresta (parasti runātu) tekstu var papildināt attiecīgi žesti: visbiežāk tiek pacelta labā¹³ roka vai arī tā tiek uzlikta uz Bībeles, valsts Satversmes u. tml. vai citiem augstas autoritātes priekšmetiem, simboliem, tā norādot uz augstāko kritēriju, atskaites punktu, kura priekšā tiek zvērēts. Tomēr žests vien pats par sevi vēl nav zvērests.

Zvērestu veidi

Zvērestu parasti pieprasa no sabiedrībai kritiskām profesijām, piemēram, valsts augstākajām amatpersonām, juristiem, mediķiem, karavīriem u. c. Zvērests tādēļ bieži ir arī iniciācijas akts, lai uzņemtu attiecīgajā profesijā, arodā, amatā.

Ir sastopami dažādi zvērestu veidi. Labāk zināmais ir Hipokrata zvērests.¹⁴ To vēsturiski ir devuši ārsti un citi veselības aprūpes speciālisti, zvērēt godīgi praktizēt medicinā.

---

13 “Ieskicējot reliģiskā zvēresta institūta būtību, tiesību izmantošanas aspektos sevišķi tika akcentēta cilvēka ķermeņa labā puse, it sevišķi labā roka, kas iegūst pārsvaru pār kreiso, jo [...] tauta kreili uzskata par Dieva ievainotu cilvēku [...]. Tāpēc ar šo roku nevar ne zvērēt, ne arī noslēgt tiesiskus darījumus.” (Åbers 1939: 4)

14 Zvēresta tekstu sk. Nort b. g. Kā Latvijas Universitātes, tā arī Rīgas Stradiņa universitātes medicīnas studiju programmu beidzēji pirms ārsta diploma saņemšanas svinīgi dod ārsta zvērestu. Šo mācību iestāžu zvērestu teksti nedaudz (nebūtiski) savstarpēji atšķiras.

Amatā stāšanās zvērests ir apliecinājums, ko persona dod pirms amata pildīšanas. Tā ir garantija, ka zvēresta devējs nopietni izturēsies pret saviem pienākumiem. Piemēram, Latvijas Republikas Saeimas deputāta zvērests (svinīgais solījums):

Es, uzņemoties Saeimas deputāta amata pienākumus, Latvijas tautas priekšā zvēru (svinīgi solu) būt uzticīgs Latvijai, stiprināt tās suverenitāti un latviešu valodu kā vienīgo valsts valodu, aizstāvēt Latviju kā neatkarīgu un demokrātisku valsti, savus pienākumus pildīt godprātīgi un pēc labākās sirdsapziņas. Es apņemos ievērot Latvijas Satversmi un likumus. (Saeimas deputāta zvērests 2002)

Ar uzticības zvērestu padotais vai pilsonis atzīst uzticības pienākumu un zvēr lojalitāti monarham, feodālim vai valstij. Piemēram, viduslaikos vasalis savam senjoram – feodālim varēja dot šādu zvērestu: “Savā ticībā es apsolu, ka turpmāk būšu uzticīgs kungam, nekad nenodarišu viņam ļaunu un godprātīgi un bez viltus cienīšu visus cilvēkus.” (Knights Oath of Fealty b. g.).

Cits zvēresta veids – pilsonības zvērests – oficiāli naturalizē imigrantu par kādas valsts pilsoni. Tāds, piemēram, ir Latvijas pilsoņa uzticības solījums:

Es, (vārds, uzvārds), dzimis (dzimusi) (datums), kļūstot par Latvijas pilsoni, apsolu būt uzticīgs (uzticīga) Latvijas Republikai. Apņemos būt lojāls (lojāla) Latvijai un godprātīgi pildīt Latvijas Republikas Satversmi un likumus. Solos aizstāvēt Latvijas valsts neatkarību, stiprināt latviešu valodu kā vienīgo valsts valodu, godīgi dzīvot un strādāt, lai vairotu Latvijas valsts un tautas labklājību. Apliecinu, ka mana rīcība nekad nebūs vērsta pret Latviju kā neatkarīgu un demokrātisku valsti. (Pilsonības likums 1994)

Līdzīgs, bet prasīgāks ir ASV pilsoņa zvērests:

Ar šo zvērestu es apliecinu, ka pilnīgi atsakos no uzticības citai valdībai, valstij un suverenitātei, kuras pilsonis es biju iepriekš. Es atbalstīšu un aizstāvēšu ASV konstitūciju un likumus no visiem ārvalstu un iekšzemes ienaidniekiem. Es apsolos nepieciešamības gadījumā dienēt ASV armijā, apsolos izpildīt pilsoņa nacionālos uzdevumus, kad tos nosaka likums. Apsolu to pildīt vienmēr bez atrunām un novēršanās. Un lai Dievs man palīdz!¹⁵

Liecinājums tiesā vai līguma patiesuma zvērests ir svinīgs solījums apliecināt faktu patiesumu. Piem., Lielbritānijas un ASV juridiskajā sistēmā persona tiesā solās stāstīt “patiesību, visu patiesību un neko citu kā patiesību.” (Giving Evidence in Court b. g.)

Karavīra zvēresta būtība

Īpašs zvēresta veids ir karavīra zvērests. Visi kādas valsts pilsoņi, kas stājas militārajā dienestā, dod zvērestu, kas jāievēro militārā dienesta laikā,¹⁶ ārpus tā un arī pēc tā (atvaļinoties) (sk. 2. pielikumu).¹⁷

---

15 Īpašā mācību līdzeklī šis zvērests tiek rūpīgi izskaidrots. Galvenie principi uzticības zvērestā: • Es apsolu pilnībā atteikties no jebkādas lojalitātes citu valstu vadītājiem un valdībām, kuru padotais vai pilsonis es iepriekš biju. • Es apsolu, ka sargāšu Satversmi un visus likumus no visiem ienaidniekiem, no citām valstīm vai no Amerikas Savienoto Valstu iekšienes. • Es apsolu, ka esmu uzticīgs tikai Amerikas Savienotajām Valstīm. • Es apsolos lietot ieroci, ja ASV valdība to prasīs. • Es apsolos dienēt armijā, veicot ārupskaujas pienākumus, ja ASV valdība to prasīs. • Apsolu veikt citus valstij svarīgus nemilitārus darbus, ja ASV valdība to prasīs. • Dieva priekšā to visu solu bez kādas ārējas ietekmes vai vilcināšanās. (The Oath of Allegiance 1790)

16 “[Z]vērests ir kas tāds, kas katram dienotājam ir jāapsola un jāievēro visas savas militārās karjeras laikā.” (The US Military Oath of Enlistment 1962)

17 Daudzi ASV armijas veterāni saka, ka viņu zvērestam, kas dots, iestājoties armijā, nav derīguma beigu termiņa. Tā ir svinīga apņemšanās visu dienesta laiku ievērot militārā dienesta vērtības un pienākumus. Pat pēc aktīvā militārā dienesta beigšanās daudzi savu doto zvērestu uzskata par mūža apņemšanos ievērot pienākuma, goda un kalpošanas savai valstij principus. Piemēram, ASV Gaisa Spēku Kolorado akadēmijas 2027. gadā plānoto absolventu rokasgrāmatā teikts: “Kad jūsu aktīvais dienests būs pabeigts, jūs kā veterāns vai atvaļinātais paliksiet militārās profesijas loceklis uz mūžu. Amerikāņu tautas uzticība un atbalsts, kas ir svarīgi nācijas aizsardzībai, būs atkarīga no jūsu nepārtrauktās apņemšanās pildīt savu zvērestu, no jūsu profesionālā ētosa.” (Class of 2027 appointee booklet 2023)

Latvijas Republikas Militārā dienesta likums saka: “Karavīrs un zemessargs, uzsākot dienestu, zvēr sargāt Latvijas valsti un tās neatkarību.” (Par Militārā dienesta likuma 10. panta otrās daļas [...] 2023) Karavīra dzīves virsuzdevums ir kalpot savai nācijai un tās valstij bruņota sarga veidā. Tāpēc uzticības zvērests ir vitāli svarīgs valstij, jo tas ir veids, kā tā principiāli autorizē savu pilsoni atbildīgi lietot bruņotu varu sevis aizsardzībai. NBS komandieris ģenerālleitnants Leonīds Kalniņš (1957) savā uzrunā valsts aizsardzības dienesta pirmā iesaukuma jaunkareivjiem 18.08.2023. uzsvēra zvēresta nozīmīgumu Latvijas valsts pastāvēšanā: “Zvērests ir atbildības un pienākuma uzņemšanās. [...] Zvērests ir Nacionālo bruņoto spēku stiprības garants, un zvērests ir Latvijas nācijas uzticības ekspresija, lai mēs nodrošinātu Latvijas tautas un valstiskuma aizsardzību.” (Pirmie valsts aizsardzības dienesta karavīri dod zvērestu 2023)

Dodot karavīra zvērestu, pilsonis iegūst svarīgāko saikni ar savu tautu, jo ieķīlā tai savu dzīvību. Savukārt viņš saņem tiesības un privilēģijas nest ieroci, lai aizsargātu savu nāciju un tās valsti. Nācija top par karavīra augstāko vērtību¹⁸:

Mans zelts ir mana tauta,
Mans gods ir viņas gods. (R. Blaumanis. Tālavas taurētājs)

Zvērests tiek dots vienreiz un uz visu mūžu. *Vienreiz* nozīmē to, ka tas ir neatsaucams. Karavīrs pēc definīcijas ir valsts varas oficiāli sankcionēts savas nācijas sargs. Tātad, dodot karavīra zvērestu, viņa persona tiek samērota un nolikta nesavtīgas kalpošanas un kritiskā gadījumā – pašai ziedības attiecībās ar daudzkārt nozīmīgāku lielumu – viņa nāciju.

Uz visu mūžu nozīmē zvēresta darbības ilgstamību. Karavīra darbības ētoss ir: “Vienreiz karavīrs, vienmēr karavīrs.” Tas nozīmē ne tikai uzturēt sevi attiecīgā fiziskā, bet arī atbilstošā morālā,

18 “Adekvāts militārais zvērests prasa lojalitāti tautai un, iespējams, nācijas likumam, un/vai konstitūcijai. Sliktis zvērests solis uzticību konkrētam vadītājam.” (*Should a Christian join the military?* b. g.)

vērtībiskā, t. i., militāri patriotiskā formā, kritiskā brīdī esot gatavam pildīt sabiedrības vērtību aizstāvja funkcijas tā, kā situācija to var prasīt. ASV Armijas personāla programmu sabiedrisko attiecību direktors Džeroms Pionks (*Jerome Pionk*) saka: “No brīža, kad karavīrs iegūst šo titulu, visas savas militārās karjeras laikā, pārejas periodā un pēc reintegrācijas civilajās kopienās viņš kā indivīds nes līdzīgu, problēmu risināšanu, izturību un spēju būt komandas loceklim, lai minam tikai dažas.” (Pionk 2015) Šodienas sabiedrības ātrajās, negaidītajās, dziļajās pārmaiņās, kurām var arī nebūt atklāti militārs raksturs, mūsu sabiedrībai var būt kritiski nepieciešamas daudzas no vērtībām, kas tiek pieprasītas Latvijas NBS “Karavīra vērtībās un standartos”.¹⁹

Karavīra zvēresta ceremonija

Zvēresta ceremonija un tās svinīgums uzskatāmi un publiski demonstrē karavīra pakārtotību zvērestā ietvertajām pārpersoniskajām vērtībām. NBS karavīra/zemessarga zvēresta žestā, ja tas tiek lietots, divi kopā salikti pirksti uz augšu paceltā labajā rokā simbolizē uzticību Latvijas valstij un tautai.

Zvērestu dod iespējami svinīgos apstākļos. Vēsturiski pirmā liecība par Latvijas Republikas armijas zvērestu ir 1922. gada 9. janvārī publicētā Latvijas apsardzības (aizsardzības) ministra Gustava Zemgala (1871–1939) pavēle par karavīra zvēresta došanas kārtību: “Svinīgā jaunkareivju pārdēvēšanā piedalās visa karaspēka daļa kaujtērpā ar karogu un orķestri. Svinīgai jaunkareivju pārdēvēšanai karaspēka daļa nostādāma parādes ierindā. Jaunkareivji pie tam nostādāmi at-

---

19 “Karavīram ir nepieciešamas tādas vērtības, pēc kurām vadīties un dzīvot. Vērtības, kas būs nemainīgas arī nākotnē un balstīs karavīra tieksmos pretī pilnībai un augstākajiem mērķiem dzīvē: pašaielīdzība, drosmē, taisnīgums, cieņa, uzticamība, mīlestība. [...] Standarti. Saskaņā ar noteiktajām NBS vērtībām karavīra rīcībai un uzvedībai ir jābūt: likumīgai, saprātīgai, profesionālai.” (Karavīra vērtības un standarti b. g.).

sevišķi un pēc rotām.” Svinīgā solījuma tekstu ierindas priekšā nolāsīja daļu komandieri.

Šī svinīguma tradīcija ir saglabāta arī šodien Latvijas Nacionālajos bruņotajos spēkos. Zvēresta došanas kārtību nosaka vienības komandieris atbilstoši Militārā dienesta iekārtas reglamentam (Militārā dienesta likums 2002: 4. pants, Karavīra zvērests (2)). Militārā dienesta likuma sadaļa “3.2. Karavīra zvēresta došanas kārtība” nosaka:

Karavīrs dod zvērestu, sekmīgi beidzot karavīra 1. līmeņa pamatapmācības kursu. 31. Karavīrs zvērestu dod vienības komandiera pavēlē noteiktā laikā, vietā un kārtībā atbilstoši Militāro ceremoniju un Ierindas noteikumiem. Zvēresta došanas ceremonijā piedalās viss vienības personāls, un tajā izmanto vienības karogu. 32. Formas tērpu karavīriem zvēresta došanas ceremonijā nosaka vienības komandieris. 33. Vienības komandieris vai viņa norīkota amatpersona nolasa zvēresta tekstu, ko karavīri ik pa teikumam (frāzei) vienā balsī atkārtoti. Zvēresta došanas laikā karavīri paceļ elkonī saliektu kreiso roku – plauksta vērsta uz priekšu, rādītājpirksts un vidējais pirksts iztaisnots, pārējie pirksti saliekti. Pēc zvēresta zvērestu devušie karavīri parakstās par zvēresta došanu speciālā sarakstā, kura pirmajā lappusē ir Latvijas Republikas mazais valsts ģerbonis un karavīra zvēresta teksts.

Likums arī nosaka, ka “Vienības komandieris vai štāba priekšnieks (cita norīkota amatpersona) pirms zvēresta došanas atgādina un paskaidro karavīriem militārā dienesta nopietnību, karavīru pienākumus un atbildību savas valsts un tautas priekšā” (Karavīra zvērests b. g.). Tā militārā zvēresta svinīgums akcentē arī tā pilsonisko nozīmīgumu.

Latvijas Republikas NBS karavīra²⁰ zvēresta teksta skaidrojums

Vēsturiski pirmais Latvijas armijas karavīra zvērests tika dots 1922. gada 24. janvārī: “Kā Latvijas Republikas karavīrs es svinīgi apsolos: sargāt Latvijas valsts drošību, neaizskaramību, Satversmi, likumus un iekārtu pret visiem, kas to apdraud, netaupot savus spēkus un dzīvību; būt uzticīgs tās likumīgai valdībai; izpildīt pēc sirdsapziņas savus pienākumus, padoties bez ierunām kara likumiem un disciplīnai un vienmēr paklausīt saviem likumīgi ieceltiem priekšniekiem. Šo solījumu apliecinu ar savu parakstu.” (Sprūde 2022)

Šobrīd spēkā esošais zvērests pēc būtības faktiski neatšķiras no vēsturiski iepriekšējā zvēresta, jo ir saglabāti tie paši elementi, atšķirības ir tikai lingvistiskas dabas.

Lai dziļāk izprastu šobrīd spēkā esošā Latvijas NBS karavīra zvēresta tekstu, raksta autors piedāvā tā īsu strukturētu komentāru.

Zvēresta teksts un skaidrojums

Es, Latvijas karavīrs

Dodot zvērestu, Latvijas pilsonis iegūst jaunu statusu – no civilista top par militārpersonu, Latvijas karavīru – Latvijas valsts bruņotu sargu un pārstāvi.

apzinoties atbildību savas tautas

Karavīrs ir atbildīgs tautas priekšā, kas ir radījusi un uztur savu nacionālo valsti. Viņš vairs nepieder sev pašam. Nācija²¹ ir karavīram uz-

---

20 Latvijas zemessarga zvēresta teksts ir nedaudz un nebūtiski atšķirīgs: “Es, (vārds, uzvārds), uzņemoties zemessarga pienākumus un apzinoties atbildību savas tautas un likuma priekšā, zvēru būt uzticīgs Latvijas Republikai, tās Satversmei un likumīgajai valdībai, netaupot spēkus, veselību un dzīvību, sargāt Latvijas valsti un tās neatkarību. Apsolos pēc labākās sirdsapziņas veikt zemessarga pienākumus, bez ierunām pakļauties militārajai disciplīnai, vienmēr pildīt savu komandieru pavēles un rīkojumus atbilstoši Latvijas Republikas likumiem.” (Latvijas Republikas Zemessardzes likums 2010)

21 Nācija šajā rakstā tiek saprasta kā tauta, kurai ir savs valstiskums.

ticējusi pienākumu un tiesības nest ieroci un nepieciešamības gadījumā to arī lietot. Savukārt karavīram ir jābūt gatavam šo pienākumu pildīt un atbildēt nācijai par to, kā viņš to dara.

un likuma priekšā

Likums ir pilsoņa personiskās atbildības juridiskā forma (piemēram, Militārā dienesta likums, 70. p. "Karavīra atbildība").

apsolos un zvēru būt uzticīgam

Zvērests paredz karavīra apņēmību veikt savu dienestu pastāvīgi, neatkarīgi no personīgajām interesēm, neizdevīgiem vai pat ekstremāliem apstākļiem.

Latvijas Republikai

"Latvijas Republika ir Latvijas tautas augstākā politiskā pašnoteikšanās forma, valstsgribas īstenojums. Latvija ir neatkarīga demokrātiska republika." (Latvijas Republikas Satversme I, 1).

tās Satversmei

Karavīrs apņemas kalpot Satversmē ietvertajām vērtībām, kas apkopotas tās Ievadā (Preambulā): "1918. gada 18. novembrī proklamētā Latvijas valsts ir izveidota, [...] balstoties uz latviešu nācijas negrozāmo valstsgribu un tai neatņemamām pašnoteikšanās tiesībām, lai garantētu latviešu nācijas, tās valodas un kultūras pastāvēšanu un attīstību cauri gadsimtiem. [...] Latvijas identitāti Eiropas kultūrtelpā kopš senlaikiem veido latviešu un libiešu tradīcijas, latviskā dzīvesziņa, latviešu valoda, vispārcilvēciskās un kristīgās vērtības." (Latvijas Republikas Satversme)

likumīgajai valdībai

Karavīrs dod zvērestu valdībai – nācijas vērtību un interešu likumīgai pārstāvei:

- a. kas ir nākusi pie varas likumīgā ceļā (brīvās vēlēšanās, ievērojot visas Satversmē noteiktās demokrātiskās procedūras),
- b. kas kalpo Satversmē noteiktajiem Latvijas valsts mērķiem un tās nācības vērtībām.

Savukārt valdība, kas:

- a. nākusi pie varas okupācijas, aneksijas u. c. nelikumīgu darbību rezultātā,
- b. kuras faktiskās darbības un mērķi neatbilst Satversmei, apdraudot pašu Latvijas valsts un tās pilsoņu eksistenci, tādējādi nav uzskatāma par likumīgu un uz to neattiecas karavīra zvērests.

Karavīram arī okupācijas/aneksijas apstākļos joprojām saistoša ir uzticība Latvijas valsts Satversmei un Latvijas Republikai, jo “Latvijas tauta aizsargā savu suverenitāti, Latvijas valsts neatkarību, teritoriju, tās vienotību un demokrātisko valsts iekārtu” (Latvijas Republikas Satversme).

Tāpēc, pat ja Latvijas valsts uz laiku iet bojā okupācijas vai aneksijas rezultātā, joprojām ir spēkā Latvijas tautas un tās karavīru atbildība par savas valsts suverenitātes atgūšanu. Valsts vispirms ir tās pilsoņi, nevis institūcijas, jo “tautas atbildība neizbeidzas arī pēc valsts likvidācijas” (Šilde 1960: 184). Latviešu nacionālie partizāni pēc Otrā pasaules kara vēl 12 gadus cīnījās pret Latvijas okupantiem.

Sk. Nacionālās drošības likuma atsevišķus pantus.²²

---

22 Nacionālās drošības likums. 22.6. Kara laiks iestājas, ja ārējs ienaidnieks ir izdarījis militāru iebrukumu vai citādi vērsies pret valsts neatkarību, tās konstitucionālo iekārtu vai teritoriālo integritāti. 25.1.: Negaidīta militāra iebrukuma gadījumā, ja valstī vai tās daļā iepriekš nav izsludināts izņēmuma stāvoklis: katras NBS vienības komandieris saskaņā ar Valsts aizsardzības operatīvo plānu uzsāk militārās aizsardzības pasākumus, negaidot atsevišķu lēmumu par to; 25.2.: Kara laikā nedrīkst aizliegt izrādīt bruņotu pretestību. 25.3.: Ja likumīgās valsts varu un pārvaldi realizējošās institūcijas likvidētas nedemokrātiskā veidā vai citas valsts militāra iebrukuma rezultātā, tad neatkarības saglabāšanas vai atjaunošanas interesēs: NBS, kā arī citas valsts institūcijas rīkojas saskaņā ar īpašu, situācijai atbilstošu Nacionālās drošības plānā un Valsts aizsardzības plānā noteiktu kārtību; 25.3.: Pilsoņi un sabiedrība vērs iespējamās pretošanās pasākumus pret nelikumīgajām pārvaldes institūcijām. (Nacionālās drošības likums 2000)

netaupot spēkus, veselību un dzīvību

Nācija karavīram:

- a. ir uzticējusi īpašas pilnvaras (nest ieroci un nogalināt ienaidnieku),
- b. tāpēc tā pieprasa no viņa absolūtu pašai izliedzību (raksturīgi vienīgi karavīra profesijai) do to uzdevumu izpildē, cīnoties līdz galam, neskatoties arī uz ekstremāliem apstākļiem vai/un draudiem pašai veselībai vai dzīvībai.

Zvēresta ķīla ir dzīvība, jo karavīrs ir apzināti pakārtojis sevi savas valsts vērtībām, ir gatavs par tām cīnīties un arī ziedot sevi tām: “Tēvijas aizstāvēšana ir ieroču darbs. Šis darbs prasa ieķīlāt dzīvību.” Ģen. Jānis Buivids (1864–1937) (Buivids 1925: 11)

“Ir tikai viena profesija, kas, parakstot līgumu, pretī liek savu dzīvību.” Bij. LR aizsardzības ministrs Raimonds Bergmanis (1966). (Bergmanis 2016)

sargāt

- a. apdraudējumā – ar bruņotu spēku sargāt valsti un tās vērtības,
- b. miera laikā (vienmēr, visur, visādi):
  - rūpēties par Latvijas valsts militārpatriotiskajām vērtībām, tās godu, simboliku, civiliedzīvotājiem u. c. tai nozīmīgām vērtībām;
  - neļaut citiem izturēties pret tām necienīgi vai pavirši.

Latvijas valsti un tās neatkarību

Latvijas valsts neatkarība ir iespēja Latvijas tautai patstāvīgi un ne-traucēti īstenot savas vērtības un intereses visā savas valsts – Latvijas Republikas – teritorijā.

pēc labākās sirdsapziņas veikt man uzticētos karavīra pienākumus

- a. veidot savu karavīra personību atbilstoši NBS Karavīra vērtībām un standartiem (Karavīra vērtības un standarti b. g.),

- b. rīkoties tā, lai katra karavīra rīcība kalpotu par paraugu citiem:
- veikt uzdevumus ar iniciatīvu un tik labi, cik iespējams dotajā brīdī un apstākļos ar pieejamajiem resursiem;
  - veikt uzdevumus saskaņā ar piešķirto likumīgo autoritāti, nepieļaujot patvaļības;
  - uzņemties pilnu atbildību par savu un savu padoto darbību vai bezdarbību, tās tiešajām un netiešajām sekām.

bez ierunām pakļauties militārajai disciplīnai (Militārās disciplināratbildības likums 2020)

Militārā disciplīna ir normatīvajos aktos un komandiera (priekšnieka) pavēlēs noteiktās kārtības ievērošana:

- a. vienmēr pildīt savu priekšnieku pavēles un rīkojumus atbilstoši Latvijas Republikas likumiem,
- b. pakļauties likumīgām pavēlēm – kas atbilst Satversmei, valsts vērtībām, NBS doktrīnai, vienības uzdevumam,
- c. nepakļauties pretlikumīgām un amorālām pavēlēm.

Militāro vienību Credo kā zvēresta atgādinājums un apliecinājums

Karavīra zvērests tiek dots tikai reizi mūžā. Līdz ar to arī tā teksts karavīra dienestā netiek bieži atkārtots. Lai zvēresta ētoss, gars tomēr tiktu iedzīvināts dienesta laikā, NATO un citu valstu bruņoto spēku ieroču šķiras (sk. 3. pielikumu) un pat atsevišķas vienības (sk. 4. pielikumu) ir radījušas savdabīgus savus profesionālo vērtību apliecinājumus – *Credo*, kas faktiski kalpo kā zvērestā minēto vērtību, attieksmju apliecinājums un atgādinājums. Piemēram, tāds ir ASV armijas kapelāna *Credo*:

Es esmu armijas kapelāns.

Esmu reliģisks līderis un komandas loceklis.

Es kalpoju ASV karavīriem un dzīvoju saskaņā ar svētām vērtībām.
Es vienmēr pirmajā vietā turēšu reliģisko brīvību.
Es vienmēr rūpēšos par dzīvajiem.
Es vienmēr rūpēšos par ievainotajiem.
Es vienmēr godināšu kritušos.
Es nekad neizturēšos ar necieņu pret citu ticību.
Esmu garīgi un pastorāli stabils, labi pārzinu virsnieku un kapelānu uzdevumus un prasmes.
Es vienmēr saglabāšu ticību, praksi un savus uzskatus.
Esmu sūtnis un profesionālis.
Esmu gatavs kalpot, rūpēties un nodrošināt Amerikas Savienoto Valstu bruņotajos spēkos dienēšos jebkurā vidē.
Es esmu reliģijas brīvības un tikumīga dzīvesveida sargs.
Es esmu armijas kapelāns. (Army Chaplain b. g.)

Šā raksta autors piedāvā sekojošu Latvijas Republikas karavīra, virsnieka, zemessarga *Credo*:

Es esmu Latvijas bruņoto spēku karavīrs (virsnieks, zemessargs).
Es kalpoju savai Dzimtenei – Latvijas valstij – un tās tautai.
Es aizvien likšu vienību un tās uzdevumu pirmajā vietā, veltīšu visus spēkus tā izpildei, ja vajadzīgs, atdošu pat savu dzīvību par to.
Es aizvien esmu gatavs cīņai.
Es esmu cīnītājs, fiziski un garīgi stiprs, karavīrs pēc aicinājuma, tāpēc nekad nepieņemšu sakāvi, nekad nepadošos (virsniekam: “nEDOŠU pavēli padoties, nolikt ieročus”), aizvien turpināšu cīņu līdz galam – ienaidnieka vai savam.
Es nedarišu neko, kas apkaunotu manu karavīra formu un cieņu.
Es nekad nepametišu ievainotu biedru, aizvien godāšu par Dzimteni kritušo piemiņu.
Es esmu Latvijas bruņoto spēku karavīrs (virsnieks, zemessargs).

Ekskurss I: zvērests nekonvencionālas karadarbības apstākļos – Latvijas nacionālo partizānu karā (1944–1956)

Partizānu karš ir būtiski un daudzējādi atšķirīgs no konvencionālā kara. Tajā pret iebrucēju spēkiem un to iecelto pārvaldi cīnās okupētās teritorijas vietējo iedzīvotāju mazas, organizētas, bruņotas grupas, parasti ar ierobežotiem resursiem, tam ir neregulārs un ierobežots raksturs. Partizānu cīņas uzdevumi ir traucēt pretiniekam ieviest savu okupācijas režīmu, nogurdināt to, iznīcinot tā kritisko infrastruktūru un loģistikas ķēdes, nodarot jūtamus zaudējumus dzīvīvajam spēkam, uzbrūkot militāriem objektiem vai patruļām vai veicot terora aktus pret nozīmīgām režīma amatpersonām. Svarīga ir arī partizānu propagandas un aģitācijas aktivitāte, izplatot ienaidnieku nomelnojošu informāciju, lai uzturētu iedzīvotājos pretestības garu, pozitīvu attieksmi pret sevi, kā arī parādītu pretinieka karavīriem, ka viņu darbība ir netaisna (Justs 2006: 697).

Mums, latviešiem, nacionālo partizānu karš (1944–1956), kas sākas Latgalē 1944. gada rudenī, Sarkanarmijai ienākot Latvijā, bija mūsu Tēvijas karš. Partizāni nepārstāvēja Latvijas armiju, jo tās vairs nebija. Nebija arī vairs pašas Latvijas valsts. Tās prezidents bija jau 1942. gadā miris izsūtījumā, valdība un liela daļa augstāko ierēdņu apcietināta un atradās padomju *lēģeros* vai bija emigrējusi. Latvijas policija, armija, tiesa, viss, kas sastāda valsts varu, bija iznīcināts. Neskatoties uz to, ka mūsu valsts vairs nepastāvēja, tomēr Latvijas tautas cīņa turpinājās. Kurš viņus mobilizēja tai? Aprakstot latviešu nacionālo partizānu cīņas motivāciju, publicists, vēsturnieks un sabiedriskais darbinieks Ādolfs Šilde (1907–1990) nosauc viņu sirds dzinuli:

Partizānu zvērests bija iekšēja prasība, kas nedeva miera un spieda iet aktīvā cīņā, – te ierunājās sirdsapziņa. Te raustin rausās uz āru to spēku iedarbība, kas liek garīgi saslieties un aizstāvēt to, kas tuvs un neatņemams, bez kā cilvēks nevar būt laimīgs, kas to citādi morāli diskreditē un savazā cīņā un pašcīņā, visu cilvēci-

go iemin dubļu skrīnī vai padara par garīgu kretīnu [...]. Cīņa bija nepieciešama kompensācija dvēselei, kas gribēja nomazgāt kaudzi, kāds rastos un žņaugtu apziņu, ja nekas nebūtu darīts sevis un savas tautas aizstāvēšanai. (Šilde 1960: 54)

Šajā cīņā bija nozīmīgi mobilizēt visus iespējamus resursus. Tā kā PSRS okupācijas vara pārstāvēja konsekvētu karojošu ateismu, bet Latvijas iedzīvotāji bija nomināli vai faktiski kristieši, tad līdzās cīņas politiskajai un etniskajai dimensijai pievienojās arī reliģiskā. Ja Latvijas brīvvalsts laika karavīra zvērestā reliģiskais faktors netika minēts, tad partizānu zvērestos gan. Piemēram, 1945. gada jūlijā rakstītājā Latvijas Tēvijas Sargu (partizānu) Apvienības zvērestā: “Zvēru būt uzticīgs Dievam un Tēvzemei – nacionāli neatkarīgai Demokrātiskai Latvijai un vienmēr gatavs ziedot savus spēkus un dzīvību tai. Bez ierunām vienmēr izpildīt savu priekšnieku rīkojumus un pavēles. Būt drošsirdīgam, nebaidīties no atbildības Dieva, sirdsapziņas un latviešu tautas priekšā.” (Latvijas Tēvzemes Sargu (partizānu) apvienības instrukcija par partizānu vienību organizēšanu 1945). Savukārt Latvijas Nacionālo partizānu zvērests bija šāds: “Es zvēru Dieva un savas tautas priekšā, ka visa mana griba un visi mani spēki būs veltīti cīņai par manu tautu.” (Šilde 1993: 18) Nacionālās pretošanās organizācijas “Latgales vanagi” zvērests skanēja šādi: “Dieva un sarkanbaltsarkanā karoga priekšā apsolos cīnīties par Latvijas neatkarību, pret nīstamajiem Latvijas okupantiem, nežēlot savus spēkus un, ja būs vajadzīgs, atdot arī savu dzīvību par Latvijas brīvību.” (Rancāne 2005)

Zvēresta došanas svinīgais raksturs ir ticis ievērots arī Latvijas nacionālo partizānu cīņu laikā. Piemēram, Ziemeļlatgales nacionālais partizāns Jānis Barkovskis (partizānu segvārds Smilga) atceras savu zvērestu:

1944. gada 24. oktobrī komandieris Andrejs Roskošs [partizānu segvārds Lielais, 1911–1949] (Andrejs Roskošs b. g.), turot rokā Latvijas valsts ģerboni, no manis pieņēma partizānu zvērestu. Es runāju partizānu zvērestu: “Es, Jānis Barkovskis, stājoties

Latvijas Nacionālo partizānu rindās, zvēru visus savus spēkus, radošo enerģiju un arī dzīvību atdot par savas tautas un Tēvzemes brīvību un neatkarību. Būt paklausīgs saviem biedriem un komandieriem, iet cīņā pret sarkano mēri – komunismu.” Komandieris no sienas noņēma mašīnpistoli un uzlika man to kaklā. Es nometos ceļos, noskūpstīju karogu un uz mašīnpistoles iegravēto rūpnīcas numuru 4624. Piecēlos kājās un savu stāju apliecināju ar vārdiem: “Gods kalpot savai tautai un tēvzemei.” Šis ierocis manās rokās bija pirmais, kurš mani pavadīja baltās un nebaltās dienās. Arī šodien palieku uzticīgs savai tautai un tēvzemei. (Barkovskis 2009)

Ekskurs II: PSRS laikā dotā zvēresta statuss

PSRS laikā dotais militārais zvērests nav un nevar būt saistošs to devējiem – tagadējiem Latvijas pilsoņiem – sekojošu iemeslu dēļ:

1. 07.11.1917. lielnieku (boļševiku) kreisi radikālā partija varu Krievijā ieguva nelikumīgi, bruņota apvērsuma veidā. Tā iedibināja izteikti nedemokrātisku sabiedrības pārvaldi, faktiski bandokrātiju, savas partijas totalitāru, nežēlīgu, brutālu diktatūru. Tās toreizējā un arī vēlākā rīcība ir vērtējama kā krimināla, tāpēc tai nav un nevar būt leģitīmi saistošas juridiskās sekas.
2. PSRS veiktā Latvijas okupācija un aneksija 1940. gadā bija pretlikumīga no starptautisko tiesību, no Latvijas valsts, kā arī no Latvijas un Krievijas 1920. gada Miera līguma viedokļa, kura 2. pantā sacīts: “Krievija bez ierunām atzīst Latvijas valsts neatkarību, patstāvību un suverenitāti un labprātīgi un uz mūžīgiem laikiem atsakās no visām suverēnām tiesībām, kuras piederēja Krievijai attiecībā uz Latvijas tautu un zemi.” (Miera līgums starp Latvijai un Krieviju 1920). Līdz ar to nelikumīgi un prettiesiski ir arī tās Latvijas teritorijā ieviestie likumi un jebkuras saistības tās iedzīvotājiem un viņu pēctečiem.

3. Latvijas Republikas Augstākā Padome Latvija pilnu neatkarību no PSRS pasludināja 21.08.1991. ar “Latvijas Republikas Konstitucionālo likumu par Latvijas Republikas valstisko statusu”. Savukārt PSRS beidza savu pastāvēšanu (30.12.1922. – 26.12.1991.) 1991. gada 12. decembrī, KPFSR Augstākai padomei denonsējot 1922. gada 30. decembra līgumu par PSRS izveidi. Līdz ar to ir arī beigušās jebkādas saistības ar PSRS, jo nav vairs paša saistību objekta.
4. 1907. gada IV Hāgas konvencija par sauszemes kara likumiem un paražām (ko atzina arī PSRS) aizliedz valsts iedzīvotāju mobilizāciju okupētājvalsts armijā vai iesaistīšanu paramilitāros darbos (52. pants: “neiesaistīt iedzīvotājus pienākumā piedalīties militārās operācijās pret savu valsti”) (Laws of War 1907). Tas nozīmē, ka PSRS nebija tiesību iesaukt savas valsts karaspēkā okupētas zemes, šīnī gadījumā Latvijas iedzīvotājus, un likt tiem zvērēt.²³ Tas bija tikai viens no daudziem starptautiskajiem likumiem, ko PSRS ir pārkāpusi.

Zvērēšanas reliģiskā problemātika

Latvijas Republikas kristīgajiem pilsoņiem kādreiz rodas jautājums, vai viņu ticība pieļauj civila un/vai militāra zvēresta došanu.²⁴ Aplūkosim kristiešu pamatautoritātes – Veco Derību un Jauno Derību.

Vecajā Derībā zvērests tiek saprasts un lietots kā svinīga vēršanās, apelēšana pie Dieva: “Apstiprini man šeit ar zvērestu pie Dieva, ka tu nelauzīsi uzticību nedz man, nedz mani bērniem.” (1Moz 21:22–24)

23 Dr. habil. sc. pol., Dr. iur., bij. Latvijas Aizsardzības ministrs (1991–1993) Tālav Jundzis (1951) e-vēstulē autoram 17.07.2024. šādi komentē šo faktu: “Zvērests tika dots prettiesiskai Latvijas okupācijas varai, un to deva okupētās Latvijas pilsoņi/viņu pēcnācēji, kuri faktiski atradās Padomju Savienības gūstā, ierobežojot viņu brīvu izvēli, karjeru un iespējas pamest PSRS. Arī Latvijas prettiesiskā aneksija, pārkāpjot tā laika starptautisko tiesību normas, liedza tās legālajiem pilsoņiem brīvas izvēles iespējas un faktiski piespieda kalpot okupētājvalstij un pildīt tās prasības, ieskaitot zvērestu.”

24 No 18. gs. Apvienotajā Karalistē tika ieviestas juridiskas reformas, kas atļāva zvēresta vietā dot svinīgu apstiprinājumu (*solemn affirmation*). Amerikas Savienotās Valstis ir atļāvušas dot apstiprinājumu jau kopš tās dibināšanas, kā minēts tās Konstitūcijā (Article II, section 1).

Pats Dievs zvēr pie sevis: “Es esmu pie sevis zvērējis, saka Kungs.” (1Moz 22:16a; 4Moz 14:20–21)

Tāpēc Vecajā Derībā zvērests ir atļauts: “Bīsties To Kungu, savu Dievu, kalpo Viņam un Viņam jo cieši pieķeries, Viņa Vārdā tu vari zvērēt.” (5Moz 10:20) Zvērests pie patiesā Dieva ir atbalstīts (4Moz 30:2; 5Moz 10:20; Jes 65:16), pie viltus dieviem – noliegts (Jer 5:7; Am 8:14).

Zvērēt nereti ir pat pavēlēts: [Jojada] “lika tiem [virsniekiem] Tā Kunga namā zvērēt” (2Ķēn 11:4); “Ezra cēlās un lika zvērēt galveniem priesteriem, levītiem un visam Israēlam rīkoties pēc šī vārda. Un viņi zvērēja” (Ezr 10:5); “Tev būs To Kungu, savu Dievu, bīties, tev būs Viņam kalpot un pie Viņa Vārda zvērēt” (5Moz 6:13). Vācu teologa un biblisko valodu leksikogrāfa Gerharda Kitela (*Gerhard Kittel*, 1888–1948) vārdnīca konstatē: “Tādējādi tas [zvērests] ir svinīgs Dieva apliecinājums.” (Kittel 1985: 729) Šim nolūkam zvērestā tiek lietotas tā izteiksmi pastiprinošas formulas “dzīvs Kungs!” (Soģ 8:19), “dzīvs Dievs!” (2Sam 2:27). Zvēresta došanu var apliecināt līdzīgi ejošas simboliskas darbības kā roku pacelšana (1Moz 14:22), rokas likšana zem gurna²⁵ (1Moz 24:2), stāvēšana altāra priekšā (1Ķēn 8:31).

Zvērests ir veids, kā pēdīgi atrisināt domstarpības: “Lai notiek Tā Kunga priekšā zvēresta došana abu starpā, ka tas nav savu roku licis pie sava tuvākā mantas, un tā īpašnieks lai pieņem šo zvērestu.” (2Moz. 22:9–10; sk. arī 1Ķēn 8:31)

Zvērestā solītais ir kategoriski jāpilda: “Ja kāds vīrs dod solījumu Tam Kungam vai zvērē zvērestu, savai dvēselei ko aizliegdam, tad lai tas savu vārdu nelauž; viss, kas ir ticis ar viņa muti izteikts, tas lai arī tiek izpildīts.” (4Moz 30:2–3) Aizliegts ir nepatiesi zvērēt: “Jums nebūs nepatiesi zvērēt pie Mana Vārda, ka tu neapgāni sava Dieva Vārdu, – Es esmu Tas Kungs!” (3Moz 19:2).

Arī Jaunajā Derībā Dievs zvēr, lai apstiprinātu un pastiprinātu sevis teikto: “Dievs, jo skaidrāk gribēdams parādīt apsoliājuma manti-

---

25 Tas ir saistīts ar seno Tuvo Austrumu paražu zvērēt vīrietim, pieskaroties viņa dzimumorgāniem, lai apliecinātu saistību svarīgumu. Lai cik dīvaini tas izklausītos mūsdienu kultūrai, tas bija dziļi simbolisks žests. Tas nozīmēja, ka zvēresta devējs atbildēs otra cilvēka pēcnācējiem, ja zvērests netiks turēts. (An Online Bible Commentary You Can Understand b. g.)

niekiem savas gribas nemainīgumu, saistīja sevi ar zvērestu.” (Ebr 6:17) Zvērestā Viņš apelē pats pie sevis: “Kad Dievs deva apsolījumu Ābrahamam, viņam nebija neviena lielāka, pie kā zvērēt, tādēļ Viņš zvērēja pie sevis pašā.” (Ebr 6:13)²⁶ Bet Dieva zvērestam nav pašmērķīgs raksturs, tas tiek dots Viņa tautas labad: “Lai [...] mums būtu spēcīgs iepriecinājums, ka mēs, kas esam atraduši patvērumu pie Viņa, mums do to cerību noturētu.” (Ebr 6:18)

Par zvērēšanu runā kā Jēzus, tā arī Viņa mācekļi. Kristus saka:

Jūs esat dzirdējuši, ka tēvutēviem sacīts: nelauz zvērestu un pildi, ko Kungam esi zvērējis. Bet Es jums saku: jums vispār nebūs zvērēt – nedz pie debesīm, jo tās ir Dieva tronis, nedz pie zemes, jo tā ir Viņa kājsols, nedz pie Jeruzalemes, jo tā ir lielā Ķēniņa pilsēta. Nezvēri arī pie savas galvas, jo tu nespēj pat vienu matu padarīt baltu vai melnu. Lai jūsu vārdi ir: jā, jā! un nē, nē! – kas pāri par to, tas ir no ļaunā.” (Mt 5:33–37; paralēlā vieta Jk 5:12)²⁷

Mt 5:33–37 ir populārākā no Jaunās Derības vietām, kas šķietami runā pretī zvēresta iespējamībai. Bet, kā zināms, viens no Bībeles teksta skaidrošanas principiem neskaidribu gadījumā ir nevis ņemt kādus atsevišķus izolētus pantus un apelēt tikai un vienīgi pie tiem kā pie pēdējās patiesības instances, bet meklēt, ko vēl citi Bībeles panti saka par to pašu tēmu, un analizēt iegūto informāciju kontekstuāli un kopsakarībās. Šāda pieeja palīdz izvairīties no šaura, aprobežota skatījuma un pieņemt maksimāli informētu lēmumu.

26 Tas ir saskaņā ar Dieva apliecināto: “Es esmu, kas es esmu.” (2Moz 3:14) Definīcijas parasti tiek veidotas pēc principa, ka definējama ir daļa no kaut kā lielāka, piemēram, “Zeme ir Saules sistēmas planēta”. Te Zeme ir definēta kā daļa no Saules sistēmas, viena no tās planētām. Minētā Dieva pašapliecināšā frāze vēsta, ka par Dievu nav nekā nozīmīgāka, būtiskāka, kā daļa Dievs būtu. Dievs ir Absolūts un pilnīgs. Tāpēc nav un nevar būt nekāda ārēja cēloņa Dieva esībai. Viņš pastāv sevi un no sevis. Viņš savā pastāvēšanā nav ne no kā un ne no viena atkarīgs. Šī Dieva pašapliecināšanās frāze norāda arī uz Dieva pastāvīgumu, konsekveci, nemainīgo dabu: “Es nemainīgs.” (Mal 3:6) Tas apliecina arī Viņa suverenitāti un augstāko autoritāti. Tāpēc arī Dievs zvērot apelē pats pie sevis kā ontoloģiski lielākā, būtiskākā fakta.

27 Komentāros tiek minētas sekojošās Sv. Rakstu vietas: Rm 1:9; Flp 1:8; Gal 1:20; 2Kor 1:23; 1Tes 2:5, kurās Dievs tiek piesaukts kā fakta, apgalvojuma, attieksmes liecinieks. Tās pēc savas nozīmes tiek pielīdzinātas zvērestam.

Lai arī Kristus Mt 5:33–37 tieši neatsaucas uz Veco Derību, taču konteksts Viņa sacītajam ir Otrais bauslis (2Moz 20:7). Konkordijas Semināra, ASV, ekseģētiskās teoloģijas profesors Džefrijs Gibss (*Jeffrey Gibbs*), kurš īpaši pētījis Mateja evaņģēliju, par šo jautājumu saka: “Kristus sacīto var pārfrāzēt: Nelauziet zvērestus. Drīzāk, godājiet tos, kurus esat devuši tieši Kungam, jo tiem ir saistošāks spēks nekā tiem, kas doti kam citam.” (Gibbs 2006: 299)

Jēzus teiktais Mt 5:33–37 jāskata 1. gs. jūdaisma kontekstā. Jūdu reliģisks novirziens – farizejisms – bija izstrādājis detalizētu zvērestu sistēmu, hierarhiju, to vērtību un saistību spēku. *Mišnā*, seno ebreju tradīciju un likumu apkopojumā, bija pat īpašs traktāts, saukts “Zvēresti”.

Kristus kritizē farizeju kazuistisko domāšanas un attieksmes veidu, kas pieraksta dažādas zvērestu svarīguma pakāpes un saistības spēku atkarībā no solījuma formulas. Bet zvēresti un solījumi, kas ietver ar Dievu saistītas lietas, nevar tikt ranžēti vai kvantificēti. Katrs zvērests ir solījums Dievam. Kristus saka, ka zvērēt pie debesīm, zemes, Jeruzalemes ir tas pats, kas piesaukt Dieva vārdu pašu, jo visas lietas radībā pieder Viņam un ir saiknē ar Viņu. Tāpēc, ja ir šāda liekulīga, pat manipulatīva attieksme, tad labāk ir nezvērēt nemaz.

Baznīcētēvs Hieronīms (347–420) liecināja: “Tas, kurš zvēr, parāda cieņu vai mīlestību pret to, pie kā zvēr. Tādējādi, kad jūdi zvērēja pie eņģeļiem, pie Jeruzalemes pilsētas, pie tempļa un elementiem, viņi veltīja radībai Dievam pienākošo godu un pielūgsmi; jo bauslībā ir pavēlēts, ka mēs nezvēram [nekam un nevienam] kā tikai pie Tā Kunga, mūsu Dieva.” (Catena aurea, commentary on the four Gospels 1874)

Mt 23:16–22 vēsta Kristus kritiku par farizeju kazuistisko zvērēšanas praksi. Farizeju ticība faktiski ir norobežojusies no dzīvā Dieva, izveidojot mākslīgu, nedzīvu rituālu sistēmu. Tās reālais dievs ir pašu reliģiski dekorētais egoisms, kas tikai vairo reliģisko pašapziņu. Savtīgu motīvu vadīti, savā zvērēšanas praksē farizeji ir patvaļīgi sajaukuši prioritātes. Viņuprāt, zvērēt pie tempļa nav saistoši, bet pie tajā

esošā zelta gan. Zvērēt pie altāra neko nenozīmē, bet pie upurdāvanas, kas uz tā, gan ir svarīgi.

Lietas būtība nav acīmredzamajā aplamībā par to, kas ir nozīmīgāks un autoritatīvāks – templis vai zelts, altāris vai upuris –, bet apstākļi, ka sevis faktiskā nostādīšana Dieva vietā ir nošķirusi farizejus, šos pašieceltos jūdu reliģiskos ekspertus, no īstā Dieva. Tad neizbēgami seko destruktīvi procesi – iestājas ne tikai “prioritāšu migla”, bet tās arī apvēršas otrādi. Reliģiskās pazemības vietā stājas lepnība (Mt 23:5–7), prasības citiem netiek attiecinātas uz sevi (Mt 23:3); farizeji Dieva valstībā neiet, toties slēdz to citiem (Mt 23:13).

Vācu izcelsmes amerikāņu luterāņu eksegēts Ričards Lenskis (*Richard Charles Henry Lenski*, 1864–1936), šo parādību komentējot, rakstīja: “Ir smieklīgi mēģināt nošķirt jebkuru svētu objektu no Dieva, kas tam piešķir svētumu, vai vienkārši netieši izvairīties no kontakta ar Dievu.” (Lensky 1964: 907)

Dramatiskajā brīdī, kad jūdu augstais priesteris jautāja Jēzum: “Es zvērinu Tevi pie dzīvā Dieva, saki mums: vai Tu esi Kristus, Dieva Dēls?” Jēzus tam atbildēja: “Tu pats to saki.” (Mt 26:63–64a) Tātad Jēzus principā neiebilst pret zvēresta došanu pat tad, kad pats tiek apzvērināts.

Arī citi Jaunās Derības autori pieļauj zvērestus un paši lieto tos. Ebreju vēstules autors vēsta, ka arī Jaunās Derības laikā zvērests ir veids, kā pēdīgi atrisināt domstarpības: “Cilvēki zvēr pie kaut kā lielāka, un zvērests ir viņiem par apstiprinājumu, lai izbeigtu katru pretrunu.” (Ebr 6:16)

Gibss, gluži kā apkopojot minētos argumentus, vēsta: “Jēzus vārdi šeit [Mt 5:33–37] nevar tikt ņemti kā visaptverošs aizliegums pret visiem zvērestiem visos laikos. Tas pats Kungs, kurš runāja par kamieļa iešanu caur adatas aci (19:24) un ķermeņa daļu nociršanu kārdināšanas gadījumā, zina pārspilētas patiesības spēku.” (Gibbs 2006: 299–300) Hiperbola, pārspilēts apgalvojums, Sv. Rakstos tiek lietots retorisku iemeslu dēļ – lai izrautu no ierastās ticības dzīves rutīnas un pievērstu uzmanību kam tādām, kas garīgas aklības dēļ ir palicis neievērots. Ja “nocērt, izrauj” (Mt 5:29–30) saprastu un arī

izpildītu burtiski, tad grēknožēlnieku vidū būtu daudz pašsakropļojušos cilvēku, invalīdu.

Kristus skatījumā šāda farizeju liekulīga attieksme ne tikai maziņa kāda izrunāto vārdu nopietnību, bet arī rada viltus pašapziņu par savu svarīgumu un nozīmību. Zvērēt pie paša galvas taču nozīmē apgalvot, ka pats esi spējīgs izraisīt nozīmīgas pārmaiņas. Tāpēc Jēzus sacīja: “Tev arī nebūs zvērēt pie savas galvas, jo tu nespēj padarīt ne vienu vienīgu matu ne baltu, ne melnu.” (Mt 5:36)

Izrunātajiem vārdiem jābūt ar segumu; cilvēkam jāatceras savs stāvoklis mūžības priekšā, ka “mēs esam pīšļi” (Ps 103:14), kā arī tas, ka neviens zvērests neīstenosies, ja Dievs neliks tam notikt: “Jūs taču nezināt, kāda jūsu dzīve ir rītu; jo tā ir tvaiks, kas uz īsu brīdi ir redzams un tad izgaist, kur jums būtu jāsaka: ja Tas Kungs tā gribēs, mēs dzīvosim un darīsim to un to. Bet tagad jūs lielāties savā augstprātībā; katra tāda lielība ir ļauna.” (Jk 4:14–16) Vārdu bezrūpīga lietošana, solījumu laušana, sevis pašpaaugstināšana ar vārdiem nāk no ļauna. Tāpēc: “Jūsu vārdi lai ir: jā, jā! nē, nē! Kas pāri par to, tas ir no ļauna.” (Mt 5:37) Kristus uzsver izrunāto vārdu spēku un atbildību par tiem: “Par ikkatru veltīgu vārdu, ko cilvēki runās, tiem būs jāatbild tiesas dienā.” (Mt 12:36)

Gibbs saka: “Kristus mācekļi nevar lietot vārdus vieglprātīgi vai zvērēt, it kā šādai zvērēšanai nebūtu saistoša spēka. Solīt Dieva vai Dieva iedibinātu cilvēku autoritāšu priekšā nav nekāds sākums. Nedz arī Kristus mācekļiem drīkstētu būt iedomīgs uzskats par savu nozīmīgumu. Runai ir nozīme. Lai jūsu jā ir jā un nē ir nē. Tas ir velns, kas liek domāt citādi par jūsu vārdiem.” (Gibbs 2006: 299–300)

Pētnieki uzskata, ka Jēzus nenostājas principiāli pret zvēresta došanu, bet tikai pret liekulīgu tā lietošanu, kas faktiski robežojas ar Dieva zaimošanu. Nekur Sv. Rakstos neredzam, ka Jēzus, runājot pret zvērēšanu, ar to domātu nopietnas, formālas saistībām, piemēram, laulību vai liecību tiesā. Viņš nosoda tikai tos, kuri izmanto zvērestu, lai slēptu negodīgus nodomus. Jēzus laikā 1. gs. zvēresti bieži tika ļaunprātīgi izmantoti, un šī iemesla dēļ tos bieži aizliedza agrīnajā kristietībā. (Oath; religious and secular promises b. g.)

Dr. Mārtiņš Luters atzina zvērestu kā vērtīgu un vajadzīgu līdzekli, lai, piemēram, stiprinātu kāda ticību. Reformators sacīja:

Ja es redzu kādu garīgā trūkumā un briesmās, vāju savā ticībā vai nomāktu savā sirdsapziņā, vai maldāties savā saprašanā, man viņš ne tikai jāmierina; bet, lai mierinātu viņa sirdsapziņu, man arī jāzvēr, sakot: tā ir patiesība un Dieva Vārds, kā Dievs dzīvo un Kristus nomira. Šeit zvērests ir vajadzīgs, patiešām neaizstājams. Jo tas iedibina patieso mācību, pamāca un mierina maldīgo un bailīgo sirdsapziņu, un atbrīvo to no velna. Tas ir veids, kā Kristus un Pāvils zvērēja, piesaucot Dievu kā liecinieku. Tādējādi zvērests ir ietverts ikvienā kristiešu sludinātāja draudu vai solījumu sludināšanā neatkarīgi no tā, vai viņš nes bailes nocietinātai sirdij vai mierina satrauktos.²⁸

Skaidrojot Otro bausli, Luters uzsvēra, ka zvērests nekad nedrīkst būt vieglprātīgs: “Zvērests ir aizliegts, ja mēs to dodam paši [uz savu galvu], neprātīgi, vieglprātīgi un ļaunprātīgi.” (WA 16, 475) Ja “zvērestu dodam bez [nopietna] iemesla, pašu vieglprātības vadīti – [tas ir] zvērests, ko Kristus ir pilnībā aizliedzis (Mt 5:34)” (WA 14, 611). Zvērests ir nepieciešams, ja valdība vai tiesa to pieprasa vai arī ir nepieciešams zvērēt uzticību vai arī pēdējā instancē apstiprināt patiesību:

[T]as ir nepieciešams, ja, piemēram, valdība pieprasa zvērestu tiesā. Tāpat ja, [...] zvēr uzticību [...] kungiem. [...] zvērests ir vietā ne tikai [...] garīgās lietās, bet arī visos darījumos ar savu tuvāko, lai [tādējādi] viņu pārliecinātu, ja viņš tā vēlas un ja citādi viņš negrib jums ticēt, vai arī lai izlīdzinātos ar viņu. (WA 16, 475)

---

28 Luther, Martin. *Luthers Werke: Kritische Gesamtausgabe*. 65 Bd. Weimar: H. Bohlau, 1883–1993. Bd. 32, S. 385. Turpmāk WA. WA 16, 475.

Tāpēc “zvērestu dodam, kad mūs mudina ticība un mīlestība tuvākā godam un labklājībai un lai apstiprinātu patiesību – Mozus pavēlētais zvērests” (WA 14, 611). Luters vispārīna šo gadījumu līdz vispārējai Dieva gribētai patiesības un savstarpējas mīlestības īstenošanai: “Visur, kur zvērests kalpo patiesībai un palīdz uzturēt cilvēku labvēlības un saskaņas garu, tur tas tiek lietots pareizi. [...] jo tas tiek darīts, lai bītos Dieva un lai cilvēku starpā būtu miers un klusums.” (WA 43, 191)

Apkopojot minētos argumentus, Luters savā Lielajā katehismā saka:

Kādēļ Evaņģēlijs aizliedz zvērēt, kaut arī Kristus, Sv. Pāvils un citi svētie daudzreiz ir zvērējuši? Atbilde īsumā varētu būt šāda: zvērēt nedrīkst, darot ļaunu, proti, melojot, kā arī tad, kad tas nav nepieciešams. Bet uz labu un par labu tuvākajam ir jāzvēr, jo tas ir labs un pareizs darbs, ar ko tiek pagodināts Dievs, apstiprināta taisnība un tiesa, noraidīti meli, samierināti ļaudis, parādīta paklausība un izbeigti strīdi. Dievs pats nostājas vidū un nošķir taisnību no netaisnības, labu no ļauna. (LK I, 65–66)

Arī Vienprātības grāmatā apkopotās Luteriskās ticības apliecības apstiprina zvēresta došanas pieļaujamību. Augsburgas ticības apliecības Apoloģija saka, ka kristieši var zvērēt, kad valdība to prasa, jo viņi atbalsta valdību un tās funkcionēšanu kā Dieva radības kārtības (kreisās rokas valstību) daļu: “Kristiešiem ir tiesības: atrasties valsts amatos, spriest tiesu, izšķirt jautājumus saskaņā ar impērijas un citiem spēkā esošajiem likumiem, piespriest pelnītu sodu, piedalīties taisnīgā karā, uzņemties kareivja pienākumus, slēgt juridiskus līgumus, iegūt īpašumu, zvērēt, ja laicīgā vara to prasa, slēgt laulību – vārdu sakot, [...] likumīgā laicīgā kārtība ir labs Dieva veidojums un dievišķa institūcija, kuru kristietis var droši izmantot” (Ap XVI, 1), jo, kā saka pati Augsburgas ticības apliecība, “mums ir atļauts ārēji izmantot ikvienas tautas likumīgo laicīgo kārtību, kuras vidū mēs dzīvojam” (ATA XVI, 2).

Tāpēc luteriskās apliecības atraidīja anabaptistu uzskatu, kas izteikts Konkordijas Formulas Epitome daļā, ka “kristīgs cilvēks ar tīru un neievainotu sirdsapziņu nevar zvērēt nekādu zvērestu, ne arī zvērēt paklausību savam valdniekam un apsolīt uzticību valdībai” (KF, Ep XII, 15). Tas pats Konkordijas Formulas Pamatdeklarācijā vēstīts šādi: “Anabaptistu maldīgā, ķecerīgā mācība, kura nav paciešama un panesama ne Baznīcā, ne valstī, ne arī mājās, māca, “ka kristietis nevar ar labu sirdsapziņu zvērēt tiesas priekšā, nedz ar zvērestu apliecināt uzticību savas zemes valdniekam vai valdnieka pēctecim”.” (Pd XII, 20)

SECINĀJUMI

1. Zvērests kopš seniem laikiem ir bijis sociālās stabilitātes uzturēšanas instruments, kā arī lojalitātes apliecinājums kādai laicīgai vai sakrālajai autoritātei.
2. Zvērests joprojām tiek lietots, apstiprinot patiesību juridiskajā tiesā, iniciējot kādas jomas profesionāļus sabiedrībai svarīgās profesijās, stājoties atbildīgos amatos, apliecinot lojalitāti valstij un tās institūcijām.
3. Kristiešu pamatautoritātes – Vecās un Jaunās Derības Sv. Raksti – atzīst zvērestu vairāku iemeslu dēļ: 1) pats Dievs zvēr, t. sk., lai apstiprinātu un pastiprinātu sevis teikto vai arī par stiprinājumu un iepriecinājumu saviem ļaudīm; 2) zvērēt nereti ir pat pavēlēts, lai iegūtu garantēti pareizu reliģisku rīcību; 3) zvērests ir augstākais patiesības apliecinājums; 4) zvērests ir veids, kā pēdīgi atrisināt cilvēku domstarpības.
4. Mt 5:33–37 Kristus aizliegums zvērēt ir skaidrojams 1. gs. jūdu farizeju specifiskās attieksmes kontekstā, tāpēc nevar tikt pieņemts kā visaptverošs aizliegums pret visiem zvērestiem. Baznīca savā attīstībā jau drīz saskatīja zvērestu kā sociālās stabilitātes līdzekli, tādēļ zvērēšanas prakse tika un tiek atbalstīta.

5. Karavīra zvērests ir īpašs zvēresta veids. Tas vienlaikus apelē pie visas sabiedrības augstākajām, to veidojošajām un uzturošajām vērtībām, jo karavīram ir jāsargā visa sabiedrība kopumā. Karavīra zvērestā valsts pilsonis iegūst jaunu statusu – no civilista top par savas valsts bruņotu aizstāvi, militārpersonu. Karavīra zvēresta ķīla ir viņa dzīvība. PSRS laikā dotais militārais zvērests nav spēkā augstāk minēto (sk. Ekskurss II) iemeslu dēļ.

PIELIKUMI

1. pielikums. Tempļa ordeņa bruņinieku zvērests

Es zvēru, ka ar saviem vārdiem, rokām un visiem iespējamajiem līdzekļiem, pat zaudējot savu dzīvību, aizstāvēšu ticības noslēpumus un Rakstus, septiņus sakramentus, apustuļu un svētā Atanasija ticības apliecības, Veco un Jauno Derību ar Baznīcas apstiprinātajiem Svēto tēvu skaidrojumiem, Dievišķās dabas vienotību un Personu Trīsvienību Dievā, Jaunavas Marijas jaunavību pirms, dzemdību laikā un pēc dzemdībām.

Apsolu ordeņa virsmestram paklausību saskaņā ar mūsu svētītā tēva Bernarda statūtiem. Es iesaistīšos kaujās svešās zemēs, kad vien tas būs nepieciešams. Es nekad nebēgšu no neticīgajiem, pat ja es būtu viens. Es ievērošu mūžīgo šķīstību.

Es palīdzēšu ar saviem vārdiem, rokām un darbībām reliģiskām personām, galvenokārt cisterciešu ordeņa abatiem un ticīgajiem, kā mūsu brāļiem un īpašiem draugiem, ar kuriem mums ir pastāvīga saikne.

Es brīvprātīgi zvēru Dieva un Viņa svētā Evaņģēlija priekšā, ka turēšu visas šīs saistības. (Oliveira b. g.)

2. pielikums. Amerikāņu militārā veterāna zvērests

Es esmu Amerikas Savienoto Valstu militārais veterāns.

Es apguvu militāros un drošības ieročus, instrumentus un paņēmienu, un es neatvainojos par apgūtajām prasmēm.

Es kļuvi par līderi ar vēlmi gan kalpot, gan pakļauties saviem priekšniekiem, savas komandas uzdevumam un vajadzībām.

Starp tiem, kuri pieteicās pirmie, es nopelnīju brīvprātīgā, aktīvista, aizstāvja, karotāja, glābēja, problēmu risinātāja un pilsoņa parauga izcilības zīmes.

Es esmu nācījas redzamā sirdsapziņa attiecībā uz kara maksu un brīvības patieso cenu.

Es atbalstu jebkuru veterānu visās viņa vajadzībās, cienot viņa cīņās gūtos ievainojumus, viņa grūtības, kuras tikai daži spēj saprast.

Es esmu daļa no mūžīgās atmiņas liesmas, kas ietver veterānus – brāļus un māsas –, kuri gāja bojā, kalpojot mūsu valstij,

Gods, drosme un apņēmība nosaka mani līdz šai dienai. Es saglabāju savu gatavību, veselību un atbilstību, lai atkal varētu kalpot, ja mana kopiena vai tauta aicinātu.

Visos atlikušajos savas dzīves mirkļos es būšu nelokāms amerikāņu ideālu, brīvību un vēstures sargs.

Es esmu viens procents no dižciltīgāko kārtas. Es esmu... amerikāņu veterāns.

3. pielikums. ASV armijas karavīra *Credo*

Es esmu amerikāņu karavīrs.

Esmu cīnītājs un komandas loceklis.

Es kalpoju Amerikas Savienoto Valstu tautai un dzīvoju pēc armijas vērtībām.

Es vienmēr likšu uzdevumu pirmajā vietā.

Es nekad nepieņemšu sakāvi.

Es nekad nepārtraukšu cīņu.

Es nekad nepametišu kritušo biedru.

Esmu disciplinēts, fiziski un garīgi stiprs, apmācīts un prasmīgs savos karavīra uzdevumos un treniņos.

Es vienmēr uzturu kārtībā savus ieročus, ekipējumu un sevi.

Es esmu eksperts un profesionālis.

Esmu gatavs tikt norīkots, iesaistīties un tuvcīņā iznīcināt Amerikas Savienoto Valstu ienaidniekus.

Esmu brīvības un amerikāniskā dzīvesveida sargs.

Es esmu amerikāņu karavīrs.” (Soldier’s Creed b. g.)

Šajā mājaslapā (army.mil) var atrast arī Instruktoru Credo, Reindžeru Credo un arī Armijas civilo darbinieku Credo.

4. pielikums. ASV Speciālo spēku Credo

Es esmu amerikāņu Speciālo spēku karavīrs! Profesionālis!

Es darišu visu, ko no manis prasa mana tauta. Esmu brīvprātīgais, labi zinu savas profesijas apdraudējumus.

Es kalpoju to piemiņai, kuri ir bijuši pirms manis. Rodžera rein-
džeri, Frensiss Marions, Mosbija reindžeri, Pirmie specdienesta spēki
un Otrā pasaules kara reindžeru bataljoni, Korejas gaisa desantnieku
rotas. Es solos atbalstīt viņu mantojuma godu visā, kas esmu, un visā,
ko daru.

Es apņemos atbalstīt visu, kas esmu, ar godu un godprātīgumu
visā, ko daru.

5. pielikums. ASV Speciālo spēku lūgšana

*Kā nelielu ekskursu ASV militārās kultūras reliģiskajā pamatojumā
autors atļaujais ievietot arī ASV Speciālo spēku lūgšanu:*

Visvarenais Dievs, kas esi brīvības autors un apspiesto cīnītājs,
uzklausi mūsu lūgšanu.

Mēs, Speciālo spēku vīri, atzīstam savu atkarību no Tevis cilvēku
brīvības saglabāšanā.

Nāc ar mums, kad cenšamies aizstāvēt neaizsargātos un atrīvēt
paverdzinātos.

Lai mēs vienmēr atceramies, ka mūsu tauta, kuras devīze ir “Uz
Dievu mēs paļaujamies”, sagaida, ka mēs ar godu attaisnosim sevi, lai
mēs nekad neapkaunotu savu ticību, ģimenes vai līdzcilvēkus.

Dod mums gudrību no Tava prāta, drosmi no Tavas sirds, spēku
un aizsardzību ar Tavu roku.

Mēs cīnāmies par Tevi, un Tev pieder uzvaras kronis. Jo Tev pieder
valstība, spēks un gods mūžīgi mūžos. ĀMEN.

AVOTI

- Ābers, B. (1939). *1938./39. g. lekcijas Latvijas tiesību vēsturē*. [B.v.]: [b.i.]. Cit. no: Rusanovs, Egons. *Daži sekulārisma aspekti Latvijas Republikā starpkaru periodā II. Reliģiskā zvēresta “karstais kartupelis” starpkaru perioda kriminālprocesā* Pieejams: <https://m.juristavards.lv/eseja/282520-dazi-sekularisma-aspekti-latvijas-republika-starpkaru-perioda/> [sk. 09.09.2024.].
- An Online Bible Commentary You Can Understand (b. g.). *BibleRef.com* Pieejams: <https://www.bibleref.com/Genesis/24/Genesis-24-3.html> [sk. 09.09.2024.].
- *Army Chaplain* (b. g.). *goarmy.com* Pieejams: <https://www.goarmy.com/chaplain/about/chaplain-creed.html> [sk. 09.09.2024.].
- Barkovskis, Jānis (2009). ”Smilgas” atmiņas. Otrais. Zaļo cietokšņu Varoņu piemiņai. *meiravietis.typepad.com* Pieejams: <https://ej.uz/azrc> [sk. 09.09.2024.].
- Bergmanis, Raimonds (2016). *Bergmanis: vēsturi nevar atkārtot, bet to vajag atgādāt, turot svētas atmiņas*. Pieejams: <https://www.la.lv/bergmanis-vesturi-nevar-atkartot-bet-to-vajag-atgadinat-turot-svetas-atminas> [sk. 09.09.2024.].
- Blidstein, Moshe (2017). Swearing by the Book: Oaths and the Rise of Scripture in the Roman Empire. In: *ASDIWAL. Revue genevoise d’anthropologie et d’histoire des religions*, No 12. Pieejams: https://www.persee.fr/doc/asdi_1662-4653_2017_num_12_1_1082 [sk. 09.09.2024.].
- Brundage, James A. (1996). Vows and oaths. In: Hans J. Hillerbrand (ed.). *The Oxford Encyclopedia of Reformation*. Vol. 4. NY, Oxford: Oxford University Press.
- Buivids, Jānis, ģen. (1925). *Militārā pedagoģika. I daļa: Audzināšana*. Rīga: Armijas komandiera štāba izdevums.
- *Catena aurea, commentary on the four Gospels; collected out of the works of the Fathers* (1874). Oxford, Parker. Pieejams: <https://archive.org/details/p1catenaauareacom01thomuoft/page/n19/mode/2up> [sk. 09.09.2024.].

- Ceplītis, Laimdots (atb. red.) (1973). *Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 2. sēj. Rīga: Zinātne.
- *Class of 2027 appointee booklet* (2023). usafa.edu Pieejams: <https://www.usafa.edu/app/uploads/2027-Appointee-Handbook-Final.pdf> [sk. 09.09.2024.].
- Confession of Faith in a Mennonite Perspective (b. g.). *Mennonite Church USA*. Pieejams: <https://www.mennoniteusa.org/who-are-mennonites/what-we-believe/confession-of-faith/truth/> [sk. 09.09.2024.].
- Eusebius. Hist. eccl. 5.1.53; Martyrdom of Polycarp. 9–10
- Faith and Practice (1988). *Baltimore Yearly Meeting of the Religious Society of Friends*.
- Formal (b. g.). *Oxford Languages and Google*. Pieejams: https://www.google.com/search?q=formal+meaning&rlz=1C-1GCEA_enLV1002LV1002&oq=formal+meaning&aqs=chrome..69i57joi22i30l9.4210j4&sourceid=chrome&ie=UTF-8 [sk. 09.09.2024.].
- Gibbs, Jeffrey (2006). *Matthew 1, 1–11, 1. A Theological Exposition of Sacred Scripture. Concordia Commentary*. St Louis, CPH.
- Giving evidence in court. *nidirect.gov.uk* Pieejams: <https://www.nidirect.gov.uk/articles/giving-evidence-court>, arī <https://app.leg.wa.gov/rcw/default.aspx?cite=5.28&full=true> [sk. 09.09.2024.].
- Gusse, Julia R. (2015). Veterans' oath has no expiration date. *inmaricopa.com* Pieejams: <https://www.inmaricopa.com/veterans-oath-has-no-expiration-date/> [sk. 09.09.2024.].
- Huntington, P. Samuel (1985). *The Soldier and the State. The Theory and Politics of Civil-Military Relations*. Cambridge, Massachusetts, London, England: Harvard University Press, Belknap Press.
- *Indriķa hronika* (1993). Tulk. Ābrams Feldhūns. Rīga: Zinātne.
- Janīna Kursīte-Pakule dod zvērestu libiešu valodā (2018). *Delfi*. Pieejams: <https://www.delfi.lv/video/zinas/latvija/janina->

kursite-pakule-dod-zverestu-libiesu-valoda.d?id=50558753 [sk. 09.09.2024.].

- Justs, Francis (2008). *Militāro jēdzienu skaidrojošā vārdnīca ar pamatterminu tulkojumu angļu valodā: 15300 terminu un vārdkopu*. Rīga: Avots.
- Karavīra vērtības un standarti (b. g.). *Nacionālie bruņotie spēki*. Pieejams: <https://www.mil.lv/lv/aktivais-dienests/dienesta-gaita/karavira-vertibas-un-standarti> [sk. 09.09.2024.].
- Karavīra zvērests (b. g.). *Nacionālie bruņotie spēki*. Pieejams: <https://www.mil.lv/lv/aktivais-dienests/dienesta-gaita/karavira-zverests> [sk. 09.09.2024.].
- Kittel, Gerhard, Friedrich, Gerhard (eds.) (1985). *Theological Dictionary of the New Testament*. Grand Rapids: Eerdmans.
- Klatt, Antonia (2020). *Proforma invoice: definition, template, meaning in international trade*. Pieejams: <https://hellotax.com/blog/pro-forma-invoice/> 31 August [sk. 09.09.2024.].
- Knights Oath of Fealty (b. g.). *medieval-life-and-times* Pieejams: <https://www.medieval-life-and-times.info/medieval-england/knights-oath-of-fealty.htm> [sk. 09.09.2024.].
- *Kuldīgas pilsoņa zvērests* (b. g.). Pieejams: Facebook.com/kuldigasmuzejs/photos/es-nn-svinīgi-apsolu-un-zvērūkuldīgas-pilsoņa-zvērestskuldīgas-pilsoņu-saraksts-/1284544731638156/ [sk. 09.09.2024.].
- Latvijas Republikas Satversme (1922). *likumi.lv* Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/57980-latvijas-republikas-satversme> [sk. 09.09.2024.].
- Latvijas Republikas Zemessardzes likums (2010). *likumi.lv* Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/210634-latvijas-republikas-zemessardzes-likums> [sk. 09.09.2024.].
- Latvijas Tēvzemes Sargu (partizānu) apvienības instrukcija par partizānu vienību organizēšanu (1945). *old.historia.lv* Pieejams: http://www.old.historia.lv/alfabets/N/na/nac_partiz/dok/1945.07.00.01.htm [sk. 09.09.2024.].

- Laws of War: Laws and Customs of War on Land (Hague IV) (1907 October 18). *avalon.law.yale.edu* Pieejams: https://avalon.law.yale.edu/20th_century/hague04.asp#art4 [sk. 09.09.2024.].
- Lensky, Richard C. H. (1964). *The Interpretation of St. Matthew's Gospel*. Minneapolis: Augsburg Publishing House.
- Luther, Martin (1883–1993). *Luthers Werke: Kritische Gesamtausgabe*. 65 Bd. Weimar: H. Bohlau. Band 14, 16, 43.
- Magnetti, Donald L. (1978). The Function of the Oath in the Ancient Near Eastern International Treaty. *The American Journal of International Law*. Vol. 72, No. 4 (Oct.).
- Matiashvili, Lasha (2016). Non-Apophantic Logos as Model Ontology. *European Scientific Journal*, December.
- Meli, Silvio. The Oath: Genesis, Development and Augustinian Orientation – a Revisitation in the light of recent scholarship. *Elsa Malta Law Review*, No/233. Pieejams: https://www.um.edu.mt/library/oar/bitstream/123456789/64571/1/The_oath_genesis_development_and_Augustinian_orientation-a_revisitation_in_the_light_of_recent_scholarship_2016.pdf [sk, 07.09.2024.].
- Miera līgums starp Latviju un Krieviju (1920). *mfa.gov.lv* Pieejams: https://www.mfa.gov.lv/lv/miera-ligums-starp-latviju-un-krieviju?utm_source=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F [sk. 09.09.2024.].
- Militārā dienesta likums (2002). 4. pants. Karavīra zvērests (2) *likumi.lv* Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/63405-militara-dienesta-likums>. [sk. 09.09.2024.].
- Militārās disciplinārtbildības likums (2020). *likumi.lv* Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/318749-militaras-disciplinaratbildibas-likums> [sk. 09.09.2024.].
- Nacionālās drošības likums (2000). *likumi.lv* Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/14011-nacionalas-drosibas-likums> [sk. 09.09.2024.].

- Nort, Michael (b. g.). Ancient Greek Medicine. *nlm.nih.gov* Pieejams: https://www.nlm.nih.gov/hmd/greek/greek_oath.html [sk. 09.09.2024.].
- Oath; religious and secular promies. *britannica.com* Pieejams: <https://www.britannica.com/topic/oath-religious-and-secular-promise> [sk. 09.09.2024.].
- Oliveira, Plinio Corrêa de (b. g.). The Saint of the day. St. Bernard – August 20. *traditioninaction.org* Pieejams: https://www.traditioninaction.org/SOD/j191sd_SBernard_8-20.html [sk. 09.09.2024.].
- Oath in court is unnecessary for Amish: Opinion (2012). *The Columbus Dispatch*. Pieejams: <https://eu.dispatch.com/story/opinion/editorials/2012/08/19/oath-in-court-is-unnecessary/23352897007/> [sk. 09.09.2024.].
- Oath; religious and secular promies (b. g.). *britannica.com* Pieejams: <https://www.britannica.com/topic/oath-religious-and-secular-promise> [sk. 09.09.2024.].
- Par Militārā dienesta likuma 10. panta otrās daļas un 15. panta pirmās daļas 1. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 102. pantam (2023). *vestnesis.lv* Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/op/2023/204.5> [sk. 09.09.2024.].
- Pilsonības likums (1994). 18. pants. Solījums par uzticību Latvijas Republikai, iegūstot Latvijas pilsonību. *likumi.lv* Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/57512-pilsonibas-likums> [sk. 09.09.2024.].
- Pionk, Jerome (2015). “Once a Soldier, Always a Soldier... A Soldier for Life!” *linkedin.com* Pieejams: <https://www.linkedin.com/pulse/once-soldier-always-soldiera-life-jerome-pionk/> [sk. 09.09.2024.].
- Pirmie valsts aizsardzības dienesta karavīri dod zvērestu (2023). *sargs.lv* Pieejams: <https://www.sargs.lv/lv/nbs/2023-08-21/pirmie-valsts-aizsardzibas-dienesta-karaviri-dod-zverestu> [sk. 09.09.2024.].

- Pope Urban II's Speech Calling for the First Crusade (1095). *2cbn.com* Pieejams: <https://www2.cbn.com/article/church/pope-urban-ii-s-speech-calling-first-crusade> [sk. 09.09.2024.].
- Quaker faith and practice (b. g.). *qfp.quaker.org.uk* Pieejams: <https://qfp.quaker.org.uk/passage/20-51/> [sk. 09.09.2024.].
- Quotes for the Military Writer (b. g.). Prepared for the Office of the Chief of Information, Department of the Army by the US Army Command Information Unit. Washington, D.C., p. 65. Pieejams: https://history.army.mil/topics/quotes/Quotes_for_the_Military_Writer.pdf [sk.09.09.2024.].
- Rancāne, Anna (2005). Represiju plānus izjauca Latgales vanagi. *Diena*, 24. marts. Pieejams: <http://lpra.vip.lv/lgvanagi.htm> [sk. 09.09.2024.].
- Roskošs, Andrejs (b. g.). *Latgales dati*. Pieejams: <https://latgalesdati.du.lv/persona/5014> [sk. 09.09.2024.].
- Saeimas deputāta zvērests (2002) [1922]. Latvijas Republikas Satversme. *Likumi.lv* Pieejams: likumi.lv/ta/id/57980-latvijas-republikas-satversme [sk. 09.09.2024.].
- Saeimas kārtības rullis (1994). *likumi.lv* Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/57517-saeimas-kartibas-rullis> [sk. 09.09.2024.].
- Should a Christian join the military? (b. g.) *Compelling truth. Worldviews and apologetics*. Pieejams: <https://www.compellingtruth.org/Christian-military.html> [sk. 09.09.2024.].
- Soldier's Creed (b. g.). *army.mil* Pieejams: <https://www.army.mil/values/soldiers.html> [sk. 09.09.2024.].
- *Special Forces Creed, Prayer, and Overview* (b. g.). Pieejams: <https://sfachapter46.com/sf-creed-prayer-overview> [sk. 09.09.2024.].
- Sprūde, Viesturs (2022). Kā pirms 100 gadiem tapa pirmais Latvijas armijas karavīra zvērests. *la.lv* Pieejams: <https://www.la.lv/ka-pirms-100-gadiem-tapa-pirmais-latvijas-armijas-karavira-zverests> [sk. 09.09.2024.].

- Šilde, Ādolfs (1960). *Važu rāvēji. Latviešu tauta cīņā pret padomju okupāciju varu un komūnismu*. Kopenhāgena: Imanta.
- Šilde, Ādolfs (1993). Pretestības kustība Latvijā. No: Kalvāns, Aleksandrs (red.). *Uz ežiņas galvu liku... Traģiskās partizānu cīņas Latvijas mežos pēckara gados*. Rīga: Nacionālo Daugavas Vanagu Latvijas Apvienība un apgāds “Daugava”.
- The Oath of Allegiance (1790). *US citizenship and Immigration Services*. Pieejams: <https://www.uscis.gov/sites/default/files/document/n-400-topic-exercises/The-Oath-Of-Allegiance.pdf> [sk.09.09.2024.].
- *The Schleithem Confession (1527)*. Pieejams: <http://baptiststudiesonline.com/wp-content/uploads/2007/02/the-schleithem-confession-2.pdf> [sk. 09.09.2024.].
- The US Military Oath of Enlistment (1962) [1789]. *army.mil* Pieejams: <https://www.military.com/join-armed-forces/swearing-in-for-military-service.html> [sk. 07.09.2024.].
- Thomas, Aquinas (1894). *Catena aurea, commentary on the four Gospels; collected out of the works of the Fathers*. Oxford, Parker. Pieejams: <https://archive.org/details/p1catenaaucom01thomuoft/page/n19/mode/2up> [sk. 09.09.2024.].
- Uhalde, Kevin (2007). Christian Oaths: A Case Study in Practicality over Doctrine. In: *Expectations of Justice in the Age of Augustine*, Philadelphia, University of Pennsylvania Press. Pieejams: file:///C:/Users/Dell/Downloads/expectations-of-justice-in-the-age-of-augustine-9780812203035_compress.pdf [sk. 09.09.2024.].
- Vilcmeijers, Normunds. Pretestības kustība Latvijā jeb Vēsture atkārtojas. draugiem.lv Pieejams: https://www.draugiem.lv/blogs/post/Pretestibas-kustiba-Latvija-jeb-vesture-atkartojas_10487191 [sk. 09.09.2024.].

Explanation of the Oath of a Soldier of the Republic of Latvia: Social, Military and Religious Aspect

ANNOTATION

The article explains the oath of soldiers of the National Armed Forces of Latvia in a socio-civic context. It also indicates the religious problematic of swearing, looking at its use in both the Old and New Testaments, as well as in the explanation of Dr. Martin Luther and the Book of Concord (Lutheran Creeds). In this context, it answers the frequently asked question whether a Christian is entitled to swear, i.e., to take a military oath, in light of Christ's seemingly unequivocal prohibition to do so in Matt 5:33–37.

Keywords: oath, swearing, National Armed Forces (NBS), soldier, religious objections to swearing.

Guntis Kalme

Garīdznieku atbalsts nacionālo partizānu cīņai (1944–1956), tā teoloģiskais pamatojums un ētoss¹

ANOTĀCIJA

Pēc komunistu reokupācijas 1944. gadā Latvijas iedzīvotājiem un tās Baznīcai bija jāizvēlas, kādu attieksmi – kolaborāciju, nodevību vai pretestību – ieņemt pret to. Rakstā īpaša uzmanība veltīta garīdznieku – partizānu atbalstītāju – rīcības iespējamajiem teoloģiskajiem motīviem un to analīzei. Bibliskais uzskats ir principiāli pretējs un nesavienojams ar komunistisko, kas arī noteica dažu drosmīgu garīdznieku izšķiršanos dažādā veidā palīdzēt nacionālo partizānu kustībai.

Atslēgvārdi: nacionālie partizāni, nacionālā atbrīvošanās kustība, kolaborācija, nodevība, patriotisms, pretošanās, garīdznieki, kristīgā Baznīca, kristīgās vērtības.

---

1 Raksts iepriekš publicēts "LZA Vēstis", 2022, A daļa, Nr. 4, 34.–67. lpp.; raksts recenzēts. <https://doi.org/10.53231/LZAV.22.4.3> Latvijas baznīcas vēstures seminārā (sk. Kalme 2022: 34–67). Raksta tapšanas laikā vēl nebija iznākuši izcilā partizānu pētnieka Zigmāra Turčinska jaunākie darbi (Turčinskis 2021 un 2022), kā arī Haralda Bruņinieka grāmata (Bruņinieks 2023), kas noteikti jāizmanto turpmākā pētniecībā.

Ievads

Jautājums, kā tautai, dažādām institūcijām (t. sk. Baznīcai) un indivīdiem izturēties totalitāras varas okupācijas gadījumā, diemžēl pastāvēs, kamēr vien būs pati okupācijas iespējamība. Šī problēma nav abstrakta un teorētiska. Dzīves īstenība institūcijām un indivīdiem prasa ļoti konkrētu atbildi “šeit un tagad”, turklāt bieži vien skarbos, pat brutālos apstākļos. Latvijā tāda situācija bija 1940., 1944. gadā un turpmākajos okupācijas gados.

Latvijas iedzīvotāji un īpaši tās pamattauta latvieši okupācijas rezultātā bija zaudējuši savu valsti. Pēc Latvijas reokupācijas 1944.–1945. gadā viņiem un viņu Baznīcai vajadzēja izlemēt, kā attiekties pret komunistisko režīmu. Ar okupāciju dzīve nebeidzas, tā turpinās nu jau citos – materiāli, sociāli, politiski un, galvenais, morāli un garīgi – daudz sarežģītākos un skarbākos apstākļos. Kompromisam ar sirdsapziņu šādos nosacījumos var būt augsta, pat ļoti augsta cena.

Izvēle nebija plaša. Indivīds vai institūcija varēja ieņemt kādu no trim attieksmēm (ar dažādām nokrāsām un pārejām no citas uz citu).

1. Kolaborācija. Tā absolūti lielākajā daļā gadījumu bija piespiedu rakstura un izdzīvošanas labad. Tāpēc kolaboranti to centās veikt pēc iespējas mazāk un zemākā līmenī. Dzīvē tas nozīmēja ārēji demonstrēt lojalitāti režīmam, bet iekšēji censties saglabāt savu institucionālo suverenitāti, indivīda gadījumā – savu pašcieņu.

2. Nodevība – pāriet jaunā režīma pusē, pieņemt tā vērtības un pilnā mērā sadarboties, savu turpmāko dzīvi būtiski saistot ar to.

3. Nonkonformisms – atklāti nepakļauties un klaji pretoties režīmam, tā faktiski nonākot konfrontācijā ar jauno varu. Dzīves īstenībā tas nozīmēja drīzu pāriešanu pagrīdē vai partizānos.²

Okupācijas situācija katram uzdeva neatliekamus jautājumus: kuru no šīm attieksmēm izvēlēties? Cik tālu katrā no tām iet? Ko uz-

---

² Vārds *partizāns* cēlies no franču *partisan*, itāļu *partigiano* ('partijas aizstāvis') un *parte* ('daļa'). Partizāns ir "persona, kas ietilpst galvenokārt no vietējiem iedzīvotājiem veidotu bruņotu vienību sastāvā un cīnās pret pretinieku tā okupētajās teritorijās; arī pretošanās kustības dalībnieks" (Justs 2008: 697).

skatīt par apzinātu nodevību, bet ko tikai par izdzīvošanas izraisītu sadarbošanos (t. s. sadzīves vai sviestmaizes kolaboracionisms)?

Katrai izvēlei bija sava motivācija, savtīga vai nesavtīga. Katrai bija sava cena, kā arī tuvākās un tālākās sekas. Baznīcas vadība institūcijas saglabāšanas dēļ izvēlējās sadarboties ar okupācijas režīmu. Lielākā garīdznieku daļa ieņēma pasīvu un nogaidošu attieksmi, ieturot “zemu profilu”. Savukārt daži garīdznieki izvēlējās palīdzēt nacionālo partizānu kustībai.

Šis raksts iezīmēs minētās pamattieksmes – kolaborāciju, nodevību, pretestību. Īpaša uzmanība tiks veltīta garīdznieku, partizānu atbalstītāju, rīcības iespējamiem teoloģiskiem motīviem.

Kolaborācijas izvēle un tās sekas

Kolaborācijai vairumā gadījumu bija okupācijas kopējās situācijas vai tiešs piespiedu raksturs. Tas vienlīdz attiecās kā uz laicīgām, tā garīgām iestādēm un indivīdiem. Rakstā pievērsīšos tikai luterāņu un katoļu Baznīcas vadībai un dažiem tās garīdzniekiem.

Pirmais no LPSR luterāņu arhibīskapiem Gustavs Tūrs (1890–1973)³ situāciju saprata reālpolitiski, cenšoties Baznīcai uzspiestajā kolaborācijā saglabāt kaut nelielu, tomēr kādu kalpošanas iespēju.⁴ Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas pētnieks Jouko Talonens Tūra rīcību vērtē šādi: “Kopartijas varas orgānu mērķis bija izmantot

3 Gustavs Tūrs (arī Turs, Turss, 1890–1973) mācījās Rīgas Aleksandra un Pēterburgas Alekseja ģimnāzijā. 1910–1918 studēja Tērbatas Universitātē jurisprudenci, vēlāk teoloģiju. No 1918 kandidāts Cēsu, 1919 – Ļaudonas draudzē. Ordinēts 1920. Neilgi kalpojis Siķeles, Bornes, Kalupes, Preiļu un Krāslavas draudzēs. 1920–1942 skolotājs un mācītājs Bauskā, Codē (no 1926), Mežotnē un Budbergā (1920–1924). 1944–1945 Sātu un Zemītes draudzē, 1945–1946 Alūksnes draudzē, 1946–1949 Rīgas Sv. Jāņa draudzes virsmācītājs. 1946–1948 arhibīskapa p. i., Virsvaldes prezidents, 14.03.1948. ievēlēts par arhibīskapu. 1954. dibināja Teoloģiskos kursus, izveidoja LELB IX Ģenerālajā Sinodē 14.03.1948. pieņemto Baznīcas Satversmi, piedalījās jaunās Dziesmu grāmatas sastādīšanā, vadīja Jaunās Derības Emendācijas komisiju, vadīja Baznīcas kalendāra un dziesmu lapīnu izdevniecību. 1959 Dr. theol. h. c. no Leipcijas Universitātes Teoloģijas fakultātes. Izveidoja sakarus ar ārzemju Baznīcām. Savu iespēju robežās centās noturēt varas spiedienu pret LELB. 23.03.1968. tika piespiests emeritēties.

4 Protams, Baznīcas vadītāji, kuri izvēlējās šo ceļu, guva arī zināmus privātus labumus, kaut vai relatīvu personisko drošību no varas represijām, kas toreiz bija ļoti daudz, kā arī sava eklesiālā statusa saglabāšanu un lēģitimēšanu no okupācijas varas iestādēm u. tml.

Baznīcas kolaboracionistu aktivitātes savas popularitātes vairošanai iedzīvotāju vidū, savukārt Tūrs galu galā spēja šo politiku izmantot arī Baznīcas interesēs.” (Talonens 2009: 86) Un: “Tūru nevar uzlūkot tikai kā komunistiskās propagandas ieroci. [...] Viņš bija tā laika politiskā teātra spēlmanis, un viņa personīgais viedoklis nemaz nelīdzinājās oficiālajās runās un rakstos paustajam.” (Talonens 2009: 104) Spilgtākais (un anekdotiskākais) piemērs tam ir viņa radoruna 1947. gada 8. aprīlī trimdas latviešiem, aicinot tos atgriezties Latvijā. Arhibīskaps pozitīvi izteicās par padomju iekārtu, reliģijas brīvību un LELB situāciju LPSR. Uzrunu Tūrs noslēdza, citējot korāli: “Ak, Tēva nams, tu, miera vieta, kad nākšu Tavos pagalmos!” Tas ir bērnu korālis (Dziesmu grāmata 1943: Nr. 779, sadaļa “Nāve un mūžīgā dzīvība”).⁵

Baznīcai kā institūcijai bija svarīgi saglabāt sevi:

1. lai nodrošinātu tautai daudz maz regulāru kristīgās vēsts pieejamību. To skaidro pētniece Solveiga Krūmiņa-Koņkova: “No Baznīcas puses, protams, sadarbība ar padomju varu [...] bija iespēja saglabāt draudzes un nepieļaut, lai notiek tas, kas bija Padomju Krievijā, kur Pareizticīgā baznīca faktiski tika iznīcināta” (Lisenkova 2018: 9);
2. lai simboliski uzturētu Latvijas teritorijas garīgo piederību Dievam (kā sacīja mācītājs, profesors Dr. Roberts Feldmanis (1910–2002): “Ir svarīgi saglabāt arī tukšās baznīcas⁶ – tās ir kā Dieva sargposteņi, kas liecina, ka teritorija pieder Viņam”⁷);
3. lai uzturētu latviešu tautas identitāti, tikumiskās un kultūras vērtības. Baznīcu tās šķirtības dēļ no valsts neskāra vispārējā rusifikācija. Tādā mērā, kā Baznīca uzturēja tautā kristīgo ticību, tā visu

---

5 Par līdzīgu gadījumu lasām Tūra publikācijā “Luterisko baznīcu sanāksmes 1963. gadā Stokholmā un Helsīnkos”, *Ev.-Lut. Baznīcas kalendārs 1964* (1963: 41). Viņš īsi apraksta tikšanos ar trimdas mācītājiem, kas sailgojušies pēc Latvijas un saka: “Šās ilgas pēc dzimtenes svešumā kļīstošiem varētu arī piepildīties, tiem mājās atgriežoties. [...] Ak, tēva nams, tu miera vieta, kad nākšu tavos pagalmos.”

6 T. i., ļoti mazās draudzes ar niecīgu baznīcēnu skaitu. Tās nācās uzturēt pašam mācītājam. Roberta Feldmaņa gadījumā tādas bija Katlakalna un Olaines draudzes un dievnamī.

7 Personiskā sarunā 1993. vai 1994. gadā.

okupācijas laiku glabāja arī nozīmīgu tautas identitātes dimensiju, jo “latviešu tautas daļa reliģiskās vērtības uzskatīja par sava dzīvesveida sastāvdaļu. [...] [Baznīca] bija svarīgs faktors latviešu mentalitātes, kultūras un valodas veidošanā un saglabāšanā” (Strods 2008: 92).

Baznīca atradās starp garīgi morāliem dzirnakmeņiem: no vienas puses, atbildība Dieva, sava uzdevuma, sevis pašas un savas tautas priekšā, no otras, režīma viltīgais un brutālais žņaudzējčūskas spiediens. Abas prasības – būt lojālai un sadarbigai ar LPSR varu un tajā pašā laikā būt konsekventi kristīgai – bija savstarpēji izslēdzošas. Katra no tām veda vai nu uz Baznīcas fizisku likvidāciju,⁸ vai tās morālu un garīgu pašiznīcināšanos. Sadarbošanās ar okupācijas varu kompromitēja Baznīcu tās Kunga Kristus un tautas priekšā. Baznīca pakāpeniski zaudēja uzticību Dievam un savam kalpošanas uzdevumam, mazinot vai pavisam zaudējot savu garīgi morālo autonomiju režīma un autoritāti tautas acīs. Savukārt klaja pretošanās un nepakļaušanās nozīmēja parakstīt sev fizisku nāves sodu.

Trimdas mācītājs un jurists Arnolds Rautenšilds (1906–2007) kompromisa situāciju raksturoja šādi: “Totalitāra valsts un kristīgā Baznīca ir nesamierināmi pretstati. Ja tie tomēr samierinās, tad vai nu valstī vairs nav totalitārisma, vai arī Baznīca vairs nav kristīga.” (Rautenšilds 1966: 33) Tātad kompromiss ar totalitāru režīmu principā nav iespējams, jo:

1. režīms pretendē uz absolūtu varu. To veidojošais ļaunums ir agresīvi ekspansionisks, tas faktiski grib ieņemt Dieva vietu. Bet Dievs saskaņā ar 1. bausli (“Es esmu Dievs, tavs Kungs, tev nebūs citus dievus turēt Manā priekšā”, 2Moz 20:2–3) nevienam negrasās atdot monopoltiesības uz patiesību. Viņš nevēlas ne ar

⁸ LELB vadība baidījās no Albānijas varianta. Tās vadītājs Envers Hodža (*Hoxha*, 1908–1985) slēdza visas baznīcas un mošejas, pasludinot Albāniju par pasaules pirmo ateistisko valsti. PSRS izmantoja gudrāku – lēnu nožņaugšanas – stratēģiju, radot draudžu pastāvēšanai neiespējamus ekonomiskos, sociālos, psiholoģiskos, morālos u. c. apstākļus.

vienu dalīties dievišķuma atribūtos, jo tad Viņš vairs nebūtu visvarens, t. i., nebūtu Dievs;

2. komunistiskais režīms pēc būtības bija melīgs (“viņš ir melis un melu tēvs”, Jņ 8:44b). Tas neskaitāmas reizes bija lauzis savus solījumus, tam nevarēja uzticēties.⁹ Tas arī nemaz negrasījās tos pildīt. Jebkura vienošanās ar to bija bīstama Baznīcas pastāvēšanai. Savukārt režīma izpratnē katra sadarbība Baznīcai bija tai vienpusēja saistību uzņemšanās, lai faktiski nodrošinātu režīma ļaunuma ietekmes paplašināšanu. Krūmiņa-Koņkova šādi komentē sadarbības rezultātu:

Parādījās jauns baznīcas tēls – padomju varai lojāla organizācija, kas sludina no kanceles cīņu par mieru, par lielāko ienaidnieci nosaucot ASV. [Katoļu bīskaps] Pēteris Strods [...] ieguva apzīmējumu “sarkanais bīskaps”. [Šiem pasākumiem] bija noteikti ārpolitiski un arī izlūkošanas un pretizlūkošanas mērķi. Kāpēc baznīca bija vajadzīga? [Jo tai] cilvēki uzticas krietni vairāk nekā pašam padomju režīmam un [tai] rietumnieki uzticēsies vairāk nekā padomju diplomātijai. (Lisenkova 2018: 9–10)

PSRS reliģiskās politikas mērķis bija pakāpeniski pārvērst Baznīcu par Valsts drošības komitejas (VDK) piesegorganizāciju. Iecere bija to infiltrēt līdz pakāpei, ka tā faktiski tiktu izēsta no iekšpuses, bet vienlaikus saglabājot tautai un ārzemēm savu ārēji pievilcīgo tēlu, čaulu. Tāpēc vienīgās pareizās attiecības ar totalitāru režīmu bija konsekventa cīņa;

---

9 PSRS bija tikai Krievijas ceturrtā impērija, zem vispasaules sociālisma maskas slēpjot savu senso ekspansionismu. Partizāni par to rakstīja: “Latvija gadu simteņiem ilgi ir saņēmusi no Krievijas tūkstoškārtīgas netaisnības, no paaudzes uz paaudzi jaunas nelaiemes, postu un ciešanas, Krievijas tumsības gariem vienmēr parādoties “taisnības un atbrīvošanas vārdā”. Bet Latvija ir arī 700 gadus vedusi nepārtrauktu karu ar ekspansijas Krieviju. Un ne par velti vēl šodien katru krievu mēs uzskatām ar lielāko neuzticību.” (Zemene, Kārlis. Lai nāk karš. *Mazais Latvīs*, 1946, 15. maijs, Nr. 8, cit. no: Strods 2003: 136)

3. režīms bija antihumāns, vārda tiešā nozīmē – slepkavniecisks (“[velns] no iesākuma ir bijis cilvēka slepkava”, Jņ 8:44a). Ne velti ebreju izcelsmes vācu publiciste un politikas teorētiķe Hanna Ārente (*Hanna Arendt*, 1906–1937) sacīja, ka totalitāras varas galvenā sastāvdaļa ir totalitārais terors (Ārente 2000: 438). Amerikāņu politologs, totalitāro režīmu letalitātes pētnieks Rūdolf Rammels (*Rudolph Rummel*, 1932–2014) uzrāda to nāves bilanci:

Gandrīz 170 miljoni vīriešu, sieviešu un bērnu ir tikuši nošauti, sisti, spīdzināti, nodurti, dedzināti, nomērdēti badā un salā, satriekti vai nostrādināti līdz nāvei; aprakti dzīvi, noslīcināti, pakārti, sabumboti vai nogalēti jebkurā citā no neskaitāmiem veidiem, kuros valdības ir izraisījušas neapbruņotu, bezpalīdzīgu pilsoņu un ārzemnieku nāves. 84% šo upuru ir uz megaslepkavu Staļina, Hitlera un Mao rēķina. (Rummel 2009: 9)

Baznīcas attiecībās ar šādu režīmu jebkurš kompromiss kompromitē patiesību, radot iespaidu, ka:

- patiesība nav pašpietiekama, suverēna, tā pastāv tikai par tik, par cik to pieļauj režīms;
- patiesība ir pakļaujama politiskai konjunktūrai, tā ir maināma un tātad mainīga un relatīva. No dievišķa atribūta, absolūtas vērtības tā tiek degradēta līdz sekulāra viedokļa līmenim;
- patiesība nav spējīga sevi aizstāvēt, bet tikai piekāpties varas priekšā. Kad ar politisku spiedienu tika panākta Baznīcas piekāpšanās kādā vienā konkrētā gadījumā, tad ar šo precedentu tika apelēts pie citiem politmanipulācijas adresātiem.

Tātad Baznīcas situācija bija dramatiska, pat traģiska. Vai nu ātra un varonīga, vai arī lēna un pazemojoša nāve, bet nāve bija paredzama jebkurā gadījumā. Atlika tikai cerēt, ka otrajā gadījumā režīma sociālekonomiskās problēmas un starptautiskā situācija (aukstais karš) nepārredzamā nākotnē darīs galu arī okupācijai (kā tas arī notika).

Stratēģiskā perspektīvā jautājums bija: kuras degradācijas ātrums apsteigs kuru – režīma vai Baznīcas?

Šajos apstākļos Baznīcas galvenais uzdevums bija izturēt¹⁰ nezināmo laikposmu līdz režīma sabrukumam. Par to aukstā kara sākumā gan nekas neliecināja. Vienīgās režīma dotās tiesības Baznīcai, Roberta Feldmaņa vārdiem runājot, bija “tiesības nomirt”¹¹.

Tas, ka Baznīcas vadība vispirms glāba savu institūciju, noteica arī to, ka vajāšanu gadījumā (kas bija tikai īsa laika un žanra jautājums) individuālais ticības apliecinātājs, kurš nevēlējās sadarboties ar okupācijas režīmu, nevarēja rēķināties ar savas vadības atbalstu. Drīzāk pat pretēji – parasti režīms centās represijas veikt ar eklesiolālas varas rokām, lai notiekošais izskatītos pēc Baznīcas iekšējas lietas. Spiediena adresātus Baznīcas hierahijā iepriekš izpētīja (čēkas terminoloģijā – “izstrādāja”). Tika rūpīgi izlūkotas viņu cilvēciski vājās puses, sensitivitātes, grēki, lai uz tiem izdarītu spiedienu vai savervētu. Krūmiņa-Koņkova šādi apraksta VDK spiedienu uz katoļu arhibīskapu Antoniju Springoviču¹²: “Šeškens¹³ izmantoja viņa autoritāro raksturu, zināmas rakstura vājības, lai veicinātu Springoviča sadarbību ar padomju režīmu.” (Lisenkova 2018: 9)

Tas labi redzams VK(b)P CK biroja prezidija priekšsēdētāja Latvijas jautājumos V. Rjazanova ziņojumā par Baznīcas sovjetizācijas norisi:

---

10 Zīmīgi, ka partizānu publicistikā lasām vārdus: “Uzvar tas, kas ilgāk iztur.” (I-ts, 1945. gadu aizvadot. LTS(p)A laikraksts “Tēvzemes Sargs”, 1945, dec., Nr. 4, atb. red. M. Skuja (V. Mundure), citēts no: Strods 2003: 128).

11 Personiskās sarunās 80. gadu vidū.

12 Antonijs Springovičs (1876–1958) – Romas katoļu Baznīcas atjaunotās Rīgas metropolijas pirmais arhibīskaps metropolīts, ordinēts 1901, konsekkrēts 1920. 1897 beidza Pēterpils Garīgo semināru, kalpoja Mogiļevā, no 1920 Latvijā. Pirmais atjaunotās Rīgas bīskapijas bīskaps, arhibīskaps no 1923. 1926 apbalvots ar Triju Zvaigžņu ordeņa II šķiru. Izveidojot Rīgas metropoliju, 1937 paaugstināts par Rīgas Baznīcas provinces metropolītu. 1939 *Dr. theol. h. c.* no LU. Kad 1944 vācu okupācijas vara augstākajai Latvijas garīdzniecībai pavēlēja doties uz Vāciju, Springovičs, aizbildinoties ar slikto veselību, palika Latvijā. Komunistu okupācijas gados viņš panāca Garīgā semināra atjaunošanu un bīskapu Kazimira Dubļinska (1906–1991) un Pētera Stroda (1892–1960) konsekkrāciju 1947.

13 Voldemārs Šeškens (1895–?) bija PSRS Tautas komisāru padomes (TKP) Reliģisko kulta lietu padomes pilnvarotais 1944–1948. Vairāk par viņu sk.: Viksne 2005: 103–133).

VK(b)P LPSR CK birojs norādīja partijai un Republikas padomju vadītājiem, ka tiem ir jātiecas uz šo [katoļu un luterāņu] reliģisko organizāciju kā vissvešāko padomju sistēmai un visiespaidīgāko tautas vidū sovjetizēšanu. VK(b)P LPSR CK birojs ieteica vietējiem vadītājiem pievērst galveno uzmanību arhibīskapam Springovičam, latviešu katoļu vadītājam, paturot vērā Springoviča negatīvo attieksmi pret savu priekšniecību Romā. Garais un grūtais darbs ar viņu¹⁴ ir nesis augļus¹⁵. Savā aicinājumā¹⁶ ticīgajiem Springovičs aicināja cīnīties pret bandītiem¹⁷ un atbalstīt padomju varas iestāžu politiku. Tas ļoti palīdzēja bandītu iziešanai no mežiem. Springovičs pavēlēja priesteri [Antonu Juhņeviču], kurš bija saskarē ar bandītiem, internēt uz trīs gadiem [klosterī]. PSRS Augstākās Padomes vēlēšanu laikā Springovičs izsūtīja īpašu vēstuli ticīgajiem ar aicinājumu izpildīt savu pienākumu pret Dzimteni. Ja mēs apkopojam visas Springoviča, viņa vietnieku un viņa pārraudzītā klēra darbības, tad mums jāatzīst, ka tās ir bijušas lojālas, aktīvas un efektīvas. Mēs iesakām, ka Maskavai ir jādomā par to, kā lietot Springoviču un viņa padotos kā PSRS, tā arī ārzemēs un kā piesaistīt viņu aizvien vairāk padomju autoritātēm un, iespējams, pilnīgi atraut viņu no Romas. [...] Lietas ar luterāņu baznīcu bija daudz ļaunākas: šīs baznīcas reakcionārie vadītāji nepūlējās pat slēpt savu naidīgumu pret padomju iekārtu. Baznīcas vadītāji,

14 Voldemārs Šeškens apraksta savas “burkāna un pātagas” politikas rezultātus: “[Springovičs] pateicās par litera ēdināšanu [lidz 1947. gada beigām PSRS pastāvēja vairākās grupās (literos) iedalītas pārtikas kartītes], automašīnas riepiem utt. Es viņam paziņoju par atļauju attiecībā uz semināru. Bija skaidri redzams, ka viņš bija ļoti iepriecināts un apsolīja daudz un godprātīgi lūgt par visiem tiem, kas iedeva šo atļauju, un visādi centās pārliecināt, ka seminārā audzinās visīstākos padomju garīdzniekus.” (PSRS Tautas Komisāru padomes reliģijas kulta lietu pilnvarotā LPSR V. Šeškēna vēstule PSRS Reliģijas kulta lietu padomes priekšsēdētājam I. Poļanskim 1945. gada 31. decembrī. No: Šneidere 2001: 298)

15 “Ilūkstes apriņķī pieteicās ap 150 cilvēku, 50 no tiem – ierindā un ar visiem ieročiem.” (No Voldemāra Šeškēna ziņojuma I. Poļanskim 1945. gada 4. maijā. Citēts no: Krūmiņa-Koņkova 2015)

16 Katoļu arhibīskaps Springovičs spaidu kārtā parakstīja 1945. gada 20. marta apkārtrakstu, kurā nosodīta nacionālo partizānu kustība, un aicināja viņus legalizēties. Pētniece Inese Dreimane ir konstatējusi, ka “[n]acionālie partizāni nereti bija pārsteigti un sašutuši, [...] ka priesteri lasa [šādu] apkārtrakstu” (Dreimane 2002: 228).

17 T. i., nacionālajiem partizāniem.

bīskaps Irbe un viņa padotie, sekoja principam “jo ļaunāk, jo labāk.” (Рязанов 1946, cit. no: Statiev 2010: 261–262)

Par nepakļāvīgo LELB vadību augstāk stāvošām instancēm sūdzējās PSRS Tautas komisāru padomes Reliģijas kultu lietu pilnvarotais Latvijas PSR Voldemārs Šeškens:

Irbe nosūtīja divus vēstījumus draudzēm, vienu, kas saistīts ar bandītu atgriešanos no meža, un otru uz ziemassvētkiem. Abiem ir gandrīz pretpadomju raksturs, un tie ar mani nebija saskaņoti, lai gan es to viņam pieprasīju.¹⁸

Pilnvarotais rakstīja: luterāņu baznīcu likvidēt mēs nevaram, to neļauj viņu skaits – pēc 1935. gada oficiālās statistikas, Latvijā bija 1 075 641 luterānis, t. i., 55,14% iedzīvotāju.¹⁹ Bet var izveidot iniciatīvas grupu no mācītājiem un laicīgām personām, kuri vajadzīgos jautājumus saasinās un pieprasīs Sinodes sasaukšanu, lai likvidētu tagadējo baznīcas Virsvaldi un ievēlētu jaunu arhibīskapu (Šneidere 2001: 388).

Šeškens pat ierosināja “Sinodes laikā izvirzīt jautājumu par luterāņu baznīcas pārdēvēšanu no Evaņģēliski Luteriskās par Evaņģēliski Kristīgo, kā to savas dzīves laikā vēlējis pats Luters, lai līdz ar to izbeigtu turpmāku vācu ietekmi. Tālākā perspektīvā var izvirzīt jautājumu par ūnijas veidošanu ar pareizticīgo baznīcu [...], dievkalpojumus pakāpeniski pārņemot atsevišķus pareizticīgo rituālus un kalpošanas veidus.” Šneidere 2001: 389)

Attiecībā uz LELB vadību V. Rjazanovs atrada iedarbīgu pieeju:

Mēs pievērsām uzmanību zemākam klēram un centāmies izolēt Baznīcas vadību. Garīdzniecība vilās baznīcas vadītājos. Kad

---

18 PSRS Tautas Komisāru padomes reliģijas kulta lietu pilnvarotā LPSR V. Šeškens vēstule PSRS Reliģijas kulta lietu padomes priekšsēdētājam I. Poļanskim 1945. gada 31. decembrī. (Šneidere 2001: 299)

19 PSRS Tautas Komisāru padomes reliģijas kulta lietu pilnvarotā LPSR V. Šeškens ziņojums PSRS Reliģijas kulta lietu padomes priekšsēdētājam I. Poļanskim 1945. gada 13. jūnijā. (Šneidere 2001: 388)

1946. gadā Irbe un viņa tuvākie padotie tika arestēti, šos arestus uzņēma atzinīgi vai vienaldzīgi. Jaunie, kuri patiesi gribēja sadarboties ar padomju iestādēm, tapa par [Baznīcas] vadītājiem. Lielākais [garīdznieku] vairums atbalsta jaunos vadītājus. 9. maijā pirmoreiz kopš Padomju Latvijas atbrīvošanas draudzes lūdza par padomju administrāciju un aicināja ticīgos palīdzēt padomju valdībai. Mēs ticam, ka Luteriskā Baznīca ir kļuvusi pilnīgi lojāla padomju valdībai. Baznīcas augstākās vadības un kopumā visas garīdzniecības sovjetizācija ir sasniegta. (Statiev 2010: 261–262)

SECINĀJUMS

Baznīcas vadības kolaboracionismam bija izteikts piespiedu raksturs, bet arī tad tā centās izmantot režīma atvēlētās šaurās iespējas sava uzdevuma pildīšanai. Taču Baznīcas divdomīgā situācija to garīgi un morāli grāva.

Nodevības izvēle un tās sekas

Otrā principiālā izvēles iespēja bija tapt nodevējam, aģentam, ziņotājam. Visbiežāk tas notika spaidu kārtā – iebiedēšanas, šantažēšanas vai citu draudu rezultātā. Tad katram pašam čekas uzmanībā nonākušajam vajadzēja izlemt, kādu faktisko attieksmi ieņemt. Vai tā būs tikai imitēta sadarbība līdz faktiskai nesadarbošanās un novilcināšanas attieksme tiks atklāta un attiecīgi sodīta? Vai arī patiešām kļūt par “jauno padomju cilvēku”, topot par savu līdzšinējo vērtību un principu nodevēju?

Čekai viens no efektīvākiem veidiem, kā apspiest partizānu pretestību, bija piespiedu nodevība. To panāca ar brutālu fizisku iespaidošanu, psiholoģisku šantāžu, iebaidīšanu u. tml. Šim nolūkam tika izmantoti sagūstītie partizāni, viņu radnieki un atbalstītāji. Pēckara trūkumā gana iedarbīga bija arī uzpirkšana. Par šo izvēli partizānu prese rakstīja:

Nemaz negribas runāt par spiegiem un tautas nodevējiem pēc profesijas. Pat iedomāt riebjas šos zemiskos neliešus, kas par dažiem simtiem rubļu pie savas tautas brāļiem pastrādājuši un vēl joprojām turpina pastrādāt visnegēlīgākos briesmu darbus dresētu cilvēknidēju un bendētāju vadībā un kalpībā. Tie saņēmuši un saņems algu pēc nopelniem un pēc uzvarētājas cilvēcības taisnīgo tiesnešu sprieduma. Tiem kā kovārņu baram būs jālaižas projām no mūsu zemes, pamazām būs jāiznīkst un jāsakalst, kā sakalst no zemes izrautas un kaudzē samestas nezāles.²⁰

Attiecībā pret Baznīcu PSRS drošības orgānu galvenais uzdevums bija “atmaskot un arestēt pašas aktīvākās personas, kā arī sagraut ticīgo un kontakta grupas ar aģentu palīdzību, tos iesūtot pretpadomju grupās, ticīgo [...] vai arī savervējot kādu to dalībnieku”.²¹ Par LELB mācītāju attieksmi pret okupācijas varu Virsvaldes kasieris Krišjānis Šlosbergs (1879–1954, čekas segvārds “Demokrāts”)²² reliģisko lietu pilnvarotajam ziņoja, ka augstākais 2% no mācītājiem būtu jaunajai varai lojāli (Talonen 1997: 48). Viņš “griboši un regulāri sniedza savus ziņojumus [čekai], informējot par Konsistorijas notikumu patieso kursu un atklājot Irbes antikomunistiskos uzskatus un Siļķes “patieso seju” NKVD aizvien skaidrāk” (Talonen 1997: 52–53).

---

20 Jaunu rītu gaidot. (LNPA mēnešraksts “Dzimtene”, 1950, jūl./aug. Cit. no: Strods 2003: 151) Partizānu pētnieks Zigmārs Turčinskis skaidro nodevības fenomenu un min konkrētus gadījumus, kā nodevēji beidza savu dzīvi: “Partizāni par nodevējiem kļuva, lai glābtu savu ādu, bet atbalstītāji, lai iegūtu mantu. Taču nodevība šiem cilvēkiem laimi nenesa: Beitiku nošāva čekisti, Mangalim bija izpildīts nāvessods, Mūrnieks, Berķis un Strads, neraugoties uz izdarītajiem pakalpojumiem, saņēma cietumsodu, Purgaili deportēja uz Sibīriju. Sarkanis, sirdsapziņas mocīts, nodzērās, bet Jurjāns sajuka prātā un savu dzīvi beidza psihiatriskajā slimnīcā.” (Turčinskis 2011: 312)

21 *История советских органов Государственной безопасности*. Москва: Наука, 1977, стр. 481–482. (Cit. no: Strods 2008: 93)

22 Krišjānis Šlosbergs bija Pirmā pasaules kara dalībnieks, cīnījies arī Neatkarības karā kā virsnieks, uzdienējis Latvijas armijā līdz pulkveža pakāpei, 1922 atvaļinājies un pēc tam ieņēmis administratīvus amatus Iekšlietu ministrijā, apbalvots ar Lāčplēša Kara ordeni (1920) un Triju Zvaigžņu ordeni (1932). Bija kreisi noskaņots un pretniecīgs Kārļa Ulmaņa režīmam. 1940 ievēlēts Konsistorijā kā lajs, piedalījās tās sēdēs.

Tādu, kuri vēlētos un tūlīt sadarbotos ar komunistu varu, nebija daudz. Redzamākais piemērs ir luterāņu mācītājs Pēteris Kleperis²³. Jaunā vara izmantoja viņa karjerismu, un jau 1946. gadā viņš kļuva par Virsvaldes prezidija pirmo locekli, arhibīskapa Tursa tuvāko palīgu. Savu karjeru viņš iezīmēja arī ar to, ka denuncēja prāvestu Paulu Rozenbergu.²⁴ Pilnvarotais viņu raksturoja kā “īstu padomju cilvēku”.

SECINĀJUMS

Partizānu vidū nodevības gadījumā nodotos parasti piemeklēja letēlas sekas. Baznīcas vidē nodevēji varēja darboties salīdzinoši ilgi, infiltrējot tās struktūras un pat veicot ietekmes aģentu funkcijas. Tas bija iedarbīgs čekas veids, kā kontrolēt Baznīcas attieksmi pret komunistu režīmu un izmantot to savai propagandai.

23 Pēteris Kleperis (04.05.1904.–21.04.1968.) Studējis LU Teoloģijas fakultātē (1924–1933); vikārmācītājs Tukuma draudzē (1930–1934), ordinēts 23.04.1933. Kandavas prāvesta iecirkņa vikārs, 26.04.1934. Rīgas pilsētas vikārs (1935–1943). Mācītājs Biķeru (1935–1967), Rīgas Krusta (1936–44) draudzē, 30. gados – aizsargu mācītājs, mācīja latīņu valodu un ticības mācību skolās, no 15.10.1944. mācītājs Rīgas Jaunās Sv. Ģertrūdes baznīcā, tur 15.10.1944. noturēja dievkalpojumu, atzīmējot Rīgas “atbrīvošanu”. 1946 kalpoja Vecajā Sv. Ģertrūdes draudzē. No 1946 Virsvaldes prezidija pirmais loceklis, arhibīskapa Tursa tuvākais palīgs. 1947 maijā sāka strādāt konsistorijā kā Revīzijas komisijas loceklis. No 26.08.1947. Rīgas lauku iecirkņa prāvests. “Baznīcas kalndārā” publicēja ASV un Rietumvāciju nopeļošus rakstus, slavējot PSRS, PSKP. 14.–15.03.1948. 9. Ģenerālajā sinodē ievēlēts par Virsvaldes I Prezidija locekli, bija baznīcas mantzinis. No 18.01.1954. – Teoloģisko kursu, vēlāk Akadēmisko kursu inspektors (faktiskais vadītājs). Gandrīz visas pirms 1968 sasauktās iecirkņu sinodes vadīja Kleperis, tajās bez ierunām akceptēti viņa kandidāti. Kleperim izdevās novērst komunistu režīma plānus slēgt Jauno Sv. Ģertrūdes baznīcu. Kleperis bija vienīgais kandidāts arhibīskapa amatam 1968. gadā 11. Sinodē. Roberts Feldmanis atceras savu vizīti pie jaunievēlētā arhibīskapa: “Kad pastāstīju par Olaines baznīcas izbūvi, saņemu bargu rājienu, ka šī baznīca nemaz nav vajadzīga, tā bijusi dodama prom. Tam pievienojās ļoti garš un naidīgs zākājums par “kaitīgo” ārmisijas darbu, kuru kādreiz pārzināju brīvvalsts laikā.” (Feldmanis b. Roberts. *Dr. theol. Gustavs Turs – Latvijas evaņģēliski luteriskās baznīcas arhibīskaps. Atmiņas*. Pieejams: http://www.robertsfeldmanis.lv/lv/?ct=teologiski_raksti_2&&fu=a&id=7 (skatīts 30.01.2022.). Kleperis devās daudzos ārzemju komandējumos – uz Čehoslovākiju, Dienvidslāviju, Kanādu, Šveici, VDR. Kleperis miris Ukrainā, ceļā uz luterisko minoritāšu baznīcu konferenci Budapeštā.

24 Pauls Rozenbergs (1906–1954) Rīgas lauku iecirkņa prāvests un baznīcas Virsvaldes loceklis. Drosmīgo sprediķu dēļ piedzīvoja nepatīkšanas no vācu drošības dienesta (SD). Arestēts 28.02.1946., notiesāts 29.03.1947. uz 8 gadiem spaidu darbos. Vorkutas noietnē Rozenbergs slepenus organizēja dievkalpojumus un svētbrīžus, tajos piedalījās amerikānis Džons Nobls (John H. Noble, 1923–2007), kurš to aprakstījis grāmatās *I Found God in Soviet Russia* (1959), *I Was a Slave in Russia* (1961). Rozenbergs mira Vorkutas tundra, tā sekojot sava tēva Pētera Rozenberga (1871–1919) martira pēdās.

Pretošanās izvēle un tās sekas

Nonkonformisma izvēle savas ticības un/vai patriotisma dēļ nozīmēja, ka indivīds paturēja savu sirdsapziņu tīru. Bet tas arī nozīmēja, ka par to tūdaļ viņš tika atlaists no darba, tā bieži paliekot bez iztikas līdzekļiem. Aizdomu gadījumā viņš tika pratināts, pakļauts psiholoģiskai iespaidošanai, bieži arī fiziskai spīdzināšanai. Tam parasti sekoja izsūtījums un noņemšana uz gadiem vai pat augstākais sods – nošaušana ar/bez tiesas sprieduma²⁵. Vēl konsekvēntāka nonkonformisma stāja nozīmēja bruņotu pretestību, veidojot vai pievienojoties kādai nacionālo partizānu grupai ar gatavību par to maksāt ar savu dzīvību.

Latvijas valstiskuma pastāvēšanas pēdējos gadus iezīmēja latviešu nacionālās pašapziņas un valstiska patriotisma nozīmīgs pacēlums. Vācbaltiešu vēsturnieks Jirgens fon Hēns (*Jürgen Arist Bernhard Viktor von Hehn*, 1912–1983) rakstīja, ka šī latviskā “nacionālisma politika un ideoloģija ir ievērojami sekmējusi to, ka latviešu tauta ir izrādījusies apbrīnojami pretoties spējīga padomju nacionālajai politikai” (cit. pēc: Butulis 2004). Starpkaru posmā izauga jauna patriotiska paaudze. Viņu vecāki bija cīnījušies latviešu strēlniekos Pirmajā pasaules karā, radījuši vēsturisku precedentu latviešu valstiskumam,²⁶ Neatkarības karā izcīnījuši Latvijas valstiskumu un uzcēluši plaukstošu, eiropeisku un labklājīgu valsti Latviju kā latviešu valsti (Levits 2013). Vecāki, Latvijas valsts un īpaši tās izglītības sistēma bija pratusi jaunajā paaudzē ieaudzināt latviešu valstiskuma augstās vērtības apzināšanos.

---

25 No Rietumeiropas civilizācijas viedokļa nebija nozīmes, vai PSRS režīma upuris tika no tiesāts vai ne, jo tās kompartijas diktatūrā (faktiski *kompartokrātija*) jurisprudences kalpoja, nevis lai noskaidrotu cilvēka objektīvo vainu, bet lai represētu režīmam aktuāli vai potenciāli kaitīgos elementus. Vienu no Rietumu jurisprudences pamataksiomām – nevainīguma prezumpciju – aizvietoja komunistu likumdošanas prakses aksioma – *vainīguma prezumpcija*. T. s. padomju tiesa (parasti *troika* – prokurors, čekas pilnvarotais un milicijas priekšnieks, kas komunistu režīma sākuma gados vadījās pēc *revolucionārās sirdsapziņas*) izlēma upura likteni. Visbiežāk tā bija nošaušana, labākajā gadījumā – izsūtīšana uz 25 vai 15 gadiem.

26 Nevienai citai Latvijas teritorijā dzīvojošai tautai Latvijas valstiskums nebija vitāli un kritiski nepieciešams, jo tām (izņemot čigānus un ebrejus) jau bija savas nacionālās valstis.

Apkopojot Latvijas valstsnācijas – latviešu – vērtības, var sacīt, ka nacionālās pašapziņas pamatatziņa bija, ka nozīmīgākā no Latvijas valsts vērtībām ir pati tās pamatnācija – latvieši.²⁷ Tas nebija šovinisms, jo valstī netika kultivēta etniskā spriedze. Pēc gadsimtiem ilgā vācu un krievu jūga beidzot latvieši paši nu jau kā nacionāla valsts lepni varēja nostāties līdzās citām valstīm. Tagad kā valstsnācijai latviešiem vajadzēja apzināties, ka tieši viņi ir Dieva, iepriekšējo, nākammo paaudžu un savas sirdsapziņas priekšā atbildīgi par Latvijas valsts likteni, tāpat kā citas valstsnācijas ir atbildīgas par savām valstīm.

Nacionālajā apziņā liela loma bija patriotismam, gan kā nacionālo vērtību personīgam nozīmīgumam, gan kā tautas kolektīvai pašcieņai. Tas bija valsts sekmēts mērķtiecīgs latviskums un patriotisms. Vienlaikus tas tika saprasts arī kā vajadzība aizstāvēt savu Dzimteni, tās vērtības un intereses.

Latvieši apzinājās, ka Dzimtene viņiem ir kaut kas vairāk nekā tikai Latvijas zeme, kas veido tautas teritoriālo kopību, ka Latvija ir latviešu Tēvzeme, jo ir piesātināta ar viņu vērtībām. Tā ir iepriekšējo latviešu paaudžu kopta un uzticēta mantojumā nākamajām. Tā ir arī šo paaudžu sargāta – viņi par to atdevuši savu dzīvību un tajā ir apglabāti.

Pie Latvijas valsts vērtībām organiski pieder tautas²⁸ kultūra²⁹ kā tās gara pašizteiksme materiālās, sociālās, attiecībiskās, garīgās u. c.

27 Latvijas sūtnis Kārlis Zariņš Latvijas sūtniecībā Londonā 1942. gada 18. novembrī svētku uzrunā sacīja: “Mūsu valsts pamats ir latvju tauta.” (Citēts no: Strods 2009: 8)

28 Nacionālo partizānu prese rakstīja: “Kultūras vērtību radīšanu varam [...] iedomāties tikai kā nacionālu kultūru.” (Kultūras viltotāji. LNPA mēnešraksts “Dzimtene”, 1950. jūl./aug. Cit. no: Strods 2003: 146)

29 Kā pretstats tam bija okupācijas *antikultūra*. To partizāni trāpīgi raksturoja šādi: “Padomju Savienība ir viena vienīga milzīga kultūras viltošanas kalve, kas katru pārvaldāmās nācijas un tāpat indivīda ikvienu radošā gara izpauzumumu bez žēlastības piemēro sava pasaules uzskata Prokrusta gultai, apcirzdamā un staipīdamā bez žēlastības.” Tās formula ir: “nacionāla pēc formas, sociālistiska pēc satura”, kur “sociālistiskais saturs [...] ir kalpība boļševiku partijas nodomiem un mērķiem – [...] šaurs celiņš, uz kura [...] aiziet bojā visi kultūras radītāji. [...]” Tās faktiskais princips ir kosmopolitisms un krievu šovinisms. “Boļševiku kosmopolitisms nostājas pret visu “vecu kultūru”. Tas [ir] šķīras kosmopolitisms, audzis krasā krievu marksistu mācību ietekmē, visnejēdzīgākā šķīru naida kurināšanas atmosfērā.” (Kultūras viltotāji. LNPA mēnešraksts “Dzimtene”, 1950. gada jūlijs/augusts. Cit. no: Strods 2003: 147) Savukārt padomju “sociālistiskais pēc satura” izveidojies šādi: “Ir tikai viens Staļins, un krievs ir viņa pravietis.” (ibid. 150)

vērtībās. Tā balstās Rietumu civilizācijas pamatvērtībās.³⁰ Kā nākamā Latvijas valsts vērtība jāmin latviešu kā valsts valoda. Valoda ir ne tikai galvenais savstarpējais saskarsmes un atpazīšanas veids, bet arī nozīmīgs līdzeklis nācijas savdabības uzturēšanā un attīstīšanā. Taču valstsnācijas svarīgākā vērtība ir tās politiskās pašnoteikšanās reālā griba, valstsgriba, kas īstenojusies tās suverenitātē.³¹ To motivē formulēt nācijas vēsturiskā apziņa, tās vienotā izpratne par to, kas un kāpēc ir noticis tās vēsturē un kāda nozīme notikušajam ir nācijas dzīvē. Vēsturiskajā apziņā nozīmīga ir katra pilsoņa līdzdaļa ar nāciju notiekošajā, īpaši tai būtiskos brīžos. Tā ir institūciju un individu atbildības apziņa par to, kur katrs nācijas loceklis ir/nav bijis un ko ir/nav darījis tās labā.

Latvijas valsts vērtību kopumu noslēdz tās valstsnācijas – latviešu – cīņas gars, kas ir attīstījies un veidojies tautas militārajās un nemilitārajās cīņās, aizstāvot augstākminētās vērtības.³² Latviešu tautas cīņas gars, tās militārpatriotiskais ētoss³³ bija veidojies latviešu strēlnieku cīņās (1915–1918), nostiprinājies Neatkarības karā (1919–1920) un guvis tālāku attīstību Latvijas armijā (1920–1940),

---

30 Latviešu nacionālais filozofs Pauls Jurevičs (1891–1981) Eiropu sauc par “mūsu plašāko tēvzemi, jo eiropēiskums ir arī latviskuma priekšnosacījums, – zaudējot eiropēiskumu, mēs neizbēgami zaudējam arī savu latviskumu” (Jurevičs 1956: 134).

31 To izteica Latvijas armijas kara ministrs ģenerālis Krišjānis Berķis (1884–1942): “Tikai tad, kad mūsu tauta pati sāka vadīt savus spēkus, mēs sākām savas dzimtenes dzīvi pēc tās prasībām, kādas mums uzliek mūsu tautas dvēsele, mūsu tautas sūtība uz šīs zemes. No šīs sūtības arī izaugusi un tālāk veidojas mūsu valsts dziļi nacionālā īpatnība un tas, ko mēs apzīmējam par latvisko un kas mums ikvienam, savas tautas īstam dēlam, ir svēts un neaizskarams. Šīs idejas augstākais izpaudums ir visu mūsu svētums un dzīves saturs – mūsu valsts Latvija.” (Berķis 1940: 17)

32 Šo cīņas gara pārmantojamības vērtību labi izsaka bijušā Ziemeļlatvijas armijas virspavēlnieka pulkveža Jorģa Zemitāna (1873–1928) uzruna Valmieras kājnieku pulkam piecu gadu svētkos: “Esmu pārliecināts, ka jūsu vidū dzīvo pirmo brīvības cīnītāju gars, kuru karsto tēvijas mīlestību apliecinājusi viņu varonība un pašaieliedzība. Glabājiet šo garīgo mantojumu savās sirdīs kā svētumu un vadieties no viņa kā savā ikdienišķā darbā, tā arī kaujas troksnī, kad tauta būs spiesta jūs saukt uz izšķirošu cīņu par savu brīvību.” (Valmieras kājnieku pulka vēsture 1976: 403–404)

33 Ar *ētosu* šajā rakstā, apkopojot vairāku starptautisku interneta vārdnīcu definīcijas, tiks saprasts personas vai kopības vadošo ideālu un vadmotīvu kopums, īpašais raksturs, raksturīgais gars.

partizānu cīņās³⁴ un nevardarbīgajā pretestībā (1941), un Latviešu leģionā (1943–1945).

Partizāni bija šo vērtību kopuma un cīņas gara likumsakarīgi mantinieki. Tāpēc viņu avīzē “Tēvzemes Sargs” lasām:

Mēs, vecie brīvības cīnītāji [...], vecie kaujas vilki, mācām jūs, Tēvzemes sargus – partizānus un nākošo paaudzi, ka tikai varonībā, vienprātībā un paklausībā Tēvzemes balsij var glābt mūsu tautu no kalpības svešai boļševiku varai. Aiz mums ir laikmets, pilns ar latviešu kareivju slavenībām. Mūsu cietā daba pasaulskarā, brīvības cīņās un pēdējā karā Volchovas purvos un Kurzemē darījusi skaļu slavu latviešu vārdam visā pasaulē. [...] Latviešu kareivis ir gājis, iet un ies ne tikai par savu dzīvību, zemi, valsti un senču kapiem, bet arī par savu tautu, tās kultūru un nākamām paaudzēm. Tāpēc [...] mūsu [...] partizāni ir visas latviešu tautas lepnums un gods. [...] Arī šodien, tāpat kā pirmās brīvības cīņās, mēs visi stāvam par savu Tēvzemi, tautu, viņas brīvību un neatkarību.³⁵

Pēc Latvijas okupācijas 1940. gadā, tās valsts institūciju un armijas iznīcināšanas, Latviešu leģiona cīņām vienīgais latviešu tautas bruņotais pretošanās spēks bija nacionālie partizāni (1944–1956), kuri, vēsturnieka Ulda Neiburga vārdiem, “ar ieročiem rokās pauda tautas nostāju pret apspiedējiem un uzskatāmi demonstrēja nesamierināšanos ar otrreizējo padomju okupāciju” (Neiburgs 2015). Jo, kā retoriski vaicā trimdas vēsturnieks Uldis Ģērmanis, kas bija latviešu nacionālie partizāni? Taču nekas vairāk vai mazāk kā tautas pretestības gara izpausme tās kapračiem (Ģērmanis 1995: 16).

Nacionālo partizānu kustība bija masveidīgākā latviešu pretestība okupantiem. Latvijā bija vismaz 201 nacionālo partizānu darbības

34 Inese Dreimane raksta, ka “daudziem par piemēru un paraugu bijusi arī 1918.–1920. gada Ziemeļlatgales “Zaļo partizānu” darbība” (Dreimane 2006a: 181).

35 Vecais cīnītājs. Latviešu tautas varonība. LTS(p)A laikraksts “Tēvzemes Sargs,” 1945. gada decembris, Nr. 4, red. M. Skuja (V. Mundure). Cit. no: Strods 2003: 129.

rajons, kur ar sarkanajiem izcīnīja 15 727 sadursmes, no tām 16 nozīmīgas. Latviešu tautas bruņotajai pretestībai bija nozīmīgi rezultāti:

Latviešu nacionālo partizānu darbība nodarīja padomju varai manāmus zaudējumus. Visas bruņotās pretestības laikā padomju aparāts funkcionēja tikai daļēji. Nacionālie partizāni diktēja padomju izpildkomitejām un sevišķi komunistu funkcionāriem uz vietām savus noteikumus. Padomju varas iestādes kopš 1945. gada nekur nejutās drošas. (Šilde 1993: 13)

Jāņem vērā arī, ka “Latvijas partizāni bija daļa no visas Baltijas bruņotās pretestības, jo tai laikā arī Lietuvā un Igaunijā bija sākuši darboties nacionālie partizāni, šī fronte neaprobežojās ar Latvijas teritoriju, bet viss apgabals no Narvas ziemeļos līdz Klaipēdai un Viļņas apgabalam veidoja vienu apvienotu cīņu apgabalu” (Strods 1999: 341). Tāpēc pamatots ir vispārinājums, ka “tik plaša apjoma un tik sirdīgu pretestību, kādu latvieši parādījuši pēc 1944./45. gada, tie savas vēstures gājumā vēl nav parādījuši nevienai varai, nevienai kundzībai” (Šilde 1960: 169). Vēsturiski tā ir bijusi arī ilgstošākā³⁶ tautas pretošanās iebrucējiem. Tā bija arī pilnīgi brīvprātīga.³⁷ Vēsturnieks un sabiedriskais darbinieks Ādolfs Šilde (1907–1990) to raksturo sekojoši:

Neviens varas pārstāvis taču nemobilizēja tos un neizsūtīja cīņā. Katrs pats izšķīrās par cīņu, un tādu, kas to darīja, bija daudz. Viņi sekoja katrs savam iekšējam aicinājumam. Ja kāds vispār deva

---

36 “Latvijas nacionālo partizānu karš, kas bija jau agrākos gadsimtos, bet jo sevišķi 20. gs. izstrādātā brīvības cīņas forma, ir bijusi līdz šim pārliecinošākā un ilgstošākā latviešu tautas atbilde iekarotājiem.” (Strods 1999: 563)

37 Atšķirībā no partizānu kustības PSRS Otrā pasaules kara laikā, kad sarkano partizāni varmācīgi mobilizēja vācu okupētajās teritorijās esošos civiliedzīvotājus cīņai savās vienībās.

mobilizācijas pavēli, tad tā bija šo cilvēku **sirdsapziņa un patriotisms** [Ādolfa Šildes izcēlums]. (Šilde 1960: 193–194)³⁸

Latviešu partizānu pētnieks Heinrihs Strods (1925–2012) paskaidro viņu cīņas iemeslus:

Šīs kustības pamatā bija latviešu tautas pieredzē balstītais naids pret komunistisko monoideoloģiju un okupāciju. Otrkārt, tā bija latviešu tautas nacionālās neatkarības griba un pārliecība, ka nacionālai Latvijas valstij jātiek atjaunotai. Treškārt, tās bija bailes no pieredzētajām čekas represijām, kas draudēja t. s. “šķiru ienaidniekiem” un padomju varas politiskajiem pretiniekiem. (Strods 1999: 5)

Šos iemeslus atzīst arī daži krievu vēsturnieki, piemēram, Jeļena Zubova:

Sacelšanās kustība Baltijā bija atbilde uz sovjetizācijas politiku, īpaši to pavadošajām represijām un teroru. Lietuvas, Latvijas un Igaunijas aneksija 1940. gadā un sekojošie mēģinājumi inkorporēt tās padomju sistēmā kļuva par to izaicinājumu, uz kuru Baltijas valstu pilsoņi atbildēja ar aktīvu un pasīvu pretošanos. (Зубова 2008: 196)

Par Ukrainas okupācijas kritiku no Maskavas Valsts starptautisko attiecību institūta izslēgtais vēsturnieks Andrejs Zubovs saka:

---

38 Šilde paskaidro šo sirdsapziņas diktātu: “Partizānu zvērests [“Es zvēru Dieva un savas tautas priekšā, ka visa mana griba un visi mani spēki būs veltīti cīņai par manu tautu”] bija iekšēja prasība, kas nedeva miera un spieda iet aktīvā cīņā, – te ierunājās sirdsapziņa. Te raustin rausās uz āru to spēku iedarbība, kas liek garīgi saslieties un aizstāvēt to, kas tuvs un neatņemams, bez kā cilvēks nevar būt laimīgs, kas to citādi morāli diskreditē un savazā cieņā un pašcieņā, visu cilvēcīgo iemin dubļu skrīni vai padara par garīgu kretīnu [...]. Cīņa bija nepieciešama kompensācija dvēselei, kas gribēja nomazgāt kaunu, kāds rastos un žņaugtu apziņu, ja nekas nebūtu darīts sevis un savas tautas aizstāvēšanai.” (Šilde 1960: 54)

[..] šie vīrišķīgie cilvēki, kuri cīnījās par savu zemju neatkarību un pat vairāk par to – par savu tautu pašcieņu. Skaidrs, ka šīs nelielās grupas nevarēja iznīcināt Sarkanā armiju. Bet viņi varēja pierādīt, ka šīs tautas nevēlas pievienoties Padomju Savienībai, ka viņi vēlas būt neatkarīgi.³⁹

Savukārt prokremliskie autori Mihails Krisins un Mihails Ļitvins norāda, ka viens no Baltijas nacionālistisko formējumu rašanās un darbības iemesliem bija “izveidotais valstiskums vēl līdz pievienošanai PSRS un nacionālo [lasi – PSRS] valsts drošības orgānu izveides grūtības” (Крысин, Литвинов 2017: 226, 227). Uzskaitītie iemesli nav vienīgie, tikai svarīgākie.⁴⁰

Kopš 1944. gada nozīmīgākā no pretošanās formām komunistiskajai okupācijai bija nacionālo partizānu kustība un tās cīņas gara atbalstīšana. Pēc bruņotās cīņas beigām tautas vispārēju pretestību komunistu režīmam Latvijā līdz atmodai uzturēja nedaudzi nevardarbīgie pretestībnieki un nelielā mērā arī Baznīca.

Nacionālo partizānu karš un tā atbalstīšana bija Latvijas pilsoniski apzinīgās un aktīvākās daļas konsekventākā un pilnīgi brīvprātīga bezkompromisa cīņa pret komunistisko ļaunumu. Pēc kapitulācijas vairāk nekā 4000 leģionāru⁴¹ devās Kurzemes mežos, lai turpinātu savu cīņu pret iebrucējiem.

Pēc VDM ziņojuma LK(b)P CK datiem, 1945. gadā Latvijā darbojās 400–500 nacionālo partizānu grupas, apvienotas lielākās vienībās, ap 20 000 cīnītāju un tikpat atbalstītāju (Strods 2012: 41). 1944. gada janvārī Baltijā bija ap 82 000 partizānu (Strods 2006: 24). No 1944. gada

---

39 Citēts diemžēl no Kremļa pseidovēsturnieka Vladimira Simindeja raksta (Симиндей 2019).

40 Nacionālo partizānu kara iemeslus var iedalīt pozitīvajos un negatīvajos. Negatīvie bija Latvijas valstiskuma iznīcināšana, tās suverenitātes pilnīgais noliegums, fiziskais genocīds pret Latvijas iedzīvotājiem, genocīds pret latviešu kultūru, valodu un rietumniecisko mentalitāti, rusifikācija, Latvijas zemniecības iznīcināšana, Latvijas kolonizācija, Sarkanarmijas kara noziegumi. Pozitīvie bija vajadzība atjaunot savu demokrātisko valsti, militāri aizstāvēt savas nācijas vērtības, apkarot vietējo komunistu okupācijas varu.

41 Pēc šodienas mērogiem – gandrīz brigāde (!). Jāņem vērā, ka tie bija pieredzējuši cīnītāji, jo 19. divīzija visu kara laiku netika pārdislocēta aizmugurē pārformēšanai un atpūtai.

līdz 1956. gadam Latvijas teritorijā darbojušās pāri par 900 nacionālo partizānu vienību (Nacionālie partizāni b. g.).

Latviešu partizānu karš bija ne tikai morāls faktors vien, tas, kā secina Strods, reāli “saīsināja komunisma diktatūras stāžu Latvijā” (Strods 1999: 563), jo “blakus oficiālajai krievu padomju varai pastāvēja neoficiālā nacionālā pagrīdes vara, kas ierobežoja arī Latvijas kolonizāciju līdz 50. gadu vidum, jo kolonisti “nebrauca tur, kur šaudās”” (Strods 2012: 38).

Balstoties uz šo Stroda atziņu, var izteikt šādu hipotēzi par nacionālo partizānu kustības nozīmi: latviešu tautas dziļākais depresijas un letargijas punkts bija brežņevisma ēras 80. gadu sākums, kad vispārējā stagnatīvā atmosfēra lika latviešiem slīgt aizvien dziļākā bezcerībā un bezspēcības apziņā. Ja nebūtu bijušas partizānu 12 gadu cīņas, režīms būtu to panācis jau 70. gadu sākumā. Tad Atmodu nebūtu bijis, kam sagaidīt. Autoraprāt, partizānu cīņas gadi ir būtiski svarīgi tautas liktenī, jo viņu iegūtie 12 gadi bija kritiski svarīgi nācijas pašapziņas izdzīvošanā un valstsgrības atjaunošanā.

Lielākās partizānu organizācijas Latvijā bija LNPA – Latvijas Nacionālo partizānu apvienība (Vidzemē, 1944–1953), Latviešu partizānu armijas (!) pulkveža Pētera Supes (segvārds Cinītis, 1920–1946)⁴² vadībā, LNPO – Latviešu nacionālo partizānu organizācija (Ziemeļkurzemē, 1945–1947) un LTS(p)A – Latvijas Tēvijas sargu (partizānu) apvienība (Latgalē, 1945–1946), kuras prezidija priekšsēdētājs

---

42 Pēteris Supe (1920–1946), studēja LU agronomiju, ieguva I šķiras agronoma grādu, strādāja par Abrenes apriņķa galveno agronomu. Aizsargs, mazpulku vadītājs. Vācu izlūkdienests sagatavoja Supi par diversantu un ar izpletņlēcēju grupu *Laplant* 1944. gada 1. oktobrī desantēja Latgalē, bet vācu uzdevumu izpildes vietā viņš apzināja vietējos partizānus un 10. decembrī no septiņām grupām (kopā 123 vīru) nodibināja Latvijas Nacionālo partizānu apvienību (LNPA), bija tās pirmais komandieris. Tā aptvēra teritoriju no Viļāniem līdz Valkai, no Cēsīm līdz Madonai. Partizānu skaits tajā ātri sasniedza tūkstoti. 1945. gada janvārī Susāju pagasta Stompaku purva salās pie Viļakas Supes vīri izveidoja Baltijā lielāko nocietināto apmetni “Saliņas”. Tur mita ap 400 cilvēku, arī sievietes, bērni un vecie. 2.–3. martā ap 310 partizānu ciniņās pret daudzkārtēju čekas karaspēka pārspēku, nodarot tam lielus zaudējumus. Supe ir vienīgais, kuram piešķirta Latviešu partizānu armijas pulkveža pakāpe. Viņu nogalināja čekas savervētais nodevējs, likvidators Jānis Klimkāns (partizānu segvārds Kāls, čekas segvārdi Leons, Dubins, Pāvels, 1921–1970), uz kura sirdsapziņas ir arī vismaz 35 arestētas personas.

bija Romas katoļu Baznīcas priesteris Antons Juhņevičs (segvārds Vientulis, 1905–1947).⁴³

Nacionālo partizānu karš faktiski bija latviešu nacionālā atbrīvošanās kustība pret Krievijas ceturto impēriju tās PSRS formā. Pētnieks Turčinskis saka: “Partizānu kustība bija latviešu tautas cīņa. [...] PSRS okupācija vienlaikus bija krievu okupācija ar komunistisku novirzi.” (Turčinskis 2011: 302–303) Partizānu cīņas nacionālo faktoru uzsver arī Strods: “Absolūtais nacionālo partizānu vairākums bija latvieši, bet sarkanajā frontē pretinieku absolūtais vairākums bija krievi (izņemot iznīcinātāju bataljonus). Tā cīņa šai karā notika starp impērijas valdošās nācijas un pakļautās tautas pārstāvjiem.” (Strods 1999: 559)

SECINĀJUMS

Izvēle konsekventi pretoties okupācijas režīmam likumsakarīgi noveda pie bruņotas cīņas ar to. Latvijas nacionālo partizānu karš bija latviešu tautas nacionālā atbrīvošanās kustība pret komunistiskajiem okupantiem, lai atgūtu savu valstiskumu. Ņemot vērā tā plašumu, ilgstamību un nozīmību latviešu tautas apziņā, tas pamatoti saucams par “latviešu Tēvijas karu”⁴⁴.

Garīdznieku iesaiste nacionālo partizānu kustībā

Baznīca pati bija piedzīvojusi brutālas represijas jau Latvijas PSR komunistu režīma laikā 1919. gadā. Tā labi apzinājās un skaidri norā-

---

43 Priesteris Antons Juhņevičs (1905–1947) pievienojās nacionālajiem partizāniem 1944. gada vasarā, organizēja nacionālo pretestības kustību Latgalē un Sēlijā. 1945. gada 24. augustā Juhņevičs tika ievēlēts par Tēvzemes sargu (partizānu) apvienības (LTS(p)A) prezidija priekšsēdētāju. 1945. gada beigās čekisti arestēja 33 ģimenes no Vārkavas apkārtnes un aizveda uz Daugavpils cietumu. Lai glābtu savas draudzes locekļu dzīvības, 1946. gada 8. janvārī Juhņevičs labprātīgi legalizējās, bet 24. aprīlī čekisti viņu Vanagos arestēja. Priesteris tika apsūdzēts “pretpadomju nacionālistisko bandu organizēšanā un pretpadomju aģitācijā”. Pēc kara tribunāla sprieduma viņu 1947. gada 14. februārī nošāva Rīgas Centrālcietumā. 2005. gadā viņam tika atklāta piemiņas plāksne Vanagu baznīcā. Par Juhņeviču režisors Normunds Pucis 2014. gadā uzņēma inscenētu dokumentālo filmu “Segvārds Vientulis”.

44 Vīru kopas “Vilki” dalībnieka, O. Kalpaka Rīgas Tautas daiļamatu pamatskolas skolotāja, sabiedriskā darbinieka Andra Balcera (Triju Zvaigžņu ordenis, IV šķira, 2021) apzīmējums.

dija uz komunisma ideoloģijas un prakses baiso raksturu.⁴⁵ Baznīca, kurai vēl svaigā atmiņā bija komunistu briesmu darbi, atkal piedzīvoja tā paša režīma – kompartijas diktatūras – brutālās represijas 1940. – 1941. gadā. Tās atsākās ar Latvijas reokupāciju 1944. gadā. Latvijas kristīgo konfesiju garīdzniekus sāka represēt jau 1944. gada beigās un 1945. gada sākumā. Šajā laikā tika arestēti 8 luterāņu, 24 pareizticīgo un 5 katoļu priesteri (Dreimane 2002:224).

Baznīca pārstāvēja citu pasaules uzskatu nekā PSRS kompartija un tās režīms. Tas ietvēra arī atšķirīgu reokupētās Latvijas politiskā stāvokļa vērtējumu. Sekulārie latvieši šo režīmu uzskatīja par nelegitīmu, jo 1917. gadā tas bija uzrūpējis varu Krievijā lielinieku apvērsumā. Latvijā tas ienāca aneksijas rezultātā 1940. gadā un nostiprinājās ar brutālām metodēm (Baigais gads). Savukārt latviešu kristiešu acīs režīma nelegitimitāti pastiprināja tā izteikti karojoši ateistiskais raksturs.

Komunistu varas izpratni par Baznīcu Latvijas okupācijas apstākļos precīzi raksturoja LPSR galvenais ateisma ideologs Zigmunds Balevics (1933–1987): “Reliģija attīstīta sociālisma sabiedrībā ir vienīgā legālā un joprojām vēl visai ietekmīga ideoloģiskās opozīcijas forma.” (Balevics 1980: 37) Karojošā ateisma varmācīga ieviešana Latvijā demonstrēja, ka valsts ir ne tikai okupēta, bet arī ka kompartijas režīms agresīvi uzbrūk un noārda tās pamatvērtības, aizstājot ar savām antivērtībām.

Lai arī pirms Otrā pasaules kara LELB nebija oficiāla valsts Baznīca, taču tā bija valsts iestāžu un amatpersonu respektēta, tautā atzīta un populāra. Tā līdzās Evaņģēlija sludināšanai un tautas garīgai apkopšanai aktīvi atbalstīja un veicināja latviešu patriotismu, tautas nacionālo pašapziņu un militārpatriotisko ētosu. LELB mācītāji bieži bija ne tikai savu draudžu, bet arī vietējo apriņķu Latvijas armijas vai aizsargu pulku un zemāku apakšvienību mācītāji. Savukārt Romas

---

45 Piemēram, mācītājs Kārlis Beldavs (1868–1936) uz vācbaltiešu mācītāja Oskara Šaberta (*Oskar Schabert*, 1866–1936) grāmatas *Baltisches Märtyrerbuch* (Schabert 1926) pamata izdeva savu “Mācītāji, kas nāvē gāja” (Beldavs 1933; atkārtots izdevums: Beldavs 2010), kurā aprakstīja represēto vācbaltiešu un latviešu mācītāju likteņus 1919. gada komunistiskās okupācijas laikā.

katoļu Baznīcai bija liela ietekme Latgalē. Tai bija nozīmīgs organizatorisks un garīgi morāls atbalsts un resurss Vatikānā.

Luterāņu mācītāju attieksmi pret okupācijas režīmu apraksta vēsturnieks Jouko Talonens: “Luterāņu mācītāju lielais vairums bija pilnīgi komunisma pretinieki. Viņi nepārprotami noraidīja komunismu un padomju sistēmu. Izteikumi pret “bezdievību,” kas izskanēja sprediķos, bija apzināti antikomunistiski izteikumi.” (Talonens 2009: 48) Kā atzīmē Strods, bija vērojama mācītāju nostāšanās tautas klusējošā vairākuma un nevardarbīgās pretošanās pusē (Strods 2008: 93).

Pirmais no reliģisko lietu pilnvarotajiem LPSR Voldemārs Šeškens ātri konstatēja, ka ar pastāvošo LELB vadību – arhibīskapa p. i. prāvestu Kārli Irbi,⁴⁶ Artūru Siļķi,⁴⁷ Paulu Rozenbergu⁴⁸ – nekāda režīmam izdevīga sadarbība nav iespējama. Tā faktiski piekopa pilsoniskas nesadarbošanās stratēģiju. Vēl vairāk, Šeškens sacīja, ka “visa Irbes darbība pamatos ir naidīga pret pastāvošo kārtību, un tā mēģina apvienot pretpadomiski noskaņoto garīdznieku aprindas cīņai pret padomju varu zem luterāņu baznīcas karoga.” Vēl vairāk, Irbe “mēģina izmantot baznīcu, lai palīdzētu padomju varas ienaidniekiem”. Piemēram, kad pilnvarotais centās viņu piespiest izsūtīt aicinājumu partizāniem legalizēties, Irbe “kategoriski atteicās, paziņojot, ka netic padomju orgānu solījumiem par no meža iznākušo cilvēku neaizskaramību, un, kamēr valdība npublicēs dekrētu par visu arestēto,

---

46 Kārlis Irbe (1885–1966) – bīskapa Kārļa Irbes brāļa dēls.– LELB arhibīskapa p. i. (27.11.1944.–21.02.1946.) Irbe nesadarbojās ar komunistu varu. (Par to sīkāk sk.: Talonens 2009: 54–56.) Pilnvarotais Voldemārs Šeškens (amatā 1944–1948) rakstīja: “Pēc savas uzvedības viņš ir neaptverami nekaunīgs. Tie nav audzināšanas defekti, bet pārdomāta rīcība.” Piespriesti 10 gadi, sodu izcietis Karagandā, 1955. gadā pārcelts uz Blagoveščensku. Noturēja slepenus dievkalpojumus savā barakā. 1956. gadā atgriezies Latvijā. 1956.–1966. gadā kalpoja Rīgas Sv. Trīsvienības draudzē.

47 Arturs Siļķe (1908–1965) beidza LU Teoloģijas fakultāti 1939. gadā, ordinēts 29.01.1939., Rīgas iecirkņa vikārs, kalpoja Rīgas Kristus draudzē, lektors LU Teoloģijas fakultātē. Vācu okupācijas laikā gatavoja doktora disertāciju Jaunās Derības ekseģēzē. Bija viens no arhibīskapa ieceltiem vietniekiem. Pēc deportācijas uz Vorkutu (1946–1953) atgriezās 1957. gadā, kalpoja Slokā un Irlavā, piedalījās garīdznieku sagatavošanā. Attiecībās ar NKVD centās to mānīt. Reliģisko lietu pilnvarotā ziņojumos teikts: “Viņš radīja nopietnu un kaitīgu, bet atsevišķos gadījumos naidīgu ietekmi.”

48 Paula Rozenberga lietā rakstīts, ka viņš “naidīgi noskaņots pret padomju varu un ir aktīvs latviešu buržuāziskais nacionālists”. Citēts no: Krūmiņa–Koņkova 2015.

sākot no 1940. gada, amnestiju, viņš neuzskata par iespējamu izsludināt šādu vēstījumu” (Krūmiņa-Koņkova 2015). Pēc Talonena atziņuma, “Baznīcas vadība – Irbe, Rozenbergs un Silķe – bija spēcīga komanda gan teoloģiskajos un baznīcpolitiskajos, gan arī politiskajos un sociālajos jautājumos. Salauzt šo monolīto vienību nebija viegli.” (Talonens 2009: 35) Tāpēc viņi tika izsūtīti. Bija skaidrs, ka arī nākamā vadība, ja izvēlētos līdzīgu taktiku, tiktu tāpat iznīcināta. Reālpolitiski raugoties, konfesoru un martiru paradigma Baznīcas vadības līmenī sevi bija izsmēlusi atbilstošu cilvēkresursu trūkuma dēļ.

Kristīgās Baznīcas klātbūtni un tās garīgo, morālo un humāno atbalstu šai cīņai pārstāvēja nevis kristīgo Baznīcu vadība, kas centās izvairīties no atklāta konflikta ar okupācijas režīmu, bet gan dažādu konfesiju nedaudzi pilsoniski drosmīgi garīdznieki. Gan partizāniem, gan tautai nozīmīgi bija tie nedaudzie Baznīcas kalpi, kas pārstāvēja tās vērtības konsekventi līdz pat to militārpatriotiskajām sekām.

Garīdznieku iesaiste cīņā pret okupantiem īstenojās plašā diapazonā – no piedalīšanās kādas partizānu grupas darbībā un garīgā, humānā, informatīvā, loģistiskā un materiālā atbalsta sniegšanas līdz nelegāli dzīvojošo personu slēpšanai (Dreimane 2002: 222). Kā secina Dreimane, piemēram, “A. Juhņēvičs un E. Grāvītis izmantoja savu garīdznieka autoritāti, lai organizētu nacionālo partizānu kustību” (turpat 238).

Aplūkošu tikai Latvijas lielāko konfesiju – luterāņu un katoļu – garīdznieku līdzdaļu. Ar partizānu kustību un nelegālistiem bija saistīti 25 katoļu un 6 luterāņu garīdznieki (turpat 222). Par pareizticīgo priesteru attieksmi pret partizāniem Dreimane raksta: “Latgalē, kur krievu tautības iedzīvotāju skaits bija daudz lielāks nekā citos Latvijas novados, neviens pareizticīgo priesteris nacionālajiem partizāniem palīdzību nesniedza, lai gan viņu vidū bija pareizticīgie – kā krievi, tā latvieši. Varbūt tas saistīts ar pareizticīgo priesteru lojalitātes trūkumu Latvijas brīvvalstij, tādēļ viņi norobežojās no tiem, kas cīnījās par tās atjaunošanu.” (Turpat 259)

Daži garīdznieku atbalsta piemēri

Stompaku partizānu nometnē kādā no bunkuriem bija iekārto- ta kapela. Katru dienu tur dievkalpojumus vadīja un turpat pieņēma arī grēksūdzes Šķilbēnu katoļu draudzes prāvests, LNPA prezidi- ja priekšsēdētājs priesteris Ludvigs Štagars (1905–1973, partizānu segvārds Pabērzs,), kurš “ienāca mežā ar bisi plecā un Bibli rokā” (Dreimane 2006: 226). Viņš piedalījās vienības statūtu izstrādē, pa- grīdes laikraksta izdošanā un bija viens no LNPA idejiskajiem iedves- motājiem (turpat 235), tāpēc ne velti “čekisti viņu meklēja un gribēja notvert vairāk nekā citus partizānus” (turpat 226). Ar liturģiskajiem priekšmetiem un sakramenta elementiem viņu apgādāja kapucīnu mūks vācbaltietis Kārlis fon Gumpenbergs (tēvs Toms, 1904–1984). Viņš arī pieņēma nelegālistu grēksūdzes (turpat 245). Apcietinot viņam inkriminēja “bandītu idejisko iedvesmošanu un nacionālistiskas organizācijas vadīšanu” (Dreimane 2011). Tā režīms novērtēja kristī- gās vērtības kā sev bīstamas⁴⁹.

Vanagu katoļu draudzes prāvests Antons Juhņevičs (1905–1947) sprediķos drosmīgi uzstājās pret vācu un komunistu okupāciju, slē- pa iesaucamos no mobilizācijas nacistu un Sarkanajā armijā. Viņam 1945. gada pirmajā pusē izdevās apvienot Vārkavas un Līvānu pagastu mežos dzīvojošos nelegāļus nacionālo partizānu vienībās. 1945. gada 24. augustā priesteri ievēlēja par LTS(p)A prezidija priekšsēdētāju. Kopā ar partizānu Jāni Zelču (1910–1947)⁵⁰ viņš uzrakstīja LTS(p)A statūtus. Par garīdznieka klātbūtni liecināja partizānu zvērestā pie- minētā “uzticība Dievam un Tēvzemei”, kā arī “Dieva un ārvalstu palīdzības” piesaukšana partizānu cīņu sekmīgai norisei (Dreimane 2002: 225). Bez LTS(p)A organizatorisko un propagandas jautājumu

---

49 Dreimane secina, ka Gumpenbergs savā rīcībā vadījās no uzskata, ka kristieša pienākums ir palīdzēt nelaimē nonākušiem cilvēkiem, kam draudēja apcietināšana vai nāve. Viņš gan klos- terī, gan Sv. Alberta baznīcas pagrabā slēpa ebrejus un čigānus, kā arī materiāli palīdzēja Sar- kanās armijas karagūstekņiem (Dreimane 2002: 247). Pētniece arī atzīmē, ka pratināšanā viņš neatzinās, lai gan izmeklēšanas gaitā tika nežēlīgi spīdzināts (turpat, 246).

50 Baltinavas pagasta partizānu grupas neformālais vadītājs. Pēc kaujas Lutanāna purva Paegļu salā 1945. gada 9. decembrī čekisti viņu dzīvu sadedzināja ugunskurā. (Turčinskis 2016: 112)

risināšanas viņa jomā ietilpa partizānu garīgā aprūpe, kā arī ideoloģiskā iedvesmošana (turpat 226).

Zeltiņu luterāņu mācītājs Eduards Grāvītis (1913–1973)⁵¹ devās pagrīdē jau 1945. gada februārī. Viņš bija partizānu sakarnieks, organizēja Alsviķu pamieru⁵² un izplatīja skrejlapas. Dreimane šādi apraksta viņa darbību: “E. Grāvītis, izmantojot savu garīdznieka autoritāti, aicināja jauniešus atbalstīt partizānus un pievienoties tiem, ko daudzi arī darīja.” (Dreimane 2002: 229)⁵³ Grāvītim inkriminēja “bruņotu bandu organizēšanu Valkas apriņķī, bandu vadītāju informēšanu par karaspēka un miliču skaitu pagastos, kā arī bandītu iedvesmošanu aktīvam teroram pret partijas un padomju aktivistiem” (turpat 231). Pēc atgriešanās no izsūtījuma Kolimā viņam 1961. gada 25. augustā atņēma mācītāja reģistrāciju, apsūdzībā izmantojot denunciaciju, kurā bija teikts, ka viņš “aizlūdzot, lai jaunieši pie Dieva atgrieztos, savās runās aicina ticīgos propagandēt savus uzskatus [...] un draudzei līcis dziedāt Ērmaņa dziesmu “Dievs, sargi mūsu tēvuzeimi”” (Ķiploks 1993: 164).

---

51 Eduards Grāvītis ordinēts 29.01.1939., apstiprināts par Zeltiņu mācītāju 22.09.1942. Arestēts, sodu izcietā urāna raktuvē Kolimā, kur saslima ar silikozi, atbrīvots kā II šķiras invalids. Pēc atgriešanās strādāja Alsviķos meliorācijā, tad kalpoja Matišos, pēc tam Lielvārdē, Secē un Sēlpilī. Viņam atņēma mācītāja tiesības un pēc izpildkomitejas priekšsēdētāja rīkojuma arestēja. Grāvīti uz diennakti ievietoja vienā kamerā ar kriminālistiem. Tie viņu smagi piekāva, jo viņiem apsoliya, ka par to atlaidīsot viņu sodu. Mācītāju ievietoja slimnīcā, pēc nepilna gada viņš mira ar lēģerī iegūto plaušu silikozi.

52 Bezprecedenta vienošanās par desmit dienu (29.09.–09.10.1945.) uguns pārtraukšanu visā Valkas apriņķī starp LNPA grupējumu un čekas karaspēku.

53 Dreimane arī min, ka “E. Grāvītis neesošas Nacionālās komitejas vārdā 1945. gada aprīlī ar draudu vēstuli brīdināja kādu krievu tautības Alsviķu pagasta IeTK pilnvaroto [...]. Piedraudot ar nošaušanu, abiem pavēlēja pārtraukt nelikumīgos arestus, kā arī radiouztvērēju laupīšanu no pagasta iedzīvotāju mājām.” (Turpat 229)

Palsmanes, Velēnas, Tirzas luterāņu mācītājs Pauls Birzulis (1913–1990, partizānu segvārds Dakteris Mednis)⁵⁴ bija LNPA ZA štāba galvenais sakarnieks un partizānu grupu koordinators, organizēja partizānu uzbrukumus pagastu centriem, piegādāja viņiem operatīvo informāciju un medikamentus.⁵⁵

Aizputes mācītājs Roberts Krontāls (1910–1953) vācu okupācijas laikā 1942. gadā savu nacionālo uzskatu un nacionālistiskas avīzes izplatīšanas dēļ tika apcietināts un mēnesi pavadīja ieslodzījumā. Ar saviem sprediķiem viņš ātri iemantoja iedzīvotāju simpātijas un cieņu. Mācītājs atbalstīja partizānus ar pārtiku un naudu, izplatīja viņu laikrakstu “Daugavas Sargs”. Apcietināts dievkalpojuma laikā 1946. gada 24. novembrī. Spriedumā teikts, ka viņš bijis neapmierināts ar padomju iekārtu, uzturējis rakstiskus sakarus ar partizāniem, kā arī “svētījis tos tālākai cīņai pret padomju varu”.⁵⁶

SECINĀJUMS

Kristīgā Baznīca savu atbalstu nacionālo partizānu kustībai veica spontāni dažu drosmīgāko garīdznieku personās. Viņi savu kristīgo pārliecību īstenoja līdz pat tās militārpatriotiskajām sekām, sniedzot dažādu veidu atbalstu partizāniem. Viņu palīdzība

---

54 Pauls Birzulis, mācītāja Eduarda Birzuļa dēls. 1932. gadā absolvēja LELB ģimnāziju, ordinēts 1938. gadā. Neilgi Doma latv. draudzes adjunkts, tad līdz 1939. gada augustam Gaujienas māc. p. i., mācīja arī ticības mācību Gaujienas ģimnāzijā. Valkas 7. aizsargu pulka 8. rotas mācītājs. Neilgi vikārs Valkas iecirknī, no 1940. gada Palsmanes–Aumeisteru draudzes mācītājs. No 1944. gada decembra līdz apcietināšanai 1946. gada 21. jūnijā kalpoja arī Tirzā, Velēnā, Lejasciemā, Zeltiņos. Izmeklēšanas gaitā Birzulis nenodeva partizānus vai viņu atbalstītājus. 1946.–1955. gadā izsūtīts uz Vorkutu, sieva izsūtīta uz Kolimu. Abi varēja atgriezties tikai 1956. gadā. Tad viņš arī sāka kalpot Velēnā, Tirzā un Liezerē. Par viņa degsmi liecina vēstule Gustavam Tursam 14.12.1958.: “[Man] ir vienādi uzskati ar svešniecības gaitu biedru Āleru, kas izteicās: “Kaut vai akmeņi no gaisa krīt un tur izziņotajā vietā neviens neatnāktu, man tomēr tur ir jābūt!”” No 1969. gada kalpoja arī Rūjienā, no 1975. gada arī Mazaslacā, no 1987. gada arī Rozēnos. 1976. gadā kāds ļaundaris tišām nodedzināja Rūjienas baznīcu, Birzulis aktīvi organizēja tās atjaunošanu. Cieta motocikla katastrofā, pēc tās pasliktinājās veselība, emeritējās 1990. gadā.

55 Vienā gadījumā arī municiju – 100 patronas. (Dreimane 2002: 239)

56 Krontālam piesprieda 7 gadus nometnē un 3 gadus bez tiesībām. Pēc ilgāka laika Centrālcietaumā viņu nosūtīja uz Noriļsku, tad pa etapu uz Gorlagu, 1953. gadā pa etapu uz Ozerlagu, ceļā mācītājs mira (Birzniece b. g.; Talonens 2009: 83).

galvenokārt bija garīga, humāna, informatīva, loģistiska, materiāla un nelegālu slēpšana u. c.

***Garīdznieku atbalsta nacionālajiem partizāniem teoloģiskais pamatojums un tā ētoss*⁵⁷**

Kā jau minēts, neskatoties uz komunistiskā okupācijas režīma brutālo un masīvo spiedienu un tā iedarbīgumu, bija atsevišķi garīdznieki, kuri atbalstīja nacionālos partizānus. Viņu darbības teoloģiskā pamatojuma izpētei tad arī ir veltīta šī raksta sadaļa.

Autors apzinās, ka turpmākajam garīdznieku atbalsta partizāniem teoloģiskajam pamatojumam ir izteikti hipotētisks raksturs vismaz sekojošu iemeslu dēļ. Pirmkārt, pirmskara laikā neviena no Baznīcām nenodarbojās ar šīs problemātikas izpēti, jo bija daudzi citi aktuālāki jautājumi. Otrkārt, Latvijā nacionālo partizānu kara pieredze pirms Otrā pasaules kara bija īslaicīga – 1905. gada revolucionāru “mežabrāļu” kustība, 1919. gada latviešu partizānu cīņas pret sarkanajiem⁵⁸ un 1941. gada stihiski izveidojušos partizānu vienību cīņa pret bēgošajām sarkanarmijas vienībām. Nevienā no šīm cīņām Baznīca nebija guvusi kādu teorētiski reflektējamu pieredzi. Treškārt, neviens no partizānu cīņā tieši vai netieši iesaistītajiem garīdzniekiem nenodarbojās ar pretošanās jautājuma sistemātisku teorētisko analīzi, vismaz par to nav nekādu tiešu vai netiešu liecību. To liedza pati okupācijas situācija. Ceturtkārt, teorētiska apcere rakstveidā nebija iespējama konspirācijas dēļ.

---

57 Šajā nodaļā daļēji izmantota mana publikācija *Church under conditions of occupation: between survival, collaboration and military patriotic ethos – philosophically theological aspects*. *International scientific Conference. The Church and Totalitarian regime: secularization and Strategies of Survival* (Kalme 2017).

58 Augškurzemes partizānu pulks cīnījās virsleitnanta Jāņa Indāna (1895–1941) vadībā, Vidzemes partizāni leitnanta Artura Veckalniņa (1889–1942, segvārds Zaļais Arturs) vadībā, pulkveža-leitnanta Jūlija Ērgļa grupa Malienas apkārtnē un Balvu partizānu nodaļa kapteiņa Jāņa Vindedža (1892–1926) vadībā (kas 1919. gada jūlijā tika pārformēta par Latgales partizānu pulku).

Vienīgais, kas atliek, ir, analizējot kristīgajām konfesijām kopējo ticības pamatdokumentu Bībeli, censties hipotētiski rekonstruēt šo garīdznieku motivācijas teoloģisko pamatojumu. Neapšaubāmi tas ir akadēmiski riskants pasākums, tomēr tas ir labāk, nekā no šīs tēmas izvairīties vispār.

Bibliskā antropoloģija par cilvēka pamatuzdevumiem

Cilvēka miesīguma dēļ kristīgajā ticībā bibliskā antropoloģija ir cieši saistīta ar jautājumu par viņa apdzīvoto fizisko teritoriju. Kristīgās antropoloģijas izpratnē cilvēka virsuzdevums ir līdzdaļa Dieva pasaules uzturēšanas plānā, jo “mēs esam Dieva darba biedri” (1Kor 3:9), kuru uzdevums ir “kopt un sargāt” (1Moz 2:15) Dieva mums uzticēto konkrēto pasaules daļu⁵⁹.

Kopt, jo Dievs sākotnēji pasauli ir radījis “ļoti labu” (1Moz 1:31) un uzticējis cilvēkam to pārvaldīt (“lai valda pār [...] visu zemi”; 1Moz 1:26). Tā ir uzturošā, jaunrades un attīstības dimensija, kas īstenojas cilvēces civilizācijas un kultūras sasniegumos. Latviešiem šāda Dieva uzticēta vieta ir Latvija. Partizānu presē lasām: “Lai atceramies [...], ka vienīgi šie ir mūsu mājas, mūsu dzīves telpa, lai atceramies, ka svešie nāk un iet, bet mums Dievs licis izturēt un šie palikt, lai atceramies, ko labajos laikos sev un tautai solījuši: “No zemes šīs mēs izauguši esam, Mums šajā zemē galvas jānoliek!””⁶⁰

Sargāt ir “kopt” nodrošinājums. Partizāni rakstīja: “Tikai brīvā zemē var droši sējējs savu sēklu sēt, jo tikai brīvā zemē augļi nekritīs par laupījumu svešām varmākām.”⁶¹ Uzdevumi “kopt” un “sargāt” ir nesaraujami saistīti. Pasaulē, kurā līdztekus labajam mīt arī ļaunais,

---

59 Šodien šai teritorijas, telpas izpratnei jāpievieno arī visi citi telpu veidi, kurus cilvēks tagad apdzīvo – virtuālā, digitālā, kibertelpa u. tml.

60 Miers, meli un dzīvības. LNPA mēnešraksts “Dzimtene”, 1950, jūlijs/augusts. Cit. no: Strods 1999: 144.

61 Vecais cīnītājs. Latviešu tautas varonība. LTS(p)A laikraksts “Tēvzemes Sargs,” 1945, decembris, Nr. 4, atb. red. M. Skuja (V. Mundure), cit. no: Strods 1999: 129.

kā indivīdam, tā nācijai un tās Baznīcai ir jābūt spējīgiem aizsargāt sevi un savus darba augļus.

Valsts pamatnācijas piederību konkrētajai teritorijai veido tās ilgstamība dotajā laiktelpā. Tā savu teritoriju saņem mantojumā no iepriekšējām paaudzēm un kopj, lai nodotu nākamajai izkoptāku un vērtīgāku. Partizāni, uzrunājot latviešu jaunatni, rakstīja:

Jaunieši, jūs esiet tie, kam pieder nākotne, un šodien mēs visi vienoti ejam cīņā par to. Tikai dēļ jums, jaunā latviešu audze, mēs pērkam ar asinīm brīvību. Jums mūsu valsti Latviju mēs gribam nodot tādu, kādu to saņēmām no pirmajiem brīvības cīnītājiem. Par to mēs stāvam un mirsim.⁶²

Tikai pamatnācija, kas dzīvo savā zemē, ne citu tautu pārstāvji, kuri arī apdzīvo to pašu zemi, ir vitāli ieinteresēta rūpēties par tai uzticēto teritoriju. Vienīgi pamatnācija nodrošina teritorijas pastāvēšanu ilgtermiņā, jo ir Dievam atbildīga par to. Savukārt okupantiem anektētā teritorija ir tikai ekspluatējams resurss.

Nākamais indivīda un tautas uzdevums ir “meklēt Dievu” (Apd 17:26–27), t. i., īstenot Dieva gribu sev uzticētajā laikā un telpā. Tauta pastāv, kamēr tiek uzturētas tās reliģijā kā pārlaicīgi nemainīgajā lielumā pamatotās vērtības, kas īstenojas tās garīgi morālo vērtību sistēmā, kultūrā utt. Izzūdot (tiekot iznīcinātai) reliģijai kā indivīda un kopības identitāti nosakošam motīvam, izzūd arī tās veidotā civilizācija.

Ļaunuma izpratne kristietībā

Kristīgā ticība ļaunumu identificē nevis kā bezpersonisku, anonīmu, bet gan kā personisku, tātad konkrēti identificējamu personu – velnu, sātanu.⁶³ Kristīgajā skatījumā ļaunums nav pasaulei nepieciešams, jo tas nav sākotnējs, bet ir tikai esamībiski nejaušs faktors. Pēc

62 J. Ē., centr. vad. k. Latviešu jaunatne. LTS(p)A laikraksts “Tēvzemes Sargs,” 1945, decembris, Nr. 4, atb. red. M. Skuja (V. Mundure), cit. no: Strods 1999: 130.

63 Kā ebreju, tā grieķu valodā tas nozīmē ‘ienaidnieks’.

savas dabas tas ir katastrofāls, jo veidojies esamības katastrofas – grēkākrišanas – rezultātā. Tādēļ ļaunums nav un nevar būt radošs, tikai destruktīvs. Tas nav pašpietiekams, bet ir esamībisks parazīts un tādēļ ir ekspansioniski agresīvs. Sv. Raksti vēsta, ka velna kā personificēta ļaunuma mērķis ir izpostīt Dieva darbu: cilvēku, viņa apdzīvoto teritoriju un Kristus darbu.

Sātana mērķis ir iznīcināt cilvēku kā Dieva cilvēcisko radību (jo cilvēks ir veidots pēc Dieva tēla (1Moz 1:27) un ar mūžīgu dvēseli), t. i., pašu cilvēcības ideju kā tādu (1Tim 2:15: “[..] kas nonāvējuši Kungu Jēzu un praviešus, kas mūs vajājuši, kas Dievam nav patīkami un ir naidīgi pret visiem cilvēkiem.” Partizāni par to rakstīja: “[..] [čeki- ti] grib iznīcināt visus mūsu senču tikumus un parašas, lai mēs kļūtu bezjūtīgi sadisti. Viņi grib latviešu tautu, tāpat kā citas, padarīt par bezdomu un bezjūtu masu, ieročiem saviem pasaules iekarošanas plāniem.”⁶⁴

Velns cenšas iznīcināt totalitārā režīma okupēto konkrēto teritoriju kā Dieva radītās pasaules nozīmīgu daļu. Tāpat tam ir neciešams arī Kristus darbs (kristīgā vēsts) un no tā izrietošā vērtību sistēma – kristīgā kultūra visos tās līmeņos un simboliskajās izpausmēs.

Ļaunums ir ekspansīvs ne tikai fiziskajā, bet arī vērtībtelpā. Pēc teritorijas fiziskās okupācijas⁶⁵ tiek īstenota arī tās garīgās piederības maiņa. Tā izpaužas iepriekšējās vērtību sistēmas maiņā un tūlītējā tās destrukcijā. Tiek degradēti šīs vērtību sistēmas kultūras artefakti, tos iznīcinot un zaimojot. Okupētās tautas vērtības tiek morāli iznīcinātas, tās publiski un sistemātiski izņirgājot, apsmejojot, nicinot. Tā tiek demonstrēts nesodāma ļaunuma pārspēks pār labo, parādot, ka labais ir bezspēcīgs, nespējīgs aizsargāt sevi un savējos (piemēram, čekis-

---

64 J. Ē. centr. vad. k. Latviešu jaunatne. LTS(p)A laikraksts “Tēvzemes Sargs”, 1945, decembris, Nr. 4, atb. red. M. Skuja (V. Mundure), cit. no: Strods 1999: 130.

65 Pragmatiskajā līmenī okupanti iemigrē anektētājā teritorijā, lai parazitētu no tās resursiem, un, kad tā ir noplicināta, viņu nākamā paaudze migrē tālāk. Anektētājās teritorijās nenotiek teritorijas un kultūras attīstība, bet gan tās militarizācija, vides degradācija un resursu noplicināšana. Bet politiskā aneksija un demogrāfiskā okupācija nemaina zemes objektīvo piederību. To gan var padarīt juridiski un politiski legālu ar līgumiem, bet tādēļ tā nekļūs garīgi legītīma Dieva priekšā, kurš teritoriju uztic kādai tautai kā tās vienīgo legītīmo teritoriju.

ti to darīja, izliekot publiskai apskatei (pat pie baznīcām!) nošauto partizānu liķus). Savukārt garīgā, simboliskā un pārļaicīgā nozīmē zaimošana kā pretēja rīcība pielūgsmei ir ļaunuma triumfs un pašapliecināšanās iepretim dievišķajai sākotnei un tās atvasinājumiem kultūrā. Tāpēc Latvijas nacionālo partizānu cīņai pret impērisko Krieviju tās PSRS veidā kā “Ļaunuma impēriju” bija svarīgi demonstrēt labā spēku, kā arī to, ka ļaunums nav visvarens, ka labais var būt uzvarošs. Pamatojot partizānu cīņas morālo leģitimitāti, Uldis Ģērmanis sacīja:

Galvenais un izšķirīgais nacionālo partizānu lietā ir tas, ka runa ir par pretestību augstākā mērā kriminālam okupantu režīmam, kura mērķis bija centralizēti izplānots sistemātisks un konsekvents genocīds pret latviešu nāciju. Tāpēc jebkura pretestība šiem noziedzniekiem pret cilvēci un viņu atbalstītājiem ir cildena lieta, kas neprasa nekādus citus attaisnojumus.” (Ģērmanis 1995: 15–16)

Kamēr labais tiek aizstāvēts, ļaunais nav visvarens, jo tam nav varas vismaz pār labā aizstāvjiem. Tāpēc bruņota cīņa pret totalitāru režīmu ir garīgi pārļaicīgās piederības Dievam izpausme fiziskas cīņas veidā.

Baznīcas un totalitārā režīma konflikta izcelsme

Piederība kristīgai ticībai nozīmē, ka cilvēka identitāte izriet no principiāli citas, garīgi pārļaicīgas īstenības nekā pasaulīgā. Šī piederība citai īstenībai nosaka arī tās sociālpolitiskās noteiksmes.

Latvijas kristīgā Baznīca ar savu esību un savas pamatfunkcijas (Dieva vārda sludināšana, sakramentu izdalīšana u. c. svētdarbības) veikšanu vien pārstāvēja kādu totalitārai ideoloģijai nepakļautu un principiāli nepakļaujamu īstenību. Baznīca pasaulē darbojas kā Dieva “konsulāts”, Viņa pārstāvniecība. Tā ne tikai vēsta par, bet arī ienes citu – dievišķu – īstenību režīmam pakļautajā vidē. Tāpēc Baznīca un totalitārais režīms neizbēgami konfrontējas un konfliktē.

Totalitārisms izpaužas jau kā politiskās varas pretenzija sev totāli pakļaut sekularitāti. PSRS ateistiskā sekularitāte nebija tikai bez-dievīga, bet gan pret-dievīga. Ateistiskais totalitārisms sekularitāti padarīja par elku (idolizēja) un ideoloģizēja to. Režīms pasauli nošķīra no Dieva. Karojošais ateisms⁶⁶ bija totalitāras valsts likumsakarīga ideoloģijas komponente. Tas totalitāro valsti garīgi un morāli padarīja par “Ļaunuma impēriju”.

Bet, tā kā Dievs ir pārpasaulīgs, tad Viņā balstītās garīgi morālās vērtības ir neaizsniedzamas ar režīma sekulārām sociālpolitiskām manipulācijām. Cilvēka personības totāla pakļaušana ir iespējama, vienīgi izslēdzot no personības diskursa Dievu,⁶⁷ ko totalitārais režīms arī centās individuāli panākt ar “padomju cilvēka” un kolektīvi – ar “padomju tautas” ideoloģiskā uzstādījuma ieviešanu.

Jebkura diktatūra ar sev piemītošo politinstinktu izjūt Baznīcas dievišķo autoritāti (“Dievam vairāk jāklausa kā cilvēkiem”, Apd 5:29) kā idejisku konkurentu, kā savu totalitāro ambīciju apdraudējumu. Jau pats Baznīcas esības fakts Latvijā bija pretrunā ar valsts mono-ideoloģiju – komunismu – un tās oficiālo reliģiju – ateismu. Tādēļ konflikts starp Baznīcu un totalitāro varu bija neizbēgams.

Patī cīņa pret okupāciju jebkurā tās izpausmē bija iznīcinātās Latvijas valsts idejai joprojām lojālo pilsoņu laicīgs pienākums. Okupācijas apstākļos, kad ir iznīcinātas līdzšinējās valsts struktūras, katram pilsonim jāuzņemas atbildība par šo uzdevumu veikšanu (piemēram, nācijas bruņoto spēku iznīcināšanas gadījumā ir pienākums kļūt par

---

66 Tas bija karojošs vārda burtiskā nozīmē. Piemēram, biedrība “Karojošais bezdievis” 1932. gadā finansēja dizeļelektriskās torpēdzemūdenes *Воинствующий безбожник* būvniecību. Flotē tā dienēja kā *Щ-305, Линь*. Jau savā otrajā kaujas braucienā tā gāja bojā kaujā pret somu zemūdeni *Vetehinen* (Ūdensvīrs) 1942. gada 5. novembrī, kad artilērijas kaujas laikā somu zemūdene to nejauši taranēja. (*Воинствующий безбожник, Щ-305, Линь* (b. g.).

67 Kā sacīja Kārlis Markss darba “Tēzes par Feierbahu” (Markss 1845) 6. tēzē: “Cilvēka būtība nav kaut kas abstrakts, kas piemīt atsevišķam indivīdam. Savā īstenībā tā ir sabiedrisko attiecību kopums.” Tas faktiski nozīmē, ka, izslēdzot Dievu no cilvēkam nozīmīgām attiecībām, cilvēks ir padarīts par režīma kontrolēto ekonomisko un politisko spēku marioneti.

savas valsts aizstāvi⁶⁸). Latvijas kristiešiem tas vienlaikus bija arī viņu garīgs pienākums, jo Dieva dotie pamatuzdevumi cilvēcei – kopt, sargāt un meklēt Dievu – attiecas ne tikai uz indivīdu, tautu un valsti, bet arī uz Baznīcu. Tāpat kā armijai jāšargā fiziskā teritorija, arī Baznīcas uzdevums ir sargāt savas nācijas garīgi pārlaicīgo piederību tās konkrētās vērtībizpausmēs. Tai ir jāpaliek patiesības pusē, tā konsekventi jāapliecina, jāturpina vadīt un sargāt tautas morālā un ticības dzīve.

Kristīgā apliecinājuma militārpatriotiskā konsekvence

Tā kā Baznīca prasa patiesību apliecināt konsekventi, tad konflikts starp okupācijas varu un Latvijas Baznīcu bija neizbēgams. Baznīcas iesaistīšanās cīņā, kaut arī tikai dažu drosmīgāko garīdznieku personās (visbiežāk garīgā, morālā un humānā atbalsta veidā), pret komunistisko režīmu kā garīgi pārlaicīgu ļaunumu bija tikai likumsakarīga.

Šīs bezkompromisa cīņas pamatā bija kristīgā izpratne par cilvēka brīvību kā viņa būtisku noteiksmi. Saskaņā ar kristīgo mācību cilvēks ir radīts sākotnēji brīvs un brīvībai (“Jūs, brāļi, esat svabadībai aicināti”, Gal 5:13). Atrašanās Dieva vārdu noteiktajā patiesības teritorijā nodrošina patiesības bezkompromisa apliecinājumu un demonstrē brīvības principiālo iespējamību.

Totalitārisma apstākļos brīvība ir iespējama tikai tik ilgi, kamēr notiek cīņa pret varmācīgo režīmu. Šādā situācijā cīņa ir vienīgais brīvības pastāvēšanas veids. Indivīdam iesaistīšanās aktīvā cīņā pret režīmu nozīmēja sevis pilnīgu atdošanu patiesības rīcībā. Ar to cīnītājs zaudēja savu privātuma tiesības uz savu dzīvi. “Par savu pārliecību / ar dzīvi parakstos” – apliecināja nacionālā pretestībasniece Bronīslava Mārtuževa (1924–2012), okupācijas laikā aizliegta dzejniece (Mārtuževa 2014: 201). “No šī brīža viņš visu savu laiku un spēkus veltīja partizānu kustībai” – par mācītāju Pauli Birzuli saka

---

68 Mēs kā valsts esam apguvuši 1940. un 2014. gada vēstures mācības stundas. Uz to norāda Nacionālās drošības likuma 25. pants, kas saka, ka kara gadījumā “pilsoņi un sabiedrība vērs iespējamās pretošanās pasākumus pret nelikumīgajām pārvaldes institūcijām” (Nacionālās drošības likums 2001).

Turčinskis (Turčinskis 2011: 80). Tā kā sevis atdošana patiesības rīcībā ir kalpošanas būtība, tad arī bezkompromisa patiesības apliecinājums līdz pat iesaistei partizānu cīņā bija nevis ārkārtēja, bet likumsakarīga kristīgu cilvēku stāja.

Garīdznieku atbalsts partizāniem:

1) apliecināja viņu cīņu kā cīņu par Rietumu civilizāciju,⁶⁹ kā tās aizstāvēšanu pret komunistisko anticivilizāciju. Kā norāda Strods: “Latvijas nacionālo partizānu karš bija Rietumeiropas vērtību, Rietumeiropas civilizācijas cīņa⁷⁰ pret bizantisko Austrumu civilizāciju Eiropas civilizācijas austrumu robežā, kuru bija okupējusi PSRS totalitārā impērija.” (Strods 1999: 559) To apstiprina arī Ģermanis: “Daudzi latviešu karavīri, kaujas laukā neuzvarēti, toreiz atteicās kapitulēt padkrieviskajai anticivilizācijai un devās mežā, lai turpinātu pretestību okupantiem.” (Ģermanis 1995: 14)

2) Apstiprināja, ka partizāni pārstāv neatkarīgās Latvijas vērtības, jo Latvija bija eiropeskās vērtībās balstīta valsts. Zīmīgi, ka lēmumus par represijām partizāni pieņēma saskaņā ar Latvijas Republikas Kara sodu likumu. Piemēram, Stompaku nometnē pastāvēja partizānu kara tiesa, kas tiesāja nodevējus un kolaborantus. Arī šādā gadījumā garīdznieka autoritātei bija nozīme: “Kad partizāni nolēma [...] [nodevēju] nošaut, tika prasīts arī L. Štagaram. Viņš teica: “Ja jāšauj, tad jāšauj...”” (Dreimane 2006b: 227) LNPA Ģenerālštābs 1947. gada 5. augusta paziņojumā brīdināja “visus spieģus, nodevējus un ziņotājus, kas, vieglprātības, asinskāres vai materiālo interešu vadīti, gribētu turpināt pretvalstisko darbību”. Vēl tā paša gada aprīlī LNPA Ģenerālštāba Pretizlūkošanas daļa izdeva rakstisku brīdinājumu spieģiem, ka “turpmāk nesaudzīgi apkarosim spiegošanu un nodevību” (Turčinskis 2006: 111). Vārdu *pretvalstiska darbība* un *nodevība* lietojums

---

69 Strods šādi apkopo partizānu cīņu nozīmi: “Partizānu cīņa pret austrumu bolševismu bija Eiropas tautu cīņa par Eiropas civilizāciju tās austrumu pierobežā.” (Strods 1999: 559)

70 Zīmīgi, ka mūsu nacionālo partizānu cīņas laikā 1949. gada 4. aprīlī Rietumeiropā tika nodibināts NATO, kuras preambulā sacīts: “Līgumslēdzējas puses [...] ir apņēmušas sargāt savu tautu brīvību, kopējo mantojumu un civilizāciju, kas dibināta uz demokrātijas, personas brīvības un likuma varas principiem.” (Ziemeļatlantijas līgums 1949)

norāda, ka partizāni iestājās pret Latvijas valstiskuma iznīcināšanas pieļaušanu.

3) Garīdznieki uzturēja partizānu pretestības garu,⁷¹ viņu cīņas motivāciju,⁷² apliecinot, ka viņu cīņa ir pamatota kristietības vērtībās. Garīdznieki apliecināja, ka taisnība kā dievišķi pamatota vērtība galu galā tomēr uzvar, pat ja pēc militāriem kritērijiem uzvara nav vēl paredzama. Cīnīties patiesības pusē aizvien nozīmē cīnīties uzvaras pusē, par kuru toreiz nevarēja zināt, kad un kā tā pienāks. Šī apziņa palīdzēja partizāniem cīnīties divpadsmit garus gadus bez jebkāda nozīmīga Rietumu atbalsta.⁷³

Motivējošā saikne starp partizāniem un viņus atbalstošajiem garīdzniekiem bija savstarpēja. Garīdznieku atbalsts un līdzdalība stiprināja partizānu motivāciju, savukārt partizānu cīņas motivēja garīdzniekus drosmīgāk apliecināt patriotiskās vērtības, uzrunājot draudzes. Tas stiprināja tautas pretestības apziņu, kas savukārt nodrošināja morālo, materiālo un humāno atbalstu partizāniem.

Teoloģiskā pamatojuma ētoss

Laicīgajiem cīnītājiem viņu patriotisms bija balstīts pamatotā sašutumā par Baigā gada upuriem, aizskartajā nacionālajā un valstiskajā

---

71 1945. gada 21. septembrī PSRS iekšlietu tautas komisārs L. Berija ziņoja PSRS Tautas Komisāru Padomē J. Staļinam: “Kā Kurzemē, tā arī Latgalē bandītu kustību aktīvi atbalsta pretpadomju elementi no garīdzniecības un inteligences aprindām [...] un aicina uz aktīvu cīņu pret padomju varu.” (Cit. no: Strods 1999: 395)

72 Kā atzīmē Dreimane, “[k]atoļticībā audzinātie Latgales nacionālie partizāni nevarēja ilgstoši iztikt bez garīgo pienākumu pildīšanas, jo tas bija pārkāpums – savlaicīgi neizsūdzēt grēkus. Turpretī, ja tas izdevās un tika saņemta Sv. Komūnija, uzlabojās gan partizānu garastāvoklis, gan kaujaspējas. Tāpēc priesteri, kuri piekrita pieņemt nacionālo partizānu grēkstādes, uzskatāmi par pretošanās kustības morāliem stiprinātājiem, kas nebija mazāk svarīgi par materiālo atbalstu.” (Dreimane 2002: 252)

73 Kā apstiprināja Strods: “Partizānu karš var veiksmīgi attīstīties, ja partizāni saņem virsvadību, ieročus, apgādi no kāda trešā spēka, kas ieinteresēts viņu uzvarā. [...] Rietumzemju pretestības kustības un pretnacistu partizānus Otrā pasaules kara gados ideoloģiski, finansiāli un militāri atbalstīja sabiedrotie. Latvijas partizānu kara īpatnība bija tā, ka organizēta trešā spēka, kura mērķi, stratēģija un taktika sakristu ar latviešu partizānu kara mērķiem, pasaulē nebija.” (Strods 1999: 558) Partizānu morāle ir, sabiedrotajiem 1945.–1946. gadā brāļojoties ar PSRS. (Turpat 563)

pašapziņā, vēsturiskā taisnīguma apziņā, savas tautas pretenzijās uz Dzimtenes teritorijas piederību tai u. tml. Tā bija arī elementāra paš-aizsardzība – vajadzība aizstāvēt sevi un savus tuvākos.

Savukārt garīdzniekiem to papildināja vēl arī viņu ticības konkrēti aspekti. Tos īsi var aprakstīt šādi.

Garīdznieki zināja, ka Dieva baušļu izpilde saskaņā ar Viņa vēstīto “tev būs turēt Viņa likumus un Viņa baušļus, ko Es tev šodien pavēlu, lai tev labi klājas un taviem bērniem pēc tevis un lai tu ilgi dzīvotu tanī zemē, ko Tas Kungs, tavš Dievs, tev dod mūžīgi” (5Moz 4:40) sniedz arī solīto laicīgo svētību – iespēju apdzīvot Viņa doto zemi, latviešu tautas gadījumā – Latviju. Šīs saiknes starp Dievu un Dzimteni nozīmīguma apzināšanos izsaka senais latīņu moto: *Pro deo et Patria* – “Par Dievu un Tēvzemi”.⁷⁴

Mūsu tautas kristīgā patriotisma ētoss ir izteikts jaunlatvieša Baumaņu Kārļa (1835–1905) 1873. gada tautas lūgšanā “Dievs, svētī Latviju!”, kas 1920. gadā likumsakarīgi tapa par valsts himnu. Tajā ne tikai minētas mūsu svarīgākās vērtības – Dievs, Latvija un tauta (meitas, dēli) –, ne tikai norādīta cēloņsakarība starp tām (tauta šajā kopējā lūgšanā vēršas pie Dieva), bet arī atklāts Dieva un latviešu tautas saiknes raksturs, proti, svētība.⁷⁵ Tā izteikta ar vārdiem “latvju meitas zied, latvju dēli dzied” un “laid mūs tur [Latvijā] laimē diet”. “Laimē diešana” vēsta par ideālo stāvokli, kas konkretizējas “ziedēšanā” (zieda identitātes augstākais estētiskais īstenojums). “Latvju meitās” tas parādās kā sievietes estētiskais miesīgais un dvēseliskais skaistums, pievilcība un daile. “Latvju dēlu dziedāšana” ir nepragmatiska estētiska darbība, kas kolektīvi un svinīgi pauž Dieva doto latvisko identitāti. Bet tauta “zied” un “dzied”, kad uzdevums kopt un sargāt mūsu Ēdeni – Latviju – tiek sekmīgi pildīts.

---

74 Zīmīgi, ka tas tapis par daudzu militārkapelānu dienestu, t. sk. Latvijas NBS kapelānu dienesta, moto.

75 Svētība šajā kontekstā tiek saprasta kā apveltīšana ar svētumu kā nošķirumu Dieva nodomu pildīšanai un apveltīšana ar šā uzdevuma pildīšanai nepieciešamajām kvalitātēm kā, piemēram, sava dzīves virsuzdevuma apzināšanās un tā izpildei dotās spējas u. tml.

Tātad latviešu kristīgajam patriotismam nepiemīt spirituālisms, kas uzsvērtu tikai Dievu, noniecinot Viņa dotās materiālās vērtības. Tas nav arī sekulārs patriotisms, kas pāri visam celtu Latviju pašu par sevi. Lūgšanas – himnas – formula “Dievs, svētī Latviju!” sasaista tajā minētās vērtības vienotā veselumā. Tas piešķir himnai cildenumu un patiesu, celsmīgu patosu. Tās teksts un mūzika norāda un aicina uz pārpragmatisku vērtību īstenošanu. Saikne starp mūžīgo, pārlaicīgo, svēto un laicisko, materiālo, kas atspoguļojas himnā, darīja latviešu patriotismu arī okupācijas apstākļos par nozīmīgu garīgi morālu un motivējošu spēku. Tās dziedāšana aizvien stiprināja nacionālos partizānus un latviešu patriotus.

To atzīmē Talonens: “1945. gada 18. novembrī Latvijas neatkarības dienā mācītājs Pauls Birculis mudināja draudzi dievkalpojumā Palsmanes baznīcā dziedāt Latvijas himnu. Tajā pašā dienā Hugo Grīvāna⁷⁶ vadītajā dievkalpojumā Ventspils baznīcā pamudinājums dziedāt himnu draudzei pat nebija vajadzīgs. Šie spontānie nacionālo jūtu izpaudumi no varas iestāžu puses tika vērtēti kā ārkārtīgi bīstami.” (Talonens 2009: 48)

Šis kristīgā patriotisma ētoss – celsmīgi motivējošā saikne starp dievišķo (Dievs) un materiālo (Dzimtene un gādība par to) – likumsakarīgi parādījās arī nacionālo partizānu cīņu laikā. To sastopam partizānu dokumentos, partizānu folklorā un sadzīvē:

- partizānu oficiālajā dokumentācijā, piemēram, LTS(p)A zvērestā: “Zvēru būt uzticīgs Dievam un Tēvzemei [...]. Būt drošsirdīgam,

---

76 Hugo Maksimiliāns Grīvāns (1901–1987). No 1924. līdz 1928. gadam studēja LELB Teoloģijas institūtā, ordinēts 1928. gadā. Balvu draudzes mācītājs, ticības mācības skolotājs pamatskolā un vidusskolā 1930.–1940. gadā, pēc tam kalpoja Ģipkā, Kolkā, Mazīrbē, kopš 1944. gada arī Ventspilī. Piltenes prāvesta p. i. no 1945. līdz 1948. gadam. Par savu kristīgi nonkonformistisko stāju ieslodzīts koncentrācijas nometnē Kemerovā, Omskā, Mordovijas apgabalā no 1948. līdz 1956. gadam un no 1958. līdz 1966. gadam. 1977. gadā saņēma atļauju izbraukt pie ģimenes uz Zviedriju, kalpoja Norčepingas latviešu draudzē. Sprediķoja un stāstīja par piedzīvoto okupētajā Latvijā Toronto, Čikāgā, Losandželosā, Linkolnā, Indianapolē, Mineapolē, Garezerā u. c. Kalamazū pilsētas radio un TV stacijas pārraidīja interviju ar viņu. 1977. gadā mācītājs liecināja ASV Kongresā un Romā Starptautiskajā Saharova komitejā. No 1985. gada kalpoja arī Stokholmas latviešu draudzē. 1987. gada 8. augustā miris satiksmes negadījumā Norčepingā. Publicētas viņa atmiņas “Avju gans no Jaunarājiem. Cauri Sibīrijas vergu nometnēm brīvībā” (S.I. (Sweden), 1980) un “Pie dzīves vārtiem” (Zviedrija: aut. izd., 1981).

nebaidīties no atbildības Dieva, sirdsapziņas un latviešu tautas priekšā.” LTS(p)A prezidijs uzdeva partizānu vienībās noturēt svinīgus 11. un 18. novembra dievkalpojumus, “aizlūdzot Dievu par kritušajiem varoņiem un izlūdzot Dieva palīgu un svētību brīvības atgūšanas darbā” (cit. no: Strods 1999: 193);

- partizānu folklorā, piemēram, “Partizānu dziesmā”: “Par Latviju sargvietā stāvēt / uz mūžu mūs nolīcis Dievs.”⁷⁷ Publicistikā: “Dievs, ved pie brīvības tās tautas, kuru asinis ar varonību kliez pēc patstāvības, pēc neatkarības”⁷⁸;
- ikdienā LNPA partizāne katoliete Mikalina Supe (1923–2022)⁷⁹ vienā kabatā nēsāja rožukroni, otrā – pistoli.

Garīdznieku – partizānu atbalstītāju – ticības ētoss, gars bija viņu kristīgā pārlicība par nepieciešamību līdzdarboties cīņā pret ateistisko komunismu un to atbalstīt ar viņiem pieejamiem līdzekļiem.

SECINĀJUMI

Baznīcas un karojoši ateistiskā komunistiskā režīma konflikta pamatā bija abu institūciju garīgi pārlaicīgo būtību un vērtību sistēmu principiālā nesavienojamība un no tā arī izrietošā līdzaspastāvēšanas neiespējamība.

Latvijā no 1944. līdz 1956. gadam Austrumu bizantiski despotisko tradīciju pārstāvošā impēriskā Krievija PSRS veidolā veica agresiju pret Rietumu civilizācijas vērtības pārstāvošo Latviju.

---

77 Vārdu autors: LNPA Centrālvidzemes apgabala priekšnieks Kārlis Rusovs (1916–2005).

78 Vecais cīnītājs. Latviešu tautas varonība. LTS(p)A laikraksts “Tēvzemes Sargs,” 1945, decembris, Nr. 4, atb. red. M. Skuja (V. Mundure) (cit. no: Strods 1999: 129).

79 Mikalina Supe (arī Mihalina Supe) – Pētera Supes māsa, viņas partizānu segvārds bija Kaija. Pēc aresta un notiesāšanas Mikalina pavadīja septiņus gadus stingrā režīma nometnē un trīs gadu nometinājumā Vorkutā. Latvijā viņa atgriezās 1964. gadā. Strādāja par virtuves palīdzi. Apbalvota ar Triju Zvaigžņu ordeņa Goda zīmi (1. pakāpe), iecelta par Viestura ordeņa virsnieci un apbalvota ar Viestura ordeņa IV šķiru (2020). Viņas dzīvesstāsts publicēts grāmatā: Reinsoone, Sanita. *Meža meitas. 12 sievietes par dzīvi mājās, mežā, cietumā*. Rīga: Dienas Grāmata, 2015.

Bruņotā cīņa ir konsekvētākā pretestība totalitāriem okupācijas režīmiem, kas nepieciešama nācijas dzīvības, tās pašcieņas, vērtību sistēmas, kā arī tās Baznīcas netraucētas darbības saglabāšanai. Tāpēc tikai likumsakarīgi, ka Latvijas kristīgā Baznīca, kaut arī tikai dažu garīdznieku personās, ir piedalījusies nacionālo partizānu cīņā.

Baznīcas garīgā, morālā un humānā līdzdalība un atbalsts nacionālajai pretestības kustībai ir pamatots tās mācības pamatdokumentā Bībelē, tās vērtībās. Šī stāja ir nepieciešama arī pašai Baznīcai tās ticības konsekvences apliecināšanai. Šajā kontekstā jāatzīmē, ka Latgalē divu lielu partizānu grupējumu – LTS(p)A un LNPA – vadītāji bija garīdznieki – Antons Juhņēvičs un Ludvigs Štagars. Viņi nebija militārpersonas, viņu funkcija bija vērtībiskā, idejiski motivējošā. Tā latviešu kristieši novērtēja, ka cīņa ar komunistisko režīmu vispirms ir vērtību cīņu.

P. S. Mācība X stundai

Latviešu nācijas vēsture nav pašmērķīga pagātnes pētniecība. Kā pati vārda *vēsture* izcelsme saka, tās uzdevums ir ne tikai atbildēt uz empīriskiem jautājumiem, kas, kur, kad, ar kādiem līdzekļiem un kādiem rezultātiem ir veicis kaut ko nācijai nozīmīgu. Kamēr latviešu nācijas vēstures filozofija vai tās vēstures pedagogija kā īpaša mūsu vēstures apakšnozare vēl nav izveidojusies, Latvijas vēsturei ir uzdevums pašai vēstīt⁸⁰ arī par latviešu nācijas esības jēgu.

“Vēstures augstākie likumi atrodas ārpus mums saskatāmās vēstures” – reiz (2009) personīgā sarunā sacīja *Dr. hab. hist. prof. Heinrihs Strods*. Latviešiem Sv. Rakstu pavēle “meklēt Dievu” (Apd 17:26–27) nozīmē īstenot Viņa gribu mums uzticētajā ģeogrāfiskajā telpā – Latvijā. Baznīciskā nozīmē tas ietver vārda un sakramenta regulāru kalpošanu, bet tās laiciskā jēga ir šo teritoriju latviskot, t. i., īstenot mums doto Dieva latvisko identitāti tajā saskaņā ar Viņa gribu.

⁸⁰ Pēc Ata Kronvalda priekšlikuma vārds *vēsture* “ir atvasināts no *vēstīt*” (Skujiņa 1997).

Lai tas varētu notikt, mūsu tautai kā jebkurai citai ir vajadzīgs būtisks priekšnosacījums – brīvība kā neviena un nekā netraucēta iespēja veikt šo savu pastāvēšanas virsuzdevumu.

Ģermanis saka: “Latviešu tautas vēsture ir stāsts par latviešu tautas nemītīgo brīvības cīņu, par lieliem upuriem un slaveniem varoņdarbiem.” (Ģermanis 1991: 250) Pārskatot latviešiem dramatisko 20. gadsimtu, var sacīt vēl vairāk: latviešu tauta *vienmēr* ir gribējusi būt pati, saglabāt un attīstīt savu identitāti. Tādēļ tā arī *vienmēr* cīnījies par savu brīvību – morāli labvēlīgos (Neatkarības karš), morāli nelabvēlīgos (Latviešu leģions, nacionālie partizāni) un morāli neiespējamos apstākļos (nevardarbīgā pretestība komunistu okupācijas laikā), vienmēr! Tāpēc latviešu vēstures vēsts nav, ka tā ir apspiesto un izmantoto vēsture, bet gan ka tā ir mūsu brīvības alku, pretošanās cīņu un uzvaru vēsture. Un tajā hronoloģiski garākai karadarbībai – 12 gadus ilgajām nacionālo partizānu cīņām – ir ļoti nozīmīga loma.

Vēstures jēgas vektors ir nākotne, proti, mums ir jāapgūst savas vēstures mācību stundas un jāprot tās lietot. Par okupācijas stāvokli Strods vēsta: “Iekarošana vēl nav uzvara, sevišķi, ja tauta gatava pretoties un cīnīties par savu valsti.” (Strods 1999: 564) Nacionālo partizānu kustība izkala atziņu, ka “valsts neaiziet bojā, kamēr tās pilsoņi turpina izrādīt pretestību aneksijai” (Šilde 1993: 14).

Pēc 2008. gada Krievijas (Krievijas Federācija) iebrukuma Gruzijā un 2014. gada Krimas aneksijas un ilgstošās karadarbības Donbasā un Luhanskā, kā arī kara darbības izraisīšanas Ukrainā 2022. gada 24. februārī ilūzijas (ja kādam tās bija) par tās miermīlīgo raksturu ir zudušas. Reālistiski domājošie iepretim anestezējošam politikorektuma diskursam saprot, ka katra valsts, kas robežojas ar Krievijas Federāciju, ir tā vai citādi apdraudēta. Arī mēs. Pat ja konvencionāls militārs iebrukums kādā brīdī šķiet maz ticams, taču pilnīgi ar to nerēķināties nedrīkst.

Kā Latvijas Baznīcai rīkoties X stundā? Baznīcas intelektuāļi šo jautājumu nav pat formulējuši, turpretim šveiciešu totālās pretošanās speciālists Hanss fon Dahs (*Hans von Dach*, 1927–2003) jau 1965. gadā izdotajā grāmatā “Totālā pretestība” skaidro Baznīcas stāvokli oku-

pācības apstākļos.⁸¹ Apakšnodaļā “Baznīcas attieksme cīņā pret Baznīcu” autors saka: “Totalitārais ienaidnieks vienmēr sauks Baznīcu par potenciālu “ienaidnieku” un attiecīgi cīnīsies pret to. Tas lietos izcilu gudrību un pakāpeniski īstenos dzīves dekristianizāciju, lai neizraisītu liekas aizdomas. Tas neiznīcinās Baznīcu vienā reizē, bet centīsies to veikt vairāku gadu laikā. Ja tas rīkotos par ātru, tas izraisītu vispārēju pretestību.” (Dach 1965: 99–100)

Dahs iedrošina Baznīcu izrādīt pretestību un dod konkrētus padomus rīcībai:

Cīņai pret Baznīcu ir arī pozitīvi aspekti. Tā nodala iepriekšējos sekotājus no patiesi ticīgajiem. Kad Baznīcai ir jāveic upuris, tā gūs arī ciešākas attiecības ar to iedzīvotāju daļu, kas bija atturīgi iepretim tās pūlēm un mērķiem. Kad Baznīca tiek vajāta, tā spēs veikt patiesu misijas darbu. Lielākās grūtības un lielākās veiksmes iespējas ir tieši saistītas. Baznīcai jākoncentrējas cīņai pret neiecietību un personības kultu. Baznīcai jāuzsver fakts, ka katrs Dieva bauslis [tā ievērošana vai neievērošana] tiks agri vai vēlū atmaksāts. Tai jākultivē attieksme “palīdzi tuvākajam” un jāsauc par tādu katrs vajātais. Tai jāaicina ievērot visus kristieša pienākumus – kā pretošanos varas ļaunprātīgai izmantošanai, nepaklausību rīkojumiem, kas aizskar reliģisko brīvību, un jāatgādina cilvēkiem, ka bērni ne tikai pieder saviem vecākiem, bet ka tie viņiem ir arī jāaudzina. (Dach 1965: 101)

Var arī piebilst, ka Baznīcai jākoncentrējas uz vispārcilvēcisko vērtību saglabāšanu. Tās grūti apstrīdēt ir pat totalitārai varai. Piemēram, tai jāsludina cilvēkmīlestība neatkarīgi no varas noteiktajiem “ienaidniekiem”. Jāiestājas pret jau minēto neiecietību, personības kultu u. c. netikumiem, kas būtiski raksturo okupācijas varu. Slēptā cīņa pret to ir teoloģiski pamatojama ar pirmo bausli. Sv. Raksti

---

81 Par Baznīcas garīgo stāju iepretim totalitāram režīmam skatīt manu rakstu sēriju “Martira katehisms” (*Svētdienas Rīts*, 1999 un “Baušļu gala vārdi”, 2000).

sniedz plašas iespējas garīdzniekam daudz pavēstīt, izmantojot Bībeles līdzības un runājot zemtekstos. Dahs sniedz konkrētus padomus garīdzniekam:

Iznīcini vai noslēp tavā rīcībā esošos visus reliģisko grupu [..] reģistrus, citādi tos izmantos ienaidnieks, lai lietotu ķīlnieku sarakstu sastādīšanai un deportēšanai. Ja [..] baznīcas dievkalpojumus, Kristības, Sv. Vakarēdienu, konfirmāciju u. c. jaunie diktatori aizliegs, kas noteikti agri vai vēlū notiks, pieņem fiktīvu nodarbošanos. Vislabākais piesegs ir tāds, kas ļauj daudz pārvietoties, – kurjers, gāzes vai elektrības kantora mērījumu nolasītājs, kādas organizācijas līdzekļu piesaistītājs, apdrošināšanas aģents u. tml. (Turpat 132)

SECINĀJUMS

Baznīcai arī okupācijas apstākļos ir jāturpina būt savas nācijas garīgajam sargam, esot aizvien nomodā par tās vērtībām un nepieciešamības gadījumā arī jāstājas cīņā par to aizstāvību.

P.S. Šis raksts veltīts trīs partizānēm, Augšāmcelšanās ev. lut. draudzes locekļēm – Mirdzai Rošonokai, Birutai Balandei, Annai Trēziņai-Vīrai.

Mirdza (Milda, Ērika) Rošonoka (dz. Avotiņa, 31.01.1928.–15.09.2014.) mācījās Rēzeknes privātskolā, apguva angļu un latīņu valodu. Karā piedzīvoja krievu zemi pikējošo lidmašīnu ložmetējuguni pret civiliedzīvotājiem. Tik zemu, ka varēja saredzēt pat lidotāju sejas. 1946. gadā, studējot medicīnu, Mirdza iesaistījās bēgļu pavadīšanā uz Kolkas laivām un pārsienamā materiāla sagādē un nogādāšanā mežabrāļiem. Ar draugiem gatavoja atentātu Latvijas nodevēja Viļa Lāča sodīšanai. Svinīgā sēdē Virsnieku namā (Rīgas Latviešu biedrība), Lācim paceļot telefona klausuli, notiktu sprādziens. Bet grupā bija ielavījies nodevējs. Čekisti draudēja iznīcināt viņa ģimeni, ja tas neatklās pre-

tošanās grupu. Nakts kratīšanas laikā (1947) čekisti neatrada Mirdzas ieroci – brauniņu. No 1947. līdz 1949. gadam Mirdza pavadīja Stūra mājas pagrabā. Viņu bieži ievietoja *sobačnikā* (1 m² [!] karcerī) vienā kreklīnā, jo dziedāja patriotiskas dziesmas. Pratināšanas notika naktīs. Bet pat čekā bija kāds labs sargs. Kad vakarā Mirdzu kārtējo reizi ievietoja ledainā karcerī, viņš, skaļi un nešpetni lamājoties (lai *nenostučītu*), iesvieda tajā siltu kažoku. No rīta to savāca. Viņš arī nogādāja ieslodzīto zīmītes uz āru. Pratinātājs Mirdzai teica, ka nekādas Latvijas vairs nav, bet Mirdza atbildēja, ka vēl dziedās himnu pie Brīvības pieminekļa! Maskavas prokurors atteicās Mirdzu apsūdzēt, jo nebija savākti pierādījumi un viņa bija vēl nepilngadīga. Tad prokuroru no-mainīja. Tas viņai piesprieda 25 gadus lēģerī. Lācis apmeklēja tiesas sēdi un bija ļoti neapmierināts par nepiespiesto augstāko soda mēru. Mirdzu nosūtīja uz ОЗЕРЛАГ (*Озёрный исправительно-трудовой лагерь, Особый лагерь № 7*), kas atradās starp Taišetu un Bratsku. Ieslodzītajiem ierodoties, administrācija teica: “Mēs jūs atvedām nevis pāraudzināt, bet iznīcināt.” Viņai piešķīra numuru III-38811 un norīkoja uz smagākajiem – meža ciršanas – darbiem. Bija šausmīgs bads un pazemojumi. Ja neizpildīja normu, maizes gabaliņu samazināja. Kad Mirdza kā ģindenis (*доходяга*) nonāca nometnes lazaretē, kāda ieslodzīta daktere viņu, barojot ar karotīti, uzcēla kājās. Apendiksa operāciju daktere viņai veica ar vienīgo pieejamo anestēziju – glāzi spirta. Mirdzu kā *dohoģagu* norīkoja liķu aprakšanā. Katram liķim sargs ar durkli sašķaidīja smadzenes drošībai, lai neaizmūk. Šī skaņa nepameta Mirdzu visu mūžu. Pēc darbiem barakas stūros ieslodzītie pulcējās uz nodarbībām – vēstures, valodu, literatūras u. c. Zāgējot malku, ieslodzītie profesori strīdējās, kurš filozofs labāk izprata sabiedrību, Sokrats vai Platons. Apsargs prasīja – no kuras barakas tie ir? Bija sargi, kas tišām nogrūda no ceļa ieslodzīto un nošāva par *it kā* bēgšanu, par ko administrācija kā balvu piešķīra pulksteni. Ik pa brīdim notika ieslodzīto sacelšanās; tad tos pārcēla uz citām nometnēm, lai nerastos pierašana un draudzība. Lēģerī viņa satika savu vēlāko vīru vecticībnieku Ivanu Rošonoku (1911–1982), ārstu kardiologu no Rīgas (apcietināts 1941).

Pēc rehabilitācijas Mirdza atgriezās Latvijā (1956), turpināja studijas, absolvējot Medicīnas fakultāti ar izcilību. Mirdza specializējās toreiz jaunā nozarē – citoloģijā. Viņa izveidoja un vadīja Republikas Citoloģisko laboratoriju (ap 1960–1998), radīja plašu to tīklu Latvijā. Par īpaša citoloģisko preparātu analīzes aparāta radīšanu Mirdza saņēma PSRS Valsts prēmiju un aizstāvēja doktora disertāciju. Okupācijas laikā viņa klausījās Rietumu raidstacijas, apmeklēja lielos Baznīcas svētkus. Atmodas laikā Mirdza pievienojās *pretkomunistiem*, balotējās no Kurzemes saraksta, vadīja Vidzemes priekšpilsētas Represēto biedrību. Bija aktīva Augšāmcelšanās draudzes locekle (represiju piemiņas vietas kopēja, Lāčplēša kara ordeņa kavalieres Elzas Žiglevicas kapa kopēja). Youtube.com: Mirdza Rošonoka lieta Nr.38811; *Dāma, kura gribēja uzspridzināt Vili Lāci* https://lr1.lsm.lv/lv/lr/arhivs?_uri=lv/lr/arhivs&channel=1&d=28&m=4&y=2013&page=1

Biruta Balande (dz. Bērziņa 04.04.1932.) dzimusi Valmieras apriņķa Katvaru pagastā Skolasbrīņķu mājās. Mācījās Limbažu vidusskolā. Pēc 1949. gada deportācijas viņa iestājās Jāņa Pētersona vadītajā nelielā pretestības grupā, kas palika pēc partizāna Viļa Skujiņa (1922–1982) grupas sagrāves (28.10.1945.). Balande atbalstīja partizānus ar pārtiku un sakariem. Partizāni Brīņķu muižā bija uztaisījuši bunkuru muižas ēkas pagrabā. Nodevības dēļ viņus 1951. gada 29. maijā apļenca sarkano karaspēks, sadursmē gāja bojā 3 partizāni. Atbalstītāji, viņu starpā arī Balande, tika arestēti. Balandi tiesāja 23. augustā Kara tribunālā Valmierā, pēc 17. un 58.1a pantiem (Tēvijas nodevība), piespriežot 10 gadus stingrā režīma cietumā un 5 gadus tiesību ierobežojumus. Pa etapu nosūtīta caur Novosibirsku, Sverdlovsku, Taišetu uz stingrā režīma cietumu Novočunkas nometnē. 1956. gadā Balandes lietu pārskatīja, samazinot sodu uz 5 gadiem, noņemot arī tiesību ierobežojumus. 1956. gadā Balandi nosūtīja brīvajā izsūtījumā uz Tomskas apgabalu, Kaževņikovas komendatūru, Jelovkas ciematu.

Viņa atgriezās Latvijā 1956. gada septembrī. Pierakstīta Vecāķos, dabūja darbu “Latvijas bērzā”, kas bija smags, bet labi atalgots, tādēļ varēja palīdzēt tuviniekiem. Dzīvoja gultas vietā Sarkandaugavā.

1957. gada 2. novembrī apprecējās ar politrepresēto Staņislavu Balandi. Līdz Atmodai Balande strādāja ķīmiskajā tīrītavā. 1990. gadā viņa iestājās Rīgas Augšamcelšanās ev. lut. draudzē, kurā aktīvi un priekšzīmīgi kalpo joprojām. 04.12.2019. mācītājs Guntis Kalme par izcilu kalpošanu viņai pasniedza Latvijas ev. lut. Baznīcas apbalvojumu “Uzticības vairogs”. 19.07.2005. Balande saņēma Nacionālās pretošanās kustības dalībnieka statusu, apliecinību (Nr. 0100731, lēmums Nr. 169) un krūšu nozīmi. Kā nacionālās pretošanās kustības dalībniece par sevišķiem nopelniem nacionālās pretošanās kustībā 2023. gada 4. maijā tika iecelta par Viestura ordeņa komandieri. Pieejams.: <https://www.celies.lv/> [sk...: <https://www.celies.lv/>].

Anna Trēziņa-Vīra (04.10.1924–19.07.2015) pēc Latvijas okupācijas aktīvi iesaistījās pretestības kustībā, 1949. gadā arestēta un izsūtīta uz 10 gadiem Sibīrijā. Pēc atgriešanās ilgus gadus strādāja VEF, pēc Atmodas iestājās Rīgas ev. lut. Augšamcelšanās draudzē. Saskaņā ar sava vīra Latviešu leģiona brīvprātīgā karavīra Kārļa Vīra gribu pēc viņu abu aiziešanas novēlēja pusi no sava mantojuma Latvijas aizsardzības vajadzībām. <http://doc.mod.gov.lv/lv/ts/2017/3/28/>

AVOTI

- Ārente, Hanna (2000). *Totalitārisma izcelsme*. Rīga: Elpa.
- Balevics, Zigmunds (1980). *Ateisms – kompleksi saistībā ar dzīvi*. No: Virtmane, Vija (sast.), Vējš, Jānis (atb. red.). *Ateistiskās audzināšanas efektivitāte*. Rīga: Avots.
- Beldavs, Kārlis (1933). *Mācītāji, kas nāvē gāja*. Rīga: Baznīcas virsvalde.
- Beldavs, Kārlis (2010). *Mācītāji, kas nāvē gāja*. Rīga: Luterisma mantojuma fonds.
- Berķis, Krišjānis (1940). *Priekšvārds grāmatai*. No: Rozenšteins, Hugo (virsred.). *Latvijas armija 20 gados*. Rīga: Armijas štāba Apmācības daļa.

- Birzniece, Mirdza (b. g.). Roberts Krontāls. *Ar Aizputi un novadu saistītie. Biogrāfiskā vārdnīca*. Pieejams: <http://vardnica.aizpute.lv/22-personas-k/422-krontals-roberts> [sk. 14.04.2020].
- Bruņinieks, Haralds (2023). *Nāvi manot. Sēlijas nacionālie partizāni. 1944.–1952. gads*. Rīga: Latvijas Mediji.
- Butulis, Ilgvars (2004). *Ulmaņa apvērsumam – 70 gadi. Lauku Avīze*, 15. maijs.
- Dach, Hans von (1965). *Total Resistance*. Boulder, Colorado: Paladin Press.
- Dreimane, Inese (2002). Latvijas kristīgo konfesiju garīdznieki nacionālās pretošanās kustībā (1944–1956). No: Šneidere, Irēne (sast.), Caune, Andris (atb. red.) *Okupācijas režīmi Latvijā 1940.–1956. gadā: Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti*. 7. sēj. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds.
- Dreimane, Inese (2006a). Nacionālie partizāni Ziemeļlatgales iedzīvotāju atmiņās. No: Vīksne, Rudīte (sast.), Caune, Andris (atb. red.). *Nacionālā pretošanās komunistiskajiem režīmiem Austrumeiropā pēc Otrā pasaules kara: Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti*. 17. sēj. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds.
- Dreimane, Inese (2006b). Ziemeļlatgales iedzīvotāju atmiņas (Ineses Dreimanis komentārs). No: Vīksne, Rudīte (sast.), Caune, Andris (atb. red.). *Nacionālā pretošanās komunistiskajiem režīmiem Austrumeiropā pēc Otrā pasaules kara: Starptautiskās konferences materiāli, 2005. gada 7.–8. jūnijs: Rīga, Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti*. 17. sēj. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds.
- Dreimane, Inese (2011). Kapucīnu mūki – nacionālās pretošanās kustības atbalstītāji Bauskas apriņķī un citur Latvijā. *Katoļu Baznīcas Vēstnesis*, 7. dec. Pieejams: <https://www.draugiem.lv/vestnesis/news/?p=6076646>
- *Dziesmu grāmata Evaņģ.–Luteriskām Draudzēm (1943)*. Rīga: Evaņģ.–Lut. Baznīcas Virsvaldes izdevums.
- *Ev.–Lut. Baznīcas kalendārs 1964 (1963)*. Rīga.

- Feldmanis, Roberts. *Dr. theol. Gustavs Turss – Latvijas evaņģēliski luteriskās Baznīcas arhibīskaps. Atmiņas*. Pieejams: http://www.robertsfeldmanis.lv/lv/?ct=teologiski_raksti_2&&fu=a&id=7 (skatīts 30.01.2022.).
- Grīvāns, Hugo Maksimiliāns (1980). *Avju gans no Jaunarājiem: Cauri Sibīrijas vergu nometnēm brīvībā*. Zviedrija: Autora izdevums.
- Grīvāns, Hugo Maksimiliāns (1981). *Pie dzīves vārtiem*. Zviedrija: Autora izdevums.
- Ģērmanis, Uldis (1991). *Latviešu tautas piedzīvojumi*. Rīga: Zvaigzne.
- Ģērmanis, Uldis (1995). Pretestība okupantiem ir cildena lieta. No: Kalvāns, Aleksandrs (sast., red.). *Uz ežiņas galvu liku... 2. grām*. Rīga: Nacionālo Daugavas Vanagu Latvijas apvienība.
- Jurevičs, Pauls (1956). *Variācijas par moderno cilvēku*. Stokholma: Daugava.
- Justs, Francis (2008). *Militāro jēdzienu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga: Avots.
- Kalme, Guntis (1999). *Martira katehisms* [rakstu sērija]. *Svētdienas Rīts*.
- Kalme, Guntis (2000). *Baušļu gala vārdi* [rakstu sērija]. *Svētdienas Rīts*.
- Kalme, Guntis (2017). Church under conditions of occupation: between survival, collaboration and military patriotic ethos – philosophically theological aspects. No: *Reliģiski-filozofiski raksti, XXIII*. Rīga: Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūts.
- Kalme, Guntis (2022). Garīdznieku atbalsts nacionālo partizānu cīņai (1944–1956), tā teoloģiskais pamatojums un ētoss. *LZA Vēstis*, A daļa, Nr. 4, 34.–67. lpp.
- Krūmiņa-Koņkova, Solveiga (2015). Sadarbība starp Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas drošības iestādēm un PSRS Reliģisko kultu lietu padomes pilnvaroto Latvijas Padomju

- Sociālistiskajā Republikā (1944–1954). No: VDK zinātniskās izpētes komisijas raksti. 1. sēj.: *Totalitārisma sabiedrības kontrole un represijas*. Rīga: LPSR Valsts drošības komitejas zinātniskās izpētes komisijas izdevums. Pieejams: https://www.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/projekti/vdkkomisija/040_KruminaKonkova_2015a_2016-01-24elektroniski_VDK-un-BAZNICA.pdf [sk. 12.04.2020.].
- Ķiploks, Edgars (1993). *Taisnības dēļ vajātie. Latviešu mācītāji ciešanu ceļā*. ASV: Latviešu ev. luteriskā baznīca Amerikā.
  - Levits, Egils (2013). Latvija ir dibināta tieši kā latviešu nacionāla valsts. Izvērstas Satversmes preambulas teksta piedāvājuma komentārs. *Jurista Vārds*, 24. sept., Nr. 39 (790). Pieejams: https://ir.lv/upload/simple_file/2013_10/992/satversmespreambula-jv-130924.pdf
  - Lisenkova, Ingrida (2018). Tur ir nodevības simts nokrāsas. Baznīca un VDK. Intervija ar Solveigu Krūmiņu-Koņkovu. *Katoļu Baznīcas Vēstnesis*, 8. jūl.
  - Markss, Kārlis (1845). *Tēzes par Feierbahu*. Pieejams: http://www.satori.lv/raksts/2298/Karlis_Markss/Tezes_par_Feierbahu [sk. 30.01.2022.].
  - Mārtuževa, Bronislava (2014). *Kopotas dzejas*. Rīga: Zvaigzne.
  - *Nacionālās drošības likums* (2001). Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/14011-nacionalas-drosibas-likums> [sk. 30.01.2022.].
  - *Nacionālie partizāni* (b. g.). Pieejams: <https://mezabrali.wordpress.com/nacionalie-partizani/>
  - Neiburgs, Uldis (2015). *Mums bija jāmirst, lai dzīvotu simti. Stompaku kaujai – 70*. Pieejams: <http://www.la.lv/mums-bija-jamirst-lai-dzivotu-simtistompaku-kaujai-70>
  - Noble, John (1959). *I Found God in Soviet Russia*. New York: St. Martin's Press.
  - Noble, John (1961). *I Was a Slave in Russia*. Broadview, Illinois: Cicero Bible Press.

- Pelkaus, Elmārs (red.) (1999). *Okupācijas varu politika Latvijā 1939–1991. Dokumentu krājums*. Rīga: Nordik.
- Pēteris Supe. Pieejams: <https://timenote.info/lv/Peteris-Supe>
- Rautenšilds, Arnolds (1966). *Baznīca un valsts*. No: Ķiploks, Edgars; Strautnieks, Jānis (sast.). *Baznīca un draudze: rakstu krājums archibīskapa Dr. K. Kundziņa godināšanai*. Mineapole: Sējējs.
- Reinsone, Sanita (2015). *Meža meitas. 12 sievietes par dzīvi mājās, mežā, cietumā*. Rīga: Dienas Grāmata.
- Rummel, Rudolf (2009). *Death by Government*. London: Transaction Publishers.
- Schabert Oskar (1926). *Baltisches Märtyrerbuch*. Berlin: Furche-Verlag.
- Skujiņa, Valentīna (1997). Par jaunvārdu modeļiem pirms gadsimta un mūsdienās. *Latvijas Vēstnesis* 1997, 10. apr., Nr. 93. Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/ta/id/42982> [sk. 30.01.2022.].
- Statiev, Alexander (2010). *The Soviet Counterinsurgency in the Western Borderlands*. Cambridge, NY: Cambridge University Press.
- Strods, Heinrihs (1996). *Latvijas nacionālo partizānu karš, 1944–1956*. Rīga: Preses nams.
- Strods, Heinrihs (1999). *Latvijas nacionālo partizānu karš. Dokumenti un materiāli, 1944–1956*. Rīga: Preses nams.
- Strods, Heinrihs (sast.) (2003). *Latvijas nacionālo partizānu karš. Dokumenti, apcerējumi un atmiņas, 1944–1956*. Rīga: LU žurnāla “Latvijas Vēsture” fonds.
- Strods, Heinrihs (2006). *Nacionālie un padomju partizāni Baltijā 1941.–1956. gadā: kopējais un atšķirīgais*. No: Vīksne, Rudīte (sast.), Caune, Andris (atb. red.). *Nacionālā pretošanās komunistiskajiem režīmiem Austrumeiropā pēc Otrā pasaules kara: Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti*. 17. sēj. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds.

- Strods, Henrihs (2008). Nevardarbīgā pretošanās Latvijā (1944–1985). No: Jundzis, Tālavš (zin. red.). *Nevardarbīgā pretošanās: Latvijas neatkarības atgūšanas ceļš 1945–1991*. Rīga: LZA Baltijas stratēģisko pētījumu centrs.
- Strods, Henrihs (2009). Kur labi, tur Tēvija? No: Kalme, Guntis. *Durvis uz mājām. Mācītāja pārdomas par savas tautas vēsturi*. Rīga: IHTIS.
- Strods, Henrihs (2012). *Latvijas nacionālo partizānu karš, 1944–1956*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds.
- Šilde, Ādolfs (1960). *Važu rāvēji. Latviešu tauta cīņā pret padomju okupāciju varu un komūnismu*. Kopenhāgena: Imanta, MCMLX.
- Šilde, Ādolfs (1993). Pretestības kustība Latvijā. No: Kalvāns, Aleksandrs (sast., red.). *Uz ežiņas galvu liku... Traģiskās partizānu cīņas Latvijas mežos pēckara gados*. Rīga: Nacionālo Daugavas Vanagu Latvijas apvienība.
- Šneidere, Irēne (atb. red.) (2001). *Latvija padomju režīma varā 1945–1986. Dokumentu krājums*. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds.
- Šneidere, Irēne (sast.), Caune, Andris (atb. red.) (2002). *Okupācijas režīmi Latvijā 1940.–1956. gadā: Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti*. 7. sēj. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds.
- Talonen, Jouko (1997). *Church under the pressure of Stalinism. The development of the status and activities of Soviet Latvian evangelical Lutheran Church during 1944–1950*. Rovaniemi: Societas Historica Finlandiae Septentrionalis.
- Talonens, Jouko (2009). *Baznīca staļinisma žņaugos: Latvijas Evaņģēliski luteriskā baznīca padomju okupācijas laikā no 1944. līdz 1950. gadam*. Rīga: Luterisma mantojuma fonds.
- Turčinskis, Zigmārs (2006). Čekas aģentu kaujinieku loma Latvijas nacionālo partizānu apvienības sagrāvē. No: Viksne, Rudīte (sast.), Caune, Andris (atb. red.). *Nacionālā pretošanās komunistiskajiem*

režīmiem Austrumeiropā pēc Otrā pasaules kara: Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti. 17. sēj. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds.

- Turčinskis, Zigmārs (2011). *Ziemeļvidzemes mežabrāļi, 1944.–1953. gads: Latvijas nacionālo partizāņu cīņas Valkas apriņķī un Alūksnes apriņķa rietumu daļā*. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds.
- Turčinskis, Zigmārs (2016). Bruņotās pretošanās kustības sākums Latvijā 1944. gada rudenī: situācija Abrenes apriņķī. *Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls*, Nr. 2.
- Turčinskis, Zigmārs (2021). *Ziemeļlatgales “Neatkarības vienība”. Pretošanās padomju okupācijai. 1946.–1954. gads*. Rīga: Latvijas Mediji.
- Turčinskis, Zigmārs (2022). *Ziemeļvidzemes mežabrāļi*. Rīga: Latvijas Mediji.
- *Valmieras kājnieku pulka vēsture: 1919–1929* (1976). 2. iespied. [Lincoln]: Valmieras kājnieku pulka bijušie karavīri.
- Vīksne, Rudīte (2005). Reliģijas kultu lietu padomes pilnvarotā Voldemāra Šeškēna darbība Latvijā (1944–1948). *Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls*, Nr. 1.
- *Ziemeļatlantijas līgums* (1949). Pieejams: <https://m.likumi.lv/doc.php?id=190729> [sk. 30.01.2022.].
- *Воинствующий безбожник, Ш-305, Лунь* (b. g.). Pieejams: <http://www.deepstorm.ru/DeepStorm.files/17-45/sh%20V-b/Sh-305/Sh-305.htm> [sk. 30.01.2022.].
- Зубова, Елена (2008). *Прибалтика и Кремль*. Москва: РОССПЭН.
- Крысин, Михаил; Литвинов, Михаил (2017). *Органы госбезопасности против националистов Прибалтики*. Москва: Вече.
- Подводная лодка «Воинствующий безбожник» Pieejams: <http://www.deepstorm.ru/DeepStorm.files/17-45/sh%20V-b/Sh-305/Sh-305.htm> [sk.s 30.01.2022.].

- Рязанов, В. О политическом и хозяйственном положении в Латвийской ССР (1946), Российский государственный архив социально-политической истории, ф. 600, оп. I, д. II, л. 73. Citēts no: Statiev, Alexander (2010). *The Soviet Counterinsurgency in the Western Borderlands*. Cambridge, NY: Cambridge University Press, pp. 261–262.
- Симиндей, Владимир. Мнение: «историк» Зубов повторяет зады эстонской пропаганды (2019). *Eurasia Daily*, 15 марта. Pieejams: <https://eadaily.com/ru/news/2019/03/15/mnenie-istorik-zubov-povtoryaet-zady-estonskoy-propagandy>

Clergy Support for the National Partisan Struggle (1944–1956), its Theological Basis and Ethos

ANNOTATION

After the communist reoccupation in 1944, the people of Latvia and its Church had to choose an attitude towards it – collaboration, betrayal or resistance. The article pays special attention to the theological motives of the actions of the clergy – partisan supporters and its analysis. The biblical view is fundamentally opposite and incompatible with the communist one, which also determined the decision of some brave clergy to help the national partisan movement in various ways.

Ziņas par autoriem

Laila Čakare

Dr. cand., lektore un Teoloģijas programmas direktore Lutera Akadēmijā, LZA Teoloģijas terminoloģijas apakškomisijas vadītāja. Zinātniskās intereses: Vecās Derības eksegēze, Bībeles ebreju valoda, Bībeles tulkošana un interpretācija, Vecās un Jaunās Derības saistība un mijiedarbība. Publikācijas vairākos starptautiskos rakstu krājumos, to skaitā Latvijas Bībeles biedrības un Valsts valodas komisijas izdevumos.

laila.cakare@lut.edu.lv

Tālis Freimanis

Dr. oec., Mg. theol., palīgmācītājs (ordinēts 2020. gadā) Rīgas Jaunajā Svētās Ģertrūdes un Svētā Gara draudzēs, Lutera Akadēmijas kapelāns un vieslektors. Zinātniskās intereses: *filioque* koncepta kontraverse; luteriskās sanktifikācijas diskurss.

talis.f@tvnet.lv

Gints Graudiņš

S.T.M. (Konkordijas teoloģiskais seminārs Fortveinā, 2021), pielīdzināts *Mg. theol.*, doktorantūras students Latvijas Universitātē, lektors Lutera Akadēmijā un mācītājs LELB Rīgas Svētā Jāņa draudzē.

gints.graudins@lelb.lv

Torbjerns Johansons (*Torbjörn Johansson*)

Dr. theol., rektors un sistemātiskās teoloģijas vecākais lektors Gēteborgas luterāņu teoloģijas skolā. Doktora disertācijā pētīta Martina Hemnica teoloģija saistībā ar Augustīna uzskatu pielietojumu tajā. Starp viņa publikācijām: *Absolutely external. Tracing a Lutheran Pattern in the Theology of Dietrich Bonhoeffer*. In: *Bedeutsame Stunde – Impulse Bonhoeffers für eine Theologie der Gegenwart*. Hg. Stefanie Christine Hertel-Holst, Kinga Zeller. Berlin: Verlag LIT, 2020; *The Simul Dimension of Lutheran Theology*. In: *Simul: Inquiries into Luther's Experience of the Christian Life*. Eds Robert Kolb, Torbjörn Johansson, Daniel Johansson. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2021.

torbjorn.johansson@ffg.se

Guntis Kalme

Dr. theol., ieguvis *PhD* (2005) Konkordijas seminārā Sentluisā, *ASV*, *Mg. phil.* LU (1982), ordinēts 13.05.1987., emeritējies 16.02.2021. Vairāk nekā 50 akadēmisku rakstu autors, Luterā Akadēmijas docents, zinātņu prorektors, Baznīcas vēstures un sistemātiskās teoloģijas katedras vadītājs, rakstu krājuma *Credimus* teoloģiskais redaktors, Zemesardzes kapelāns. Zinātniskās intereses: sistemātiskā teoloģija, Baznīcas vēsture, militārā ētika.

guntis.kalme1502@gmail.com

guntis.kalme@lut.edu.lv

Sandra Kokina

Absolvējusi Stradiņa universitātes Sabiedrības veselības specialitāti (2002), bakalaura. Luterā akadēmijas studiju programmas “Teoloģija un kalpošana” 2. kursa studente. Akadēmiskās intereses: Baznīcas vēsture, bibliskās valodas.

sandra@kokins.com

Gatis Kokins

Latvijas Universitātē ieguvis maģistra grādu fizikā un *Stockholm School of Economics in Riga* (Rīgas Ekonomikas augstskolā) – maģistra grādu biznesa vadībā, papildinājis izglītību Bonnas Universitātē, Londonas Universitātē, *Institut Européen d'Administration des Affaires* (INSEAD), Hārvarda Universitātē un *European Confederation of Directors' Associations* (ecoDa). Strādājis cietvielu fizikas jomā, banku, IT, optikas un telekomunikāciju sektoros, uzstājies vairākās starptautiskās konferencēs. Pašlaik ir valdes loceklis redzes aprūpes uzņēmumā OC VISION un padomes loceklis *Nasdaq* biržā kotētā finanšu uzņēmumā *DelfinGroup*. Kopš 2017. gada kā brīvklaušitājs ir apmeklējis 19 lekciju kursus teoloģijā Lutera Akadēmijā.

gatis@kokins.com

Vilis Kolms

Pasniedzējs Lutera Akadēmijā, LELB Izglītības, Liturģijas komisijas darba grupas loceklis. Sagatavošanā promocijas darbs “Rīgas 1530. gada Baznīcas kalpošanas kārtība”. Akadēmiskās intereses: liturģijas sistemātika un prakse, himnoloģija.

vilis@me.com

Mārtiņš Muižnieks

Absolvējis Lutera Akadēmiju (2023). Bakalaura darbs “Dr. Mārtiņa Lutera jēdziena “par mums” antropoloģiskā nozīme, pildot Dieva uzdevumu “kopt un sargāt” radības kārtību”. No 2024. gada LELB Smiltenes un Palsmanes draudžu mācītājs. Akadēmiskās intereses: dogmatika un luteriskā antropoloģija.

muiznieka@gmail.com

Uģis Sildegs

Dr. theol., docents Lutera Akadēmijā un Augsburgas ticības apliecības Rīgas luterāņu draudzes mācītājs. Zinātniskās intereses: kultūras, ideju, teoloģijas vēsture, mūsdienu teoloģijas problēmas.

ugis.sildegs@gmail.com

Randars Tasmuts (*Randar Tasmuth*)

Dr. theol., profesors. Absolvējis Tallinas Pedagoģisko institūtu (1978) un Tallinas Teoloģijas institūtu (*Mg. theol.*, 1990). Teoloģijas doktors Bībeles studijās, disertācija “Māceklis ar daudzām sejām: Martina Hengela un Džeimsa H. Čarlzvorta teorijas par mīļoto mācekli” (Helsinki Universitāte, 2004). Lektors Tallinas Teoloģijas institūtā (1990–2005), docents (2005–2006), Jaunās Derības un biblisko studiju katedras profesors kopš 2006. gada. Igaunijas Bībeles biedrības prezidents kopš 2023. gada. Galvenās pētniecības jomas un publikācijas: Jāņa literatūra un teoloģija, Pāvila teoloģija kopumā un jo īpaši antropoloģija, Bībeles teoloģija. Monogrāfija “Kontekstualizējot Jaunās Derības teoloģiju: agrīnās kristīgās domas un prakses izaugsme” (2020). Sadarbībā ar *Dr. theol.* Ingmaru Kurgu (*Ingmar Kurg*) izdevis mācību grāmata “Jēzus, valstība un misija: kristīgās misijas idejas un prakses dzimšana” (2022).

randar.tasmuth@eelk.ee

Jānis Vanags

Latvijas evaņģēliski luteriskās Baznīcas arhibīskaps (konsekrēts 1993). Beidzis LVU Ķīmijas fakultāti (1982), strādājis par ķīmijas skolotāju Rīgas V. Lāča 31. vidusskolā (1982–1985). No skolotāja darba atlaists, jo pievērsās Baznīcai. Ordinēts mācītāja amatā (1985). Beidzis LELB Teoloģijas semināru (1989). Kalpojis Saldus Sv. Jāņa, Saldus M. Lutera, Gaiķu, Skrundas, Lutriņu draudzēs (1985–1993). Lutera Akadēmijas rektors (kopš 2011). Iepriekš – LU Teoloģijas fakultātes (Vecā Derība), tagad – Lutera Akadēmijas (eklesioloģija) mācībspēks. Luterāņu baznīcas Misūri sinodes Fortveinas Konkordijas teoloģijas semināra (1997) un Sentluisas Konkordijas semināra (2019) goda doktors.

arhibiskaps@lelb.lv

Notes on Contributors

Laila Čakare

Dr. cand., lecturer and director of the Theological Program at the Luther Academy, head of the Theological Terminology Subcommittee of the Latvian Academy of Sciences. Academic research interests: Old Testament exegesis, Biblical Hebrew, translation and interpretation of the Bible, connection and interaction between the Old and New Testaments. Publications in several international proceedings, including publications of the Latvian Bible Society and the State Language Commission.

laila.cakare@lut.edu.lv

Tālis Freimanis

Dr. oec., Mg theol., assistant pastor (ord. 2020) in Riga New St. Gertrude and St. Spirit parishes, the Luther Academy chaplain and guest lecturer. Research interests: the controversy of the *filioque* concept; the Lutheran sanctification discourse.

talis.f@tvnet.lv

Gints Graudiņš

S.T.M. (Concordia Theological Seminary, Fort Wayne, USA, 2021) equated to *Mg. theol.*, currently a doctoral student at the University of Latvia, a lecturer at the Luther Academy and a pastor at the ELCL Riga St. John's parish.

gints.graudins@lelb.lv

Torbjörn Johansson

Dr. theol., is Rector and Senior Lecturer in Systematic Theology at the Lutheran School of Theology in Gothenburg.

He wrote his dissertation on the theology of Martin Chemnitz and his use of Augustine. Among his publications: Absolutely external. Tracing a Lutheran Pattern in the Theology of Dietrich Bonhoeffer. In: *Bedeutsame Stunde – Impulse Bonhoeffers für eine Theologie der Gegenwart*. Hg. Stefanie Christine Hertel-Holst, Kinga Zeller. Berlin: Verlag LIT, 2020; The Simul Dimension of Lutheran Theology. In: *Simul: Inquiries into Luther's Experience of the Christian Life*. Eds Robert Kolb, Torbjörn Johansson, Daniel Johansson. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2021.

torbjorn.johansson@ffg.se

Guntis Kalme

Dr. theol., awarded *PhD* (2005) at Concordia Seminary St. Louis, USA, *Mg. phil.* University of Latvia (1982), ordained 13.05.1987., emeritus 16.02.2021., author of more than 50 academic publications, docent at the Luther Academy, Vice-Rector of Sciences, head of the Department of Church History and Systematic Theology, theological editor of the academic proceedings *Credimus*, chaplain of National Guards. Academic research interests: systematic theology, church history. Military ethics.

guntis.kalme1502@gmail.com

guntis.kalme@lut.edu.lv

Sandra Kokina

2002 graduated from Stradiņa University, majoring in Public Health, bachelor's degree. The Luther Academy's "Theology and Ministry" program, 2nd year student. Academic interests: church history, biblical languages.

sandra@kokins.com

Gatis Kokins

Master's degree in physics from the University of Latvia and a MBA from the Stockholm School of Economics in Riga, educated at the University of Bonn, the University of London, the Institut Européen d'Administration des Affaires (INSEAD), Harvard University and European Confederation of Directors' Associations (ecoDa). Gatis Kokins has worked in the field of solid state physics, in the banking, IT, optics and telecommunications sectors, speaking at several international conferences. Currently a board member at eye care company OC VISION and a board member at DelfinGroup, a Nasdaq-listed financial company. Since 2017, Gatis Kokins has attended 19 lecture courses in theology at the Luther Academy as a free listener.

gatis@kokins.com

Vilis Kolms

Lecturer at the Luther Academy, member of the working groups of ELCL Commission of Education, Liturgy. Doctoral thesis "The Order of Ministry of the Church of Riga 1530" in preparation. Academic research interests: systematics and practice of liturgy, hymnology.

vilis@me.com

Mārtiņš Muižnieks

Graduated from the Luther Academy in 2023. Bachelor thesis “The anthropological significance of Martin Luther’s concept ‘for us’ fulfilling God’s task to ‘nurture and protect’ the order of creation”. From 2024 pastor of ELCL Smiltene and Palsmane parishes. Academic interests: dogmatics and lutheran anthropology.

muiznieka@gmail.com

Uģis Sildegs

Dr. theol., docent at the Luther Academy and pastor of the Riga Lutheran Church of the Augsburg Confession. Academic research interests: the history of culture, ideas, theology, problems of modern theology.

ugis.sildegs@gmail.com

Randars Tasmuts (*Randar Tasmuth*)

Dr. theol., Professor. Graduated from the Pedagogical Institute (Tallinn, 1978) and the Institute of Theology (MA in Theology, Tallinn 1990). Doctor of Theology in Biblical Studies, dissertation “The Disciple with Many Faces: Martin Hengel’s and James H. Charlesworth’s Theories concerning the Beloved Disciple” (Helsinki University, 2004). Main research areas are and publication activity cover Johanne literature and theology, Pauline theology in general and anthropology in particular, Biblical theology. Monograph “Contextualizing Theology of the New Testament: The Rise of Early Christian Thought and Practice” 2020. Student textbook published in cooperation with *Dr. theol.* Ingmar Kurg “Jesus, Kingdom, and Mission: The Birth of the Idea and Practice of Christian Mission” (2022). Lecturer at the Institute of Theology in Tallinn 1990–2005. Assistant professor (Docent) at the Institute of Theology in Tallinn 2005–2006, professor of the New Testament at the Department of Biblical Studies since 2006. President of the Estonian Bible Society since 2023.

randar.tasmuth@eelk.ee

Jānis Vanags

Archbishop of the Evangelical Lutheran Church of Latvia (1993). He graduated from the Faculty of Chemistry of the Latvian State University (1982), worked as a chemistry teacher at Riga V. Lācis Secondary School No. 31 (1982–1985). He was fired from his job as a teacher because he turned to the Church. Ordained as pastor (1985). Graduated from the Theological Seminary of the ELCL (1989). He served in Saldus St. John, Saldus M. Luther, Gaiķi, Skrunda, Lutriņi (1985–1993) churches. Rector of the Luther Academy (since 2011). Previously – faculty member of the Faculty of Theology of the University of Latvia (Old Testament), now – faculty member of the Luther Academy (Ecclesiology). Honorary doctorate of the Concordia Theological Seminary, Fort Wayne of the Lutheran Church Missouri Synod (1997) and St. Louis Concordia Theological Seminary (2019).

arhibiskaps@lelb.lv

